

TORJUNTAVOITTO 1944

SOTAHISTORIALLINEN AIKAKAUSKIRJA

**13
1994**

TOIMITUSKUNTA

Eero Elfvengren
Antti Juutilainen, Ohto Manninen, Markku Palokangas
Marja-Riitta Koski

ENGLISH SUMMARIES

Erkki Nordberg

**SOTAHISTORIALLINEN
AIKAKAUSKIRJA**

13

Helsinki 1994

**SOTAHISTORIALLISEN SEURAN JA
SOTATIETEEN LAITOKSEN
JULKAISUJA**

JOURNAL OF MILITARY HISTORY
13

PUBLISHED BY:
THE SOCIETY FOR MILITARY HISTORY AND
THE INSTITUTE OF MILITARY SCIENCE

ISSN 0357-816X

Gummerus Kirjapaino Oy
Jyväskylä 1994

LUKIJALLE

Sotahistoriallinen Seura vietti tammikuussa 1994 perustamisensa 50-vuotisjuhlaa. Juhlimismuodokseen seuran hallitus valitsi seminaarin järjestämisen aiheena suomalaisten vuonna 1944 saama torjuntavoitto. Tästäkin tapahtumasta on kulunut 50 vuotta. Neuvostoliiton arkistojen avautuminen on entisestään lisännyt tuolloin saavutetun torjuntavoiton arvoa. Torjuntataistelut Talissa, Ihantalassa, Viipurinlahdella, Vuosalmella, Nietjärvellä ja Ilomantsissa pelastivat Suomen miehitykseltä. Unohtaa ei sovi myöskään meri- ja ilmavoimien merkitystä torjuntavoiton saavuttamisessa.

Sotahistoriallisen Aikakauskirjan vuoden numero päätettiin myös omistaa samalle teemalle. Seuran juhlaseminaarissa esitelmöineet tutkijat ovat laajentaneet esityksensä aikakauskirjaan sopiviksi ja toimituskunta on täydentänyt sisältöä yhdellä aiheeseen erinomaisesti sopivalla tutkimuksella.

Viime vuosien aikana on esille tuotu kritiikkiä, jatkosodan ja erityisesti vuoden 1944 osalta, sotilaallista johtamistoimintaa kohtaan. Kuitenkin kiistämättä oikeutta ja aihetta kritiikkiin on syytä pyrkiä suhteuttamaan kritiikki lopputulokseen.

Toimituskunta haluaa jälleen kiittää myös Maanpuolustuksen kannatussäätiötä taloudellisesta tuesta aikakauskirjan julkaisemiseksi.

Huomautettakoon vielä lopuksi, että toimituskunta jättää kirjoittajille vastuun heidän esittämistään mielipiteistä.

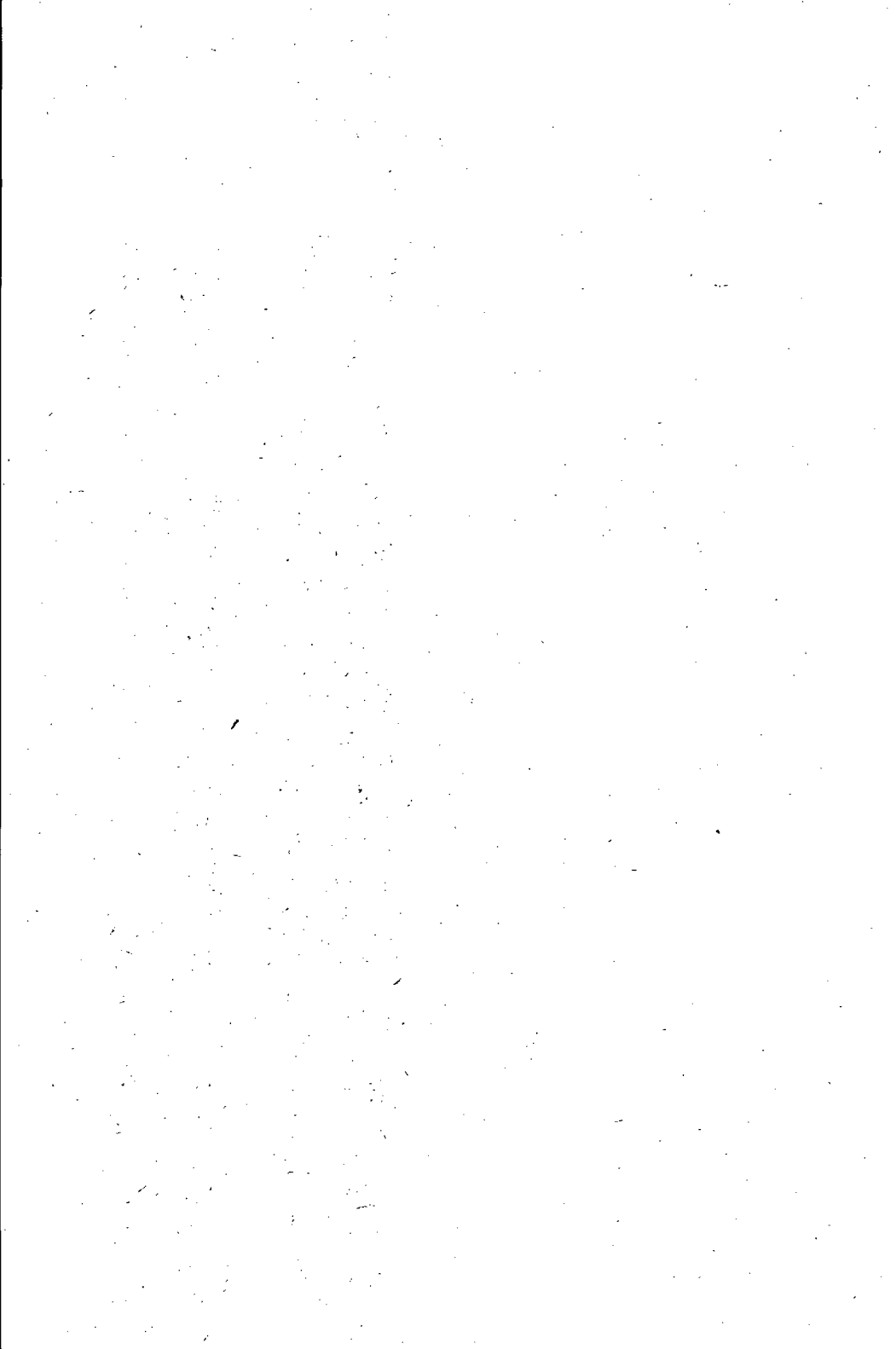
TOIMITUSKUNTA

SISÄLLYS

Tervehdykset Seuran 50-vuotisjuhlaseminaarissa	7
MARTTI TURTOLO:	
Poliittinen kehitys ennen suurhyökkäystä	13
OHTO MANNINEN:	
Suurhyökkäys ja sen päämäärät	24
ANTTI JUUTILAINEN:	
Valkeasaaresta Ilomantsiin. Maasotatoimet 10.6.–13.8.1944	45
ERIK WIHTOL:	
Meripuolustus 1944 – aukeaako Suomenlahti	66
CARL-FREDRIK GEUST:	
Helsingin ja Kannaksen taivaalla 1944 – Neuvostoliiton kaukopommitusilmavoimien toiminnasta	124
MARTTI TURTOLO:	
Suomi ja Neuvostoliiton antautumisvaatimus	164
OHTO MANNINEN:	
Neuvostojoukot Suomen rajoilla kesällä 1944	167
SOTAHISTORIALLINEN SEURA r.y. – KRIGSHISTORISKA SAMFUNDET r.f.:	
Vuoden 1993 toiminnasta	194

CONTENTS

The Greetings at the 50th Anniversary Seminar of the Society	7
MARTTI TURTOLO:	
Political Development prior to the Soviet General Offensive	13
OHTO MANNINEN:	
The Soviet Main Attack of 1944 in Finland and its Objectives	24
ANTTI JUUTILAINEN:	
From Valkeasaari to Ilomantsi. Army Operations from 10th June to 13th August 1944	45
ERIK WIHTOL:	
Maritime Defence in 1944 – does the Gulf of Finland open	66
CARL-FREDRIK GEUST:	
In the Skies of Helsinki and the Karelian Isthmus in 1944 – Some Aspects about the Activities of Soviet Long-Range Bomber Force	124
MARTTI TURTOLO:	
Finland and the Soviet Demand for Surrender	164
OHTO MANNINEN:	
The Soviet Forces by the Finnish Borders in the Summer 1944	167
SOTAHISTORIALLINEN SEURA r.y. – THE SOCIETY FOR MILITARY HISTORY:	
Some Aspects about the Activities in 1993	194

**Puolustusvoimain komentajan, amiraali Jan Klenbergin
tervehdys Sotahistoriallinen Seura ry:n 50-vuotisjuhla-
seminaarissa Säätytalolla Helsingissä 21.1.1994**

Sotahistoriallisen Seuran Herra
Puheenjohtaja,
Hyvät Naiset ja Herrat
Mina Damer och Herrar

Minulla on kunnia tuoda puolustusvoimien arvostava tervehdys 50-vuotiaalle Sotahistorialliselle Seuralle sen juhlaseminaariin.

Historian merkitys on viime vuosina entistäkin selkeämmällä tavalla avautunut meille suomalaisille. Menneet ovat tuskin koskaan todella menneitä. Historialla on aina jatkuvuutensa kulloinkin eletävänä aikana ja siten tietenkin myös tulevaisuudessa. Vastoin joskus viljeltyä sanontaa olen sitä mieltä, että historiasta voidaan todella oppia. Historian tutkimus ja tuntemus eivät tietenkään voi yksin taata, etteikö kulloisessakin nykyisyydessä ja tulevaisuudessa tehtäisi virheitä. Mutta yhdessä muiden järkeenkäypien tekijöiden kanssa ne voivat kyllä parantaa päätösten ja toiminnan laatua.

Virkatehtävieni yhteydessä tekemieni matkojen ja saamieni ulkomaisten kontaktien yhteydessä on käynyt selväksi, että Suomi nauttii edelleen siitä pääomasta minkä maa hankki viime sodissamme. Silloin syntynyt maine luo meitä kohtaan yhä erityistä positiivista asennetta. Kyse ei ole pelkästään puolustuspoliittisesta uskottavuudesta, vaan siitä, että Talvisota ja Karjalan kannas vuonna 1944 ovat vaikuttaneet koko suomalaisen identiteettiin, sellaisena kuin itse sen koemme ja sellaisena kuin muut Suomen edelleenkin näkevät.

Me olemme itse selvittelleet historian tutkimuksen keinoin hävisimmekö vai voitimmekö viime sodissamme. Nyt kun tämänkin seminaarin aiheena on ”Torjuntavoitto 1944” lienee vastaus tuohon kysymykseen jo varsin hyvin tiedossamme. Viime vuosien muutokset niin omassa turvallisuuspoliittisessa tilanteessamme kuin ympäristömmekin muutosten havainnointi ovat auttaneet meitä – ja

muitakin – arvioimaan sotiimme liittyneitä oikeutuksiamme ja saavuttamiamme tuloksia.

Mielestäni on oikein tuoda esille sitä oppia ja kokemusta, että meidän tulee pienenä valtiona korostaa ulkopolitiikan merkitystä vaikeiden tilanteiden ennaltaehkäisemisessä ja hoitamisessa.

Tietenkin meidän tulee myös kaikin voiminemme edistää kansainvälistä ja lähialueidemme rauhaa ja vakaata kehitystä ja toistaa niiden merkitystä. Mutta tulee meillä lisäksi olla rohkeutta myös sanoa, että pienenkin valtion tulee pakottavassa tilanteessa voida valita taistelu ja sota sietämättömän rauhan tai alistumisen sijasta. Ilman tätä rohkeutta koko maanpuolustuksessa ei ole mitään mieltä – tänäkään päivänä.

Me olemme päätyneet ajattelemaan, että tasakymmenvuotiset jaksot ja muistot ovat tärkeitä, sataiset, puolisataiset ja neljännesataisetkin vielä tärkeämpiä. Viisikymmenvuotiset muistamiset ja muistojuhlat Talvisodasta, välirauhasta, Jatkosodan alkamisesta, nyt Kannaksesta 1944 ja loppuvuonna Lapin sodasta sattuvat tarpeelliseen aikaan. Meillä on erityistä syytä ottaa mukaamme tähän tietoisuuteen niitä ikäryhmiä, jotka menneinä vuosina ovat jääneet sivummalle. Meillä on vielä keskuudessamme niitä, jotka tekivät noita maineikkaita tekoja. Tutkijoilla on myös aikaisempaa paremmat mahdollisuudet saada käyttöönsä uutta ja täydellisempää lähdemateriaalia, kun arkistot myös Venäjällä ovat avautuneet.

Maamme edessä olevat tärkeät ratkaisut tarvitsevat aineksiksi juuri nyt myös sitä viisautta, jota sotahistoriastamme on saatavissa. ”Torjuntavoitto 1944” -seminaari toimeenpannaan merkittävään tarpeeseen ja merkittävän tarpeellisenä aikana.

Sotahistoriallinen Seura lähti yhteisönä liikkeelle aikana, jota tänään on tarkoitus tarkastella ja on ehtinyt tehdä 50 vuotta arvokasta työtä yhtenä maamme tieteellisistä seuroista. Kun sotahistoria kuuluu välttämättä myös puolustusvoimien sotatieteellisen tutkimuksen keskeisiin osiin, on selvä että seuralla on käytössään puolustusvoimien täysi tuki. Arvostamme puolustusvoimissa seuran toimintaa ja katsomme sen kiitosta ansaitsevalla tavalla kokoaivan tutkijoita sekä edistävän vakavaa ja kestäväää tieteellistä työtä.

På försvarsmaktens vägnar ber jag få framföra en uppskattande hälsning till Krigshistoriska Samfundet rf. Det värdefulla vetenskapliga arbete som samfundet utför, hämtar solida element som underlättar nutidens tänkande och problemlösning.

Krigshistoriska Samfundet har försvarsmaktens fulla stöd. Då samfundet nu fyller 50 år, vill jag på försvarsmaktens vägnar lyckönska samfundet genom att överrätta försvarsmaktens förtjänstmedalj i guld.

Hyvä juhlaseminaarin yleisö

Pyydän Sotahistoriallisen Seuran herra puheenjohtajaa ottamaan vastaan seuran 50-vuotisjuhlan kunniaksi seuralle myöntämäni Puolustusvoimien kultaisen ansiomitalin. Samalla toivotan seuralle hyviä ja antoisia vuosia myös tulevaisuudessa sekä menestystä tälle seminaarille.

**Tieteellisten Seurain Valtuuskunnan varapuheenjohtajan
Juhani Keinosen tervehdys Sotahistoriallisen Seuran 50-
vuotisjuhlaseminaarissa Säätötalolla 21.1.1994**

Arvoisat Sotahistoriallisen Seuran
edustajat

Suomessa toimii kaikkiaan 190 tieteellistä seuraa, joista vanhimman (Societas pro Fauna et Flora Fennica ry – 1821) perustamisesta on kulunut jo yli 170 vuotta. Maamme pitkäaikaisen sotahistoriallisen tutkimuksen tradition kannalta tärkeän seuran – Suomen Historiallisen Seuran – perustamisesta on siitäkkin kulunut jo lähes 120 vuotta. Itse asiassa useat tieteen pääaloilla toimivat tieteelliset seuramme onkin perustettu joko 1800-luvun lopun tai 1900-luvun alun vuosikymmeninä. Tällaisena voidaan pitää myös sotahistoriaa sivuavaa Suomen Sotatieteellistä Seuraa, joka joitakin vuosia sitten (1987) täytti 60 vuotta.

Sotahistoriallinen tutkimus ei siis alkanut maassamme viisikymmentä vuotta sitten Sotahistoriallisen Seuran perustamisella, vaan uuden seuran taustalla on nähtävissä muita tekijöitä. Tieteellinen tutkimus Suomessa on kasvanut erityisesti toisen maailmansodan jälkeen, jolloin tiedeyhteisöön kuuluvien henkilöiden määrä on lisääntynyt voimakkaasti ja tiedehallinto on eriytynyt yhä uusille aloille. Eri yhteyksissä on syntynyt tarve perustaa tieteenalaseuroja pienempiä yhteisöjä keskustelemaan rajattujen alueiden erityiskysymyksistä, joita usein on voitu käsitellä monitieteisestä näkökulmasta. Kun Sotahistoriallisen Seuran perustaminen ajoittuu juuri vuoteen 1944, ei voi olla toteamatta, että varmasti tuolloin koetut sotavuodet antoivat erityisen aiheen korostaa sotahistoriallisen perinteen säilyttämisen merkitystä. Seuran perustaminen liittyy ajankohtaan, jolloin Suomen säilyminen itsenäisenä valtiona oli veitsenterällä.

Tieteellisen seuran tärkeä tehtävä on luoda mahdollisuuksia sekä tutkijoiden keskinäiselle että tutkijoiden ja eri alojen erityisasiantuntijoiden väliselle keskustelulle, jota voidaan käydä niin erilais-

sa kokouksissa ja seminaareissa kuin julkaisujenkin palstoilla. Sotahistoria on tunnetusti alue, jolta ilmestyy paljon materiaalia sekä visuaalisessa että kirjallisessa muodossa elokuvista ja omakohtaisista muistelmista tieteellisiin tutkimuksiin asti. Tieteellisenä seurana Sotahistoriallinen Seura on viidenkymmenen vuoden ajan pyrkinyt luomaan perusteita tosiasioihin pohjautuvalle ja laaja-alaiselle keskustelulle. Sotatieteellisen tutkimuksen alalla Seura on näkyvä ja ansioitunut. Maassamme kustannetaan noin 80:tä tieteellistä aikakauslehtisarjaa, joista yksi on juhlihan seuran Sotahistoriallinen Aikakauskirja. Vuosittain tieteelliset seuramme kustantavat keskimäärin 200 uutta kirjanimikettä, joista osa tulee muutaman säännöllistä julkaisutoimintaa harjoittavan suuren seuran osalle. Tieteellisten monografioiden kustantamiselle maassamme on kuitenkin tunnusomaista, että suuren osan siitä toteuttavat Sotahistoriallisen Seuran kaltaiset melko pienet yksiköt, joiden resurssit eivät riitä joka vuosi ilmestyviin monografioihin.

Sotahistoriallinen tutkimus ei suinkaan ole vain sotiin liittyvien tapahtumien ja niiden taustatekijöiden analysointia, vaan se ulottuu myös mm. puolustusvoimien ja ympäröivän yhteiskunnan sekä kulttuurin tarkasteluun kuten myös juhlihan seuran toiminnassa on tapahtunut. Tämä on johtanut sotahistorian tutkijat yhteistyöhön yhtäältä mm. poliittisen historian tutkijoiden kanssa sekä toisaalta paikallisella tasolla mm. varuskuntakulttuurista kiinnostuneiden asiantuntijoiden kanssa. Näin Sotahistoriallinen Seura on menestyksellisesti toteuttanut tehtävänsä vapaaehtoisena tieteellisenä yhteisönä, jolla on aktiivinen vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa.

Samalla kun Tieteellisten Seurain Valtuuskunnan puolesta onnittelen Sotahistoriallista Seuraa merkkipäivän johdosta, haluan toivottaa menestystä työssä sotatieteellisen tutkimuksen ja siihen liittyvien toimien edistämiseksi.

**Sotamuseon johtajan, filosofian maisteri Markku Melkon
tervehdys Sotahistoriallisen Seuran 50-vuotisjuhla-
seminaarissa Säätytalolla 21.1.1994**

Sotahistoriallisen Seuran Herra
Puheenjohtaja

Lähes päivälleen 50 vuotta sitten antoi silloisen Päämajan sotahistoriallisen toimiston päällikkö jääkärieversti Heikki Nurmio Päämajan komento-osaston päällikölle lausunnon, joka liittyi tammi-kuussa 1944 perustetun Sotamuistoyhdistyksen toimilupaun. Lausuntoon sisältyi mm. seuraavaa: "Tällaisen yhdistyksen toiminta tulee ilman epäilystä meillä mitä tehokkaimmalla tavalla hyödyttämään Sotamuseota ja Sota-arkistoa ja yleensä sotamuistojen keruuta. Sen tarpeellisuus on yhä ilmeisempi, kun ymmärrettävistä syistä nämä molemmat laitokset vain niukasti voivat saada valtion rahallista avustusta sodan aikana ja kauan sen jälkeenkin toimintansa tukemiseksi."

Tuo eversti Nurmion lausunto viiden vuosikymmenen takaa on yhä tänäänkin mitä ajankohtaisin. Sotahistoriallisen Seuran, niin aineellinen kuin henkinenkin tuki Sotamuseon toiminnalle on ollut korvaamaton.

Esitän juhlivalle seuralle Sotamuseon parhaimmat kiitokset vuosikymmeniä jatkuneesta arvokkaasta tuesta ja läheisestä yhteistyöstä sekä toivotan sille menestystä tulevassa toiminnassaan edistää isänmaamme sotahistorian harrastusta ja tuntemusta.

Martti Turtola*

POLIITTINEN KEHITYS ENNEN SUURHYÖKKÄYSTÄ

Suomen ratkaisut suurhyökkäyksen kynnyksellä

Itse asiassa ylläoleva otsikko vääristää aikalaiskuvaa sikäli, että keväällä 1944 ei yleisesti uskottu suurhyökkäyksen alkamiseen. Yli kaksi vuotta kestänyt tapahtumaköyhä asemasota oli tuudittanut sekä sotilasjohdon että poliittisen johdon perusteettomaan optimismiin. Suomi oli toki jo parin vuoden ajan etsinyt mahdollisuuksia erillisrauhaan, mutta näennäisesti edullinen sotilaallinen tilanne johti virhearviointeihin.

Viimeistään alkuvuodesta 1943 Stalingradin tappion jälkeen poliittinen johto joutui tunnustamaan, ettei Saksa tule voittamaan suursotaa. Saksan viimeinen yritys temmata strateginen aloite käsiinsä epäonnistui Kurskin mutkan tuhoisissa panssaritaisteluissa kesälä 1943. Neuvostoliiton voima suhteessa Saksaan kasvoi kasvamisestaan, vaikka sota vielä kestitkin yllättävän kauan eli pari vuotta.

Suomen huoltotilanne oli selvästi parantunut jatkosodan ensimmäisen vuoden katastrofitilanteesta, joukot seisoivat lyömättöminä Pietarin porteilla, Syvärillä, Äänisen rannoilla ja Vienan korpimaila. Erityisesti Itä-Karjalan suuntaa oli linnoitettu tehokkaasti.

Vaarallisinta tilanteessa oli se, että suomalaisilta jäi huolettomasti huomaamatta Neuvostoliiton ja neuvostoarmeijan voimistuminen. Keväällä 1944 suomalaisia vastassa ei ollut enää talvisodan puna-armeija tai kesän 1941 tappioita kokenut armeija. Neuvostoarmeija oli menossa kovaa vauhtia sekä taktisessa että sotateknisessä kehityksessä ohi suomalaisten, kuten Y. A. Järvinen jo pian sodan jälkeen ilmestyneessä jatkosodan taisteluja koskeneessa tutkimuksessaan totesi.

---

* (s. 1947) dosentti, kirjoittanut mm. teokset: Tornionjoelta Rajajoelle. Suomen ja Ruotsin salainen yhteistoiminta Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle vuosina 1923–1940 (1984), Erik Heinrichs. Mannerheimin ja Paasikiven kenraali (1988) ja Risto Ryti – Elämä isänmaan puolesta (1994).

Suomi oli jäämässä teknisesti jälkeen ilmavoimien, ilmatorjunnan ja erityisesti panssarintorjunnan ja panssariaseen kehityksessä. Ilmavoimien ja panssariaseen vahvistaminen alkoi jo vuoden 1943 puolella, kun maahan saatiin venäläisten tyyppien kanssa tasavahvoja Messerschmidt-hävittäjiä ja Stu-40 -rynnäkkötykkeitä. Panssarintorjunta-aseistukselle olisi merkinnyt ratkaisevaa vahvennusta huhtikuun alussa 1944. Saksasta Suomeen saapuneet 2 500 kappaletta panssarinyrkkejä ja 500 kappaletta panssarinkauhuja, joihin jokaiseen oli kymmenen rekyylitöntä laukausta. Näillä 7 500:lla rekyylittömällä laukauksella kyettäisiin – saksalaisen arvion mukaan – torjumaan panssarivoimin suoritettu suurhyökkäys. Valitettavasti vain nämä tuhannet ”ihmeaseet” makasivat armeijakuntatason varikoissa, kun suurhyökkäys alkoi 9.6.1944.

Aseistuksen puutteellisuudet eivät toki jääneet kokonaan havaitsematta. Jo elokuussa 1942 tasavallan presidentti Risto Ryti puuttui neuvottelussaan marsalkka Mannerheimin kanssa kolmeen sotilaalliseen kysymykseen. Rytin mielestä joukkoja oli liian vähän Karjalan kannaksella, raskaita aseita oli liian vähän ja ilmapuolustuksessa oli vakavia puutteita. Lähes puolitoista vuotta myöhemmin alkuvuodesta 1944 Ryti otti uudelleen esille Mannerheimin kanssa Kannaksen puolustuskysymyksen. Muita asioita koskeneen keskustelun jälkeen hän esitti Mannerheimille toivomuksen, että linnoitustöitä erityisesti Kannaksella joudutettaisiin ja että sinne siirrettäisiin huomattavasti lisäjoukkoja, koska venäläiset tulisivat tekemään suurhyökkäyksen nimenomaan tällä rintamanosalla.

Mannerheim vastasi Rytille kyynisesti: *”Minä en ole tarpeeksi strategi voidakseni sanoa tulevatko venäläiset hyökkäämään juuri Kannaksella”*. Ryti ei jäänyt vastausta vaille: *”Minä en ole lainkaan strategi, mutta pidän silti monestakin syystä todennäköisenä, että venäläisten päähyökkäys tapahtuu juuri Karjalan kannaksella, jos he hyökkäämään rupeavat”*.

Näkemyksen ristiriita

Suomi oli siis kahden vuoden ajan etsinyt mahdollisuuksia erillisrauhaan. Erillisrauhakysymys liittyi kuitenkin laajempiin maailmanpoliittisiin kuvioihin, kuten mm. Jukka Nevakivi on tutkimuksessaan todennut. Liittoutuneethan olivat jo 1941 tehneet päätöksen, että Saksalta tulnaisiin voittoisan sodan päätteeksi vaatimaan ehdotonta antautumista. Mikään kompromissi ei siis olisi mahdollinen. Vielä lokakuussa 1943 Suomelle esitettävien rauhanehtojen ollessa käsiteltävänä Moskovan ulkoministerikonferenssissa Molotov esitti länsimaisille kollegoilleen, että Neuvostoliitto vaatisi Suomelta – kuten muiltakin Saksan liittolaisilta – ehdotonta antautumista. Kuvaavaa on, että Suomen erillissotalinjasta huolimatta neuvostoliittolaisissa asiakirjoissa Suomea nimitetään ”Hitlerin Saksan satelliitiksi”.

Neuvostojohdon suhtautuminen Suomen kysymykseen kuitenkin muuttui syksyn 1943 aikana niin, että Teheranin kokouksessa marraskuussa Stalin myöntyi Rooseveltin ja Churchillin vaatimukseen Suomen itsenäisyyden säilyttämisestä. Kuten Nevakivi toteaa, Suomi ei muodostanut kuitenkaan erillistapausta, vaan Neuvostoliitto ilmoitti talvella 1944 Lontooseen, ettei se tulisi asettamaan tätä ehtoa muille kuin Saksalle.

Edellisestä ilmenee, että Suomen asema oli kaiken kaikkiaan ollut veitsenterällä. Suomen sotilasjohdon kuvitelmat siitä, että Itä-Karjalaa voitaisiin käyttää jonkinlaisena ”panttina” rauhanneuvotteluissa osoittautuivat toiveajatteluksi. Neuvostoliiton ehdottomana lähtökohtana oli talvisodan jälkeinen Moskovan rauhan raja.

Kevään neuvottelut

Helmikuun alkupäivinä 1944 tasavallan presidentti Risto Ryti kutsui Mannerheimin Helsinkiin neuvottelemaan tilanteesta. Varsinaisena syynä oli Yhdysvaltain asiainhoitajan 30.1.1944 jättämä nootti, jossa kehoitettiin Suomea ottamaan ensimmäinen askel yhteisymmärryksen pääsemiseksi Neuvostoliiton kanssa.

Erittäin kielitaitoisena henkilönä presidentti Risto Ryti seurasi tiiviisti myös ulkomaisia uutislähetystyksiä. Kuva: Sotamuseo.

President Risto Ryti had a great command of languages, and he listened also foreign newscasts.

Neuvottelun tuloksena oli, että niin tasavallan presidentti kuin ylipäällikkökin olivat valmiit suostumaan rauhan Moskovan rauhanehdoin. Ryti piti jopa kyseenalaisena, voitaisiinko enää ylipäätään saada niinkään hyviä ehtoja. Mannerheimin käsitys oli, että jos venäläiset hyökkäävät huomattavin voimin, Suomen armeija ei pysty kauan vastustamaan hyökkäystä menestyksellisesti.

Uusi tilanteenarvio johti kevättalvella 1944 noin kaksi kuukautta kestäneeseen tunnustelu- ja neuvotteluprosessiin Suomen ja Neuvostoliiton välillä. Ulkovallat, Ruotsi, Yhdysvallat ja Iso-Britannia pyrkivät kaiken aikaa painostamaan Suomea ensin myöntyväiseksi neuvotteluihin ryhtymiselle ja ehtojen paljastuttua hyväksymään ne. Neuvostoliitto käytti kovempia keinoja ja yritti pehmittää suomalaisia tekemällä Helsinkiä vastaan 6.–26.2. välisenä aikana kol-

me suurpommitusta, joiden aiheuttamat tuhot jäivät tehokkaan torjunnan vuoksi kuitenkin käytettyihin resursseihin nähden suhteellisen pieniksi.

Yhteydenpito alkoi Ruotsin hallituksen suosiollisella myötävai-
kutuksella Tukholmassa, jonne J. K. Paasikivi matkusti 12.2.1944
keskustelemaan lähettiläs Aleksandra Kollontain kanssa ehdoista.
Noin kuukautta myöhemmin Neuvostoliitto kiirehti neuvottelujen
aloittamista uhkavaatimuksen luonteisesti esittämällä, että sen en-
nakkoehdot oli hyväksyttävä jo ennen neuvotteluja. Suomen edus-
kunta hylkäsi 15.3.1944 Neuvostoliiton esittämät ennakkoehdot.
Hallitus ilmoitti kuitenkin voivansa aloittaa keskustelut, mutta
haluavansa varmat tulkinnat Neuvostoliiton esittämistä ennakko-
ja välirauhanehdoista. Näytti siltä, että alkanut kontakti katkeaisi
heti alkuunsa Neuvostoliiton kategorisiin ennakkovaatimuksiin.
Viime hetkellä neuvostajohto kuitenkin perääntyi ja myöntyi otta-
maan suomalaiset neuvottelijat vastaan.

J. K. Paasikivi ja entinen ulkoministeri Carl Enckell matkustivat
26.3.1944 Tukholman kautta Moskovaan neuvottelemaan. Siellä
selvisi lopullisesti ja väistämättömästi, että Neuvostoliitto piti Suo-
mea jo voitettuna maana, jolle ei annettu valinnan varaa. Ehtojen
mukaan saksalaisten joukkojen internointi Suomessa olisi toteutet-
tava huhtikuun loppuun mennessä, sotakorvauksia olisi maksetta-
va 600 miljoonan US dollarin edestä viidessä vuodessa ja rajat
olisivat vuoden 1940 rauhan mukaiset.

Helsinkiin palattuaan Paasikivi puolsi ehtojen hyväksymistä,
vaikka pitikin niitä "hirmuisina". Paasikiven lähtökohta oli – hänen
päiväkirjojensa mukaan – ettei tulevaisuudessa voitaisi saada pa-
rempiakaan ehtoja, päinvastoin ajan myötä rauhanehdot vain kirisi-
tyisivät. Paasikivestä poiketen presidentti, hallitus ja ylipäällikkö
pitivät rauhanehtoja mahdollisina toteuttaa.

Tasavallan presidentti Risto Ryti kutsui 2.4.1944 Mannerheimin
ja kenraali Heinrichsin Tamminiemeen pohtimaan tilannetta yh-
dessä pääministeri Edwin Linkomiehen, puolustusministeri Rudolf
Waldenin sekä ministerien Väinö Tannerin ja Tyko Reinikan kans-
sa. Linkomiehen muistelmien mukaan Mannerheim oli "varovainen
lausunnoissaan". Ylipäällikön mukaan sopimukseen pääsy ei saisi

kaatua venäläisten vaatimukseen saksalaisten internoimisesta ja pois vetämisestä, vaikka tähän varattu aika olikin vaarallisen lyhyt. Jos ehtoja ei hyväksyttäisi, olisi mieluummin viitattava sota-korvausten suuruuteen.

Seuraavan runsaan viikon aikana hallitus käsitteli ehtoja vielä piirissään ja tuli lopullisesti hylkäävälle kannalle. Eduskunta käsittelee hallituksen asiasta antamaa tiedonantoa neuvotteluista ja ehdoista 12.4.1944 ja päätti yksimielisesti siirtyä yksinkertaiseen päiväjärjestykseen. Hallitus oli saanut luottamuslauseen.

Väinö Tanner kertoo muistelmissaan SUOMEN TIE RAUHAAN 1943–1944, kuinka tämän jälkeen oli vain päätettävä Moskovaan lähetettävästä vastauksesta. Sitä valmistelemaan kokoontui hallituksen ulkoasiainvaliokunta jo seuraavana päivänä 13.4.1944. Edelleen Tannerin mukaan sen valmistelema vastaehdotus esitettiin ja hyväksyttiin valtioneuvoston istunnossa 14.4.1944.

Suomen hallituksen vastaus neuvostohallitukselle kuului:

”Suomen hallitus on vastaanottanut neuvostohallituksen ehdotukset rauhaksi Suomen kanssa, mitkä täsmennetyssä muodossaan 29. päivänä maaliskuuta annettiin edustajien herrojen Paasikiven ja Enckellin tietoon. Nämä ehdotukset ovat olleet hallituksen selvitettävänä ja harkittavina sekä eduskunnan käsiteltävinä.

Tällöin on havaittu, että suostuminen ehdotuksiin, mitkä osittain jo teknillisistä syistä eivät ole toteutettavissa, olennaisesti heikentäisi ja horjuttaisi Suomen olemassaolon edellytyksiä itsenäisenä valtiona sekä asettaisi Suomen kansan kannettavaksi taakan, mikä – asiantuntijain yhtäpitävän selvityksen mukaan – suuresti ylittäisi sen kestämisokyvyn.

Suomen hallitus, joka vakavasti pyrkii rauhanomaisten ja pysyvien suhteitten palauttamiseen suureen itäiseen naapurimaahan, valittaa näinollen, että nyt esitetyt ja sen huolellisesti harkitsemat ehdotukset eivät tarjoa mahdollisuuksia tämän pyrkimyksen toteuttamiseen.”

Kirjoittaessani muutamia vuosia sitten kenraali Erik Heinrichsin elämäkertaa, löysin yllättäen hänen Sota-arkistossa säilytettävästä yksityiskokoelmastaan paperin, joka oli lähes sanasta sanaan identtinen edellä lainatun hallituksen lausunnon kanssa. Tämä koneella kirjoitettu liuskan mittainen kirje oli ruotsinkielinen ja

sen oikeaan yläkulmaan oli kirjoitettu mustekynällä merkintä: "Luonnos jonka Ylipääällikkö lähetti min. Ramsaylle". Tämän alla on "10/4 Hcs" eli Heinrichsin käyttämä lyhenne nimestään.

Tulkitsein aikanaan 1988 ilmestyneessä tutkimuksessani asian siten, että Linkomiehen hallituksen ulkoministeri Henrik Ramsay olisi pyytänyt Mannerheimilta lausuntoluonnoksen vastaukseksi Neuvostoliitolle. Perustelin asiaa sillä, että Ramsaylla oli läheiset suhteet Mannerheimiin, jonka luottomiehiä hän itse asiassa hallituksessa oli. Arvelin myös, että tällä tavalla Ramsay halusi vetää ylipääällikön poliittiseen vastuuseen tavallaan "samaa veneeseen" hallituksen kanssa.

Rytin arkistosta ei ole ilmennyt uutta tätä kysymystä koskevaa asiakirja-aineistoa. Olisin kuitenkin taipuvainen tulkitsemaan Mannerheimin mukaan vetämisen mieluummin Rytin kuin Ramsayn aloitteesta lähteneeksi. Kuten tunnettua, Mannerheim oli tarkka revireistään. Hänen mielipiteensä painoivat usein ratkaisevastikin poliittisissa kysymyksissä, mutta ylipääällikkö ei halunnut tulla virallisesti päätöksien taakse. Hän katsoi, että poliittisten päätösten tekeminen kuului tasavallan presidentille ja hallitukselle. Linja oli korrekti, mutta toisaalta Mannerheim halusi sillä tavalla myös suojella itseään ikäviltä päätöksiltä.

Tulkintani on analoginen professori Mauno Jokipiin "Kirje hopealaatikossa" -teorian kanssa helmikuulta 1941, jolloin Ryti ja pääministeri Rangell olivat vastustamalla Mannerheimin mobilisaatioesitystä saaneet hänet lähettämään erokirjeen. Jokipihän tulkitsee Rytin motiivin kirjeen säilyttämiselle, että hän halusi todistuskappaleen siitä, miksi hallitus ja hän olivat lähteneet Saksan tielle, siis taipuneet Mannerheimin vaatimukseen.

Todettakoon, että vastauksen ruotsinkielisen pohjatekstin oli aivan ilmeisesti laatinut kenraali Heinrichs, kuten niin monesti muulloinkin.

Neuvostoliitto ja sen lehdistö reagoivat kiivaasti Suomen kielteiseen kantaan. Neuvostojohto vyörytti vastuun neuvottelujen katkeamisesta kokonaan Suomelle. Suomen rauhandelegaation jäsen J. K. Paasikivi arvosteli myös ankarasti hallituksen päätöstä. Hänen mielestään ehdot oli hyväksyttävä niiden hirmuisuudesta huo-

Tasavallan presidentti Ryti seurassaan Suomen marsalkka Mannerheim ja pääministeri Linkomies tarkastaa Jääkäriprikaatin asettaman kunniakomppanian Ensossa 4.6.1944. Neuvostoliiton suurhyökkäys Kannaksella alkoi viiden päivän kuluttua. SA-kuva 151 615.

President of the Republic Risto Ryti, accompanied by Finnish Marshall Mannerheim and Prime Minister Edwin Linkomies inspecting the guard of honour of the Jaeger Brigade in Enso on June 4th, 1944. The Soviet main attack was launched in the Karelian Isthmus only five days later.

limatta, sillä muutakaan vaihtoehtoa ei ollut. Rytin, Mannerheimin ja hallituksen päädyttyä hylkäävälle kannalle hän kimmastui. Paa-sikivi arvosteli sekä keväällä että sitten suurhyökkäyksen alettua hallituksen toimettomuutta: "Hallitus ja Ryti ei saa tulosta aikaan. Tähänasti ei niiden puuhista ole tullut mitään. Hallitus ja Ryti ei

uskaltaneet hyväksyä ehtoja so. vuoden 1940 rajaa, mitä ilman ei mitään tule. Ainoa, joka voi pelastaa sen mitä pelastettavissa on, on Mannerheim”.

Mannerheim oli edustanut syksyllä 1939 ”realistista linjaa” ja painostanut hallitusta myönnytyksiin ja alueluovutuksiin rauhan pelastamiseksi tai ainakin ajan voittamiseksi. Tällöin hän oli ollut samalla linjalla Paasikiven kanssa. Keväällä 1944 Mannerheim edusti toista näkökantaa. Olisiko Mannerheim voinut painostaa hallituksen ja presidentin hyväksymään kevään -44 rauhanehdot? Tämä kysymys jää vastausta vaille. Mutta mielenkiintoista on myös, miksi Mannerheim ei ollut valmis suostumaan ehtoihin, vaikka hänen edellä esitetty arvionsa Suomen puolustusmahdollisuuksista oli varsin pessimistinen.

Edes sotakorvausten valtavuus ei ole syy. Oliko saksalaisten karkottamisaikataulukkaan se lopullinen syy? Oliko syvemmällä muitakin syitä? Tuottiko Mannerheimille sotilaana ylipääsemättömiä henkisiä vaikeuksia aloittaa rauhansopimuksen mukainen vetäytyminen – ilman taistelua – Maanselän kannakselta, Äänisen rannoilta, Syväriltä ja Karjalan kannakselta, luovuttaa vanhat suomalaiset kaupungit Viipuri, Käkisalmi ja Sortavala. Se olisi merkinnyt antautumista. Tuskin Suomen kansakaan olisi ollut valmis tällaiseen ratkaisuun.

Mannerheimin kielteinen päätös on psykologisesti ymmärrettävä. Sitä vastoin hänen passiivisuutensa ja toimettomuutensa neuvottelujen katkettua ei sitä ole. Tosin kenraalit Valve, Lundquist, Oesch, Laatikainen, Siilasvuo, Blick, Svensson, Järvinen, Talvela ja Raappana saivat kirjeen, jossa ylipäällikkö kehoitti olemaan varuillaan mahdollisten aseellisten hyökkäysten ja propagandaylläkköjen varalta nyt välittömästi ja lähiaikoina.

Kun Suomen hallitus 14.4.1944 lopullisesti hyväksyi Neuvostoliitolle lähetettävän kielteisen vastauksen, ylimmän sodanjohdon olisi pitänyt panna ”kello raksuttamaan”. Jälkeenpäin voidaan todeta, että Suomen armeijalla oli aikaa 56 päivää eli viisi päivää enemmän kuin vuonna 1939 YH:n alettua 10.10. tehostaa puolustusvalmiutta. YH:n aikana joukot ehtivät tehdä ihmeitä ja loivat välttämättömän perustan talvisodan torjuntavoitolle. Keväällä 1944 etuna oli

lisäksi se, että joukot olivat jo valmiina rintamalla ja tutustuneet kuukausien ja vuosienkin ajan asemiinsa.

Sitä vastoin Neuvostoliiton korkein johto ei vitkastellut. Poliittisen linjan epäonnistuttua – Neuvostoliiton kannalta jopa nöyryyttävästi – pantiin, kuten syksyllä 1939, sotilaat asialle. Vain muutamia päiviä Suomen hallituksen kielteisen vastauksen saavuttua, kokoontui Neuvostoliiton korkein sodanjohto Stalinin johdolla ja vahvisti päätöksen, että ”neljäs strateginen isku suoritetaan Karjalan kannaksella ja Aunuksessa”. Hiekka tiimalasissa alkoi valua samaan aikaan, kun Suomi siirtyi takaisin uneliaaseen ”puolirauhantilaan”.

Summary

POLITICAL DEVELOPMENT PRIOR TO THE SOVIET GENERAL OFFENSIVE

It was the ostensibly favourable military situation that prevented Finnish government and the Supreme Commander from understanding that the Soviet Union would treat Finland as a defeated country as early as in winter 1944.

The Finns naturally examined the situation from their own narrow viewpoint while the Soviet leadership was convinced of Germany's inevitable downfall. The question of Finland was only a small fragment in the general settings of major war to the Soviet Union.

From the Finnish point of view, the peace terms appeared overwhelming in spring 1944. The hot reactions of Soviet leadership after Finland had turned the terms down in April, can be understood as we know that Molotov had only in October 1943 demanded Finland's unconditional surrendering. When projecting this as background, Soviet "negotiation offer" was a concession in 1944.

Finland chooses to continue War

The stand taken by the Supreme Commander when turning the terms down was conclusive. It is likely that President Ryti wanted Mannerheim to be also politically responsible for this matter. After all, the negative formulation of the letter, prepared by General Heinrichs on Mannerheim's order, was sent almost as such to Moscow as governmental reply.

The situation in spring 1944 can be compared to that prevailing in November 1939 when the negotiations between Finland and the Soviet Union broke up. As the political pattern of negotiations turned out to be impossible, Soviet leadership chose a clear military solution instead.

At the same time, when Finland, at the end of April, returned to comparatively peaceful normal circumstances of stationary warfare, kind of a state between peace and war, Stalin and the Soviet highest military leadership issued an order on getting ready for strategic stroke in the Karelian Isthmus and in Aunus.

Finnish military leadership thus had 56 days left to enhance defence preparedness. That was only five days more than what they had when mobilization was ordered in 1939. Besides that, even the intelligence information gathered from different directions indicated new Soviet troop concentrations taking place in the Karelian Isthmus.

Despite of all this, Finnish military leadership did not take any substantial measures to enhance defence readiness. In his notes, General Erik Heinrichs has interpreted that this was the consequence of the fact that the aged Supreme Commander could not see wood for the trees any more.

When the Soviet general offensive began, Mannerheim pulled himself together in an astonishing way after a few days confusion. The same thing had also happened at the outburst of Winter War. "Pessimism and even senility had disappeared".

When younger politicians and even officers were ready to ponder over whether Finland should submit herself to the unconditional surrendering requirements of the Soviet Union, Mannerheim firmly advocated resistance. Now afterwards, we can recognize that he was completely right.

Ohto Manninen*

SUURHYÖKKÄYS JA SEN PÄÄMÄÄRÄT

Neuvostoliiton suurhyökkäys on aihe, joka on vuoden 1944 suuresta järkytyksestä lähtien saanut monia kuvaajia ja aikaan paljon, kiivastakin keskustelua. Pyrin esityksessäni keskittymään eräisiin tuon hyökkäyksen ongelmiin, lähinnä puna-armeijan näkökulmasta.

Hyökkäyspäätöksen perimmäisiä lähteitä ei ole vielä päästy tarkastelemaan. Päätöksen teki Stalin ja hänen paperinsa ovat ns. Kremlin arkistossa, joka on vielä suljettu. Suomen hyökkäyksen suunnittelusta oli jo neuvostoajan kirjallisuudessa varsin paljon. Hyökkäys oli alkuosiltaan menestyksellinen, mitä ei voida sanoa kaikista Neuvostoliiton operaatioista Suomen suunnalla. Lisäksi Syvärin, Viteleen, Viipurinlahden ja Vuosalmen operaatiot olivat kiinnostavia sotataidon esimerkkejä, kun niihin liittyi vesistönylytystä ja laivaston toimintaa, joka oli tuossa sodassa muuten melko harvinaista.

S. M. Štemenkon muistelmissa (1968–1973) on kuvattu hyvinkin värikkäästi tapahtumakulkua Yleisesikunnan näkökulmasta. Vastaavasti K. A. Meretskov on vuonna 1968 muistellut toimintaansa Karjalan Rintaman komentajana.¹ Näyttää siltä, että kenraali Meretskov noina aikoina tapasi Stalinin ehkä yhtä monta kertaa kuin Moskovassa yleisesikunnassa toiminut kenraali Štemenko. Meretskovin näköala oli keväällä 1944 ilmeisesti rajoitetumpi kuin Štemenkon, mutta toisaalta Štemenkon päähuomio kiintyi aivan muualle kuin Suomeen. Hän tosin perehtyi Suomen kysymykseen poliittiseltakin kannalta ollessaan Molotovin avustajana maaliskuuhuhti-

---

* (s. 1943) apulaisprofessori, kirjoittanut mm. teokset: Kansannoususta armeijaksi. Asevelvollisuuden toimeenpano ja siihen suhtautuminen valkoisessa Suomessa kevättalvella 1918 (1974), Toteutumaton valtioliitto. Suomi ja Ruotsi talvisodan jälkeen (1977), Suur-Suomen ääriiviivat (1980) sekä toiminut päätoimittajana teossarjassa Itsenäistymisen vuodet 1917–1920 1–3 (1992–1993).

kuun vaihteessa 1944, kun J. K. Paasikivi ja Carl Enckell olivat Moskovassa rauhaa tunnustelemassa.

Štemenkon ja Meretskovin kuvaukset poikkesivat jonkin verran toisistaan, ja on ilmeistä, että Štemenkon muistelmia valmisteltaessa on käsillä ollut enemmän arkistomateriaalia kuin Meretskovin vastaavassa työssä. Štemenko painottaa kriittisessä sävyssä mm. sitä, kuinka Meretskoville piti jatkuvasti antaa ohjeita ja rajoituksia.

Suurhyökkäyksen yleiskuva on pääpiirteittäin melko selkeä. Puna-armeijalla oli tuolloin lukumääräinen ylivoima sekä miesvoimassa että aseissa, ja tätä ylivoimaa voitiin parhaiten käyttää hyväksi kehittämällä massiivisia suurhyökkäyksiä peräkkäin eri alueilla. Yhdellä suunnalla saavutettu menestys saisi vihollisen keskittämään sinne reservinsä ja vastaavasti heikentämään rintamaansa siellä, minne uusi isku kohdistuisi.

Hyökkäyssuunnan valinta

Alkupalven 1944 suuret iskut olivat suuntautuneet Leningradin saarron murtamiseen tammi-helmikuussa ja Ukrainaan jouluhuhtikuussa. Neuvostoliiton ylijohdo vahvisti 12.4.1944, että seuraavan kesäkauden tärkein tehtävä olisi Valko-Venäjällä olevan saksalaiskeskityksen murskaaminen. Tätä pääoperaatiota valmisteltaessa suoritettaisiin operaatioita muilla rintamansilla saksalaisten huomion ja voimien suuntaamiseksi pois Valko-Venäjältä.²⁴

Kesäkauden ohjelman vahvistaessaan Neuvostoliiton ylijohdo päätti myös, että pääoperaatiota valmisteltaessa suoritettaisiin kesällä operaatioita muilla rintamansilla saksalaisten huomion ja voimien suuntaamiseksi pois Valko-Venäjältä. Ensimmäinen kesähyökkäys olisi suoritettava Karjalan kannaksella ja Aunuksessa. Hyökkäysajankohtaan ja porrastukseen vaikutti myös luonto eli kelirikon päättymisen.

Kannaksen-Aunuksen operaatiosuunnan valitsemiselle oli useitakin perusteita:

1) Suomen sisäpoliittinen kehitys näytti viittaavan rauhanpuoleen jatkuvaan kasvuun. Suomen hallitus oli torjunut rauhan ehdot, mutta se oli kuitenkin osoittanut suurta rauhankaipua. Maan armeijan lyöminen ratkaisisi tietysti tilanteen. Myös raskaat henkilötappiot saattaisivat olla riittävä virike antautumiseen tai raskaidenkin rauhanehto- jen hyväksymiseen. Suurhyökkäyksen alkaessa Stalin selitti Yhdysvaltain edustajalle, että suomalaiset ovat "harvinaisen itsepäistä ja hidasälyistä kansaa" ja että "järkeä on taottava moukarilla heidän päähän- sä".

2) Stalin halusi tarkkailla, osoittautuisiko länsivaltain maihin- nousu Ranskaan kesäkuussa 1944 todella vakavasti tarkoi- tetuksi suuroperaatioksi. Hän päätti käyttää odotusaikaa hy- väkseen selvittämällä tilinsä luoteisen vastustajan kanssa. Suomen jääminen lyhyeksikin ajaksi jatkamaan vastarintaan- sa Saksan luhistumisen jälkeen, olisi ollut Stalinin näkökul- masta poliittisesti epätarkoituksenmukaista, sillä länsivallat olisivat siinä tilanteessa voineet vaikuttaa Suomen hyväksi.

3) Suomen hyökkäys suuntaisi Saksan huomion kauemmas Neuvostoliiton pääoperaatiosuunnasta, Valko-Venäjältä.

4) Neuvostoliiton rintamassa ollut laaja Äänisjärveen ulottu- nut pussi saataisiin oikaistuksi. Rintama saattaisi lyhentyä paljon tuntuvamminkin, mikäli Suomi saataisiin pois vihollis- rintamasta.

5) Muurmannin rautatie ja Vienan merelle johtava kanava- linja saataisiin käyttöön. Kiertotien, Sorokan-Arkangelin sivu- radan kapasiteetti oli vähäinen. Henkilö- ja huoltokuljetukset saataisiin kuntoon pohjoisessa saksalaisia vastaan suunnatta- vaan operaatioon, ja länsivalloista saatavien elintärkeiden ma- teriaalikuljetusten kuljetuskapasiteettikin kasvaisi ratkaise- vasti.

6) Leningradin pohjoispuolella olevat viholliset saataisiin pois kaupungin reunalta. Suomalaisten jo vuodesta 1941 asti noudattama päätös olla hyökkäämättä toki tunnettiin, mutta silti oli kyseessä piilevä uhka. Leningradin tilanteen selvittyä voitaisiin siellä olevia joukkoja käyttää Keski-Euroopan suun- nalla, mikäli Suomen armeija ei jäisi uhkaamaan Leningradia. Toisaalta Suomen-hyökkäykseen ja sen vaatimiin keskityksiin oli tilaisuus tullut vasta nyt, kun kuljetusväylät Leningradiin ja edelleen Kannakselle olisivat taas käytettävissä. Mikäli joukot vietäisiin välillä Keski-Eurooppaan, ne pitäisi tuoda Suomen kukistamiseksi takaisin, mihin tarvittaisiin pitkäkkö aika ja kuljetuskapasiteettia.

7) Suomen armeijan arveltiin veltostuneen asemasodan aika- na. Se oli koulutukseltaan ja aseistukseltaan Saksan armeijaa heikompi, joten vahvan iskun voitiin laskea vaikuttavan no- peasti, niin että joukot eivät sitoutuisi pitkäksi ajaksi tälle

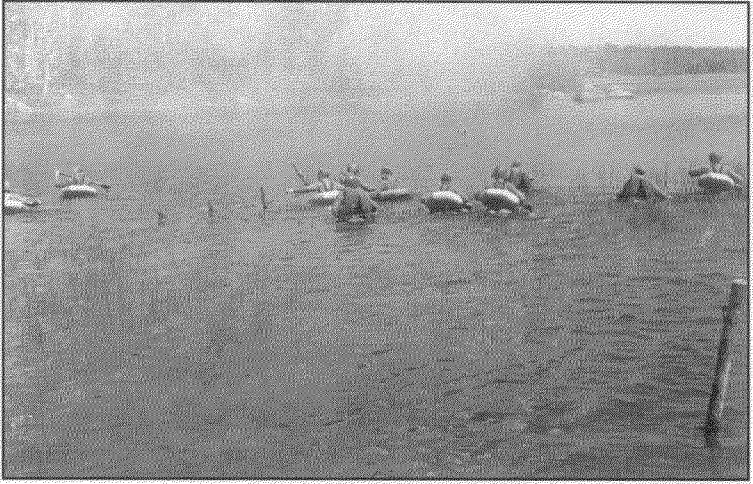
sivurintamalle. Sen sijaan Petsamon–Sallan suunnalla hyökkäysjoukot olisivat pitkään kiinni. Saksalaisten vastarinta voisi osoittautua tehokkaaksi ja kuluttavaksi ja hyökkäysvoiman siirto pohjoiseen oli tiestön heikkouden takia työlästä ja hidasta. Sen sijaan suomalaiset voitaisiin lyödä suhteellisen lyhyessä ajassa.

Suomen suunnan hyökkäys oli ollut Neuvostoliiton yleisesikunnan suunnitelmissa jo vuoden 1943 puolella. Ei ollut kuitenkaan mitenkään itsestään selvää, että tämä hyökkäys tehtäisiin Karjalan kannaksella ja Aunuksessa. Karjalan Rintaman komentajaksi siirtyi helmikuussa 1944 kenraali K. A. Meretskov, joka oli johtanut Talvisodan aikana hyökkäystä Karjalan kannaksella, ja hän valmisteli ensin – Stalinin ohjeen mukaan – helmikuun puolivälistä lähtien hyökkäystä saksalaisia vastaan Kantalahden korkeudella. Helmikuun aikana Suomea painostettiin myös pommituksin, ja Stalin halusi tuolloin nopeaa etenemistä Viroon, jotta Suomenlahden eteläreuna olisi saatu käyttöön ja Suomea painostetuksi. Narvan rintama kuitenkin piti.³

Meretskovin päämielenkiinnon suuntautuminen pohjoiseen ei tarkoita sitä, että hyökkäysvalmistelut olisi eteläiselläkään alueella laiminlyöty. Päin vastoin Meretskovin 29.3. antaman ohjeen mukaan valmistui jo 19.4. Syvärin suunnalla toimineen 7. Armeijan hyökkäyssuunnitelma, jonka perusidea – luja isku Laatokan rannikon suuntaisesti Sortavalaan – oli sama kuin kesäkuussa.⁴

Vasta kun Suomen kanssa käydyt rauhantunnustelut olivat venyneet ja loppuivat menestyksettä, hyökkäyssuunta Suomen suunnalla siirtyi saksalaisten sijasta suomalaisia vastaan, ratkaisevasti noin 19.–20.4. Yleisesikunta perusteli tällaista ratkaisua sillä, että suomalaiset olisi helpompi lyödä kuin saksalaiset ja että suomalaisten lyöminen avaisi saksalaisten sivustan. Heidän mahdollisuutensa vetäytyä Suomesta Oulun–Kemin–Tornion kautta meritse ja Norjaan maitse olisi heikentynyt.⁵ Saattaa olla, että ideana oli eteneminen Tornionjokilaaksosta Suomen läntisen käsivarren kautta Norjaan saksalaisten selustaan.

Suomalaisia vastaan tehtävästä suurhyökkäyksestä teki siis noin 17.–20.4. esityksen Yleisesikunta (ehdotuksen teki yleisesikunta-

Automaattiasein varustettu osasto ylittää järven Karjalan kannaksella. Kuva: Sotamuseo.

A detachment armed with automatic weapons crossing a lake in the Karelian Isthmus.

päällikön sijainen A. I. Antonov) ja Stalin suostui tähän. Štemenkon kertomus näyttäisi osoittavan, että Stalin harkitsi ainakin Karjalan Rintaman osalta tällaista ratkaisua jo maaliskuun lopulla. Myös Leningradin Rintaman komentajan, kenraali Govorovin vastuualuetta kavennettiin maaliskuussa tehdyn esityksen mukaisesti 18.4. etelästä, jotta hän voisi keskittyä Narvan ja Suomen suuntaan. Päätös tosin sai virikkeensä Baltian suunnan operaation järjestelyistä.⁶

Toukokuun lopulla Neuvostoliiton yleisesikunta täsmensi lopullisesti operaatoratkaisua. Meretskov antaa muistelmissaan sen kuvan, että hän vasta tässä vaiheessa sai tiedon muutoksesta, joka siirsi Karjalan Rintaman painopisteen etelään suomalaisia vastaan. Lisäksi rintaman osuudeksi jäi vain tukea Kannaksen operaatiota. Kannaksen hyökkäys alkaisi 10.6. ja Syvärillä oli määrä lähteä hyökkäykseen kaksi viikkoa myöhemmin. Synnä tähän toissijai-

suuteen olivat osaksi Aunuksen olosuhteet: kelirikko päättyi siellä myöhemmin kuin Kannaksella ja hyökkäysjoukkojen siirto pääsi Aunuksessa päättymään myöhemmin. Kannaksella voitaisiin tehokkaammin käyttää maanteitä, rautateitä ja vesikuljetuksia. Voimakkaan iskun Kannakselle laskettiin murtavan suomalaisten puolustustahdon ja vetävän Suomen armeijan Itä-Karjalasta, joten Aunukseseen voitaisiin edetä suhteellisesti vähäisemmin voimin. Jos saksalaiset siirtäisivät joukkoja Suomen tueksi pohjoisesta, olisi ryhdyttävä hyökkäykseen myös pohjoisempana – lähinnä Kanta-lahden ja Kiestingin suunnasta.⁷

Stalinin Laatokan molemmin puolin tehtävälle hyökkäykselle antamasta suostumuksesta huolimatta on selvästi havaittavissa, että tämä tarkkaili edelleen nimenomaan Lapin tilannetta. Meretskov sai toistuvia (maalis-, touko- ja kesäkuussa) määräyksiä olla heikentämättä rintamansa pohjoista, saksalaisia vastaan ollutta sivustaa. Siellä olevien armeijoiden hyökkäysvalmiutta oli pidettävä yllä ja saksalaisia vastaan olisi hyökättävä, jos nämä yrittäisivät vetää joukkonsa etelämmäksi. Vielä 18.6., kun Syvärin hyökkäys oli alkamassa, Stalin antoi suoranaisen käskyn lisätä aktiivisuutta, suunnitelmista poiketen, myös Rukajärven suunnalla. Meretskov antoi 32. Armeijalle 20.6. käskyn, jonka mukaan myös 27. Divisioonan tuli ryhtyä aktiiviseen toimintaan.⁸

Salaaminen ja yllätys

Suomalaisessa kesän 1944 suurhyökkäystä koskevassa keskustelussa ehkä eniten askarruttanut jossittelu on koskenut ongelmaa, osasivatko suomalaiset odottaa suurhyökkäystä Kannaksella ja miksi ei siirretty joukkoja Itä-Karjalasta Kannakselle valmiiksi? Kovin aikaisin viitteitä ei kai olisi voitu saadaakaan, missään tapauksessa ei vielä maaliskuussa tai huhtikuussa 1944. Käydyssä jälkipelissä on väitetty, että neuvostojoukkojen saapumisesta oli saatu merkkejä jo varhain keväällä. Hyökkäysjoukkojen tuonti aloitettiin itse asiassa varsin myöhään. Tykistö tuotiin Kannakselle pääosin 22.5.–3.6. ja kolmen armeijakunnan miehistö – rautateitse ja pää-

osin meritse – vasta 5.–7. kesäkuuta.⁹ Merikuljetuksista ei Suomen tiedustelulähteistössä taida olla ainoatakaan havaintoa. Myöhemmin paljastuneiden tietojen mukaan oli esimerkiksi tunnettu lisäjoukkoja luetelleen sotavankialiupeeerin tietopohja selvästi virheelinen.

Ennen huhtikuun loppua ei siis voinut olla kysettäkään, että suomalaiset olisivat voineet havaita hyökkäysvalmisteluja Kannaksen suunnalla, kun valmisteluihin ei ollut edes ryhdytty. Jälkeenpäin ajatellen oli suorastaan oikein, että joukkoja pidettiin idässä, kun kerran Stalin halusi hyökkäväksi pohjoisessa. Kun sitten hyökkäyspäätös periaatteessa oli tehty – huhtikuun loppupuoliskolla –, neuvostoarmeija käynnisti samalla määrätietoisin harhautuksen, jonka tarkoituksena oli luoda kuva, että hyökkäys suuntautuisi Petsamoon. Samaan aikaan harhautuksia tapahtui Baltian suunnalla. Näitä koskevan disinformaation suunnitelma vahvistettiin 20.4.¹⁰

Lopulliset ohjeet rintamien johdolle hyökkäyksen suuntaamisesta annettiin 31.5. Leningradin Rintaman osalta hyökkäyssuunnitelma oli silloin jo suurinpiirtein valmis – Govorovin direktiivi oli valmistunut jo 3.5. –, mutta Karjalan Rintaman osalta ratkaisu valmistui vasta 8.–11.6. Meretskov oli parhaillaan esittelemässä suunnitelmiaan Moskovassa, kun siellä ammuttiin 224 tykillä 20 laukausta Terijoen, Suomen talvisodanaikaisen ”pääkaupungin”, valtauksen kunniaksi. Toista viikkoa aikaisemmin Meretskov oli (31.5.) turhaan esittänyt Stalinille Karhumäen suunnan vahvistamista. Nyt Stalin yleisesikunnan vastustuksesta huolimatta lupasi hänelle vielä yhden armeijakunnan (94.AK) läpimurron jälkeiseen hyökkäyksen jatkamiseen.¹¹

Voitaneen siis sanoa, että hyökkäyksen alku olisi toki ollut mahdollista huomata niin ajoissa, että urheiluasut olisi voitu vaihtaa taisteluvarustukseen – suomalaistenhan kerrotaan pitäneen hyökkäyksen alkaessa vielä urheilukilpailuja. Sen sijaan hyökkäystä ei ilmeisesti olisi voinutkaan havaita niin ajoissa, että Suomen armeijan painopistettä olisi ratkaisevasti ehditty muuttaa Kannakselle.

Hyökkäyksen tavoite

Kannaksen ja Syvärin suurhyökkäysten vähimmäistavoite on pääteltävissä siitä, että Neuvostoliiton sodanjohdon määriteltynä vuositavoitteena vuodelle 1944 oli työntää vihollinen maan rajojen ulkopuolelle. Suomen kohdalla tämä merkitsi sitä, että puna-armeijan arvovalta kesti pysähtymisen vuoden 1940 rajoille. Lisäksi Suomen kohdalla päämääränä ei ainakaan sotilaallisissa asiakirjoissa ollut maan liittäminen Neuvostoliittoon. Pyrittiin siihen, että neuvostolaivasto pääsisi ulos Suomenlahdelta ja neuvostoarmeija pääsisi saksalaisten kylkeen pohjoisessa.

Neuvostoajan kirjallisuudesta voidaan lukea, että kesäkuun 1944 hyökkäysten alkaessa tavoitteena oli Suomen armeijan lyöminen Kannaksella ja Aunuksessa. Tässä yhteydessä Karjalan Rintama etenisi Sortavalaan ja Leningradin Rintama Viipurin länsipuolelle ja Lappeenrantaan ja loisi mahdollisuuden edetä Suomen tärkeimpiin asutuskeskuksiin, mm. Helsinkiin. Sanamuodot ovat *"saateen hyökkäykselle alttiiksi"* tai *"luodaan uhka"*. Kirjallisuuden termit olivat epäilemättä sodanjälkeisen poliittisen sensuurin läpikäymiä. Toisaalta nuo termit todennäköisesti ovat samoja kuin alkutekstissä. Siitä todistaa se, että jo vuonna 1944 laaditussa Karjalan Rintaman taistelukertomuksessa on vastaava ilmaus: hyökkäyksellä oli edettävä linjalle Tiiksjärvi–Ilomantsi–Värtsilä–Sortavala ja *"luotava edellytys laajentaa hyökkäystä Suomen sisäosiin"*.¹²

Valmiuteen rajoittuminen osoittanee ajatusta, että Suomen saaminen valvontaan piti loppuosaltaan sujua taisteluita. On ymmärrettävää, että Stalin ei halunnut käyttää Suomen lyömiseen turhan paljon voimia, kun niitä tarvittiin tuossa tilanteessa kipeästi muualle. Meretskoville hän kesäkuussa sanoi, että suomalaiset luovuttaisivat, kun Karjalan Rintaman joukot saapuisivat Loimoalaan.¹³ Hän epäilemättä uskoi, että Suomen puolustus ja poliittinen vastarinta luhistuisivat, kun Suomen kenttäarmeija lyötäisiin.

Leningradin Rintaman iskun päävoiman (21. Armeija) tavoitteeksi asetettiin Viipurin valtaus, koska tuo liikennesolmukohta arvioitiin suomalaisten puolustuksen kannalta keskeiseksi. Sinne oli päästävä 18.–20.6. Myös Kannaksen itäosassa taistelevan 23. Ar-

meijan oli Mannerheim-linjan ohittamisen jälkeen koottava painopisteensä vasemmalle siivelleen Viipurin suuntaan. 23. Armeija saikin jo 17.6. käskyn edetä Vuoksen länsipuolella Viipurin suuntaan painopiste vasemmalla sivulla. Sen olisi hyökättävä Repolaan ja kierrettävä Viipurin ohi koilliskautta, samaan tapaan kuin Talvisodan loppuvaiheessa. Juuri Viipurin valtauksen edellä, aamu-yöllä 20.6. Leningradin Rintaman sotaneuvosto antoi 21. Armeijalle tehtävän edetä viimeistään 21.6. linjalle Kavantsaari–Juustila–Tienhaara ja 23. Armeijalle edetä samaan aikaan Kyläpaakkolan–Heinjoen alueelta luoteeseen linjalle Kuukauppi–Kavantsaaren asema.¹⁴

Hyökkäyksen ensimmäinen vaihe sujui jotakuinkin suunnitelmien edellyttämällä nopeudella, mutta Suomen armeijaa ei ollut onnistuttu lyömään eikä puolustus ollut kerralla luhistunut. Tilanearvio oli uusittava. Stalinin kerrotaan 18.–19.6. kiinnittäneen erityistä huomiota Suomen rintamaan. Hyökkäys Syväriltä käskettiin alkavaksi 20./21.6., viittä päivää suunniteltua aikaisemmin, ja Leningradin Rintaman tavoite siirtyi jo selkeästi Moskovan rauhan rajojen taakse.¹⁵ Syvärin-hyökkäys sitoisi suomalaisjoukkoja Itä-Karjalaan, eivätkä ne pääsisi Käkisalmen alueelle, yhä kauemmas Viipurin ohi kurottavien neuvostojoukkojen sivustaan.

Neuvostoliittolainen historiankirjoitus tapasi lopettaa sodankuvauksen Kannaksen suurhyökkäyksen osalta Viipurin valtauksen kesäkuun 20. päivänä. Neuvostojoukkojen arkistoista voidaan nyt seurata hyökkäyskäskyjen vaihtumista myös kesäkuun loppuosan, heinäkuun ja elokuun 1944 osalta.

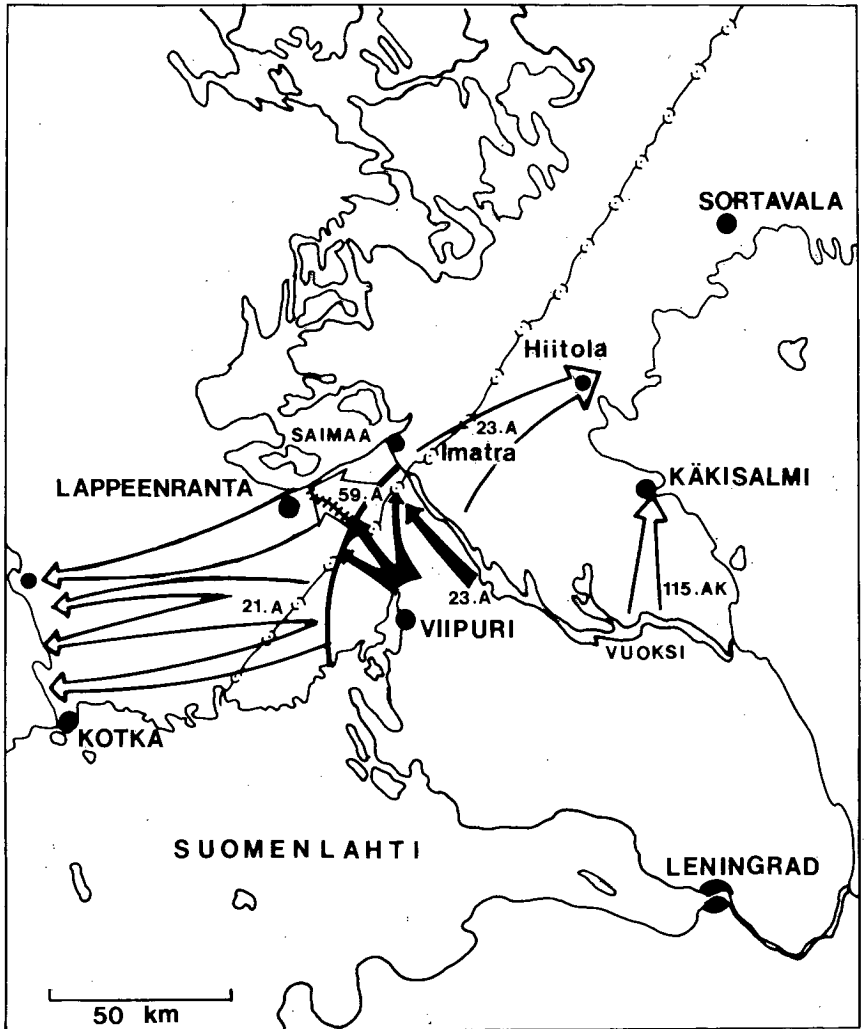
Suurhyökkäys ei Kannaksella suinkaan loppunut Viipurin valtauksen. Puna-armeijan yliojohto siis päätti jatkaa hyökkäystä. Se siirsi 21.6. (aikaisemmassa yleiskäskyssä määritellyn) hyökkäystavoitteen Kymijoki-linjalle. Ensimmäisessä vaiheessa oli viikon kuluessa tunkeuduttava Virojoen–Lappeenrannan–Imatran tasalle sekä Vuoksen pohjoispuolelle Elisenvaaran–Käkisalmen suuntaan Kannaksen koillisosan puhdistamiseksi. Tämän jälkeen tuli edetä päävoimilla länteen ja luoteeseen ja vallattava Kotkan–Kouvolan tasa. Pohjoinen sivusta Lappeenrannan suunnalla oli varmistettava. Kun rintamalinjan täten odotettiin huomattavasti pidenty-

vän, annettiin Leningradin Rintaman käyttöön uusi armeijaneskunta (59.A).

Leningradin Rintaman sotaneuvoston ratkaisu 21.6. edellytti Nisalahden–Lainelan–Nuijamaan–Enson tasan saavuttamista viidellä armeijakunnalla 24.6. mennessä ja hyökkäyksen jatkamista kolmen armeijan kahdeksalla armeijakunnalla Imatralle, Lappeenrantaan ja Suurpäälään asti (26.6. mennessä) sekä koilliseen Hiitoon ja lisäksi yhdellä erillisellä armeijakunnalla Kiviniemen kohdalla Vuoksen yli Käkisalmen suuntaan. Sotaneuvosto katsoi lisävoimia tarvittavan. Se pyysi kahta uutta armeijakuntaa ja erikoisjoukkoja, 30 panssarivaunua, 30 rynnäkkötykkiä sekä kuorma-autoja pitenevien huoltoyhteyksien ylläpitämiseksi. Stalin lupasikin materiaalista täydennystä, mutta ei pyydettyä kahta armeijakuntaa. Rintaman oli siltä osin tultava toimeen omillaan.¹⁶ Samaan aikaan ylijohdo pidatti (22.6.) omaan käyttöönsä Karjalan Rintaman reservinä Laatokan kaakkoispuolella olleen 94.AK:n, ilmeisesti varautuen sen käyttöön Laatokan länsipuolella. Suomalaisten vedettyä joukkojaan Itä-Karjalasta ei näyttänyt olevan tarvetta suunnata lisävoimia vaikeakulkuihin Aunukseen.

21. Armeijan käsky edellytti heti 21.6. sillanpään luomista ja hyökkäyksen jatkamista Viipurista suoraan länteen. Armeija otti pääsuunnakseen Lappeenrannan, ja lounainen, Helsingin rantatien suunta näyttää jääneen täysin sivusuunnaksi. Armeijan hyökkäystä jatkamaan varatun kolmen armeijakunnan tavoitteiksi määriteltiin 22.6. Närvi (109.AK), Nuijamaa (97.AK) ja Lappeenranta (108.AK). 23. Armeijan tuli nyt hyökätä Vuoksen suunnassa Antrean ja sitten Kavantsaaren kautta luoteeseen. Antrean saavuttamiseksi armeija haki pääsyä Vuoksen itäpuolisille tielinjoille.¹⁷

Kannaksella puna-armeija luopui kesäkuun loppuun mennessä yrittämästä yli Viipurin kohdalla ja näin päämääräksi tuli yrittää Saimaan kanavan ylitystä pohjoisempaa. Yhä suurempi keskitys tuli nyt Talin–Ihantalan kohdalle. Toinen hyökkäyskiila keskitettiin etelämmäs Viipurinlahden ylitykseen. 23. Armeijan yritys päästä Kiviniemen kohdalla tuhoutuneen sillan yli päättyi 26.6. Sen jälkeen sielläkin ollut armeijakunta keskitettiin Vuosalmen kohdalle yrittämään ylitystä.

Leningradin Rintaman hyökkäysajatus 21.6.1944.

The Attack Concept of the Leningrad Front on June 21st, 1944.

Etenemisen hidastuttua ylemmät esikunnat joutuivat lähettämään Kannakselle lisää joukkoja. Kesä–heinäkuun vaihteessa vahvistettiin Kannaksen joukkoja Stavkan reservistä 94. Armeijakunnalla (kolme divisioonaa) ja Suomenlahden eteläpuolelta tuodulla Leningradin Rintaman 43. Armeijakunnan esikunnalla sekä neljällä divisioonalla. Kannakselle tuodun 59. Armeijan esikunnan toiminta-alueetta jouduttiin muuttamaan. Se sai osakseen Viipurinlahden ylityksen. Vielä sen 25.–27.6. pelaama karttatarjoitus oli ollut suunnattu Lappeenrannan alueelle. Armeijan 2.7. saama tehtävä edellytti Viipurin ja Pitkänien välisten saarten valtaamista ja sillanpään saavuttamista Tervajoen ja Nisalahden väliseltä alueelta sekä sitten Tienhaaran valtaamista. Saarista käytiin kovia taisteluja 4.–5.7.¹⁸

Hyökkäyksen hiipuminen

Puna-armeija käytti kesällä 1944 Suomen rintamalla joukkoja yhteensä 54 divisioonaa, 11 jalkaväkiprikaatia ja 7 linnoitusaluetta eli siis 72 yhtymää, kun esimerkiksi suomalaiset vuonna 1944 ja vielä paljon myöhemmin päätyivät lukuun 50 divisioonaa, 14 prikaatia ja 4 linnoitusaluetta eli 68 yhtymää. Teoreettisesti luku on suurempi kuin Talvisodan loppuvaiheessa, mutta kun divisioonan koko oli paljon jatkosodan aikana pienentynyt, neuvostojoukkojen kokonaisvahvuus oli hyökkäyksen alkaessa – 605 000 – itse asiassa pienempi kuin vuoden 1940 helmikuun noin miljoona miestä. Jalkaväen tulo-voima oli toisaalta nyt aivan toista luokkaa kuin Talvisodassa.

Suomen suunnalla taistelleiden armeijoiden, armeijakuntien ja divisioonien sotapäiväkirjoista ja päiväilmoituksista voidaan seurata hyökkäysvoiman heikkenemistä, tappioita. Tosin kyseessä ovat vain silloiset, siis tarkistamattomat tiedot, mutta kyllä nekin suunnan kertovat. Itse asiassahan tietomme suomalaistappioista ovat vastaavia. Taistelutilanteen tietojen hataruudesta olkoon esimerkkinä se, että Siiranmäen taistelun päättyessä on puna-armeijan 98. Armeijakunnan tappioutilastoja korjattu: päivätappion yhteismäärä kasvoi kesäkuun 16. päivänä 743:sta 3 002 mieheen, mikä on toden-

näköisesti merkinnyt edellistenkin päivien tietojen tarkistamista.

Suomalaisten kokonaistappiot kesä–heinäkuussa 1944 olivat 58 000 miestä, kaatuneita ja kadonneita näistä noin 14 000. Puna-armeijan tappiot Suomen rintamalla, siis myös saksalaisia vastaan, samana aikana olivat 36 000 kaatunutta ja 114 000 haavoittunutta eli yhteensä 150 000. Valtaosa tämän ajankohdan tappioista aiheutui kuitenkin suomalaisia vastaan käydyistä taisteluista. Heinäkuun alkupuoliskolla, siis Talin–Ihantalan ja Vuosalmen taistelujen kaudella, puna-armeija menetti Kannaksella noin 25 000 miestä, eli noin kolmen divisioonan voimat tai ehkä neljänkin divisioonan jäljellä olevia voimia.¹⁹ Voimme todeta, että suomalaisten vuonna 1944 laatimat arviot puna-armeijan tappioista olivat noin 50 % liian suuret.

Suurhyökkäyksen lopettamisesta selviä merkkejä olivat joukkojen vetämiset rintamasta. Kannakselta vietiin 5.–7.7. kuusi divisioonaa ja 14.–15.7. vielä kuusi divisioonaa. Ensimmäinen vähennys ei oikeastaan vielä merkinnyt hyökkäyksestä luopumista vaan vaihtoa, sillä hyökkäyksen kestäessä oli 15.6.–4.7. Kannaksen armeijoille tuotu viisi divisioonaa ja 8.–9.7. mennessä sinne tuotiin vielä neljä uutta divisioonaa.²⁰ Leningradin Rintaman hyökkäystä organisoitiin juuri uudelleen. Rintaman johto antoi 6.7. Itämeren laivaston tehtäväksi valmistautua kahden divisioonan mairinnou-suun 12.7. Viipurinlahden länsirannalle sekä muutaman päivän kuluttua vielä kolmannen divisioonan siirtämiseen Viipurinlahden yli. Ylimenohyökkäys alkoi jo 9.7., mutta suomalaisten vastarinta piti. Myös Ihantalan taistelua käyvä 21. Armeija sai vielä 8.7. käs-kyn aloittaa uuden hyökkäyksen 10.7. Armeijan tavoite oli asetettu aiempaa vaatimattomammin Antrean–Kanojan–Tienhaaran ta-salle.²¹ Silti tämänkin tavoitteen saavuttaminen olisi antanut hyök-käyksen jatkamiselle paremmat edellytykset kuin taisteluissa muo-toutunut rintama.

Samassa vaiheessa suunnattiin 23. Armeija selvästi Vuosalmelle. Rintaman aiemmin määrittämä painopiste – ensin pohjois–luotee-seen ja sitten koilliseen – oli siirtynyt ainakin väliaikaisesti Vuok-sen itäpuolelle. Vuoksen ylitys ja sillanpään hankkiminen onnistui 9.7. kaksiviikkoisten taistelujen jälkeen, kun paikalle oli etelämpää

tuotu 115. Armeijakunta. Sillanpään laajentamiseksi tuotiin luoteeseen aiemmin suuntautunut 6. Armeijakunta pohjoisempaa ikäänkuin takaisin Äyräpään alueelle 10.–14.7. Sen suorittaman uuden hyökkäyksen alkaessa 14.7. annettiin käsky siirtää 21. ja 23. Armeijan väkirajaa itään, niin että 23. Armeijan lähes koko voima oli sen jälkeen Vuosalmen alueella. Taipaleen ja Suvannon rintamille jäi linnoitusjoukkoja.²²

Heinäkuun alkupuolisko oli Kannaksella hyökkäyksen ratkaiseva kulminoitumisvaihe. Puna-armeijan Ihantalassa, Viipurinlahdella ja Vuosalmella kärsivät raskaat tappiot osoittivat, että välitömiä tuloksia ei ollut odotettavissa. Viikolla 27.6.–3.7. tappiot olivat suurimmillaan eli yhteensä noin 19 000 miestä, Talin–Ihantalalla suunnalla noin 18 000, Vuosalmen suunnalla noin 900 ja Viipurinlahdella noin 250. Seuraavalla viikolla 4.–10. heinäkuuta tilanne ei tästä parantunut; puna-armeijan tappiot olivat noin 14 800 miestä, Vuosalmen suunnalla 8 700 miestä, Ihantalalla suunnalla 3 900 miestä ja Viipurinlahdella 2 200 miestä.

Voimat olivat nyt kuluneet liikaa. 21. Armeijan esikuntaan saapui 9.7. käsky luopua aiotusta hyökkäyksestä toistaiseksi. Se olisi aloitettava eri käskyllä. Viipurinlahdella 59. Armeijalle lähetettiin vastaava käsky 10.7. lopettaa mairinnoushyökkäys toistaiseksi ja tyytyä puolustamaan Viipurinlahden saaria. 21. Armeija asettui 14.7. väliaikaisesti ja 15.7. varsinaisestikin puolustukseen. Vuosalmella viimeinen rynnistys kesti vain kolme päivää. 23. Armeija ryhmittyi puolustukseen 16.7. Viikolla 11.–17. heinäkuuta neuvostoarmeijoiden tappiot Kannaksella olivat vielä 8 200 miestä, niistä 6 400 Vuosalmen suunnalla, mutta sitten tilanne rauhoittui.²³

Karjalan Rintamalla tavoite oli vielä kaukana ja sillä suunnalla yritystä jatkettiin. Heinäkuun 12. päivänä, suomalaisten U-aseaman saavuttamisen jälkeen Meretskov asetti 7. Armeijan tehtäväksi saavuttaa Sortavalan–Matkaselän linjan 25.7. ja 32. Armeijan tehtäväksi saavuttaa Kõiteseen–Ilomantsin–Tuupovaaran linjan 20.7. Seuraavana päivänä, 13.7., hänen ruokahalunsa kasvoi. Matkaselän–Sortavalan linja olisi saavutettava jo 20.7. ja Ilomantsin–Korpiselän linja 16.7. Muutaman päivän levon saaneen 37. Kaartin armeijakunnan oli määrä yhtyä hyökkäykseen läpimurron tapah-

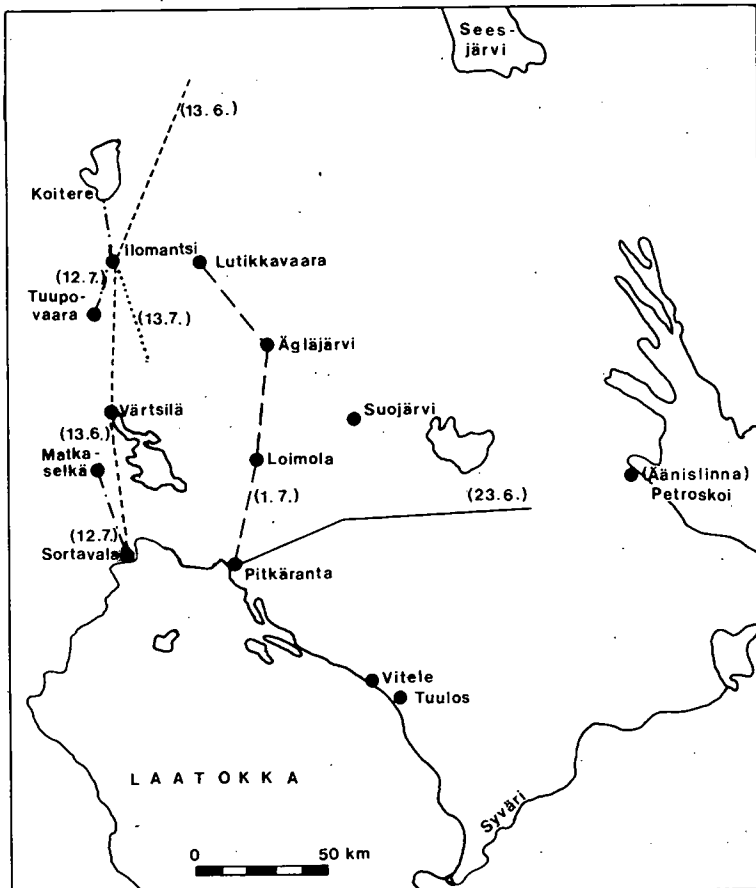
duttua. 32. Armeijan tuli nopeuttaa suomalaisten seuraamista, jotta nämä eivät saisi aikaa pureutua väliasemaan. Ideana oli, että 32. Armeija kääntäisi Korpiselästä iskunsa Värtsilään ja sieltä etelään suomalaisten Sortavalan seudun ryhmytyksen selkään. Tätä ideaa toteuttaessaan joutui kaksi neuvostodivisioonaa tunnetuin seuraus mottiin Ilomantsissa.

Hyökkäystä yritettiin samana 13. päivänä heinäkuuta annetulla käskyllä vielä nopeuttaa vaatimalla 7. Armeijalle rintamareservistä tuodulta 127. Kevyeltä armeijakunnalta Matkaselän valtaamista 18.–19.7. Nämä yritykset suomalaiset torjuivat mm. Nietjärvellä kärjistyvissä taisteluissa. Jo 20.7. Karjalan Rintama määritteli täällä huomattavasti suppeammat Uuksujärven–Kitelän tasalle rajoittuvat tavoitteet.²⁴ Hyökkäykset jatkuivat 30.7. asti, mutta siinä vaiheessa jouduttiin kaikki 7. Armeijan liikenevät voimat lähettämään Ilomantsin suunnalle oman rintaman vakauttamiseksi.

Karjalan Rintaman operatiivisissa laskelmissa oli operaation kestoksi laskettu 35–45 päivää.²⁵ Kun hyökkäyksen alkua oli aikaistettu, tuli operaatio todella kestävä 45 päivää. On ilmeistä, että huolta ei ollut varattu pitempään operaatioon.

On muistettava, että ensisijainen kysymys ei ollut Suomen tuleva valtiollinen asema vaan Suomen armeijan saaminen pelistä pois, jotta voimat voitaisiin keskittää saksalaisia vastaan Valko-Venäjällä ja Suomen suunnalla Lapissa. Kun tilannetta ei onnistuttu ratkaisemaan, Neuvostoliiton ylijohdo jätti Suomen suunnan toistaiseksi lähes oman onnensa nojaan, ei lähettänyt lisäjoukkoja vaan veti päin vastoin heinäkuun puolivälissä Kannakselta ja elokuun alussa Laatokan Karjalasta pois päähyökkäyksen leventämiseen tarvittavia joukkoja. Hyökkäys päättyi Kannaksella 15.7., Laatokan Karjalassa 4.8. ja Ilomantsissa hieman myöhemmin. Ylijohdon 10.8. antamalla käskyllä suurhyökkäykseen osallistuneet Karjalan Rintaman joukot asettuivat puolustukseen linjalle Paatene–Kuutamolahti–Kuolismaa–Pitkäranta.²⁶

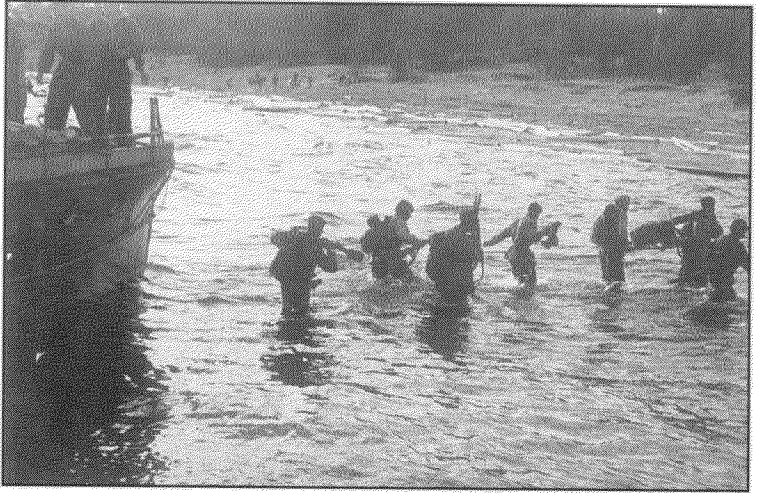

Karjalan Rintaman	käskypv.	käsketty tavoite
	13.6.	-----
	23.6.	—————
	1.7.	- - - - - 6.7.
	12.7.	- - - - - 20.7. (32.A), 25.7. (7.A)
	13.7.	..... 16.7. (32.A), 20.7. (7.A)

Karjalan Rintaman hyökkäyskäsken ja sen muutosten päivämäärät ja käsketyt tavoitteet saavuttamispäivämäärät.

The dates of the Karelian Front's Attack Order and its changes as well as the dates when the objects were due to be achieved.

Laatokan laivueen merisotilaat nousevat maihin Mantsinsaarelle ja puhdistavat sen vihollisista. Kuva: Sotamuseo.

Naval infantry of the Ladoga Flotilla disembarking on Mantsinsaari and starting to clear the enemy away.

Olisiko vastahyökkäys onnistunut?

Suomalaiset sotahistorian harrastajat ovat jossitelleet, olisivatko suomalaisten voimat elokuussa 1944 riittäneet vastahyökkäykseen ja neuvostoarmeijan työntämiseen kauemmas, kenties jopa vuoden 1939 rajoille. Olihan Ilomantsissa onnistuttu motituksessa heinä-elokuun vaihteessa. Kannaksen hyökkäystähän ehdotettiin rintamajoukoissa elokuussa 1944, kun todettiin neuvostojoukkojen siirtäminen Suomesta muille rintamille.

On tietenkin todettava, että vastahyökkäys ja huomion kiinnittäminen uudelleen Suomeen olisi ollut maan poliittisen johdon yleisen asennoitumisen kannalta mahdottomuus. Koko ajan etsittiin mahdollisuutta irrottautua turvallisesti sodasta. Rauhanteon jälkeisen

turvallisuuden kannalta oli edullista, että mahdollisimman paljon neuvostojoukkoja vietiin pois.

Puna-armeija ei ollut heikennyksistä huolimatta voimaton Karjalan kannaksella. Siellä oli heinäkuun puolivälistä lähtien 150 000 miestä, Suomen itärajalla taas 240 000 miestä. Kannaksella hyökkäyksen kuluttamat neuvostodivisioonat – niitä oli jäljellä 18 kolmen linnoitusalueen lisäksi – siirrettiin heinäkuun aikana kukin vuorollaan lepoon rintamasta ja huollettiin.²⁷ Suomalaisten ja saksalaisten kokonaisvahvuus ylitti vastassa olleiden neuvostojoukkojen vähvyyden Suomen rajoilla, mutta tulivoimaltaan puna-armeija lienee ollut vahvempi.

Puna-armeija ei suinkaan tuudittautunut uskoon, ettei mikään vaara uhannut Suomen suunnalta. Elokuun puolivälissä Kannaksen joukoille annettiin laaja puolustuskäsky ja linnoittautumistöitä valvottiin tarkasti. Vuoksella ollut 115. Armeijakunta sai 23.8. nimenomaisen käskyn vastahyökkäykseen valmistautumisesta. Myös Laatokan koillisrannalla varauduttiin yllätykseen. Siellä ollut 7. Armeija valmisteli elo–syyskuun vaihteessa maihinnousutorjuntaa Pitkärannan–Syvärin välisellä rannikolla. Vielä niinkin myöhään kuin aivan aselevon päivinä, 4.9., Viipurin alueella ollut 59. Armeija sai varoituksen: suomalaisten yllätyshyökkäykseen oli varauduttava.²⁸ Vaikka käskyt eivät tietenkään kerro joukkojen todellisesta valmiudesta, voidaan siis todeta, että yllätyksen saavuttaminen ei olisi ollut suomalaisille helppoa.

Lähdeviitteet

1. S. M. Štemenko, *Generalnyj štab v gody vojny 1–2*. Moskva 1989 (1. p. 1968–73); K. A. Meretskov, *Na službe narodu*. Moskva 1984 (1. p. 1968).
2. Tämä kirjoitus perustuu yleiskuvaltaan Pertti Alasen kirjoitukseen ”Neuvostoliiton suurhyökkäys Suomeen kesällä 1944” (teoksessa U. E. Moisala–Pertti Alanen, *Kun hyökkääjän tie suljettiin*. Helsinki 1989) ja Ohto Mannisen kirjoitukseen ”Suomi toisessa maailmansodassa” (teoksessa *Suomen historia 7*. Espoo 1987).
3. Meretskov s. 363, 369, Štemenko s. 486–7.
4. 7.A:n operatiiviset suunnitelmat, Venäjän puolustusministeriön arkisto (VPMA) Fondi 214 opis 1437 delo 1482 s. 57.
5. Štemenko s. 175, 489.

6. Štemenko s. 200, 489.
7. Meretskov s. 371–2, Štemenko s. 489–490. Karjalan Rintaman esikunnan kertomus Syvärin–Sortavalan operaatiosta, VPMA F. 214 opis 1437 delo 3050 s. 12.
8. Meretskov s. 372, Štemenko s. 492–494. Karjalan Rintaman komentajan operatiivista kirjeenvaihtoa, VPMA F. 214 opis 1437 delo 1340 s. 38.
9. Bitva za Leningrad 1941–1944. Moskva 1964, s. 443. Ylijohdon 3. Leningradilaisen tykistöarmeijakunnan ensimmäiset osat saapuivat Leningradin pohjoispuolelle jo 10.–11.5. Venäjän puolustusministeriön arkisto F. 9604 opis 1 delo 45 s. 205–206.
10. Štemenko s. 489.
11. Bitva za Leningrad s. 428, Meretskov s. 373–374. Meretskovin esitys 31.5.1944 Stalinille, Karjalan Rintaman komentajan op. kirjeenvaihtoa F. 214 opis 1437 delo 1340 s. 1.
12. Istorija Ordena Lenina Leningradskogo voennogo okruga, 3. p. Moskva 1988, s. 298–299. Štemenko s. 489. Karjalan Rintaman esikunnan kertomus, F. 214 opis 1437 delo 3050 s. 11–12.
13. Karelskij front v Velikoj Otetšestvennoj vojne 1941–1945 gg. Moskva 1984, s. 189.
14. Leningradin Rintaman sotaneuvoston direktiivit 3.6., 12.6., 17.6. ja 20.6., VPMA F. 217 opis 1221 delo 4932 s. 140–152. Bitva za Leningrad s. 429–430.
15. Štemenko s. 494, Meretskovin käsky 18.6.1944, VPMA F. 214 o. 1437 d. 1340 s. 28.
16. Bitva za Leningrad s. 473–475.
17. 21. Armeijan sotapäiväkirja 21.6.1944, VPMA F. 375 opis 6675 delo 383.
18. 21. Armeijan spvk. (vrt. ed. viite) 21.–30.6. 59. Armeijan spvk. kesäkuulta 1944, VPMA F. 416 opis 10437 delo 788. Bitva za Leningrad s. 478–483.
19. Ohto Manninen, Taistelu paljasti hyökkääjän voimat kesällä 1944, Sotilasaikakauslehti 9/1991 s. 640–644, Ari Raunio–Ohto Manninen–Jari Leskinen, ”Jatkosodan ja Lapin sodan hinta” teoksessa Jatkosodan historia 6, Porvoo 1994, s. 487–506, Grif sekretnosti snjat, Moskva 1993, s. 201–202.
20. vrt. liite.
21. Bitva za Leningrad s. 484. 21. Armeijan sotapäiväkirja 8.7.1944, VPMA F. 375 opis 6675 delo 388.
22. Leningradin Rintaman operaatioilmoitukset heinäkuulta, VPMA F. 217 opis 1221 delo 4840.
23. Manninen, Taistelu paljasti ..., Bitva za Leningrad s. 484. 59. Armeijan spvk. 10.–11.7.1944, VPMA F. 416 opis 10437 delo 790. 21. Armeijan sotapäiväkirja 9.7.1944, VPMA F. 375 opis 6675 delo 388. Leningradin Rintaman operaatioilmoitukset heinäkuulta 1944, VPMA F. 217 opis 1221 delo 4840.
24. Karjalan Rintaman komentajan op. kirjeenvaihtoa, VPMA F. 214 opis 1437 delo 1340.
25. VPMA F. 214 opis 1437 delo 3050 s. 12.
26. P. V. Terehov, Boevye dejstvija tankov na Severo–Zapade v 1944 g., Moskva 1965, s. 111.

27. Leningradin Rintaman operaatioilmoitukset, VPMA F. 217 opis 1221 delo 4840.
28. 21. Armeijan operatiiviset ohjeet, VPMA F. 217 opis 1221 delo 3994 s. 209. 7. Armeijan operatiiviset suunnitelmat, VPMA F. 214 opis 1437 delo 1482 s. 140, 166. I. T. Korovnikov-P. S. Lebedev-J. G. Poljakov, Na treh frontah, Moskva 1974.

Summary

THE SOVIET MAIN ATTACK OF 1944 IN FINLAND AND ITS OBJECTIVES

An interesting question is, what new information about the Soviet main attack upon Finland in 1944 has been acquired in Red Army's archives that are now opening. As far as the decision on the attack is concerned, very much new has not been oozed out. Stalin's papers are still in the Kremlin archives and thus sealed from foreigners so far.

On the other hand, even Soviet literature contained in fact much information on the planning of the onslaught. Besides that, this attack was victorious which can not be said about all Soviet operations along the Finnish front.

The Finnish discussion about the main attack in 1944 has mainly dealt with two questions. Firstly, why were Finns unable to anticipate the main attack occurring in the Karelian Isthmus. And secondly, what was the reason why troops were not transferred from East Karelia to the Karelian Isthmus well in advance.

However, it was not even possible to get very early indications of the attack. It was out of bounds that Finns could have had the opportunity to notice any attack preparations in the Karelian Isthmus before the end of April. The reason is very simple: the Soviets had not begun any preparations before that at all.

Now fifty years later, it can be said that, on the contrary, it was only correct to keep troops in the east in a situation in which Stalin wanted to attack the Germans in the North. When the preliminary decision to attack the Finns was made in April, a simultaneous purposeful deception was commenced. It was aimed at portraying the picture that the attack would be made at Petsamo.

It is thus only fair to say that we could have noticed Soviet attack preparations early enough in order to change sportswear to combat fatigue. But the indications did not appear so early that the centre of gravity of the Finnish forces could have been outstandingly transferred to the Karelian Isthmus.

Concerning the main attack in the Karelian Isthmus, the Soviet historiography was used to cease the war depiction with the conquer of Viipuri that happened on June 20, 1944.

The war diaries and daily reports of the armies, army corps and divisions that attacked Finland, have been available for Finnish researchers. They have made the picture of the conducting of the attack and the changes in planning that happened in July and August more precise.

It is also possible to follow the diminishing of attack power. The Red Army's losses in the Finnish Front, comprising also the losses occurred in fighting against the Germans, in June–July 1944 were altogether 150 000, of which 36 000 were killed. However, the main portion of the losses at that time period were caused by the battles fought against Finns.

We nowadays know the strength of the Red Army deployed along the Finnish Front almost as exactly as the Soviet leadership knew it at that time. We know that the Red Army used altogether 72 all-arms formations in the Finnish Front. This number is theoretically bigger than the figure was at the end of the Winter War.

On the other hand, the manpower of a Soviet division was now much smaller than it had been during the Winter War. Therefore, the overall strength of the Soviet troops, some 605 000 at the early stages of the onslaught, was in fact smaller than the approximately 1 million men in March 1940. But infantry's fire-power was instead on another level in 1944 than it had been in the Winter War.

Then, what was the objective of the Soviet main attacks in the Karelian Isthmus and in East Karelia? The main issue was not the future Finnish political system but the need to get the Finnish Army out of the game. That was essential in order to be able to concentrate the Soviet forces against the Germans in White Russia and, in this direction, in Lapland.

In order to defeat the Finnish Army, the Red Army had to advance as far into Finland as was necessary. When the Soviet troops were unable to solve the situation, the Finnish Front was left with its own fate by the Soviet Supreme Command for the time being.

Antti Juutilainen*

VALKEASAARESTA ILOMANTSIIN

Maasotatoimet 10.6.–13.8.1944

Artikkeli keskittyy eräisiin vielä tänäkin päivänä keskustelua aiheuttaviin erilliskysymyksiin Suomen maavoimien toiminnassa kesällä 1944. Kirjoitus ei käsittele yhtymien ja joukko-osastojen toimintaa ja käsittelee vain rajoitetusti tapahtumien kulkua.

Taistelujen alulle oli ratkaisevaa suomalaisten joukkojen tasavahva ryhmitys Karjalan, Aunuksen ja Maaselän kannaksilla ja siitä johtunut painopisteen puuttuminen. Tarkastelun kohteeksi otetaan myös neuvostojoukkojen voima, Suomen ylimmän johdon virhearvioinnit ja torjuntavoittoihin päätyminen. Erikseen käsitellään saksalaisten osuutta, taisteluista saatuja kokemuksia ja eräitä henkilöhistoriaan liittyviä kysymyksiä.

Vuosina 1993 ja 1994 on ilmestynyt ja tulee ilmestymään runsaasti sotahistoriallista kirjallisuutta. Merkittävimpanä tämän 50-vuotismuistovuoden teoksista on pidettävä ”Jatkosodan historian” kuudennen ja samalla viimeisen osan ilmestymistä.

Joukkojen ryhmitys Suomen maarintamalla

Vuoden 1944 kesän alkaessa suomalaisten joukkojen ryhmitys kormella kannaksella oli sangen tasavahva.

Tuo tasavahvuus johti siihen, että vastustajalla oli Karjalan kannaksen taistelujen alkaessa siellä kiistaton ylivoima, joka murskaavimmillaan näkyi tykistön, panssarivaunujen ja hyökkäystä tukevien ilmavoimien määrissä.¹ Neuvostojoukkojen saksalaisia vastaan käymät taistelut olivat johtaneet siihen, että puna-armeijan elävää

---

* (s. 1936) everstiluutnantti, kirjoittanut mm. teokset: Mottien maa. IV Armeijakunnan sotatoimet Talvisodassa (1985), Nuoren jääkärin tie. Jääkäripataljoona 6. 1943–1944 (1993), Ilomantsi lopultakin voitto (1994) sekä kirjoittanut teossarjoihin Talvisodan historia 1–4 (1977–1979) ja Jatkosodan historia 1–6 (1988–1994).

voimaa oli kulunut ja joukkoja ei ollut voitu täydentää määrävahvuuteen.² Tämä vuorostaan johti siihen, että yhtymien taistelukykyvyys oli heikko. Vähänkään suurempien tappioiden kohdatessa joukko ei kyennyt täyttämään edes avainsotilaittensa paikkoja.

Neuvostoliitto aloitti vuoden 1944 kesähyökkäyksensä Leningradin ja Karjalan Rintamien hyökkäyksellä Suomea vastaan. Valtakunnan sotilasjohto keskitti Viipurin–Petroskoin sotatoimeen joukoistaan³ tuntevan osan⁴. Jos suurvalta, kuten Neuvostoliitto vuoden 1944 kesäkuussa, keskittää ratkaisuun päästäkseen pientä valtiota vastaan runsaan kymmenennen osan asevoimistaan, päätös kertoo suurvallan halusta päästä ratkaisuun. Toisaalta se todistaa suurvallan uskosta vastustajansa vahvuuteen.

	Puna-armeijan kokonais- vahvuus 1.1.1944	Leningradin ja Karjalan Rintamat 9.6.1944	Osuus prosentteina
Miehiä	6 100 000	450 000	7 %
Panssareita	4 914	800	16 %
Tykkejä	88 900	10 000	11 %
Lentokoneita	8 500	1 547	18 %

Ylläolevista prosenttilukujen keskinäisistä suhteista on nähtävissä, että Neuvostoliitto pyrki ratkaisuun koneilla, vaan ei ihmisillä. Puheet Kannakselle ja Aunuksen kautta Raja-Karjalaan vyöryneestä konearmeijasta eivät ole siis vailla katetta.

Suomea vastaan massoitettujen neuvostojoukkojen määrä osoittaa, että niiden johto tiesi kohtaavansa Suomessa sitkeään vastarintaan valmiin vihollisen. Tuo vihollinen puolustautui venäläisten mielestä syvyysporrasteisessa asemassa, joka tukeutui hyökkääjälle epäedulliseen maastoon. Suomalaiset eivät asemiaan ole nähneet syvyysporrasteisina, mutta kyse onkin mittakaavaerosta. Kun suomalaiset näkevät Kannaksella kolme linjaa (Pääasema, VT-linja ja VKT-linja), neuvostoliittolaiset katsovat niiden kaikkien kuuluneen yhteen syvyysporrasteiseen asemaan.

Tasapaksu miehitys Karjalan, Aunuksen ja Maaselän kannaksilla oli johtanut linnoitustöiden painopisteen hämärtymiseen. On perustellusti esitetty kritiikkiä niistä linnoitushankkeista, joita toteutettiin Aunuksen ja Maaselän kannaksilla. Hukkaan nämä työt eivät kuitenkaan menneet, sillä etenkin Pisi–Saarimäki–Sammatus -asema Aunuksen kannaksella ja jossakin määrin myös Karhumäki–Liistepohja -asema antoivat ryhtiä vetäytymistaistelujen vaikeaan alkuvaiheeseen. Valitettavaa oli, ettei sotatoimien yleinen kulku tehnyt mahdolliseksi käyttää Karhumäki–Liistepohja -asemaa pidempään taisteluun. Kun tuo asema jätettiin käyttämättä, taistelijoiden katkeruus puhkesi esiin siinä vaiheessa, kun he joutuivat runsaan kuukauden kestäneiden vetäytymistaistelujen ja vastaiskujen jälkeen käymään puolustustaisteluun takarajalla lähes linnoittamattomissa asemissa.⁵

Suomalaiset ovat vasta viime vuosina alkaneet tunnustaa Kannaksen linnoituslinjojen ja etenkin Vammelsuu–Taipale -aseman suhteellisen vahvuuden. Viimeksimainittu linja – keskeneräisenäkin – oli linnoituslaitteiden määrän suhteen selvästi voimakkaampi kuin yksikään aikaisempi suomalaisten linnoitetuista asemista.

Asema	Kesto- laitteet (kpl)	Aseman pituus (km)	Laite / rintamakm
Enckellin linja 1919–1924	144	120	1,2/rkm
Linnoitettu pääasema syksy 1939	101	75	1,3/rkm
Virolahti–Kivijärvi (myöh. Salpa-as.) 1941	300	60	5,0/rkm
Vammelsuu–Taipale toukokuu 1944	1 300	80	16,0/rkm

Etsiessään syitä Vammelsuu–Taipale -aseman murtumiseen suomalaiset vetosivat sodan jälkeisinä vuosina linjan linnoituslaitteiden keskeneräisyyteen jopa heikkouteen. Vasta viime vuosina ollaan yhä uudelleen korostettu, että asema murtui, koska toisaalta

taistelutahto ei ollut vielä iskostunut asemasodan turruttamiin mieliin ja toisaalta neuvostojoukkojen ylivoima oli liian suuri.

Päämajan virheet on tunnustettava

Vuoden 1944 kesän taistelujen tutkijan on tunnustettava, ettei Päämajakaan ollut erehtymätön, vaan siellä syöllistettiin ennen suurhyökkäystä moniin virheisiin ja laiminlyönteihin. Päämajaan oli levinnyt sama odottava asemasota-ajattelu, joka vallitsi joukoissa. Tiedettiin, että ratkaisu tulee aikanaan, mutta kukaan ei uskonut suurhyökkäyksen alkavan huomenissa. Kun Suomen yleisesikunnan historia sodan ajalta on kirjoittamatta, on mahdotonta päätellä, mitkä olivat perimmäiset syyt tällaiseen väljähtäneeseen suhtautumiseen. Kenties pahimmat virheet tehtiin tiedustelun antaessa tarkoituksellisesti väärää tilannekuvaa sekä flegmaattisessa suhtautumisessa uusien panssaritorjunta-aseiden jakamisessa joukoille (käyttäjäportaalle). Päämajajohtoisen tiedustelun virheitä on selvitetty jo vuonna 1956 julkaistussa K. L. Oeschin teoksessa ”Suomen kohtalon ratkaisu Kannaksella v. 1944”, lukuisissa tutkimustöissä ja aiempiakin selvityksiä laajemmin Raimo Heiskasen tutkimuksessa ”Saadun tiedon mukaan ...” vuonna 1989.⁶ Selvitysten tulokset antavat heikon kuvan Suomen Päämajan ennakointikyvyistä ja ovat toisaalta osoittaneet, että suorittajaporrista ei voida osoittaa syylliseksi tapahtuneisiin virheisiin.

Myös ylipäällikölle suurhyökkäyksen alkaminen ja voima oli yllätys, vaikka hän eräissä keväällä 1944 allekirjoittamissaan käskyissä olikin varoittanut joukkojaan odotettavissa olevasta suurhyökkäyksestä.⁷ Puna-armeijan joukkojen mahtava voima oli yllätys koko Suomen sotilasjohdolle. Yllätys tuli olemaan myös monien suomalaisten joukkojen suurhyökkäyksen ensimmäisinä päivinä osoittama heikko taistelukunto.

Asemasodan turruttava uneliaisuus näkyi siinä hitaudessa, jolla 11.4.1944 maahan saatujen käsipatruunoiden – panssarinyrkkien – ja panssarinkauhujen käyttöönottoon valmistauduttiin.⁸ Koulutus järjestettiin kuin rauhan aikaan, käyttöohjeiden painatusta pohdit-

tiin tarkoin eikä aseitakaan haluttu jakaa hätiköiden. Tuntuisi luonnolliselta, että vihollisen painopisteeksi tiedettyyn suuntaan olisi toimitettu näitä tehokkaita panssarintorjunta-aseita ja annettu niiden vaatima lyhyt koulutus, mutta näin ei tehty.

Uusien vain nyrkeillä ja kauhuilla varustettujen erillisten panssarintorjuntaosastojen muodostaminen oli verkkaista ja ensimmäiset näistä muodostettiin vasta suurhyökkäyksen jo alettua. Ensimmäiset orgaaniset erilliset panssarintorjuntaosastot saatiin valmiiksi vasta siinä vaiheessa, kun rintamalinjat olivat jo pysähtyneet.

Päämajaa ei sovi kuitenkaan syyttää vitkastelusta siinä vaiheessa, kun seuraavat panssarinyrkit ja panssarinkauhut saapuivat Saksasta. Päämajan Ase-esikunta ja Operatiivisen osaston maavoimatoimisto päättivät jakelusta 19.6.1944 eli samana päivänä kun aseet saapuivat Turkuun. Saatujen 8 500 panssarinyrkin jakomäärät kuvaavat maavoimatoimiston käsitystä panssarintorjunnan tarpeesta eri sotatoimiyhtymissä:

- IV Armeijakunnalle 2 000
- III Armeijakunnalle 500
- Aunuksen Ryhmälle 1 000
- II Armeijakunnalle 500
- 14. Divisioonalle 200
- reserviin jäi noin 4 000

Reserviin jäävistä osa oli sijoitettava Ase- ja ampumatarvikevarikko 3:een Kuopioon ja pääosa Ampumatarvikevarikko 9:ään Uuteenkylään. Viimeksimainitusta määrästä oli irrotettava Huuhanmäen panssarintorjuntakoulutuskeskuksessa perustettaville panssarintorjuntayksiköille määrävahvuuksien edellyttämät aseet.⁹

Merisivustojen suojauksen laiminlyöntiin syöllistettiin maavoimien yhtymissä ja joukko-osastoissa liian usein. Kyseessä on pitänyt olla jo rauhanvuosilta lähtöisin oleva asennoitumisvirhe – siksi usein neuvostojoukkojen pienehköt tai keskisuuret maihinnousut pääsivät yllättämään suomalaiset. Rannikkotykistöjoukkojen ja maavoimien yhtymien yhteistoimintä jätti paljon toivomisen varaa. Neuvostojoukkojen suuristakin maihinnousuista tieto saatiin yleensä vasta siinä vaiheessa, kun vastustaja oli jo maissa tai lähestymässä rantaa.

Vetäytymistaistelujen vaikutus

Edellä on jo todettu linnoitettujen linjojen merkityksestä vetäytymistaistelujen runkona ja säätelijänä. Niiden välimaastossa taisteluja käytiin pakkopelin tapaan aloitteen ollessa neuvostojoukoilla.

Vetäytymistaisteluissa suomalaiset joukot väsyivät, sillä Karjalan kannaksella taistelleille joukoille ei voitu suoda lainkaan lepoa. Vielä vaikeampi tilanne oli neuvostojoukoilla, jotka hyökkäyspäivinä etääntyivät yhä kauemmas huoltolaitoksista. Pahiten tämä koetteli tykistöä ja panssarijoukkoja.

Vetäytymistaistelujen aikana Aunuksen kannaksen keski- ja itäosista ja etenkin Maaselän kannakselta vetäytyvät joukot olivat liian vähäiset miesvahvuudeltaan. Välttämättömät reservit oli jouduttu keskittämään Karjalan kannakselle. Kaikkia vastustajan etenemissuuntia ei kyetty tilkitsemään jäljelle jääneillä joukoilla. II Armeijakunnan operatiivisen osaston päällikkö everstiluutnantti Y. A. Järvinen kuvaa torjunnan toivottomuutta sattuvasti, kun hän sanoo heinäkuun 22. päivänä puolustustehtävää suorittavista joukoista, että pärekori on vuotanut pahimmin Ägläjärven suunnalla.¹⁰

Torjuntavoitot ja voitto Ilomantsissa

Vaikka linnoitustyöt olivat vasta alullaan VKT-asemassa, sen maasto suosi suomalaisia. Etelä-Kannaksen tasaisilta konearmeijaa suosivilta mailta oltiin siirrytty täysin toisenlaiseen maastotyyppiin. Venäläiset ovat laskeneet, että Viipuri-Kuparsaari-Taipale -linjalla suomalaisten puolustusasema tukeutui 90-prosenttisesti vesistöön, jonka leveys vaihteli 300 metrissä 3 kilometriin.¹¹ Kallioiset mäet ja vesistöt kanavoivat vihollisen panssarikiilat, vaikka toisaalta on perustellen tuotu esiin vihollisen voimakkaan tulen tuhoisuus kallioisessa ja kivikkoisessa maastossa puolustautuville kaivautumattomille suomalaisille.¹²

Suomalainen joukko ei ollut koulutettu eikä varustettu käymään asutuskeskustaistelua. Joukkojen organisaatio ja sotavarustus oli suunniteltu metsätaisteluun ja miehet oli siihen koulutettu. Olisi

ollut siis suoranainen ihme, jos Vammelsuu-Taipale -aseman luhistuttua Viipurin kaupungin puolustus olisi kestänyt. Viipurin menetystä on käsitelty laajasti useammassa viimeaikaisessa sotahistoriallisessa teoksessa.¹³ Kirjoittajan käsityksen mukaan väittely siitä, miksi Viipuri menetettiin on hyödytöntä. Viipurin valtaus oli neuvostojoukkojen ensimmäinen strateginen tavoite ja näin ollen kunniaky symys. Jos suomalaisten ylempi johtoporras, tykistö, linnoitustyöt ja ampumatarviketäydennys olisivat tukeneet puolustajaa tehokkaammin, taistelu olisi kestänyt pidempään. Neuvostojoukkojen johto olisi uhrannut kuitenkin mitä tahansa kaupungin valtaamiseksi. Vesistön väärällä puolella sijainneen kaupungin menetykseltä suomalaiset eivät olisi välttyneet – olisi sitten puolustuksessa ollut mikä yhtymä tahansa ja kenen johdossa tahansa. Lopputuloksena olisi joka tapauksessa ollut raunioiksi ammutun kaupungin menetys ja siihen liittyneet suuret miehistötappiot.

Suomalaisten puolustustaistelulle Viipuri-Kuparsaari-Taipale -asemassa oli merkittävää käytettävissä olevien yhtymien määrän kasvu. Viimeiset Karjalan kannakselle muilta kannaksilta keskittävät divisioonat ehtivät mukaan vasta kesäkuun loppupäivinä, jolloin ne oli heitettävä lähes suoraan junista taisteluun vihollisen painopistesuunnan tukkimiseen.

Joukkojen mittava massoittuminen näkyi selvästi Tali-Ihantalan suurtaistelussa. On muistettava, että Suomen kohtalon ratkaisu taisteltiin yhden 1:20 000 karttalehden peittämällä alueella – eli neliöpe-ninkulman kokoisella maa-alalla. Tuossa maastossa taisteli useita armeijakuntia – ja kuitenkin kun taistelija kurottautui katsomaan, kenttä oli hänen edessään tyhjä ja viereinen potero taistelijoineen huutomatkan ulkopuolella. Noissa maastoissa joukko-osastot ja ase-lajit ponnistivat voimansa äärimmilleen ja salpasivat tien Suomeen.

Viipuri-Kuparsaari-Taipale -asema ja sen jatko Viipurinlahdella oli ensimmäinen tasa Kannaksen taistelujen aikana, missä kaikki puolustushaarat osallistuivat kamppailuun koko voimallaan. Lai-vasto saattoi maastollisista syistä tukea taisteluja vasta ulommalla Viipurinlahdella ja sen suulla. Suomen ilmavoimien osuus Pääase-man taisteluissa oli ollut lähes olematon. Vammelsuu-Taipale -asemassa ilmavoimat tukivat maataisteluja jo muutamain iskuin,

mutta Viipurinlahdella ja Viipuri–Kuparsaari–Taipale -asemassa Suomen ilmavoimat olivat mukana tehokkaasti. Niiden rinnalla taistelivat tuossa vaiheessa tuloksiltaan tasavertaisina saksalaiset syöksypommittajat, hävittäjät ja hävittäjäpommittajat.

Viipurinlahden puolustus oli todettu ongelmalliseksi jo Talvisodassa. Kun vuoden 1944 kesäkuussa taistelut alkoivat täällä jälleen kerran, näytti siltä, ettei mitään ollut opittu. Jälleen puolustus ja sen johtamisjärjestelmä jouduttiin kokoamaan hädän edessä ja jälleen huomattiin, että mantereen puolustusaseman (VKT-asema) oli jatkuttava rannikon saariin ja ulkomeren äärelle.¹⁴

Tali-Ihantalan suurtaistelun toisella sivustalla – Vuosalmella, missä neuvostojoukot pyrkivät ratkaisuun tien tukkeuduttua Ihantalan kirkonmäellä, painittiin myös jo Talvisodan aikana katkeran tutuiksi tulleiden ongelmien parissa. Taistelua käytiin jälleen kapealla Äyräpään harjulla, missä puolustusaseman syvyys paikoin ulottui taisteluhaudan etureunasta sen takareunaan. Tuon aseman takana virtasi puolisen kilometriä leveänä Vuoksen vuo.

Kannaksen suurtaistelu on saanut korostetun aseman vuoden 1944 taistelujen esityksissä, mutta emme saa unohtaa, että Laatokan toisella puolella käytiin mittavat torjuntataistelut Pitkärännassa, Nietjärvellä, Lemettien alueella ja Loimolassa. Mikäli myös siellä ei olisi onnistuttu, turhia olisivat olleet Ihantalan, Viipurinlahden ja Vuosalmen taistelut.

Kuten edellä on todettu, suomalaisten joukot Laatokan pohjoispuolisilla korpimailla osoittautuivat riittämättömiksi. Vetämällä Maaselän suunnasta vetäytyviä joukkoja etelämmäs tilanne siellä kyettiin hallitsemaan, mutta näin tehden ”pärekori vuoti” pohjoisempana yhä pahemmin. Siellä vetäytyvät joukot eivät olleet riittävät neuvostojoukkojen pysäyttämiseen takarajalla. Suomalaisten onni oli, että Karjalan kannaksen pysäyttämistaistelut olivat tässä vaiheessa jo laantuneet, joten kaksi prikaatia ja joukko erillisiä yksiköitä voitiin irrottaa sieltä Laatokan pohjoispuolisen rintaman tilkkeeksi.

Kaukana Karjalan salomailla – Ilomantsin korvissa – saavutettiin sitten kesän ainoa todellinen voitto. Liikuntasotaa oli kestänyt tasan kaksi kuukautta sinä päivänä, kun Ilomantsin divisioonamo-

Suomen kuvatuin panssarinromu. Ihantalan karttapisteen 20 eteläpuolella tuhottu T-34 -panssarivaunu numero 450.

A Soviet T-34 tank destroyed by a German Stu-40 assault gun in Ihantala on June, 30th, 1944. In the pictures on the following pages: Finnish tank hunters and their weapons.

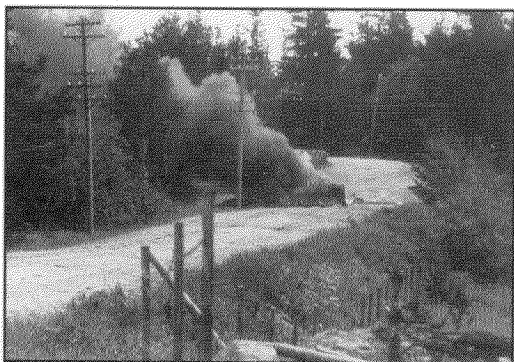
Kirjailija Eino Pohjamo on selostanut vaunun tuhoamista tarkoin teoksessa "Ihantalan murskattu teräs" ss. 91–94 ja artikkelissa kokoomateoksessa "Korpisoturi" ss. 118–121.

Taisteltaessa Ihantalan tasalla kesäkuun loppupäivinä vuonna 1944 Jalkaväkirykmentti 12:n taistelijat pitivät omina panssarivaunuja, jotka lähestyivät etulinjaa putki vihollista kohti suunnattuna. Kesäkuun viimeisenä päivänä T-34 -panssarivaunu lähestyi asemia. Koska sen putki oli taaksekäännettyä, vaunu oletettiin omaksi ja se ajoi matkavauhtia Kilpeenjoentietä pohjoiseen. Kilometrin päässä etulinjasta eli karttapisteen 20 maastossa vaunu ohitti läheltä saksalaisen Rynnäkkötykkiprikaati 303:n yhden patterin Sturm-vaunut, jotka olivat odotus-asemissa tien länsipuolella. Eivät liioin suomalaisen panssarintorjuntatykin miehet, jotka olivat Korpelan maastossa tien länsipuolella pitäneet tiellä ajajaa vihollisena. Ohitettuaan karttapiste 20:n vaunumiehistö todennäköisesti havahtui katkeraan todellisuuteen ja vaunu kääntyi takaisin. Saksalaisen rynnäkkötykin miehistö oli nyt valppaana ja rynnäkkötykki ampui lähietäisyydeltä vihollisvaunun tuleen. Yksi mies ehti pakoon, mutta muutama sekunti myöhemmin uusi rynnäkkötykin laukaus ja suomalaisen nyrkkimiehen laukaus repäisivät tornin irti.

Vihollisvaunun pääsy esteettä aseman syvyyteen oli kiusallista ja suomalaisten vaivautuneisuutta lisäsi se, että sekä pysäyttävä laukaus että toinen armonlaukauksista lähti saksalaisten tykeistä. Suomalaisten omanarvontunteeseen tuli paha särö.

Lähimaastossa ollut TK-kuvaaja vääpeli Osvald Hedenström ikuisti tapahtuman lähes heti sen tapahduttua. Koska vaunu paloi pitkään, hän ehti ottaa useita todentuntuksia tilannekuvia.

Osoituksena kuvan ja sen tekstin käytöstä eri tarkoituksiin on oheisten valokuvien viereen merkitty ensiksi alkuperäinen kuvaseloste, sen yhteyteen sulkuihin mahdolliset selitteet ja sitten eräissä sotahistoriallisissa teoksissa kuvista ja niiden eri variaatioista olleet tekstiversiot. Useissa teoksissa sama vaunu on merkitty toisessa kuvassa nyrkkimiesten ja toisessa panssarintorjuntatykin tuhoamaksi.

SA-kuva 155 336:n alkuperäinen kuvaselostus: Venäläisen "Sotkä"-tyyppisen hv:n rynnistys on päättynyt tähän tien mutkaan.

Viisi sodan vuotta: Panssarintorjuntatykki on saanut osuman venäläiseen panssarivaunuun Ihantalan suunnalla 30.6.

Suomi tahtoi elää II: Vierteisessä kuvassa (katso kuvaseloste kuvaan 155 331) näkymättömissä oleva tuleen ja hajalle ammuttu panssari ---.

SA-kuva 155 431:n alkuperäinen kuvaselostus: Suomalaiset panssarintorjuntamiehet tutkivat ohikulkiessaan tuhoutunutta venäläistä hyökkäysvaunua.

(Vasemmanpuoleinen panssarintuhooja, jolla on ase selässä, on kersantti Kaarlo Johannes Niemelä Sallasta ja oikeanpuolei-

SA-kuva 155 334:n alkuperäinen kuvaselostus: Pst.tykki ja sen tuhoama hv.

Suomen sota 7. osa: Panssarintorjuntatykki ja taustalla sen tuhoama panssarivaunu palamassa.

Suomi tahtoi elää II: --- Pst-tykki miehistöineen ---. Tälle muutamaman sadan metrin pituiselle Ihantalan aukealle tuhottiin yksitoista panssaria ja pantiin sulku vihollisen etenemiselle.

nen kersantti Heino Nikulassi Kemijärveltä, molemmat JR 12:n II Pataljoonasta. Kolme vaunua tuhonnut Nikulassi kaatui seuraavana päivänä eli 1.7.1944.

Ankarat vuodet: Uusilla panssarinyrkeillä varustetut sotilaamme sivuuttavat tuhoamansa hyökkäysvaunun.

SA-kuva 155 331:n alkuperäinen kuvaselostus: Tuleenammuttu venäläinen "Sotka"-tyyppinen hv. (huomaa pellolla oleva rynnäkkötykki, sen vasemmalla puolella pensaikossa vaaniva rynnäkkötykki ja näiden välillä saksalaissotilas.)

Suomi tahtoi elää II: --- Edessäolevassa petäjikössä on yksi tuhottu Sotka, siitä oikealle aikaisemmin tuhottu KV 1 "Klim", sen takana maantiellä hajalle räjähtänyt, palava Klim ja siitä oikealle räjähtänyt Klim, jota ei tässä kuvassa näy.

SA-kuva 155 429:n alkuperäinen kuvaselostus: Saksalainen rynnäkkötykki ja sen tuhoama venäläinen hyökkäysvaunu, joka palaa maantiellä.

Suomi tahtoi elää II: Liikuntakyvyttömäksi ammuttu KV 1 eli "Klim" oli ennätetty naamioida ennen uusien panssareiden ilmestymistä sopiviksi maaliksi.

teissa lyödyt neuvostojoukot murtautuivat omiensa yhteyteen. Venäläisille kuluttavat vetäytymistaistelut olivat edeltäneet Ilomantsin taktillisesti mestarillista suoritusta. Niin perusteellisesti neuvostojoukoista ei suonta ollut vielä isketty, että voitaisiin laskea Ilomantsin voitto helpolla hankituksi.¹⁵

Ilomantsin taistelun ratkaisupäivä – elokuun yhdeksäs – oli merkittävä myös siinä suhteessa, että vastustaja katsoi Viipurin–Petroskoin sotatoimen päättyneen juuri tuona päivänä. Tällöin *”Karjalan Rintaman joukot olivat olennaiselta osaltaan täyttäneet hyökkäystehtävänsä”*.¹⁶ Suomalaisten ylipäällikkö saattoi viikkoa myöhemmin antamassaan päiväkäskyssä olla jälleen ylpeänä taistelijoistaan ja todeta: *”Ankarat puolustustaistelut ovat kaikilla rintamillamme johtaneet siihen, että vihollisarmeijoiden rynnistys on pysäytetty.”*¹⁷

Saattaisi olla paikallaan tutkia, millaiset tunnelmat vallitsivat rintamajoukoissa liikuntataistelujen päättyessä.¹⁸ Kymmenisen vuotta sodan jälkeen syntynyt torjuntavoitto-sana on johtanut monet ajatukseen, että suomalainen sotilas tunsu itsensä heinäkuun ja elokuun vaihteessa voittajaksi. Näin kai ei ollut laita, vaan armeija oli loppuun ajettu ja kaipasi lepoa kootakseen voimansa. Mielialat olivat kaikkea muuta kuin valoisat. Tunnelmat ovat kai olleet kuin miehellä, joka kaikin voimin vastaantöytäen pysäyttää höyryjyrän. Ei siinä ensimmäiseksi ilosta ympäri hypitä, vaan puuskuttaen aprikoidaan, miten ihmeteko oli mahdollinen.

Saksalaisten osuus

Lapin sodan, jota on myös saksalaissodaksi kutsuttu, aikana ja heti sodan jälkeen ei ollut tarpeen korostaa saksalaisten osuutta torjuntavoitossamme. Vasta kymmenkunta vuotta olemme käyneet sisäistä puhdistautumista, jonka aikana olemme tunnustaneet saksalaisten osuuden torjuntavoitossamme.

Pitkään suomalaiset tarjosivat käsitystä, että Tali-Ihantalan torjuntavoitto oli vain heidän omien joukkojensa aikaansaannos, kunnes heräsimme lukemaan, että Lento-osasto Kuhlmeyn *”osuus pom-*

mein suoritetussa torjunnassa oli vähintäinkin samaa luokkaa, kuin mitä koko Suomen ilmavoimien".¹⁹

303. Rynnäkkötykkiprikaatin osuus Ihantalan panssaritorjunnan lujittajana on todettu, mutta harvemmin tuota joukkoa on kiitetty. Saksalaisten rynnäkkötykkimiesten merkityksen aliarvioinnin vertauskuvana voitaneen pitää Suomen kuvatuimmaksi panssarinromuksi nimettävää käryvää teräsläjää Ihantalan tiellä. Sen tuhoajaksi useimmat TK-miehet ilmoittivat suomalaiset nyrkimiehet tai panssaritorjuntatykin miehet, vaikka saksalaiset rynnäkkötykit tuhosivat tuon läpimurtautuneen vaunun. Sama virhe on toistunut liiankin monissa sotahistoriallisissa teoksissa.

Viipurinlahden taisteluihin osallistuneen Divisioonaa Greifin osuutta taistelujen lopputulokseen ei liioin ole seikkaperäisesti tutkittu. Sen rinnalla taistelleiden suomalaisten kertomukset antavat kuvan rohkeasta joukosta, joka ryntäsi paikalleen rantatorjuntaan tappioista piittaamatta ja lopetti neuvostojoukkojen mairinnousuhyökkäykset keskisellä Viipurinlahdella.

Mutta pahimpaan arviointivirheeseen suomalaiset syyllystyvät, kun todetaan Suomen selvinneen torjuntavoittoon omin voimin vain edellämainittujen joukkojen antaessa tukeaan. Silloin unohdetaan kokonaan, että Kuhmon pohjoispuolelta alkoi saksalaisten joukkojen vastualue, jonne oli sitoutunut 214 000 miehen vahvainen 20. Vuoristoarmeija. Jos tuon alueen puolustus olisi jouduttu hoitamaan suomalaisin joukoin, ei missään tapauksessa kenttäarmeijasta olisi voitu keskittää lähes kolmea neljättäosaa Kannakselle, vaan kenties kolmannes joukoista olisi sitoutunut Pohjois-Suomeen. On esitettävä siis vastattavaksi kysymys: Olisiko Suomi yksin pystynyt tarpeelliseen torjuntavoittoon.

Taisteluista saadut kokemukset

Vuoden 1944 taisteluista on saatavissa kokemuksia, jotka voidaan ottaa huomioon vielä tänäkin päivänä. Väärin on kuitenkin luulla, että nuo samat periaatteet olisi voitu jo silloisen tietämyksen pohjalta omaksua ja ottaa käyttöön.

Vuoden 1944 loppukesällä antamissaan ohjeissa Päämaja ja ylempät esikunnat toivat esiin kokemuksiaan käydyistä taisteluista, jolloin voimakkaasti tuotiin esiin ajatus syvästä puolustusvyöhykkeestä. Päämajan elokuun lopulla antamassa käskyssä²⁰ operatiivisen osaston päällikkö eversti Valo Nihtilä totesi, että vihollinen oli kyennyt saamaan tiedustelullaan varsin hyvät tiedot suomalaisten puolustusasemasta. Tämän se oli saavuttanut suurhyökkäystä edeltävällä tiedusteluhyökkäyksellä. Jotta viimeksi mainitun hyöty voitaisiin vähimmäistää ja oma puolustus voisi käyttää toiminnan yllätyksevyyttä hyväkseen, puolustuksen rakenteesta oli annettava harhaanjohtava kuva. Nihtilä esitti vihollisen todennäköisiin painopistesuuntiin kaksiportaista puolustusta, joka rakentuisi etulinjasta ja varsinaisesta päävastarinta-asemasta. Etulinjan, joka kätkeytyi puolustussysteemiin, oli oltava siksi tehokkaasti puolustettu, että sen joukot kykenisivät torjumaan vihollisen tiedusteluhyökkäykset. Etulinjan suojaan rakennettaisiin varsinainen päävastarinta-asema, minne torjuva puolustus siirrettäisiin suurhyökkäyksen sattuessa. Etulinjasta ei kuitenkaan luovuttaisi, vaan sitä puolustettaisiin, kuten etuvartioasemaa tai eteentyönnettyä tukikohdtaa. Esittämällään järjestelyllä operatiivinen osasto ei kuitenkaan poistanut vaatimusta syvästä puolustusvyöhykkeestä, jonka rakentamiseen kaikkien selustassa olevien joukkojen oli osallistuttava.

Jotta vihollisen harhauttaminen onnistuisi, kaikki laitteet oli naamioitava jo rakentamisvaiheessa ja toisaalta oli rakennettava ilmapommitusten ja tykistötulen hajottamiseksi valelaitteita syvyyteen omien asemien välimaastoon.

Päämaja näki, että suurhyökkäyksen sattuessa sisäänmurtoja oli mahdoton estää, mutta että ne oli rajoitettava. *"Tämän pyrkimyksen tuli olla johtavana ajatuksena kaikessa puolustuksen järjestelyssä."*

Päämaja varoitti sotatoimiyhtymiään varaamasta puolustustaiteluun suuria reservejä, koska ne eivät saatujen kokemusten mukaan olleet ehtineet ratkaisuihin.²¹ Määräyksellä ei puututtu niinkään reservien määrään, vaan pikemminkin niiden keräämiseen yhdelle alueelle.

Kesäkuun 14. päivänä muodostettu kenraaliluutnantti K. L.

Oeschin johtama Kannaksen Joukkojen Komentajan esikunta (KaJoKE) oli improvisoinnin tulos. Lähes välittömästi sen jälkeen kun neuvostojoukkojen suurhyökkäys oli alkanut, ylipäällikkö ja päämajan operatiivinen johto joutuivat havaitsemaan, että Kannaksella taistelevien armeijakuntien keskinäinen yhteydenpito oli puutteellista. Päämajan operatiivisen osaston taltioimista puhelinkesteluista on luettavissa, että sotatoimiyhtymien välirajan molemmin puolin vallitsi tietämättömyys siitä, millä tasalla naapuri kulloinkin taisteli. Päämajan antama käsky, jolla kenraaliluutnantti Oesch määrättiin Kannakselle, kuvaa sananvalinnoillaan niitä tehtäviä, joihin Oeschin odotettiin toiminnallaan saavan aikaan parannusta (alleiviivaukset kirjoittajan): "Ylipäällikkö on määrännyt kenraaliluutnantti O e s c h i n Karjalan kannaksen sotänäyttämöllä vastuunalaisesti johtamaan ja koordinoimaan armeijakuntien ja vastaavien sotatoimiyhtymien toimintaa. Kenraaliluutnantti Oesch on tässä tehtävässään tähän saakka välittömästi Ylipäällikölle alistettujen komentajien suoranaisena esimiehenä ja antaa heille kaikki tarpeelliseksi katsomansa ohjeet ja käskyt. — — —"²² Oeschin saamassa tehtävässä kiinnittyy huomio koordinointi-sanana korostuneisuuteen ja toisaalta sanajärjestykseen: ohjeet ja käskyt.

Ainakaan alkuvaiheessa kenraaliluutnantilla ei ollut mahdollisuksiakaan laajamittaiseen johtamistoimintaan. Siksi pieni oli hänen esikuntansa ja siksi pienet sen käytössä olleet viestielimet. Toisaalta on huomattava, että saatu tehtävä oli mahdollista suorittaa pienelläkin esikunnalla, sillä käskyn mukaan "komento-, huolto- ym. asioissa" noudatettiin aiempaa virkatietä armeijakunnista Päämajaan. Vetäytymistäistelujen aikana johtoporras ei kyennyt toimimaan edes itsenäisenä, vaan oli koko ajan liimautuneena IV Armeijakunnan kylkeen. Olemassaolollaan KaJoKE häiritsi alaisensa työrauhaa, puuttui yksityiskohtiin ja muodosti yhden ylimääräisen lenkin johtamisketjuun.²³

Myöhemmin KaJoKE:n tehtävät laajenivat ja henkilökuntaa lisättiin, joten elokuun alkuun mennessä siitä oli kehittynyt jo sotatoimiyhtymän esikunta.

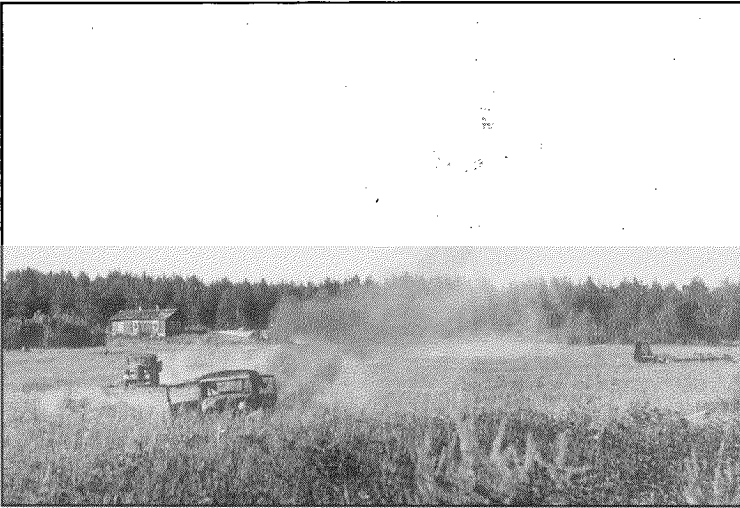
Komentajien henkinen ja myös fyysinen kestävyys joutuivat keuhalla 1944 koetuksiin. Monet komentajat olivat passivoituneet ja

kesti vuorokausia, ennen kuin isoissa esikunnissa päästiin irti asemasodan turruttavasta rutiininomaisuudesta.

Kriittisissä tilanteissa ihmissuhteet kiristyivät ja siellä missä vastakkaiset johtajaluonteet törmäsivät toisiinsa jouduttiin usein henkilövaihdoksiin. Asemasodan vuosina oli eräitä ristiriitoja soviteltu siirtämällä vaikeita tapauksia kauas toisistaan, mutta kevään ja kesän tehtävävaihtojen myötä eräät ongelmista tulivat uudelleen pintaan.²⁴

Komentajia tulisi yleensäkin arvioida sen perusteella, mitä he saivat sodassa aikaan ja millaisessa paineessa. Kenraaliluutnantti Laatikaisen johtajakyvyyistä käsitykset vaihtelevat suuresti. Hänen lähipiirinsä kunnioitti komentajaansa, jota osoittaa tiedustelupuolen upseerin arviointi komentajastaan: *"Yötä päivää puhelin soi, hän pystyi siltä istumalta vastaamaan aivan kaikkeen, mitä häneltä kysyttiin ja ihmeellisesti rauhoittamaan kaikkia. Siihen me kaikki kiinnitimme huomiota, hän ei jäänyt kakistelemaan eikä etsimään sanoja. Hän kohotti maineensa johtajana hyvin suuresti."*²⁵ Sotahistorioitsija Sampo Ahto on todennut vuonna 1993 Sotilas-aikakauslehdessä: *"Loppujen lopuksi Laatikainen oli kuitenkin sen armeijakunnan komentaja, joka voitti Talin-Ihantalan suurtaistelun. Myös sen seikan tulisi merkitä jotakin."*²⁶ Tähän haluaisi nöyränä jatkaa, *"mutta muistakaamme, että kenraaliluutnantti K. L. Oesch johti kokonaisuuden Kannaksella onnelliseen loppuun."* Kenties kenraaliluutnantti Oesch myös eräänä ensimmäisistä käytti teoksessaan vuonna 1956 Kannaksen kokonaistaistelusta torjuntavoitto-sanaa²⁷, millä hän on halunnut tuoda julki, että suomalainen taistelija hankki vuoden 1944 kesällä maansa poliittiselle johdolle mahdollisuuden neuvotella rauhasta ja samalla voitti kansalleen vapauden.

Valitettavasti sodassa mukana ollut sukupolvi jätti myöhemmille tutkijoille matalaan kynnetyn henkilöhistorian vaon. Aikalaisten realististen muistelmien puute ja upseerikunnan luja sisäinen yhteenkuuluvuus ovat johtaneet kliseemäisiin henkilökuvuihin. Legendat erehtymättömistä ja aina oikein toimineista johtajista elävät ja siinä sivulla myös tarinat sotahistorian pahoista pojista, joiden ansiot unohdetaan.

Vihollistykistön kranaatti on sytyttänyt huoltoauton tuleen Kavantsaarella. Kuvan oikeassa reunassa pakkolaskun tehnyt Taisteluosasto Kuhlmeyn Stuka. SA-kuva 155 422.

Hostile artillery shell has set a supply truck on fire in Kavantsaari. On the right can be seen one Stuka of Task Force Kuhlmeys after its forced landing.

Muistelmat ovat vaarallisia ja elämäkerrat sudenkuoppia täynnä. Miten maasotatoimista todella Päämajassa ajateltiin ja mitä sen operatiivisella puolella todella suunniteltiin on jäänyt tutkimatta, kun korkeasti sivistyneet yleisesikuntaupseerit ovat kiinnittäneet tutkimusintonsa marskin ryypyn koostumukseen. Sodan ajan yleisesikunnan historian puuttuminen on häpeä maalle, jossa on ollut aikaa ja varaa sitoa merkittävät voimat pientenkin joukkojen historioiden ja historiikkien kirjoitustyöhön.

Historia ei koskaan tule valmiiksi, mutta lähemmäs totuutta me pääsemme.

Lopuksi

Kun tiedetään puolustusvoimien tehtävänä olleen pääaseman pitäminen ja Neuvostoliiton hyökkäystavoitteiden olleen Tiiksjärven–Sortavalan–Kotkan tasalla²⁸, on todettava, ettei kumpikaan osapuoli päässyt haluamaansa lopputulokseen. Neuvostoliitolle yksi pieni arvovaltappio suuressa sodassa ei paljoakaan merkinnyt, mutta suomalaisille puna-armeijan iskun pysäyttäminen ennen viimeksi mainitun tavoitteita oli ratkaisevan tärkeä. Tärkeää oli myös, että maavoimien taistelukyky oli säilynyt.

Mikä tai kuka sitten pelasti Suomen. Kerettiläisesti on sanottava, että suuri ansio tästä lankeaa puna-armeijan johdon tekemille virheille. Voimme vain nostaa kätemme ylös ajatellessamme, mitä olisi tapahtunut, jos puna-armeija olisi lähtenyt kesäkuun puolivälissä etenemään kaikilla Suomen vastaisilla rintamilla ja keskittänyt ilmavoimiensa voiman suomalaisten rautatieverkkoa vastaan.

Torjuntavoiton saavuttamiseen tarvittiin kaikkia. Se oli kotien uskoa rintaman kestävyYTEEN, se oli rautatieteläisten uurastusta ja rakennusjoukkojen hikeä ja se oli lottien ja muiden rintamanaisten valpasta työtä, mutta ennenkaikkea se oli kaikkien aselajien ja puolustushaarojen taistelijoiden UHRAUKSIA JA SISUA.

Lähteet

Artikkeli pohjautuu Sotahistoriallisen Seuran 50-vuotisseminaarissa Säätytalolla 21.1.1994 pidettyyn esitelämään.

1. Neuvostoliittolaisen teoksen (Geschichte des zweiten Weltkrieges 1939–1945, Band 9, s. 36) mukaan elävän voiman osalta 1,7-kertainen, tykistön ja kranaatinheittimien osalta 5,2-kertainen, panssari-vaunujen ja rynnäkkötykkien osalta 7,3-kertainen ja lentokoneiden osalta 6,2-kertainen ylivoima.
2. Neuvostodivisioonan määrävahvuus oli 10 000 miestä. Joukot kyettiin täydentämään Leningradin Rintamalla 65 prosenttisesti ja Karjalan Rintamalla 74 prosenttisesti (Geschichte des zweiten Weltkrieges 1939–1945, Band 9, s. 37).
3. Neuvostojoukkojen kokonaisvahvuus teoksesta: Die Streitkräfte der UdSSR – Abriss ihrer Entwicklung von 1918 bis 1968, s. 581.
4. Leningradin ja Karjalan Rintamien joukkojen vahvuus teoksesta: Geschichte des zweiten Weltkrieges 1939–1945, Band 9, s. 36.

5. Everstiluutnantti S. O. Lindgrenin kriittinen selostus oman pataljoonansa toiminnasta. Julkaistu teoksessa: Suomi taisteli, 5. osa, s. 345.
6. K. L. Oesch: Suomen kohtalon ratkaisu Kannaksella v. 1944 (Helsinki 1956) II luku ja Raimo Heiskanen: Saadun tiedon mukaan ... (Keuruu 1989) sivut 227–253.
7. Oesch: sivut 67–68.
8. Martti V. Terä: Kesäkuun kriisi, s. 33. Teoksen mukaan Suomeen saapui 11.4.1944 laivalla 1 700 panssarinyrkkiä ja 300 panssarinkauhua. Kirjelmiin vedoten Terä toteaa, ettei aseiden käytölle asetettu mitään rajoituksia.
9. Majuri T. Toropaisen ja everstiluutnantti U. S. Haahden puhelinkestelut 19.6.1944 (Kansio: Päämajan Op.Os:n puhelinkestelut 10.6.–9.8.1944 – Historian laitos/MpKK).
10. II AK:n operatiivisen osaston päällikön ja Päämajan maavoimatoimiston päällikön kesken 22.7. kello 17.15 käyty keskustelu (Kansio: Päämajan Op.Os:n puhelinkestelut 10.6.–9.8.1944 – Historian laitos/MpKK).
11. Geschichte des zweiten Weltkrieges 1939–1945, Band 9, s. 42.
12. Matti Koskimaa: Veitsen terällä, s. 182.
13. Katso muun muassa teoksia: L. Jäntti ”Viipurin viimeinen päivä kesällä 1944”, U. Tarkin ”Miksi menetimme Viipurin” ja N. Lappalaisen ”Viipuri toisessa maailmansodassa”.
14. Keijo Mikola on korostanut tätä seikkaa kirja-arvostelussaan Niilo Lappalaisen teoksesta ”Kuuterselkään murtui” Sotilaisaikakauslehdessä n:o 12/1993 sivulla 773.
15. Vahvennetun I. Divisioonan komentaja kenraalimajuri F. U. Fagerås on esittänyt Ilomantsin taistelujen jälkeen tämänlaisen kannan, jota Helge Smedjebacka on siteeraanut teoksensa ”Generalen från Terjärvi” sivulla 199.
16. Geschichte des zweiten Weltkrieges 1939–1945, Band 9, s. 44.
17. Ylipäällikön päiväkäsky n:o 128. Päämajan henkilöasiaintoimiston kokoamat Ylipäällikön päiväkäskyt 1943–1944 (Tulo 23112/13. SARK).
18. U. E. Moisan ja Pertti Alasen tutkimus ”Kun hyökkääjän tie suljettiin” keskittyy taistelutahdon syntymiseen Kannaksen rintamajoukoissa ja sen ylläpitoon.
19. Hannu Valtonen: Lento-osasto Kuhlmeij, s. 231.
20. Päämajan operatiivisen osaston kirj. n:o 2686/Op.1/5.d/sal./26.8.1944 – Tulo 15707/2. SARK.
21. Päämajan Operatiivisen osaston toimintaohje Aun.R:n ja II AK:n komentajille kirj. n:o 1890/Op.1/5.d/sal./2.7.1944 – Tulo 15707/12. SARK. Asian tärkeyttä osoittaa, että II AK lähetti tiedon tästä määräyksestä alaisilleen sähköllä vielä samana päivänä – II AK:en sähkö N:o 2200/III/2 sal./2.7.44 klo 23.40.
22. Päämajan sotapäiväkirjan liitteet 23.2.–16.6.1944, liite 785 (Historian laitos/MpKK).
23. Puhelu Pesonius–Hahti. IV AK:n operatiivisen osaston päällikkö everstiluutnantti V. Pesonius esitti 18.6.1944 oman kantansa everstiluutnantti U. S. Haahden sitä häneltä kysyessä (Päämajan Op.Os:n puhelinkestelut 10.6.–9.8.1944 – Historian laitos/MpKK).
24. I. Divisioonan komentaja kenraalimajuri Paalu, joka ei ollut tullut toimeen armejäkunnan komentajansa kenraaliluutnantti Laatikaisen kanssa Maaselän kannaksella, sai siirron vuoden 1943 marras-

kuussa Kannakselle. Laatikainen määrättiin sinne IV Armeijakunnan komentajaksi kolme kuukautta myöhemmin. Täällä tilanne tuultui uudelleen.

Brisanttiin kenraalimajuri Blick oli tullut hyvin toimeen Aunuksen Ryhmässä kenraaliluutnantti Oeschin kanssa, mutta kun pinta-hermoinen kenraaliluutnantti Talvela määrättiin Oeschin paikalle, syntyi jännityskenttä ryhmän komentajan ja armeijakunnan komentajan välille, joka sitten purkautuikin.

Itsepäiseksi tunnettu kenraalimajuri Pajari oli siirretty itsenäiseen tehtävään Uhtualle 3. Divisioonan komentajaksi. Keväällä yhtymä siirrettiin Kannaksen painopistesuuntaan, missä olisi tarvittu yhteistyökykyä.

25. IV Armeijakunnan esikunnan tiedustelutoimistossa palvellut Wainer kirjailija Jukka L. Mäkelälle (Jukka L. Mäkelän kokoelma Sota-arkistossa – Pk 1307, kansio 1).
26. Sampo Ahto arvioidessaan Matti Koskimaan teosta ”Veitsen terällä” Sotilasaikakauslehden numerossa 12/1993, s. 769. Jopa muodiksi kehittyneestä Laatikaisen arvostelemisesta katso mm. mainintoja Olavi Antilan teoksessa ”Ratkaisun kesä” esim. sivulla 130.
27. Oesch: sivut 210–212. Keijo Mikola on käyttänyt torjuntavoitto-sanaa strategisena terminä ”Tiede- ja Ase” -vuosikirjan n:o 11 sivulla 95. Milloin torjuntavoitto-sanaa on alettu käyttää yksittäisten taistelujen luonnehdinnassa ei ole kirjoittajan tiedossa.
28. Geschichte des zweiten Weltkrieges 1939–1945, Band 9, s. 36.

Summary

FROM VALKEASAARI TO ILOMANTSI

Army Operations from 10th June to 13th August 1944

When the army operations began in the Karelian Isthmus, it was of utmost importance that the deployment of Finnish Army was of even thickness in all three isthmuses, and therefore no point of gravity was to be found. But of course, it has to be admitted that the Finnish higher military leadership had also made certain miscalculations.

The key elements of the Finnish interception victories were enhanced fighting spirit, the establishing of substantial point of gravity and the contribution of German forces.

In 1993 and 1994 many books will be published on military history to commemorate the 50th anniversary of the interception victories. The sixth volume of series ”The History of Continuation War” that will be published in spring, is to be regarded as the most remarkable one among these books.

The picture will be more focused, but numerous subjects – for

example the way General Headquarters managed operations – are still waiting for the researchers.

The Soviet Union concentrated more than 10 per cent of its armed forces against Finland. Those troops were thus initially uncontestedly superior when counting artillery pieces, tanks and air force supporting the onslaught. However, the battle endurance of Red Armys combined arms and units was lower than that of Finnish troops.

When evaluating the fortification lines in the Karelian Isthmus, the scale has to be taken into account. As Finns see three lines dug in the Isthmus only one of which was satisfactorily fortified, Soviets regard all the three lines as belonging to one and only emplacement that was also fortified in the depth.

In spring 1944, Finnish headquarters had adopted an attitude of waiting. The worst mistakes were made when intelligence officials intentionally issued false situation reports and new anti-tank weapons were kept concealed.

The beginning of Soviet general offensive was also a surprise to the Supreme Commander although he had warned troops of the offensive in certain orders signed by him personally.

The solution was achieved on Viipuri–Kuparsaari–Taipale line where rocky hills and waterways canalized hostile tank echelons. On the other hand, the immense efficiency of Soviet forceful firepower aimed at non-fortified defender who was fighting in rocky terrain has also been mentioned.

In Viipuri it became evident that Finnish troops were not ready for urban warfare, far from that. The massing of Finnish troops in Tali-Ihantala major operation in which all arms and services took part with all their capacity, is also worth noticing.

One shall not either forget the massive interception battles in Vuosalmi, on the Gulf of Viipuri and in east of Lake Ladoga, not even to mention Ilomantsi that was the only clear and real victory in the summer 1944.

As we all know, the task of the Finnish Defence Forces was to hold the main line of resistance. Soviet objectives were situated on Tiiksjärvi–Sortavala–Kotka level. Having said all that, one has to recognize that neither of the parties involved could end up with the military objects at which they were aiming.

Erik Wihtol*

MERIPUOLUSTUS 1944 – AUKEAAKO SUOMENLAHTI

Tilanne meririntamalla keväällä 1944

Neuvostoliiton Baltian laivaston operatiivisen toiminnan lähtökohdatilanne tuli aikaisempaa huomattavasti paremmaksi, kun Leningradin motti purkautui kevättalvella 1944 ja kun rintama kaiken lisäksi siirtyi Suomenlahden eteläpuolelle Narvajoen tasalle. Kriittinen huoltotilanne oli myös saanut ratkaisunsa, ja selkeästi katsottiin valoisampaan tulevaisuuteen.

Kaikesta huolimatta Punalippuinen laivasto oli kuitenkin edelleen piiritettynä eivätkä suuremmat yksiköt kyenneet merellisiin operaatioihin. Sukellusveneet olivat suljettuina Porkkalan–Naisaaren kapeikon sukellusveneverkon ja Suursaaren lukuisten miinakenttien itäpuolelle. Tämä tilanne ei suinkaan tarkoittanut, että ei olisi ollut merellistä toimintaa. Päinvastoin itäisellä Suomenlahdella oli käynnissä varsin vilkas ja jatkuva piensota aloitteen ollessa neuvostoliittolaisilla. Laivasto aloitti vuoden 1944 alusta kevein voimin ja lentokonein aktiivisen toiminnan, painopisteen ollessa Suursaaren itäpuolella ja Narvanlahdella.

Neuvostoliiton Baltian Punalippuista laivastoa komensi edelleen jo vuonna 1938 tehtävään nimetty, nyt vara-amiraalin arvon saanut Vladimir F. Tributz. Hänen sotaneuvostoonsa kuuluivat konttra-amiraali M. K. Smirnov ja kenraalimajuri A. D. Verbitskij.

Raskaat tykistöalukset, liikkumattomina, tulittivat järeillä tykeillään maarintaman kohteita. Raivaustoiminnalla pyrittiin saamaan miinavapaita kulkuaukkoja lukuisiin miinakenttiin. Huolto- liikenne Neuvostoliiton hallussa oleviin Suomenlahden ulkosaariin, Seiskariin, Lavansaareen ja Peninsaareen oli käynnissä yötä päi-

---

* (s. 1925) kommodori, kirjoittanut useita merisotahistoriaan liittyviä tutkimuksia mm. Miinasota Itämerellä vuosina 1939–1940 ja 1941, Suomen kauppalaivasto merisodan kohteena vuosina 1939–1945, Neuvostoliiton sukellusveneoperaatiot Itämerellä 1939–1945 ja artikkeleita.

vää. Neuvostoliiton doktriinin mukaan laivaston päätehtävä oli tukea maavoimien toimintaa meren puolelta eli olla jatkuvana uhkana viholliselle merellisen koukkauksen tai muun tukemisen muodossa.

Tehtävät täytti Baltian Punalippuinen laivasto – Krasnoznamenny Baltiskij Flot (KBF) – käyttämällä kaikkia alusyksiköitään, mutta eritoten pieniä, tehokkaita ja lukuisia moottorirykki- ja moottoritorpedoveneyksiköitä, vartioalusmuodostelmia ja raivaajia. Rannikkotykistön osuus oli myös merkittävä. Merivoimien ilmavoimilla (VVF – KBF) ilmavoimien kenraaliluutnantti Mihael I. Samohin johdossa oli huomattava osuutensa osallistuessaan merelisiin taisteluihin noin 700 koneen voimalla vuonna 1944.

Baltian laivaston johto päätti lähinnä Leningradin saarroituksen murtamista varten jakaa laivaston ja rannikkotykistön neljään tykistöryhmään.

I-ryhmään kuuluivat vara-amiraali I. I. Gren'in komennossa Yhinmäen ja Kronstadtin linnakkeiden sekä Kronstadtin satamassa pohjassa makaavan linjalaiva "Petropavlosk'in" (entinen "Marat", jonka 12:sta 12 tuuman tykistä yhdeksän oli käyttökunnossa) järeä tykistö. Lisäksi siihen kuuluivat laivuehävittäjät "Štrashnyj" ja "Silnij" sekä tykkivene "Volga", panssarijunat "Batties" ja "za Rodiny" sekä osastoja Krasnoje-Selon suunnalla toimivasta 101. Meriprikaatin junatykistöstä. Tämä ryhmä oli suurin ja käsitti noin 50 % kaikista putkista.

II-ryhmään kuuluivat vara-amiraali Y. F. Rall'in komentaman liikuvan laivaston tykistöalukset, linjalaiva "Oktjabraskaja Revolutsija", risteilijät "Kirov", "Maksim Gorki" ja "Tallinn" (Saksasta vuonna 1940 ostettu "Lützw", entinen "Petropavlosk"), laivueenjohtaja "Leningrad", laivuehävittäjät "Svirepyi", "Slavnyj" ja "Vitseadmiral Drozd". Lisäksi kaksi laivuehävittäjää oli reservissä.

III-ryhmään kuuluivat 1.lk:n kapteeni (kommodori) M. G. Ivanovin johdossa laivuehävittäjät "Optynyj", "Strogij" ja reservissä "Grozjashtshijs" sekä tykkiveneet "Oka", "Zeja" ja "Sestropetsk".

IV-ryhmän muodosti Leningradin koillisen koeampumaradan 'polygoonin' tykistö.

Nämä tykistöryhmät tukivat nimenomaan Suomenlahden eteläpuolen joukkojen taistelua talvella ja keväällä 1944.

Baltian laivaston sukellusvenease oli kärsinyt suuria tappioita, vetäytymisensä aikana Itämereltä Kronstadtin–Leningradin alueelle vuonna 1941. Tuolloin noin 30 sukellusvenettä tuhoutui tai tuhottiin tahallisesti. Kymmenkunta venettä kärsi lisäksi vakavia vaurioita. Vuoden 1942 ulosmurtautumisten yhteydessä tuhoutui 12 venettä ja ehkä kuusi venettä sai vakavia vaurioita. Vuonna 1943 tuhoutui läpimurtautumisyrityksissä viisi venettä.

Sukellusveneet oli koottu 1.lk:n kapteeni Sergei Verholskijin johtamaan *Sukellusveneprikaatiin*, jossa oli neljä divisioonaa koulutusdivisioonien lisäksi. Leningradin alueella oli eriasteisessa valmiudessa kolmattakymmentä venettä, mutta mitään suunnitelmia väkisin murtautumisesta sukellusveneverkon ja miinakenttien läpi ei tehty. Aikaisempien vuosien karvaat tappiot osoittivat, että pääsy Itämerelle ja siellä toimintaan Saksan laivaliikennettä vastaan oli ratkaistava muita keinoja käyttäen.

Saaristoprikaatiin kuuluivat kaikki muut alukset eli raivaajat, moottoritykki- ja moottoritorpedoveneet sekä vartioalukset. Ne oli jaettu toimiviksi yksiköiksi tehtävänä raivaaminen, vihollisen miinanlaskujen ehkäiseminen sekä aktiivinen toiminta vihollisen aluksia vastaan, samalla kun omaa huoltoliikennettä niin ulkosaarille kuin Suomenlahden etelärannalla oli suojattava. Maavoimien hyökkäyksiä oli tuettava kaikin tavoin jatkuvalla piensodalla rannikon tuntumassa.

Teheranissa liittoutuneiden johtajat, Churchill, Roosevelt ja Stalin sopivat hyökkäyksistä Euroopan mantereelle. Sopimus sai Neuvostoliiton taholta ratkaisunsa kesäkuussa Karjalan kannaksella. Sinne se ensimmäinen hyökkäys kohdistuikin!

Tilanne Suomen puolella

Merivoimat

Talvikaudella 1943/1944 Merivoimissa ei toteutettu – ei laivastossa eikä rannikkotykistössä – operatiivisesti mitään merkittävämpiä muutoksia. Jokunen kiinteä rannikkotykistöpatteri muutettiin liikkuvaksi Äänisellä, mutta niillä ei ollut merkitystä.

Merivoimia johti edelleen 1920-luvulta lähtien johdossa ollut kenraaliluutnantti Väinö Valve esikuntapäällikkönään kontra-amiraali Svante Sundman. Esikunta toimi Helsingissä, joskin operatiivinen porras oli lyhyen ajan, 11.–19.7.1944 Poitsilassa Haminan lähistöllä. Poitsilassa toimi myös Laivaston esikunta.

Laivasto vuonna 1944

Laivastoa johti kontra-amiraali Eero Rahola ja hänen esikuntapäällikkönään oli komentaja Aimo Saukkonen.

Laivastoon kuului talvella 1944:

Osasto Väinämöinen, komentaja Eino Pukkila

- Panssarilaiva Väinämöinen (komentaja Pukkila),
- 1.Vmv.Lv., 4 vartiomoottorivenettä ja emälaiva, jääkärikapteeniluutnantti Siivo Peltonen, VMV:t 1, 2, 9 ja 13.

Kevyt Laivasto-osasto, komentaja Oiva Lennes

- 1.Ty.Lv., 4 tykkivenettä, komentajakapteeni Olavi Arho, tyvt: Hämeenmaa, Uusimaa, Karjala ja Turunmaa,
- 2.Ty.Lv., 2 aputykkivenettä, komentajakapteeni Albert Pöri, aputyvt: Viena ja Aunus,
- 2.Vmv.Lv., 10 vartiomoottorivenettä ja emälaiva, kapteeniluutnantti Olavi Peuranheimo, VMV:t 5, 6, 8, 10, 11, 12, 14, 15, 16 ja 17 (Helsingin ilmapommituksissa 6.2.1944 tuhoutui VMV 12 ja 26.2.1944 VMV 8, Tiurinsaarella 18.6.1944 VMV 17 ja Suursaarella 15.9.1944 VMV:t 10 ja 14),
- esikuntalaiva.

Moottoritorpedoveneosasto, komentajakapteeni Orvo Peuranheimo

- 1.Mtv.Lv., 6 Taisto- ja 2 Viima-luokan mtv:ttä, kapteeniluut-

- nantti Jouko Pirhonen, (komentajakapteeni 18.7.1944)
 Taisto 1, 2, 3, 4, 5 ja 6.
 Viima 1 ja 2.
 (21.6.1944 menetettiin Taisto 1, mutta Viima-luokka lisäan-
 tyi 16.6.1944 sotasaalisveneellä V 3),
 - 2.Mtv.Lv., 4 Jymy- ja 5 Hurja-luokan mtv:ttä, kapteeniluut-
 nantti Kaarlo Salo,
 Jymy 1, 2, 3 ja 4.
 Hurja 1, 2, 3, 4 ja 5.
 (Hurja 5 tuhoutui Helsingin pommituksissa 26.2.1944),
 - 3.Mtv.Lv., 4 saksalaista "Schnellbootia", komentajakapteeni
 Holger Carring
 (S 62, S 64, S 117, yhtään venettä ei toimitettu yleisti-
 lanteen vuoksi Saksasta),
 - emälaivoja.

Sukellusvenelaivue, 5 sukellusvenettä ja emälaiva, komenta-
 jakapteeni Kaarlo Pakkala.
 - suv:t Vesihiihi, Iku-Turso, Vetehinen, Vesikko ja Saukko.

Miinalaivue, kaksi miinalaivaa ja neljä miinavenettä, kaptee-
 niluutnantti Torsti Helikari.
 - mil:t Ruotsinsalmi ja Louhi,
 - miv:t Miina, Lieska, Loimu ja Pommi.

Raivaajaosasto, komentajakapteeni Antti Huima
 - 1.Raiv.Lv., 4 moottoriraivaajaa, 2 hinaajaraivaajaa, emälai-
 va, kapteeniluutnantti Kalle Kannas,
 - 2.Raiv.Lv., 6 Kuha-luokan raivaajaa ja emälaiva, luutnantti
 Olli Eerola,
 - 3.Raiv.Lv., 6 Ahven-luokan raivaajaa ja emälaiva, kapteeni-
 luutnantti Paavo Ilmonen,
 - 4.Raiv.Lv., 4 hinaajaraivaajaa ja emälaiva, luutnantti Heikki
 Peltonen,
 - 5.Raiv.Lv., 12 hinaajaraivaajaa ja emälaiva, komentajakap-
 teeni Toivo Asikainen.

Saattajaosasto, komentaja Bror Willberg
 - 1.Saatt.Lv., 4 varattua saattajaa, kapteeniluutnantti Toivo
 Siivonen,
 - 2.Saatt.Lv., 5 hinaaja-saattajaa, kapteeniluutnantti Esko
 Lintupuu.

Sairaalalaiva Seagull, emälaiva Suomen Joutsen.

Turun Laivastoasema, komentaja Oiva Koivisto.

Helsingin Laivastoasema (Merivoimien johdossa), komentaja
Arvo Lieto.

Rannikkotykistö

Rannikkotykistön organisaatio ja sijoitus oli parisen vuotta aikai-
semmin läpikäynyt muutoksen.

Sen mukaan joukko-osastot olivat seuraavat:

Äänisjärven Rannikkoprikaati (Ään.RPr.), kenraalimajuri
Eino I. Järvinen (prikaati oli operatiivisesti alistettu Aunuksen
Ryhmälle).

- Rannikkotykistörykmentti 4 (RTR 4), 26.6.1944, everstiluut-
nantti Volter Valtanen,
- RTR 14, everstiluutnantti Niilo Kesämaa,
- Merikomentaja, kommodori Hugo Söderholm
Meripataljoona 4.

Prikaatin osista muodostettiin 25.6.1944 Os. Kesämaa, josta
myöhemmin syntyi Rannikkojalkaväkirykmentti 1 (RJR 1,
myös käytetty lyhennettä RR 1) komentajana everstiluutnantti
Kesämaa. Se liitettiin 1. Rannikkodivisioonaan 13.7.1944.

Ään.RPr. lakkasi toimimasta rannikkoprikaatina 26.6.1944 vii-
meisen Äänisellä olleen linnakkeen tykkien poissiirron myötä.

Laatokan Rannikkoprikaati (Laat.RPr.), eversti K. Y. I.
Takkula (prikaati oli suoraan Päämajan alainen).

- RTR 3, everstiluutnantti Väinö Nordlund, rykmentin osia oli
alistettu III AK:lle kesällä 1944,
- RTR 13, everstiluutnantti Asser S. Korvenheimo,
- Merikomentaja, komentaja Eino Koponen
Meripataljoona 3,
- Prikaatiin muodostettiin Valamon puolustamiseksi 20.7.1944
Erillinen linnakkeisto, joka myöhemmin nimettiin RTR
33:ksi, everstiluutnantti Pasi Kokkonen.

Laat.RPr. siirtyi aselevon jälkeen Saimaan alueelle, jossa pri-
kaati lakkautettiin 30.11.1944.

RTR 2, Keltainen Rykmentti, everstiluutnantti Toivo Repen-
nen, (itsenäinen rannikkotykistörykmentti, joka oli alistettu IV
AK:lle, 15.6.1944 alkaen Kannaksen joukkojen komentajalle ja
18.6.1944 alkaen Merivoimien komentajalle) lakkautettiin
17.7.1944, vaikkakin osista joukoista oli muodostettu jo
5.7.1944 RTR 22 ja RJR 2 (myös nimetty RR 2).

Itä-Suomenlahden Rannikkoprikaati (ISuom.RPr.), eversti Pekka Enkainen, 11.7.1944 alkaen eversti Niilo Sario ja 6.9.1944 eversti Enkainen (prikaati oli operatiivisesti alistettu V AK:lle 1.7.1944 alkaen).

- RTR 12 (Suursaari ja eräät Suomenlahden ulkosaaret) everstiluutnantti Martti J. Miettinen,
- RTR 22, perustettiin 16.6.1944, eversti Arvo E. Lyytinen (alistettiin operatiivisesti V AK:lle 5.7.1944), 17.7.1944 everstiluutnantti Reponen. Joukot ISuom.RPr:sta, Uud.RPr:sta ja reserviläisistä sekä RTR 2:n ja Ään.RPr:n pattereista ja jalkaväestä,
- RJR 2 perustettiin RTR 2:n pääosista 23.6.1944, everstiluutnantti Reponen, mutta lakkautettiin, kun 1.RD perustettiin ja sen henkilöstö liitettiin 13.7.1944 RTR 22:een,
- RJR 1, everstiluutnantti Kesämaa, liitettiin 13.7.1944 1.RD:aan,
- Merikomentaja, komentajakapteeni Ilkka Juntunen, 22.6.1944 alkaen kommodori Hugo Söderholm Meripataljoona 2.

1. Rannikkodivisioona (1.RD), perustettu 13.7.1944, eversti Enkainen, 29.8.1944 alkaen kenraalimajuri Järvinen (operatiivisesti alistettu V AK:lle).

- RJR 1, everstiluutnantti Kesämaa,
- RTR 22, eversti Lyytinen, 17.7.1944 alkaen everstiluutnantti Reponen,
- RTR 4, 3 patteristoa, everstiluutnantti Valtanen,
- TR, tykistöryhmä Hankipohja, 4 patteristoa, everstiluutnantti Reino Hankipohja,
- RIt.Psto 4, kapteeni U. Marttinen.

1.RD jaettiin 8.8.1944 länsilohkoon, everstiluutnantti Reponen (eversti 27.8.) ja itälohkoon, everstiluutnantti Kesämaa (eversti 31.8.).

Uudenmaan Rannikkoprikaati (Uud.RPr.), eversti Niilo Sario

- 13.7.1944, eversti Lyytinen 17.7.1944 alkaen.
- RTR 1, everstiluutnantti Lauri Hiisi,
  - RTR 11, everstiluutnantti Norman Simonen,
  - Merikomentaja, komentajakapteeni V. Lappalainen Meripataljoona 1.

Saaristomerén Rannikkoprikaati (Saar.RPr.), eversti Niilo Heiro.

- RTR 7, eversti Jarl Chr. Olin,
- RP 17, majuri Gunnar E. Strand,

- Er.P 9, 19.8.1944 majuri Yrjö I. Sorsa,
- Saaristomeren liikennekeskus, komentaja Akseli Raninen Meripataljoona 7.

Pohjanlahden Rannikkovartiosto (Pohj.RVsto), komentajakapteeni Hilding Enqvist.

Petsamon Meriosasto, kapteeniluutnantti Alpo Lamminen, 12.6.1944 alkaen luutnantti Torsten Granbohm.

Suunnitelmat vuodelle 1944

Tilanteen muututtua Suomenlahden etelärannikolla uusittiin Merivoimien esikunnassa toimintasuunnitelma. Siinä todettiin, että edellisen vuoden rauhallinen kausi on nyt jäämässä taakse, vaikkakaan ei tiedetty eikä arvattu mitä kesä tuo tullessaan. Yhtä paljon pelotti ajatus, että vihollinen saisi Suomenlahden etelärannikon haltuunsa.

Tilannetta tutkittiin kahden sotapelin avulla, toisen järjesti Laivaston esikunta ja toisen Kevyt Laivasto-osasto. Kumpikin peli oli luonteeltaan ”strateginen”, joskin taktisiakin pulmia tutkittiin. Erityinen huomio kiinnitettiin Suursaaren sulkuihin, etenkin niihin, jotka ulottuivat saaresta Viron rannikolle. Samoin tutkittiin ulkosaarten puolustusta, joka todettiin varsin pulmalliseksi.

Merivoimien esikunta antoi 8.4.1944 toimintasuunnitelmansa tulevaa kautta varten. Laivaston tehtävänä oli:

- suojata meriliikenne,
- lamaannuttaa vihollisen laivaston toiminta,
- suojata yhteydet ulkosaariin ja osallistua ulkosaarten puolustukseen ja
- torjua maihinnousut.

Selviö oli, että annettujen tehtävien puitteissa jatkettaisiin aikaisempina vuosina laskettujen miinoitteiden täydentämistä sekä että sukellusveneverkon valvonta jatkuisi entisen kaltaisena. Se suoritettaisiin, kuten aikaisempina vuosina, yhteistoiminnassa Saksan Suomenlahdella toimivien laivastoyksiköiden kanssa.

Päämääränä oli pitää Suomenlahti edelleenkin suljettuna ja es-

tää etenkin sukellusveneiden pääsy Itämerelle. Sillä tavalla olisi kauppamerenkulun suojaaminen yksinkertaisinta.

Saksalaisilla on vaikeuksia

Saksan rintamalinja oli talven 1944 aikana siirtynyt Narvajoelle. Painopiste niin merellä kuin maalla oli selvästi Suomenlahden eteläisellä rannikolla ja Inkerinmaalla. Muuttunut tilanne pakotti saksalaiset yhä enenevässä määrin varjelemaan merellistä sivustaansa yllättäviltä merellisiltä koukkauksilta.

Miinasulkujen vahventaminen

Tilanne pakotti saksalaisia ylläpitämään ja vahventamaan Suursaaren kaakkoispuoleisia *Seeigel-* ja *Seehund*-miinasulkuja, jotka ulottuivat Suursaaresta Tytärsaaren kautta Narvanlahteen. Tämän toiminnan saksalaiset toteuttivat keväällä 1944 keskittämällä varsin voimakkaita miinoittamiseen kelpavia yksiköitä alueelle välittömästi jäätilanteen sen salliessa.

Toinen miinasulku *Nashorn* liittyi Porkkalan ja Naissaaren väliin uudestaan vuonna 1944 laskettuun sukellusveneverkkoon. Tämäkin sulku vahvennettiin kevään 1944 aikana. Verkkoa vartioitiin, kuten aikaisemmin, varsin tehollisesti.

Saksan laivastovoimat Suomenlahdella

Saksa joutui pitämään Suomenlahdella huomattavan paljon laivastovoimia nimenomaan miinasulkujen vartioimiseksi. Varsinaisia sota-aluksia oli verrattain vähän. Suurin osa aluksista oli varattuja kalastusaluksia tai sota-aikana rakennettuja hitaita lauttoja. Eri aikoina saksalaiset keskittivät Suomenlahden ja pohjoisen Itämeren alueelle lukumäärältään suuriakin voimia. Allaoleva luettelo ei ole aivan täydellinen johtuen sota-alusten siirroista laivueesta toiseen ja uusien sota- ja siviilialusten käyttöönnotosta.

6.Z.-F1, (Zerstörerflottille) (heinäkuun alkuun) Kapitän zur See (kommodori) Kothe, hävittäjälaivue

– Hävittäjät Z 25, Z 28, Z 35, Z 39, T 30 (tilapäisesti alistettu huhtikuussa)

2.T.-F1, (Torpedobootsflottille) (kesäkuun loppuun) Fregattenkapitän (komentaja) Kassbaum, torpedolaivue

– Torpedolaivat T 8, T 10, T 30 (tilapäisesti alistettu kesäkuun lopussa)

6.T.-F1, (Torpedobootsflottille) Kapitän zur See Koppenhagen, torpedolaivue

– Torpedolaivat T 30, T 31. Elokuun alusta T 22, T 23, T 32, ja elokuun lopussa T 28

5.S.-F1, (Schnellbootsschulflottille, kyseessä oli edelleen koulutuslaivue) (elokuusta), Kapitänleutnant (kapteeniluutnantti) Holzappel, moottoritorpedovenelaivue

– Emälaiva Hermann von Weissmann, korjaamoalus Cranz suuret moottoritorpedoveneet S 65, S 67, S 68, S 80, S 85, S 110, S 116, S 120

6.S.-F1, (Schnellbootsschulflottille) (kesäkuun loppuun), Kapitänleutnant Obermair, moottoritorpedovenelaivue

– Emälaiva Carl Peters, suuret moottoritorpedoveneet S 39, S 76, S 79, S 90, S 91, S 97, S 114, S 132, S 135

U-bootsführungstab, (kesäkuun lopusta), Fregattenkapitän Brandi, sukellusveneidien johtoryhmä

– Sukellusveneet U 242, U 250, U 290, U 348, U 370, U 475, U 479, U 481, U 679, U 717, U 745, U 748, U 958, U 1001, U 1193

1.R.-F1, (Räumbootsschulflottille) Kapitänleutnant Schneider ja myöhemmin Kapitänleutnant Hoff, moottoriraivaajalaivue

– Saattaja Nettelbeck, moottoriraivaajat R 29, R 67, R 68, R 69, R 70, R 72, R 73, R 76, R 119, R 120, R 127, R 145, R 249 (johtoalus), R 259, R 260

3.Vp.-F1, (Vorpostenflottille) Korvettenkapitän (komentaja-kapteeni) Böttger, etuvartiolaivue

– Saattaja Fuchs, etuvartiolukset (merikalastustroolarit) Vp.302, Vp.303, Vp.305, Vp.307, Vp.313, Vp.314, Vp.315, Vp.317, Vp.1803, Vp.1809 (18.Vp.-F1:sta), vanhat pienet torpedoveneet T 123, T 196

17.Vp.-F1, (Vorpostenflottille) (yleinen toiminta-alue Riianlah-
ti ja Viron saaret) Korvettenkapitän Dittmer, etuvartiolaivue
– Etuvartioalukset (merikalastustroolarit) Vp.1701, Vp.1703,
Vp.1704, Vp.1705, Vp.1707, Vp.1706, Vp.1708, Vp.1709

14.VS.-F1, (Sicherungsflottille), Korvettenkapitän Petersen,
varmistuslaivue

- Johtoalus saattaja Koralle ja tanskalainen miinanetsijä
VS 1213
- Ryhmä 1: vartioalukset (sota-ajan kalastuskutteri--Kriegs-
FischKutter) VS 1405, VS 1407, VS 1408, VS 1432, VS 1433,
VS 1413, VS 1416, VS 1418, VS 1421, VS 1422, VS 1424,
VS 1426, VS 1427, VS 1428, VS 1440 (lennonvarmistusalus)
- Ryhmä 2: vartioalukset (KFK) VS 1401, VS 1402, VS 1403,
VS 1404, VS 1406, VS 1409, VS 224, VS 236, VS 249,
(2.VS.-F1:sta)
- Ryhmä 3: vartioalukset (KFK) VS 1430, VS 1431, VS 1434,
VS 1435, VS 1436
- Ryhmä 4: vartioalukset (KFK) VS 1414, VS 1415, VS 1420,
VS 1425, VS 1439
- Ryhmä 5: Hinattava huoltoalus VS 1444, huoltoalus VS 1445,
VS 1441 (lennonvarmistusalus), vartioalus VS 1429, sulun-
murtajat Ammerland ja Sperrbrecher 18

1.MS.-F1, (Minensuchflottille), Korvettenkapitän von Grumbov
ja Pinkepank, miinanraivaajalaivue (aluksina 800 tn:n M-Boot-
lk M 35)

- Miinanraivaajat M 3, M 4, M 7, M 14, M 204, M 155, M 236

3.MS.-F1, (Minensuchflottille), Korvettenkapitän Kieffer, mii-
nanraivaajalaivue (aluksina 800 tn:n M-Boot-lk M 35)

- M 15, M 16, M 17, M 18, M 19, M 20, M 22, M 29, M 30, M 37,
Ilmatorjunta-alukset FJ 25 (York), FJ 26 (Nettelbeck)

25.M.-F1, (Minensuchflottille), Kapitänleutnant Vogeler, mii-
nanraivaajalaivue (aluksina 600 tn:n M-Boot-lk M 40)

- Miinanraivaajat M 294, M 328, M 413, M 423, M 443, M 453,
M 538, M 459, M 460

31.M.-F1, (Minensuchflottille), Kapitänleutnant Prater, raivaa-
jalaiivue (aluksina sota-ajan kalastuskuttereita--KFK tai muita
varattuja aluksia)

- Ryhmä A: Moottoriraivaaja R 176, englantilainen jahti
M 3120, KFK:t M 3121, M 3127, M 3128, M 3130, M 3131,
M 3132, M 3134, M 3141, M 3142, M 3143, M 3144, M 4251,
M 4255, VS 246 (2.VS.-F1:sta)
- Ryhmä B: KFK:t M 3101, M 3102, M 3103, M 3104, M 3105,

- M 3106, M 3108, M 3109, M 3110, M 3111, M 3135, M 3136,
 M 3137, M 3138, M 3139, M 3140, M 4250
- Ryhmä C: KFK:t M 3112, M 3113, M 3114, M 3119, M 3145,
 M 3146, M 3151, M 3152, M 3154, M 3156, M 3157, M 3158,
 M 3121, M 4253, VS 134, VS 165, KM 5 (Küstenminenlager-
 moottorivenemiinanlaskija, vaurioitunut ja 'jäänyt' laivueelle

21.L.-F1, (Landungsflottille) Korvettenkapitän Möhring, maihinnousulauttalaivue

Johtoalus: moottorilaiva Renate

- 1. Ryhmä: Kuljetuslautat F 410, F 490, F 1048
- 2. Ryhmä: Kuljetuslautat F 498, F 499, F 273
- 3. Ryhmä: Korjausproomu D 154 P, kuljetuslautat F 600,
 F 379, F 517, F 868, valmistumassa F 880, F 980, F 981

24.L.-F1, (Landungsflottille) Fregattenkapitän Brauneis, maihinnousulauttalaivue

- Johtoalus, kauppalaiva RO 1, kevyt tykistölautta, rannikko-
 rahtialus Gretchen, hinaajat R 26 S ja R 37 S, korjaamoalus
 KW 23, moottoriveneet Niederelbe ja SW 11
- 1. Ryhmä: Johtoalus Eishorst, maihinnousulautat F 188,
 F 189, F 192, F 193, F 237, F 267, F 286 (annettu länteen)
- 2. Ryhmä: Johtoalus Armin, maihinnousulautat F 194, F 195,
 F 258, F 257, F 203 (annettu länteen), F 259, F 266
- 3. Ryhmä: perustettaneen uudestaan
- 4. Ryhmä: Johtoalus Anna Elisabeth, maihinnousulautat
 F 167, F 175, F 177, F 178, F 179, F 822, F 874
- 5. Ryhmä: Johtoalus Hans Georg, maihinnousulautat F 140,
 F 166, F 172, F 204, F 511
- 6. Ryhmä: Raskaat tykistöalukset Robert Müller, Polaria,
 Nienburg, Cascade, Lene. (Näillä myös nimet Schwere-Artillerie-
 Träger SAT West, Ost, Nord, Süd jne.)
- 7. Ryhmä: moottoriproomu B 2 P, B 6 P, B 9 P, B 22, B 31,
 B 35 P, C 216, B 288, B 289 P, B 291 P, WF 119 P, kuljetus-
 lautta F 1062 valmistumassa sekä 21 proomua

13.L.-F1, (Landungsflottille) Korvettenkapitän Wassmuth, maihinnousulaivue (aluksina varatut raskaat tykistöalukset Schwere-Artillerie-Träger)

- SAT-ryhmä: operatiivisesti alistettu 3.Vp.-F1:lle SAT:t Joost,
 Trompenburg, Kemhan, Westflandern
- 1. Ryhmä: SAT Parat, tykistölaulat F 500, F 506, F 508,
 F 512, F 555
- 2. Ryhmä: Johtoalus Adler, tykistölaulat F 802, F 866, F 867
- 3. Ryhmä: SAT Berkelstrom (alistettu 3.Vp.-F1:lle), tykistö-
 lautat F 380, F 384, F 385, F 499, F 510, aputykkivene Feja,
 korjaamoproomu D 136

- 4. Ryhmä: Kevyt tykistölautta (Leichter-Artillerie-Träger) Orion, tykistölautta F 845, F 976, F 977, SAT Soemba ja LAT Beatrix (alistettu 3.Vp.-F1:lle)

7.A.-F1, (Artillerieträgerflottille) Korvettenkapitän Sonne-
mann, tykkilauttalaivue

- Ryhmä A: Tykistölautat AF 33, AF 26, AF 32
- Ryhmä B: Tykistölautat AF 38, AF 34, AF 21, AF 35
- Ryhmä C: Tykistölautat AF 46, AF 49, AF 37, AF 30
- Ryhmä D: Tykistölautat AF 50, AF 2, AF 31, AF 23
- Ryhmä E: Tykistölautat AF 5, AF 9, AF 29

Netzlegerflottille Mitte, sukellusveneverkonlaskuosasto

- 3 verkonlaskijaa, mm. Netzleger VIII
- mm. 18 apualusta

Ilmatorjuntaristeilijä Niobe,
Miinalaivat Brummer, Linz, Roland,
Sairaalalaiva Oberhausen,
Esikuntalaivat F 3 (Hai), Rugard,
Hinaajat Polyp ja Pernau sekä
Miinojen kuljetusalus Otter

Syyskuun 15. päivän jälkeen esiintyivät Suomen aluevesillä tai niiden tuntumassa lisäksi vihollisina:

- Syyskuun 16. päivänä 1944 olivat Utön edustalla raskas risteilijä Prinz Eugen ja kuusi hävittäjää
- Syyskuun 17.-23. päivinä 1944 risteilivät hävittäjät Z 28 ja Z 25 sekä torpedoveneet T 20, T 13, T 17, T 18 ja T 19 Pohjois-Itämerellä ja Suomenlahdella suojaten saksalaisten evakointikuljetuksia Baltiasta sekä laskien yhdessä suurten miinanraivaajien kanssa lisää miinoitteita *Nilhorn*-kenttään
- Syyskuun 23.-29. päivinä 1944 olivat raskaat risteilijät Prinz Eugen ja Lützov sekä 6.Häv.Lv:n hävittäjät Z 28, Z 25, Z 35 ja Z 36 sekä 3.T.-F1:n (Fregattenkapitän Verlohr) torpedoveneet T 20, T 13, T 17 ja T 19 Ahvenanmerellä suojaamassa saksalaisten kuljetusalusten kulkua Ahvenanrauman läpi etelään.

**Saksalaisten Suomenlahden yleiset
suunnitelmat**

Saksan Suomessa oleva johto teki tietysti suunnitelman vuoden 1944 tavanomaista merisotaa varten, jota piti käytämän itäisellä Suomenlahdella. Tämä käsitti merellisen puolustuksen pitämistä

tasalla Suursaari-Tytärtsaari-maavoimien rintamalinjan vasen siipi Suomenlahden eteläpuolen rannikolla.

Neuvostoliiton sukellusveneet tuli pitää edelleen suljettuina Suomenlahden perukassa ja vastaavasti oli myös estettävä suurten alusten läpimurtautumispyrkimykset.

Operaatioiden piti tapahtua hyvässä yhteistyössä suomalaisten kanssa ja heitä oli autettava, koska hekin toimivat saman suuren päämäärän saavuttamiseksi.

Saksan salaiset suunnitelmat

”Birke” - Koivu

Saksan salaisista merellisistä suunnitelmista vuonna 1944 ei vuo-
tanut tietoja suomalaisille, ei edes vihjailuinakaan.

Yleisen poliittisen tilanteen kärjistyminen Saksan ja Suomen välillä elokuussa 1943 ja pelko, että Suomi irtaantuisi sodasta, pakotti Saksan valtakunnan johtajan Adolf Hitlerin 28.9.1943 antamaan ohjeensa n:o 50, jossa määriteltiin saksalaisten joukkojen vetäytymistä Pohjois-Suomesta ja -Norjasta. Ohje oli taustana myöhemmin toteutetulle ”Birke”-suunnitelmalle, joka aiheutti vuosien 1944–1945 Lapin sodan.

”Tanne” - Kuusi

”Birke”-suunnitelma olisi ontunut, ellei siinä otettaisi huomioon myös tilanteen muuttumista Itämeren pohjoisosissa. Suunnitelmaa laajennettiin siten, että se tuli sisältämään myös operaatiot ”Tanne West” ja ”Tanne Ost”. Näiden suunnitelmien mukaan oli otettava saksalaisten käyttöön Ahvenanmaa ja Suursaari. Suunnitelman sotilaallinen tarkoitus oli toisaalta helpottaa meriliikennettä Itämerellä ja toisaalta suojata Suomenlahteen nojaavaa rintamaa.

Merisodan johtoesikunta kehitti suunnitelmaa edelleen ja maaliskuussa vuonna 1944 julkaistiin ”Operaatiosuunnitelma Tanne”, joka käsitti seuraavat maihinnousujen ja miehitysten vaihtoehdot:

- Tapaus 1 – ”Tanne Ost” (Suursaari) yksinään,
 Tapaus 2 – ”Tanne West” (Ahvenanmaa) yksinään,
 Tapaus 3 – ”Tanne Ost” (Suursaari) ja ”Tanne I” (maahanlasku
 Ahvenanmaalle) sitä seuraavine ”Tanne West” -operaa-
 tioineen,
 Tapaus 4 – tapaus 3 ilman ”Tanne Ost’ia” (Suursaari).

Suunnitelmassa pidettiin ”Tapaus 3:a” todennäköisimpänä, joten siinä vaiheessa oli etualalla yhteyksien säilyttäminen Itämereltä Pohjois-Suomeen.

Saksalaisten näkökulmasta katsottuna Suomen yleisen tilanteen suhteen oli suunnitelmassa eri vaihtoehtoja. Nämä kaikki liittyivät lähtökohtatilanteeseen, että Suomi irtaantuu sodasta. Niinpä oli erilaisia vaihtoehtoja koko Suomen neuvostoliittolaismiehityksestä aina Suomen puolueettomuuteen asti. Viimeksi mainitussa on mielenkiintoisena ajatusrakennelmana Neuvostoliiton laivaston yritykset murtautua *Seeigel*-miinasulun läpi ja miehittää Suursaari. Sellainen operaatio olisi välittömästi avannut Neuvostoliiton laivastolle ja etenkin sen sukellusveneille pääsyn Itämerelle tuottamaan tuhoa Saksan merellisille kauppaväylille.

”Tanne’lle” varatut voimat

Suunnitelman toteuttaminen riippui Hitlerin eli OKW:n (Oberkommando der Wehrmachtin – Sotavoimien pääesikunnan) päätöksestä. ”Tanne West’ia” olisi johtanut MOK – Marineoberkommando Ostsee – Itämeren merikomentaja. ”Tanne Ost’ia” taas olisi johtanut OKH – Oberkommando des Heeres – maavoimien pääesikunta Armeijaryhmä Nord’in välityksellä. Ilmavoimien osuutta johtaisi ilmavoimien ylipäällikkö, valtakunnanmarsalkka Göring joko meri- tai maavoimien johdon kanssa.

Operaatio ”Tanne West’ia” varten varattiin suunnitelmissa vahvat voimat.

Tanskan maihinnousutorjunnasta varattiin

- 416.Jv.Div., jossa oli kaksi rykmenttiä, yhteensä viisi pataljoonaa (divisioonaan kuului lisäksi neljä venäläispataljoonaa, mutta näitä ei sisällytetty suunnitelmiin) ja divisioonaan kuuluvat divisioonajoukot.

Merivoimien alusyksiköitä varattiin

- Johtoalukseksi saattaja F 10,
- Yksi moottoriraivaajalaivue R-lk:n aluksineen,
- Yksi tai kaksi miinanraivaajien emälaivua, johon kumpaankin kuului noin 12-16 raivausmoottorivenettä,
- Etuvartiolaivue rannikon puolustusta varten,
- 13. Maihinnousulaivue - 18 raskasta tykistöalusta SAT (Schwere-Artillerie-Träger),
- 21. Maihinnousulaivue - 9 raskasta tykistölauttaa,
- 2 jäänsärkijää, 12 kuljetusalusta ja
- 3 varmistusalusta.

Suojavoiman muodostaisi

kaksi risteilijää,

hävittäjä- ja torpedovenelaivueet.

"Tanne Ost'ia" varten varattiin suunnitelmissa seuraavat voimat:

Taistelujoukkoja

- 1 jalkaväkirykmentti, jossa oli kaksi pataljoonaa ja rykmentin erillisyyksiköt, yhteensä noin 1 300 miestä,
- 1 pioneerikomppania 110 -"-
- ilmatorjuntajoukkoja 200 -"-
- rannikkotykistöosasto 400 -"-

Kuljetusta varten ja maihinnousun tukemiseen olisi käytettävissä

- 1. ja 25. Miinanraivauslaivue,
- 24. Maihinnousulaivue,
- hinaajia ja pelastusaluksia.

Suojavoimia olisi

raskas risteilijä Prinz Eugen,

raskas risteilijä Lützwow ja neljä hävittäjää

(6. Hävittäjälaivue).

Ilmavoimista osallistuisi yksi tiedustelu-, yksi hävittäjä- ja yksi rynnäkkötaisteluryhmä.

Operaatioissa ei odotettu eikä edellytettykään muuta kuin muodollista vastarintaa, joka sekini olisi häikäilemättömällä toiminnalla lopetettava. Suunnitelmassa oli lukuisia liitteitä, joissa oli yksityiskohtaisia selostuksia maastosta, vihollisesta, sää- ja merenkulun olosuhteista sekä karttoja ja myös ilmakuvia.

Suunnitelmia, etenkin "Tanne Ost'ia", kehitettiin Armeijaryhmä Nord'issa ja Itäisen Itämeren komentavan amiraalin (Admiral Östliche Ostsee) esikunnassa Tallinnassa. Käyttöön saatavien joukkojen suhteen oli varsin paljon eri suunnitelmia ja erimielisyyksiä. Eversti Mäder määrättiin 11.4.1944 maihinnousujoukkojen komentajaksi ja vähän myöhemmin perustettiin Tallinnaan Männikun entiseen virolaiseen sotilaskouluun "Koulutusprikaati Nord", joka huolellisesti tutki ja harjoitteli maihinnousua meri- ja ilmavoimien kanssa. Eversti Mäder vieraili henkilökohtaisesti Suursaareissa 29.4.1944 ja hankki kuva- ja karttamateriaalia sekä tietoja suomalaisten asemista ja aseistuksesta saarella.

"Rotbuche" - Punapyökki

"Tanne"-suunnitelmiin liitettiin myös operaatio "Rotbuche", joka tarkoitti Saaristomerellä Aspön saariryhmässä varustetun tukikohdan käyttöä. Tämä oli kuitenkin vielä keskeneräinen, kun alueelle saapuivat 20.6.1944 Utön kautta raskaat risteilijät Prinz Eugen ja Lützwow sekä lukuisat hävittäjät, torpedoveneet ja muut alukset.

Merivoimien taisteluosaston tarkoituksena lienee ollut antaa poliittista taustatukea ulkoministeri Ribbentropin ja presidentti Ryttin neuvotteluille, mutta myös sotilaallisesti suojata kauppa- ja muiden aluksien liikennettä Pohjanlahdelle sekä ilmeisesti, jos siinä yhteydessä toimeenpantaisiin "Tanne"-operaatiot, toimia tukevana osastona. Alukset poistuivat kuitenkin jo 27.6.1944.

"Tanne West'istä" luovutaan

"Tanne West'in" toteuttaminen oli varsin lähellä, koska Hitler määräsi 20.6.1944 sen ensimmäiseen valmiusasteeseen. Samalla hän kuitenkin pelkäsi, että liittoutuneiden Normandian maihinnousu leviäisi Euroopan mantereella myös pohjoiseen, joten 416.Jv.Div:aa ei saanutkaan irrottaa Tanskasta. Muita joukkoja oli suunniteltava tilalle. Tehtävään varattiin muun muassa kuuluisan "arpinaaman" SS-eversti Otto Skorzenyn SS-laskuvarjojääkärirykmentti ja tämän valiojoukon jälkeen tavallinen laskuvarjorykmentti. Nämä, kuten muutkin varatut joukot, joutuivat sidotuiksi Saksan itä- ja länsirintaman taisteluihin menetettyjen divisioonien tilalle.

Tämä merkitsi käytännössä, että "Tanne West" ja "Tanne I" -operaatioista oli luovuttava, koska sopivia joukkoja ei ollutkaan käytettävissä. "Tanne West" -suunnitelman toteuttamiseen vaikuttivat myös Ruotsin antamat varoitukset olla yleensä puuttumatta Ahvenanmaan kysymykseen. Peruuttamisesta Hitler antoi vasta 3.9.1944 lopullisen päätöksen.

"Tanne Ost"

"Tanne Ost'in" toteuttaminen eli Suursaaren valtaus myös vastoin suomalaisten tahtoa annettiin 5.7.1944 kokonaan merivoimien tehtäväksi. "Tanne Ost" -suunnitelmia kehitettiin edelleen, joskin joukkojen suhteen täysin uusista lähtökohdista. Narvan rintamalta irrotettiin 800 miehen vahvuinen merivoimien osasto, jolle ryhdyttiin antamaan erikoiskoulutusta. Armeijaryhmä Nord antoi käyttöön osia varsin kuluneesta 23.Jv.Div:sta ja yhden pioneerikomppanian.

Merivoimista suunniteltiin käyttää 1., 3. ja 25. Miinanraivauslaiduetta, 1. Raivauslaiduetta, 13. ja 24. Maihinnousulaiduetta, 7. Tykkilaiduetta sekä suojavoimana Suursaaren länsipuolella hävittäjiä ja torpedoveneitä.

Swinemündessä sijaitsevasta 17. Maihinnousulaidueesta irrotettiin sen komentaja, kommodori Mecke ja määrättiin operaation johtajaksi.

"Tanne Ost" -suunnitelmaan liitettiin operaatio "Schnellschluss" – pikasulku, joka merkitsi Suomen aluevesien miinoittamista, varsinkin Kotkan seuduilla. Tämä tuli käyttöön 14.9.1944.

Syyskuun 2. päivänä Hitler sai tiedon Suomen ja Neuvostoliiton 4.9.1944 alkavasta aselevosta ja hänelle esitettiin merivoimien laattimat suunnitelmat Suursaaren miehityksestä. Saksan merisodanjohto – Seekriegsleitung – käskytti 11.9.1944 toimeenpantavaksi operaation "Tanne Ost" 15.9.

Itäisen Itämeren amiraali antoi Suursaaren valtauskäskyn 13.9.1944. Operaatio ei johtanut haluttuun lopputulokseen ja siitä Suomi saikin poliittisen etulyöntiaseman.

Saksalaisten johtosuhteet

Vuonna 1944 saksalaista "Kriegsmarine'a" Suomenlahden pohjoispuolella johti vuodesta 1942 FdM Ost – Führer der Minensuchverbände Ost (itäisten miinanetsintäyksiköiden johtaja) kontra-amiraali Kurt Böhmer. Hänellä oli komentaja Leonhardt I Admiralstabsoffizier'na eli esikuntapäällikkönä. Amiraali esikuntineen piti lippu- ja esikuntalaivoina saattajiksi muutettuja vanhoja miinanraivaajia "F 3 Hai" ja "Rugard". Nämä makasivat käytännössä koko ajan Helsingissä Katajanokan kärjen laiturissa. Suomen merivoimien komentaja valittaakin tästä creedsanomalla:

*"Päämajoituspäällikölle 11.7. klo 11.50. Amiraali Böhmer ilmoitti 7.7.1944 ollessaan suuramiraali Dönitz'in luona saaneensa käskyn laivastovoimiensa täydellä käytöllä estää vihollisen maihinnousut kenttäarmeijan rintaman taakse. Böhmer ei siirry idemmäksi, joten yhteistoiminta kärsii kun minä olen Haminassa.
Kenr.luutn. V. Valve."*

Yhteistyö korkeimmilla tasoilla ei ollut sitä, mitä sen olisi pitänyt olla, etenkin silloin kun oli puolin ja toisin vaikeuksia. Kärhämällä oli vanhat juuret.

Komentopaikka FdM Ost oli alistettu amiraali Kumnetz'in johdossa olevalle Marineoberkommando Ost'ille eli MOK'ille – Itäisten merivoimien esikunnalle. Rinnan FdM Ost'in kanssa toimi Tallinassa "Kommendierender Admiral Ostland eli Itämaan komentava amiraali, vara-amiraali Burchardi. FdM Ost muuttui 17.6.1944 "9. Sicherungsdivision'iksi" – varmistusdivisioonaksi edelleen kontra-amiraali Böhmerin johdossa. Samalla 9.Sich.Div. alistettiin "Kommendierender Admiral Ostland'ille", josta ryhdyttiin käyttämään nimeä "Kommendierender Admiral östliche Ostsee" eli itäisen Itämeren komentava amiraali. Hänen toimipaikkansa oli Tallinna ja hän otti esikuntalaivakseen "F 3 Hai'n" kontra-amiraali Böhmerin saadessa tyytyä vain "Rugardiin".

Tilanne keväällä 1944 Karjalan kannaksen rannikolla

Rannikkotykistörykmentti 2 eli Keltainen Rykmentti oli hyvissä asemissa itäisen Suomenlahden ja Karjalan kannaksen rantamilla. Kevät 1944 toi mukanaan ehkä pahoja aavistelmia, mutta luottamus oman tykistön tulivoimaan oli suuri. Olivathan mm. järeät 10"-patterit Kellomäellä ja Saarenpäässä ja raskas 180 mm:n rautatiepatteri liikkui Kannaksella tuli asemasta toiseen. Olihan siellä lisäksi lukuisat 6" hyviksi todetut Canet-patterit suojaisissa tuliasemissaan pitkin rannikkoa. Vastassa oli toki neuvostoliittolaisten rannikko- ja muu tykistö lukumäärältään moninkertaisena ja kaliperiltaan suurempana, mutta Suomen puolella luotettiin rauhalliseen yleistilanteeseen.

Meririntamalla tehostetaan esteitä

Saksalaisten miinoitteet

Jäätilanteen salliessa kevään kynnyksellä saksalaiset aloittivat varsin tehollisen miinoittamisen, millä haluttiin vahventaa *Seeigelsulkua* Suursaaren ja Narvanlahden välillä ja siten luoda este neu-

vostoliittolaisten toiminnalle Narvan maarintaman selustassa. Miinoitteilla ja tehokkailla miinoitteiden raivaamista estävillä toimenpiteillä voitiin turvata merellinen sivusta.

Saksalaiset käyttivät miinoitteiden laskuun mm. 6.Häv.Lv:een miinalaivoja, 24.MaihinousuLv:een miinalaskulauttoja sekä ns. M- ja R-booteja eli miinalaivoja ja moottoriraivaajia. Ensimmäinen miinanlaskuvaihe kesti huhtikuun loppuun ja siihen mennessä he olivat laskeneet noin 4 300 miinaa ja noin 2 500 raivausestettä *Seeigel*-sulkuun. Lisäksi saksalaiset laskivat 101 herätemiinaa merenpohjaan ja 3 000 rantavesimiinaa matalaan veteen maihinnousua vaikeuttamaan.

Toinen miinanlaskuvaihe oli toukokuun puolivälissä.

Sukellusveneverkko Porkkalassa

Kaksinkertainen sukellusveneverkko oli valmiiksi laskettu jo huhtikuun lopulla 1944. Samalla oli myös vahvennettu sen miinoitteita verkon itäpuolella. Verkon varsin raskas valvonta alkoi välittömästi verkon laskun jälkeen. Valvonta oli useasti varsin turhauttavaa. Näin on sodassa ja ehkä eritoten merisodassa.

Sukellusveneverkko oli erittäin tiivis. Vaikka sen valvonta loppui syksyllä 1944, Neuvostoliiton taholta ei tehty yhtään yritystä sen jälkeenkään sinä vuonna verkon läpäisemiseksi. Tie Itämerelle ja saksalaisten kauppaväylille oli tältä osin tukossa. Pääsy Itämerelle oli ratkaistava muita keinoja käyttäen.

Miina määrä 4.9.1944 mennessä

Suomen merivoimat laskivat varsin vähistä miinavarastoistaan kuitenkin sen, minkä pystyivät. Toukokuun aikana miinoitettiin lähinnä Suursaaren ja Haapasaarten itäpuoleiset alueet yhteensä 500 miinalla ja 400 raivausesteellä. Vaikka suomalaisten miinamäärä tuntuu pieneltä, on todettava, että vuoden 1944 aikana 4.9. mennessä laskettiin kaiken kaikkiaan huomattavan paljon miinoja.

Suomenlahteen laskivat saksalaiset lähinnä Suursaaren eteläpuolelle vuoden 1944 aikana 4.9. mennessä noin 12 300 miinaa ja noin 2 900 raivausestettä. Suomalaiset laskivat, lähinnä omille aluevesilleen runsaat 4 100 miinaa ja raivausestettä. Neuvostoliitto, jonka ei tarvinnut enää ajatella puolustuksellisia miinoitteita, laski vuoden 1944 aikana 1 237 miinaa ja raivausestettä, lähinnä suojatakseen miehittämiään Narvin, Tuppuran ja Koiviston saaria.

M u u m e r e l l i n e n t o i m i n t a

Saksalaisille oli varsin tappiollinen ja erittäin vaikea tehtävä estää neuvostoliittolaisten jatkuvat yritykset raivata kulkuväyliä miinasulkujen läpi Suursaaren, Tytärsaaren ja Narvanlahden alueella. Tässä on toki muistettava, että jos neuvostoliittolaiset pääsisivät murtautumaan saksalaisen miinasulun läpi Narvanlahdella, he olisivat myös heti Saksan maavoimien Armeijaryhmä Nordin selustassa. Rintama saattaisi silloin pettää.

Saksassa oli jatkuvana pelkona, että Suomenlahti aukeaisi, ja silloin strategiset kuljetukset eli rautamalmi Ruotsista ja nikkeli Suomesta joutuisivat alttiiksi vaaralle. Lisäksi Saksan Lapin sekä Pohjois-Norjan armeijoiden huoltokuljetukset tulisivat uhatuiksi. Saksan merivoimien komentaja, suoramiraali Dönitz pelkäsi kaiken ohella, että sukellusveneiden koulutusvedet vaarantuisivat.

Miinoitteiden vartijat taistelivat jatkuvasti aivan kuin "Führerbefehl" olisi annettu eli taistelivat viimeiseen asti välittämättä omista tappioistaan. Tämä kaikkia kuluttava piensota, vailla sen kummempia tuloksia puolin tai toisin, alkoi keväällä jääpeitteen väistyessä ja jatkui syksyyn asti. Neuvostoliiton laivasto sai luotua, tosin sinnikkäästi taistellen, elokuun alussa 1944 väylän miinasulkujen läpi, joskin varsin suurin tappioin. Kuvaavaa tälle pikkusodalle oli myös se, että avatun kulkuväylän saksalaiset saivat tukitua, joskin senkin suurin tappioin. Sen jälkeen eivät kummankaan joukot yrittäneet uutta ratkaisua, olivathan tappiot olleet turhan suuret, vailla sen kummempia saavutuksia. Ratkaisu syntyi tavallaan ilmaiseksi, kun maarintama siirtyi länteenpäin.

Suuren hyökkäyksen alettua Karjalan kannaksella 9.6.1944 meririntama oli aluksi suhteellisen rauhallinen. Voitiin tai oikeammin jälkikäteen vastä voitiin todeta, että koko hyökkäysvoima keskitettiin Kannakselle eikä alussa sallittu hajasuorituksia. Neuvostoliiton Baltian meri-ilmavoimat olivat mukana maasotatoimissa, olihan Neuvostoliitolle varsin tärkeää murtaa suomalaisten rintamalinja.

Merellä Punalipun laivaston hyökkäyksellinen toiminta alkoi vasta, kun maavoimain ensimmäiset tavoitteet oli saavutettu.

Punalipun "Flot'in" eli laivaston, rannikkotykistön ja merijalkaväen yksiköt taistelivat, kun toiminta oli siirtynyt rannikolle ja saaristoon, erittäin rajusti ja määrätietoisesti välittämättä vastarinnasta ja omista tappioistaankaan.

Toiminta meririntamalla

Kannaksen rannikolla

Suurhyökkäys Karjalan kannaksella 9.6.1944 muutti tietysti tilanteen merialueillakin. Keltainen rykmentti menetti jo 11.6.1944 järeän 10"-patterinsa Kellomäessä ja Inon suunnalla alkoi samaan aikaan jo vetäytyminen. Tämä toteutettiininkin varsin nopeasti, sillä jo 17.6.1944 taistelivat RTR 2:n yksiköt jalkautuneina Kipinolan kannaksella Koiviston kauppalan eteläpuolella varsin kovia viivytystaisteluja. Tällöin ei ollut enää mahdollista vetäytyä Viipurin suuntaan, vaan ainoastaan Koiviston saarille. Näihin aikoihin Neuvostoliiton raivaajat raivasivat taistelua tukeville tykistöaluksille selkeitä hyökkäyksellisiä väyliä Kannaksen etelärannikon suoja- miinoitteisiin. Väyliä ei yksinomaan raivattu Suomen rannikkoon päin, vaan välittömästi tilanteen salliessa myös rannikon suuntaiseksi etenemisteiksi.

RTR 2:n evakuointi Koiviston saarilta

Neuvostoliiton hyökkäyksen alettua Suomen laivasto ryhtyi 11.6.1944 miinalaiva Ruotsinsalmella, vartiomoottori- ja moottori-torpedoveneillä laskemaan taktisia ja defensiivisiä miinoitteita ensisijaisesti Koivistonsalmen eteläpähän Koivu- ja Tiurinsaarten etelärantaan. Toiminta jatkui aina 17.6.1944 saakka. Lasketut miinoitukset eivät, eivätkä myöhemminkään lasketut, kyenneet estämään maihinnousuja, mutta aiheuttivat toki vaurioita vihollisaluksille.

Ajallisesti tähän aikaan määrättiin Koiviston kauppalan tasalle viivytännyt RTR 2 ylittämään Koivistonsalmi ja siirtymään Koiviston saarille puolustukseen. Samanaikaisesti palautettiin RTR 2 merivoimien johtoon, sen oltua sitä ennen ja koko Kannaksen siihen astisen vetäytymisvaiheen ajan alistettuna IV AK:lle ja siinä mm. Ratsuväkiprikaatille.

Siirtymisoperaatio Koivistolta Koiviston saarille toteutettiin seitsemässä tunnissa varsin improvisoiduilla kuljetusvälineillä, mutta Kevyen Laivasto-osaston suojaamana. Sairaalalaivat Seagull II ja Aranda pystyivät siirtämään haavoittuneet ja lotat yöllä 17./18.6.1944, viimeisten joukkojen ylittäessä salmen vartiomoottoriveneillä 18.6. klo 06.00 vihollisen ilmavoimien ahdistamina.

Saksalaisten kuusi AF-lauttaa, jotka oli asetettu merivoimien käyttöön ylimenoa varten, saapuivat vasta puolenpäivän aikaan, mutta joutuivat jatkuvan lentorynnäköinnin kohteiksi ja olivat pakotetut palaamaan ampumatarviketäydennystä ja pienempiä korjauksia varten Kotkaan.

Varsin varhaisessa vaiheessa ilmeni, että laivaston tehtäväksi tulee joukkojen, materiaalin sekä mahdollisen sodan jalkoihin jääneen siviiliväestön evakuoiminen meritse Viipurinlahden eteläpuolelta lahden pohjoispuoliselle mantereelle.

Merivoimien komentaja oli määrännyt Laivaston komentajan toimimaan Itä-Suomenlahdella tapahtuvien kuljetusten ja joukkojen keskitysten ylivalvojana. Niinpä komentaja Bror Willbergin johtama Saattajaosasto sai 15.6.1944 käskyn ryhtyä evakuoimaan Viipurista ja Viipurinlahden yli siviilejä, joukkoja ja materiaalia. Tehtä-

vän toteutti kahdella saksalaisella kuljetuslautalla vahvennettu Saattajaosaston 2. Saattajalaivue Saattajaosaston päällikön Willbergin johdolla. Vajaan viiden vuorokauden aikana laivue suoritti varsin lukuisia evakuointimatkoja aluksi Viipurista ja sitten Uuraasta, Makslahdesta, Revonsaaresta, Suonionsaaresta, Pullinimestä, Vatnuorista ja Tuppurasta Viipurinlahden yli. Koivistolta evakuoitiin mm. kenttäsairaala ja Makslahdesta täydennyspataljoona sekä erinäisiä irrallisia joukkoja ja sotilaita. Uuraasta siirrettiin mm. 1. Moottoritorpedovenelaivueen tukikohta Klamilaan, jossa toiminnassa menetettiin pommitettuna ja vaurioituneena kuljetusalus SS Esbjörn Ristniemen rantaan ajettuna ja 18.6.1944 polttoainealus Shell 4 lentorynnäköinnissä räjähtäneenä Oritsaaren länsipuolella. Lukuisat lentorynnäköinnit aiheuttivat vaurioita myös muille aluksille.

Kesäkuun 20. päivän jälkeen toiminta päättyi, kun kaikki alukset olivat Uuraan länsipuolella ja tuli käsky osallistumisesta Koiviston saarten evakuointiin. Tämän tehtävän suorittamisen jälkeen 2. Saattajalaivue palasi 24.6.1944 entiseen tehtävänsä eli kauppalusten saattamiseen Helsingistä itään Kotkaan ja Haminaan.

Yleistilanne oli kehittynyt siihen vaiheeseen, että 20.6.1944 illalla viimeiset suomalaissotilaat olivat laskeneet Viipurin linnan tornista Suomen sotalipun ja poistumistie Viipurin kautta oli poikki.

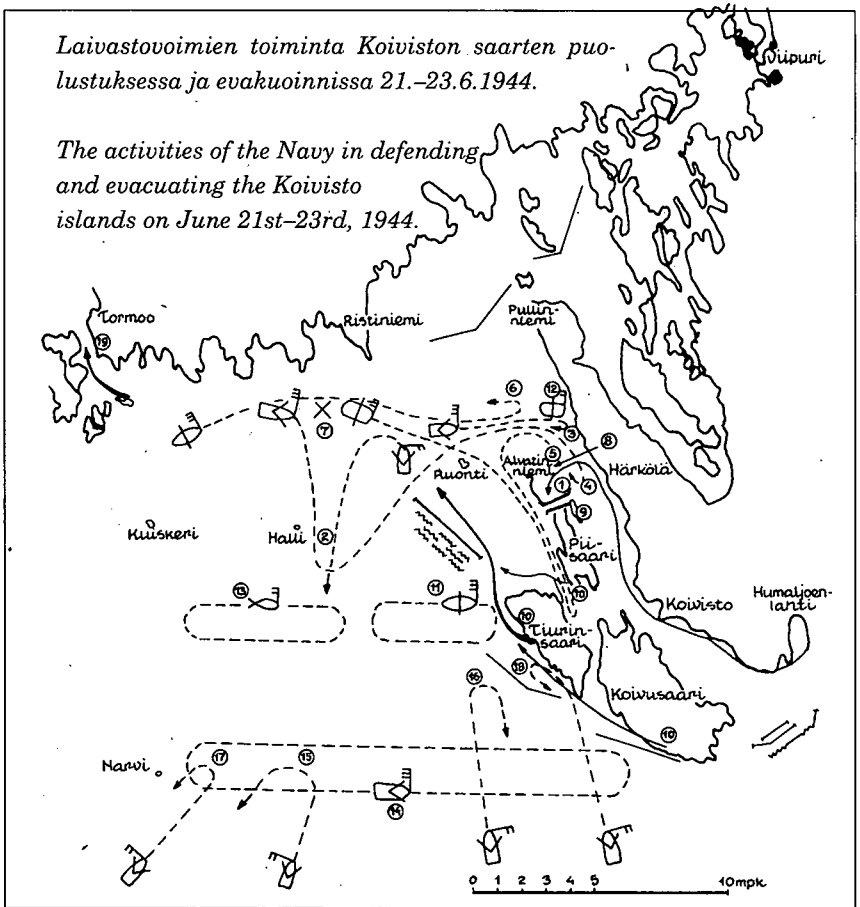
Neuvostoliittolainen merijalkaväen iskukomppania oli yöllä 20./21.6.1944 keinosumun ja savun suojassa edennyt Koivistonsalmea pitkin, sivuuttanut Koivusaaren ja noussut maihin Piisaaren pohjoiskärjessä Alvatinniemen laiturin maastossa. Saarta puolustavat joukot saivat käskyn asettua aseisiin pitkänomaisen Piisaaren keskikohtaan rintamasuunta pohjoiseen. Laivasto ei pystynyt, yrityksistä huolimatta, estämään vihollista saamasta Koivistonsalmea pitkin vahvennuksia mm. kaksi pataljoonaa 260. Merijalkaväkiprikaatista.

Todellisuudessa RTR 2:n päävoima oli saarrettuna ja vain merellinen tie luoteeseen oli auki.

Lupa RTR 2:n evakuointiin annettiin 21.6.1944, mutta toimintaa siirrettiin yhdellä vuorokaudella. Samalla selvisi, että evakuointi voidaan toteuttaa vain Tiurinsaaren läntiseltä rannalta, eikä niin-

Laivastovoimien toiminta Koiviston saarten puolustuksessa ja evakuoinnissa 21.–23.6.1944.

The activities of the Navy in defending and evacuating the Koivisto islands on June 21st–23rd, 1944.

SELITE

21.6.1944

- 1 Neuvostoliiton maihinnousu klo 03.25
- 2 2.Mtv.Lv. torjuu kolme nl, mtv. klo 09.30
- 3 1.Mtv.Lv. (4 mtv.) klo 09.35
- 4 2.Mtv.Lv (4 mtv.) klo 11.00
- 5 Saks. laiv. yks. (4 työltä + M 29 ja M 538) klo 12.00
- 6 2. Tyv.Lv. (Vienna ja Aunus) klo 13.20
- 7 Mtv. Taisto 1 tuhoutuu lentorynnäköinnissä klo 15.00
- 8 Nl. lisävoimia Alvatinniemeen 21.–22.6.

Yöllä 21.–22.6.1944

- 9 Puolustuslinja 22.6. illalla
  - 10 RTR 2 evakuointi (noin 2 300 miestä) yöllä
  - 11 1.Tyv.Lv. (Uusimaa, Hämeenmaa, Turunmaa) lähivarmistuksessa yöllä
  - 12 Saks. tyylat + Vienna varmistuksessa
  - 13 Saks. M 17 ja M 30 varmistuksessa
  - 14 Mtv.Os.(8 mtv.) kaukovarmistuksessa
  - 15 Viisi nl. mtv.torjutaan klo 21.00
  - 16 Neljä nl. mtv. torjutaan klo 01.10
  - 17 Neljä nl. mtv. torjutaan klo 02.35
  - 18 Neljä nl. mtv. torjutaan klo 04.30
  - 19 Evakuoidut joukot perillä klo 06.00
- Ennen 23.6. lasketut miina- ja raivausestelinjat

kuin suunnitelmat edellyttivät Eistilästä ja Ingertilästä Koivusaaren luoteiskärjestä, johon oli koottu kaikki raskas kalusto. RTR 2:n komentaja yhdessä Kev.LOs:n komentajan kanssa hoitaisivat evakuoinnin saarilta ja ISuom.RPr:n komentaja vuorostaan vastaanottojärjestelyt.

Evakuointia varten muodostettiin kuljetuslaivasto komentajakapteeni Kullervo Killisen johdossa. Siihen kootusta liikenevästä kalustosta ja avuksi saaduista seitsemästä saksalaisesta kuljetuslautasta – MarineFährPrahm – muodostettiin seitsemän kuljetusryhmää. Yöllä 22.–23.6.1944 ohjattiin kuusi ryhmää Tiurinsaareen ja yksi Piisaareen.

Evakuoinnin aikana tapahtui ns. ”sodan ihme” eli aivan yllättäen lakkasi vihollisen koko lentotoiminta. Vihollisen meri-ilmavoimat olivat sillä hetkellä tukemassa Laatokalla toimeenpantua Tuuloksen maihinnousua. Evakuointia suojaasi koko käytettävissä oleva laivasto, joka joutui laukaustenvaihtoon vihollisen keveiden laivastovoimien kanssa.

Näissä seitsemässä ryhmässä kuljetettiin noin 2 300 miestä kevine aseineen, haavoittuneet, lotat ja jokunen siviilihenkilö mitätömin tappioin Viipurinlahden pohjoisrannalle. Evakuointi läpivie-ttiin menestyksellisesti. Suotuisalla säällä oli myös merkityksensä operaation onnistumiseen.

Evakuoinnin onnistumisella oli suomalaisesta näkökulmasta varsin merkittävä vaikutus. Se oli hyvä uutinen vahvistaen moraalia eritoten rannikolla taistelevissa joukoissa. Luottamus johtoon vahvistui ja RTR 2:n miehet totesivat muidenkin osallistuvan sotaan. RTR 2:n evakuoinnilla oli suomalaisten kannalta tosin negatiivisenkin merkitys. Vihollinen pystyi nyt, käyttäen suojaista Koivistonsalmea, keskittämään voimiaan Koivistonsalmen pohjoispäähän Viipurinlahdelle, josta ei ollut pitkä matkaa Teikariin, Ravansaareen eikä Suonionsaareenkaan. Näiltä saarilta oli varsin pieni hyp-päys Viipurinlahden pohjoispuoliselle mantereelle.

Evakuoinnille ei varmaankaan olisi löytynyt parempaa ajankoh-taa, kuin juuri tämä hetki. Ratkaisu jättää Koivusaari Saarenpään linnakkeen kera ’linjojen’ taakse oli varmaankin houkutteleva. Täs-sä yhteydessä ei tarvitse ajatella kuin Laatokalla Mantsinsaarta

Talvisodan aikana. Voitaneen asettaa kysymys: olisiko vastaava konstellaatio kestänyt kesällä 1944 vai olisiko siitä tullut toivoton taistelu.

Operaatio Steinhäger

Neuvostoliiton laivasto teki vuonna 1942 epäonnistuneen yrityksen valloittaa suomalainen tähystyspiste, Somerin saari. Somerin itäpuolella on toinen pienempi saari ja tähystyspiste, Narvi. Kummas-takin saaresta oli mahdollista todeta tähystämällä liikenne Lavan-saareen. Saarista oli myös yhtä hyvä mahdollisuus tähystää pohjoiseen ja luoteeseen eli Haminaan päin. Tältä suunnaltahan suuntautui suomalainen ja saksalainen merellinen toiminta.

Ihme kyllä, vuonna 1944 Narvin pieni saari oli suomalaisten taholta vain partiokohde, vailla miehitystä, eikä se ollut edes linnoitettu. Yleistilanteen kehittyessä itäisellä-Suomenlahdella Neuvostoliitto valloitti 19.6.1944 miehittämättömän saaren ja perusti sinne pikalinnoittamalla kolmen 76 mm:n tykin linnakkeen. Saksalaiset esittivät, että saari pitäisi valloittaa takaisin tai ainakin tuhota siellä oleva tähystysasema. Sillä tavalla syntyi ja sai sittemmin alkunsa operaatio Steinhäger. Saari oli tuhottava 27.6.1944 illalla saksalaisten ja suomalaisten yhteistoiminnan tuloksena.

Operaatiota tukevat saksalaiset tykistöalukset ampuivat varsin tiiviin tulivalmistelun saareen, mutta sen sijaan että saaren puolustajat olisivat tulleet lamautetuiksi avattiinkin sieltä kiivas torjuntatuli. Kun todettiin, että maihinnousu on epäonnistuva, operaatio keskeytettiin. Saksalainen johto Suomessa syytti suomalaisia pettureiksi ja kaikki tämä keskittyi 9. Varmistusdivisioonan komentajan varsin voimakkaisiin syytöksiin kaikkia suomalaisia virkaportaita kohtaan. Tänä kriittisenä aikana olisi toivonut parempaa ja laajempaa näkemystä ja pyrkimystä tehollisempaan yhteistyöhön. Olisi varsin mielenkiintoista lukea saaren puolustajan sotapäiväkirjaa ja todeta todellinen tilanne saareissa tulituksen jälkeen.

Varsin seikkaperäisestä suunnittelusta huolimatta operaatio

Steinhäger kuuluu tietyllä tavalla epäonnistuneiden operaatioiden suureen ryhmään. Näitä on sodassa!

Laivaston sotatoimet ennen Viipurinlahden taisteluja

Suomalaiset sukellusveneet eivät olleet vuonna 1943 operatiivisissa tehtävissä sopivien maalien puuttumisen vuoksi. Vuoden 1944 tilanne oli ajateltu samankaltaiseksi. Tämäntapaista ajatusta ei suinkaan hyväksytty sukellusvenelaivueessa, vaan sieltä esitettiin 3.6.1944, siis ennen Neuvostoliiton hyökkäystä, että Saukko lähetettäisiin itäiselle Suomenlahdelle tehtävänäan partioida Kronstadtin edustalla. Tilanteen kehittyessä määrättiin koko sukellusvenelaivue eri ankkuripaikoille aina Pellingistä Uuraaseen.

Sukellusveneiden partiointi alkoi, mutta yhtään torpedomaalia ei esiintynyt. Suuret veneet laskivat miinakenttiä Lavansaaren tienoille ja Koivistonsalmeen. Kokonaistulos oli kuitenkin varsin laaha.

Suomalaiset pienet pinta-alukset kävivät jatkuvaa taistelua vihollisen lentovoimia vastaan. Merimaalejakin oli runsaasti, joten kyseessä oli todellakin ikuinen 'kissa ja hiiri' -leikki, tosin jonkinlaisella suomalaisella sekä, jota ei saa unohtaa, myös saksalaisella menestyksellä. Vaikeaa oli Suomen laivaston tunkeutuminen Koivistonsalmeen, toiminta osoittautui myöhemmin mahdottomaksi. Neuvostojoukkojen valloittaessa 25.6.1944 Tuppuran saaren Pullinniemen pohjoispäässä avautui heille suojattu väylä Makslahteen ja Uuraan suuntaan. Suuria vaikeuksia tuottivat myös yritykset häiritä neuvostoliittolaista laivaliikennettä Koivistonsalmen pohjoispäässä, yritys 26./27.6. epäonnistui, vihollisen vastatoimenpiteet olivat liian voimalliset.

Kesä–heinäkuun vaihteessa vihollisen liikenne vilkastui ja voitiin laskea Makslahtessa olevan lähes sata mairinnousalusta, joita suojasivat hyvin aseistetut tykkivenheet, isot raivaajat ja lukuisat vartiomoottori- ja moottoritykkivenheet.

Neuvostoliittolaiset yrityivät 1.7.1944 ensimmäisen kerran nous-

ta maihin Teikariin Tuppuran pohjoispuolella, mutta yritys torjuttiin.

Mit ä tapahtui Viipurinlahdella?

Samaan aikaan kun RTR 2:n evakuointi Koiviston saarilta oli toteutettu ja laivasto oli taistelemassa Koivistonsalmessa, Neuvostoliiton "sotakone" painui Kannaksella armotta eteenpäin, hitaasti ja varmasti Viipuria kohti. Kaupunki menetettiin 20.6.1944 illalla. Neuvostoliittolaiset suojasivat etenemisensä vasenta siipeä tunkeutumalla Makslahteen ja Lihaniemeen ja siten painamalla suomalaiset puolustajat Viipurinlahteen päin.

Viipurinlahden pohjoisrannan puolustuksen vahventamiseksi keskitettiin ja alistettiin 15.–30.6.1944 ISuom.RPr:lle komento- paikkoja ja joukkoja. Aluksi oli todella kyseessä vain Koiviston saarilta evakuoitu RTR 2, josta tuli puolustuksen runko. Ajan mitaan saatiin alueelle yksiköitä Ääniseltä ja Uudeltamaalta rakentamaan puolustuksen infrastruktuuria. Puolustuksen painopiste keskitettiin lähinnä Vilaniemen alueelle. Vilaniemihän oli varsin lähellä Teikaria ja Melansaarta, jotka olivat varsinaisia ponnahtuslaujoja luoteeseen, mantereelle.

Joukkojen vetäminen Koivistolta ja Uuraasta Viipurinlahden saarille

Neuvostoliiton eteneminen pakotti 18.6.1944 Länsi-Kannaksella Ratsuväkiprikaatin joukkoja vetäytymään Uuraaseen ja myöhemmin 19.–20.6. koillisessa olevan Lihaniemen kautta Viipurin suuntaan. Vatnuorin niemi oli Pullinniemeen asti tyhjennetty, eivätkä neuvostojoukot suinkaan tuhlanneet aikaa miehittääkseen sen. Yllättäen he ottivat vauhdissa 25.6.1944 Tuppuran saaren haltuunsa. Tämän tehtyään heillä oli käytössään Koivistoa kiertävä suojainen väylä maihinnousualuksilleen, joitten liikettä eivät Suomen ja Saksan yhdistyneet laivastovoimat voineet estää. Neuvostoliittolaiset

siirsivät Makslahteen Pullinniemen ohitse keveiden voimien lisäksi eräitä raskaita raivaajia ja tulitukiportaisiin kuuluvia tykkiveneitä. Tämä ei ennustanut hyvää puolustajille.

Tässä vaiheessa pakotettiin osia Uuraaseen vetäytyneestä URR:stä ylittämään Uuraansalmi ensiksi Ravansaareen 27.6.1944 ja sitten Suonionsaareen. Pääpuolustuslinjaan piti kuuluman mm. mainitut saaret sekä Hapenensaari, Piispansaari ja Porkansaari. Viimeksimainittuun HRR oli asettunut aseisiin kierrettyään Viipurin kautta.

Neuvostoliittolaiset olivat tehneet useita pienehköjä yrityksiä nousta maihin Uuraansalmen pohjoispuolisille saarille, mutta vasta 4.7.1944 he aloittivat voimakkaan tulivalmistelun jälkeen maihinnousun Ravansaareen ja Suonionsaareen. Huolimatta kovista torjuntataisteluista URR:n oli luovuttava saarista ja siirryttävä mantereelle. Vesistön ylitys saaristossa tapahtui pääasiassa pioneerikalustolla tai paikalta löytyneillä veneillä ja 'paateilla', joskin neuvostoliittolaisten tulitukiportaassa oli myös suurempia laivastolle kuuluvia maihinnousualuksia.

Neuvostojoukkojen hyökkäyspaine oli erittäin suuri ja neuvostoliittolaiset pääsivät pureutumaan Viipurinlahden pohjoispuoliselle mantereelle, mutta lyötiin verissä päin takaisin. Torjunnassa oli saksalaisella 122. Divisioonalla varsin tärkeä osuutensa. Taistelujen Uuraansalmen pohjoispuolella voidaan katsoa päättyneen 10.7. suomalaisten torjuntavoittoon.

Näillä ahtailta ja matalilla vesillä Suomen laivasto ei voinut suorittaa minkäänlaisia operaatioita. Vihollisen laivastoyksiköt olivat lukumäärältään ja voimiltaan ylivoimaisia. Suomalaisten ilmasta saama tuki oli vastaavasti peräti vähäinen.

Neuvostoliittolaisten heinäkuun hyökkäykset

Tutkittaessa taisteluja Suomenlahdella tai oikeammin Viipurinlahdella ei saa jättää käsittelemättä paria kysymystä. Miksi Neuvostoliitto keskitti suhteellisen suuria voimia lahden eteläpuolelle? Mikä

oli taistelujen päämäärä tällä alueella?

Suomalaisen tykistön keskitetty tuli ja jalkaväen päättäväinen toiminta Viipurin koillispuolella pysäytti Neuvostoliiton päähyökkäyksen. Hyökkäykselle oli löydettävä uusi painopiste, jotta eteneminen jatkuisi ja suomalaisten puolustuslinja murtuisi.

Panssarijoukkojen hyökkäys oli pysähtynyt Tali-Ihantalassa. Vuoksen varrella Vuosalmella oli eteneminen ja hyökkäys koilliseen ja itäänpäin tyrehtymässä. Jäljellä oli enää mahdollisuus yrittää Viipurinlahden yli luoteeseen, joka olisi avannut suomalaisten selustan ja tien länteen ja jopa Helsinkiin.

Karjalan kannaksella Neuvostoliiton joukot oli ryhmitetty heinäkuun puolivälin jälkeen, kun eräitä joukkoja oli siirretty muille rintamille, periaatteessa kolmeen armeijaan. Vuoksen varrella oli 23. Armeija. Sen painopiste oli Vuosalmella. Kuparsaaren-Ihantalan-Viipurin tasalla oli 21. Armeija. Sen painopiste oli Viipurin ja Ihantalan alueella.

- Viipurinlahdella oli 59. Armeija sekä osia 43. Armeijakunnasta (80.Jv.D., 124.Jv.D ja 224.Jv.D) Uuraan ja Vatnuorin edustan saarilla eli Tuppurassa, Teikarissa, Melansaarella, Suonionsaarella ja Ravansaarella päävoiman ollessa kuitenkin Maksalahden-Sommeen alueella.
- Merijalkaväen prikaatit ja merivoimien (Itämeren laivastolle kuuluvat) rannikkotykistöpatterit olivat miehittäneet Koiviston ja Koiviston edustan saaret.
- Saaristoprikaati erilaisine aluksineen, kuten Moskva-luokan tykkiveneet, Fugas-luokan ja muut miinanraivaajat, lukuisat vartiomoottori-, moottoritykki- ja moottoritorpedoveneet sekä maihinnousualukset oli sijoitettu pitkin Koivistoa sekä sen edustalla olevia saaria aina Makslahtea ja Viipuria myöten.
- Merivoimien ilmavoimat operoivat merialueella noin 400–600 koneella.
- Itämeren Punalippuinen laivasto oli edelleen Kronstadtin ja Leningradin alueella. Sen yksiköistä olivat jokunen hävittäjä ja sukellusvene välittömässä valmiudessa.

Heinäkuun toisella puoliskolla ryhmitys etenkin saaristoalueella tosin muuttui jonkunverran. Vaikkakin joukkoja oli edelleenkin paljon, voitaneen olettaa, että niiden toiminta jäi ehkä enemmän defensiiviseksi. Sodan ratkaisu oli löydettävä muilta suunnilta ja muita menettelyjä käyttäen.

Taistelut Teikarista ja Melansaaresta 4.-5.7.1944

Suomen laivasto oli miinoittanut 308 miinalla 21.-25.6.1944 Viipurinlahden väylän Tuppuran ja Suonionsaaren välillä ja Tuppuran länsipuolella. Saksalaiset miinaproomut miinoittivat samanaikaisesti Vilaniemen rantoja 300 rantamiinalla. Moottoritorpedoveneet laskevat vanhan tukikohtansa edustalle Uuraassa kuusi herätemiinaa. Raivaajat ja miinaveneet laskevat Suonionsaaren ja Häränpääniemen rantavesiin 252 rantavesimiinaa. Kaikki nämä miinoitteet olivat laskettu, ennenkuin neuvostovoimat saivat jalansijaa Viipurinlahden väylän pohjoispuolella.

Neuvostoliittolaisten ensimmäinen yritys ylittää Viipurinlahti alkoi 30.6.1944 illalla tulivalmistelulla, joka kehittyi maihinnousuhyökkäykseksi 1.-3.7. Uuraansalmessa Suonionsaareen ja samanaikaisesti Tuppurasta Teikarin suuntaan. Kummassakin suunnassa neuvostojoukot yrittivät tunkeutua suomalaisten aseisiin ja siten saada aikaan murto puolustukseen. Molemmissa suunnissa voitiin työntää vihollinen takaisin, samalla kun sille aiheutettiin huomattavia tappioita.

Hyökkäys uudistettiin kummassakin suunnassa pari päivää myöhemmin, nyt toki paremmalla ja tehollisemmalla tulivalmistelulla. Uuraassa vihollinen hyökkäsi 4.-5.7., jolloin hyökkäyksen paineesta suomalaiset pakotettiin jättämään Suonionsaari viholliselle. Samanaikaisesti alkoi toinen maihinnousuoperaatio Teikariin ja Melansaareen tavoitteen ollessa sillanpää Vilaniemessä Viipurinlahden pohjoispuolella.

Tämän maihinnousun onnistuessa neuvostojoukot olisivat voineet rakentaa sillanpään Viipurinlahden pohjoispuolella Säkkipjärven alueelle. Suomalaisten puolustus olisi ollut vaarassa ja tie olisi

voinut aueta länteen, mutta myös koilliseen Viipurin pohjoispuolelle ja suomalaisten joukkojen selkään.

Nopeahkosti selvisi, että vihollinen aikoo käyttää Teikaria ja Melansaarta askelmana päästäkseen mantereelle, joten RTR 22 keskitti vahvennuksia näille saarille. Lentotiedustelu pystyi yöllä 3./4.7. ilmoittamaan, että Pullinniemessä Makslahden alueella oli noin 100 maihinnousualusta käsittävä laivasto liikkeessä pohjoisluoteeseen. Vastatoimenpiteisiin ryhdyttiin suuntaamalla sinne mm. lentovoimien tuhoatuottavia iskuja. Laivastokin hälytettiin paikalle, mutta se pystyi vasta 4.7. aamuyöstä puuttumaan taistelun kulkuun. Neuvostotykistö aloitti 4.7. aamuyöstä voimakkaan tulivalmistelun Teikarissa ja Vilaniemessä olevia maaleja vastaan, sen ilmavoimat ottivat noin 40 koneella osaa tulivalmisteluun. Tulivalmistelu kiihtyi klo 08.00 ja tuntia myöhemmin alkoi maihinnousu niin Teikariin kuin Melansaareen. Sitä ei puolustaja voinut estää kuin Melansaareessa, vaikka sai upotettua monia aluksia, usea alus tuhoutui miinaanajossa ja lentovoimatkin saivat osumia hyökkääjiin. Sumu ja tulituksesta syntynyt savu peittivät merialueen, mutta usvan joukosta tuli vain uusia aluksia. Maihinnousu ja joukko pääsi tunkeutumaan saareen ja puolustajan oli vetäydyttävä saaren keskiosaan. Vastahyökkäyksiä tehtiin ja tuloksena oli, että rintamalinja saarissa alkoi jähmettyä paikoilleen. Kummaltakin puolelta oli elävä voima alkanut loppua.

Melansaarella, jossa vihollispataljoona oli noussut maihin, pystyi puolustaja saatuaan vahvennuksia vastahyökkäyksellä valloittamaan koko saaren takaisin 5.7. aamuyöstä.

Teikariin lähetettiin myös vahvennuksia ja tykistötulella ja voimakkailla vastahyökkäyksillä oli 5.7. aamuyöstä sekin saari suomalaisten käsissä. Toistatuhatta kaatunutta neuvostosotilasta löytyi maastosta, mutta suomalaistenkin tappiot olivat suuret, yli 350 kaatunutta ja haavoittunutta.

Taistelu Teikarista ei suinkaan ollut ohi. Samana aamuna eli 5.7. klo 09.30 alkoi uuden hyökkäyksen voimakas tulivalmistelu. Tälläkin kerralla vihollinen tuli suurin voimin, nyt kahdella rykmentillä, jotka nousivat maihin saaren keskiosaan. Puolustajan kaikki rasfaat aseet olivat tulivalmisteluissa tuhoutuneet. Puolustajat olivat

lukumääräisesti alakynnessä ja heidän piti vetäytyä saaren pohjoispäähän. Siellä tilapäisellä puolustuslinjalla pystyttiin rajoittamaan hetkeksi neuvostojoukkojen levittäytymistä, kunnes seuraava maihinnouseva joukko saapui vähän ennen puoltapäivää 45 maihinnousualueella.

Sitkeitein ja tappioita tuottavien taistelujen jälkeen suomalaisen oli luovuttava Teikarista, osa puolustajista pelastui uimalla Melansaareen osa mantereelle.

Melansaari jätettiin vapaaehtoisesti vailla vihollisen painostusta illalla 5.7. Vihollinen miehitti saaren taistelutta seuraavana aamuna.

Taistelut Teikarista ja Melansaaresta 5.7. olivat hyvin veriset. RTR 22:lla oli ollut yhdeksän komppaniaa tulossa. Komppaniat menettivät melkein kaiken raskaan aseistuksensa ja niillä oli lähes 50 %:n henkilöstötappiot eli noin 830 miestä, joista kaatuneina 300.

Laivasto taistelee Viipurinlahdella neljäs heinäkuuta

Teikariin ja Melansaareen suuntautuneiden hyökkäysten tultua lyödyiksi takaisin 1.7.1944 laivasto sai käskyn valmistautua taisteluun Viipurinlahdella. Kev.LOs. järjesti voimansa taisteluosastoksi. Osasto Arho (komentajakapteeni Olavi Arho) jakaantui kahteen osastoon. Pohjoiseen ryhmään eli I/Os.A:han kuuluivat tykkiveneet Hämeenmaa ja Uusimaa, saksalaiset tykistölautat AF 30 ja AF 31 sekä varmistusvoimana VMV:t 6, 10 ja 11 sekä sumutusveneena mtv. Hurja 3. Eteläiseen ryhmään eli II/Os.A:han kuuluivat tykkivene Turunmaa, aputykkivene Viena, saksalaiset tykistölautat AF 35 ja AF 9, varmistusvoimana VMV:t 15 ja 16 sekä sumutusveneena mtv. Hurja 2. Osaston päätehtävä oli yksikäsitteinen, estää neuvostojoukkojen eteneminen meritse Koivistonsalmen pohjoispäästä pohjoiseen Teikarin suuntaan. Omien kymmenen päivää aikaisemmin laskettujen miinoitusten vuoksi, ryhmät eivät pystyneet täysin toteuttamaan annettua tehtävää, koska vain sisin rannikkoväylä eli etelään suunnattu väylä oli turvallinen eli vapaa miinoista. Sieltä osasto pystyi tykistölellään osallistumaan tais-

teluun Teikarin suunnalla sekä ampumaan Pullinniemen, jossa neuvostoliittolaiset raskaat tulitukipatterit olivat asemissa.

Vihollinen aloitti tulittamisen 3.7. klo 23.00 ja silloin hälytettiin Osasto A. Ristiniemen etelänpuoleiselle alueelle, jotta se sieltä voisi tulellaan estää neuvostojoukkojen mairinnousua. Osasto partioi kahteen alaryhmään jaettuna alueella yli kahden tunnin ajan ilman, että vihollinen olisi osoittanut mitään aikomusta toimintaan. Pullinniemen patteritkaan eivät ryhtyneet tulittamaan eivätkä näin ollen ilmaisseet tuliasemiaan. Osasto vetäytyi tukikohtiinsa aamuyöstä.

Seuraavana aamuna (4.7.), kun hyökkäys Teikariin alkoi, osasto sai käskyn kokoontua Pukkioon ja sieltä höyrytä taistelualueelle. Ristiniemen kohdalla osasto jakautui jälleen kahteen ryhmään, joista pohjoinen eteni Teikariin päin ja eteläinen kohti Koivistonsalmia.

Eteläinen ryhmä torjui klo 15.30 yhdentoista moottoritorpedoveen hyökkäyksen ja väisti niiden ampumat kaksikymmentäkaksi torpedoa sekä klo 16.20 torjui 20 lentokoneen rynnäköinnin.

Pohjoinen ryhmä sai tulikosketuksen aluksi yhden ja kohta toisen Fugas-luokan raivaajan kanssa. Hämeenmaa vastasi niiden tulitukseen kantaman ollessa 7 200 metriä ja karkoitti raivaajat. Uusimaa sai Pullinniemen patterin tulituksesta kaksi osumaa, toisen mastoon ja toisen keulatykkiin. Kaikki upseerit haavoittuivat, aluksen päällikkö kuolettavasti. Ryhmän piti kääntyä, jolloin sitä vastaan rynnäköi ensiksi 35:n ja sitten 28:n Il-2 -lentokoneen muodostelma. Kummatkin hyökkäykset torjuttiin.

Uusimaa lähetettiin tukikohtaansa ja muu osasto kääntyi jälleen taistellakseen MO-luokan veneitä vastaan Pullinniemen edustalla. Niistä upotettiin yksi. Teikarin alue oli kokonaan keinosavun peitossa, jolloin ryhmä kääntyi jälleen länteen.

Eteläistä ryhmää tulitti klo 16.30 varsin voimallisesti uusi Pullinniemessä sijainnut patteri. Rynnäkkökoneet hyökkäsivät ryhmää vastaan kolmesti ja Koivistonsalmesta tulleet moottoritorpedoveet kerran. Kello 17.37 rynnäköi 28 Il-2 -lentokonetta ryhmää vastaan. Turunmaalla räjähti kaksi niiden pudottamista pommeista kattilahuoneen alla ja alus sai vuodon, samalla kun perätykki

kiilaantui. Koko ryhmä vetäytyi ja liittyi pohjoiseen ryhmään Ristiniemen edustalla. Ne alukset, jotka edelleen olivat jossain määrin taistelukelpoisia, jäivät partioimaan vielä runsaan kolmen tunnin ajaksi Ristiniemen edustalle. Siellä niitä vastaan rynnäköi kaksi kertaa noin 90–100 lentokonetta hävittäjien suojaamina. Henkilö- ja kalustovaurioita ei voitu välttää; mm. kevyellä tykistöllä oli varsin monia putkiräjähdyksiä ja ampumatarvikkeet olivat loppumaisillaan. Viholliselle oli tuotettu tappioita mm. upottamalla MO-luokan aluksia ja usea lentokone oli ammuttu alas. Lisäksi oli vaurioitettu niin aluksia kuin lentokoneita.

Merelliset taistelut 5.7. Viipurinlahdella

Saksalaiset miinalautat laskivat noin 100 UMB-miinan suojamiinonitteen yöllä 4.–5.7. Somerin ympärille kolmen suomalaisen moottoritorpedoveneen toimiessa varmistusvoimana.

Taistelut Teikarissa huipentuivat 5.7. aamulla. Estääkseen vihollista saamasta vahvennuksia lähetettiin Teikarin vesille Taisteluosasto Jääsalo, johon kuuluivat 2.Vmv.Lv:een veneet VMV 5, 14, 15 ja 16 sekä sumutusveneenä Jymy 4.

Osasto siirtyi 5.7. klo 03.40 Teikarin eteläkärjen tasalle. Vihollista ei näkynyt, mutta jo viisitoista minuuttia myöhemmin Tuppuran ja Pullinniemen patterit alkoivat tulittaa osastoa, joka huolimatta sumutuksesta joutui perääntymään.

Jäljellä olevista Kev.LOs:n aluksista muodostettiin uusi taisteluosasto, Osasto Wikberg (kapteeniluutnantti Matts Wikberg), johon kuuluivat aputykkiveneet Aunus ja Viena, saksalaiset tykistölautat AF 31 ja AF 35, varmistusosana 2. Vartiomoottoriveneläivueen VMV:t 5, 14, 15 ja 16 sekä sumutusosastona moottoritorpedoveneet Jymy 4 ja Viima 2. Alukset kokoontuivat Ristiniemen alueella 5.7. klo 09.55 ja etenivät Raskalin saaren suuntaan. Osaston tullessa näkyviin saarten takaa klo 11.40 sitä vastaan hyökkäsi Pullinniemestä lähteneet neljä TK-luokan moottoritorpedovennettä, joista yksi tuhoutui suomalaisten tykistötulessa. Torpedot voitiin väistää. Vihollisen ilmatoiminta aluksia vastaan alkoi kiivaana ja klo 12.50

oli osaston johtoalus, aputykkivene Aunus toimintakyvytön jouduttuaan kahdeksantoista rynnäkkökoneen hyökkäyksen kohteeksi. Hyökkäyksen aikana muun muassa aluksen komentosillalle osuneista kolmesta lentopommista kaksi oli räjähtämätöntä ja yhden pommin mentyä aluksen läpi se räjähti vasta vedessä. Huolimatta väistämisliikkeistä, ensiksi länteen ja sitten etelään, oli koko osastolle annettava käsky kääntyä länteen. Teikarilla oli annettu perääntymiskäsky jo klo 12.00, joten laivasto-osaston saama alkupeäinen käsky, estää neuvostoliittolaisia lähettämästä lisävoimia saarelle, oli oikeastaan jo vanhentunut.

Taisteluosasto Wikbergkään ei kyennyt estämään vihollista siirtämästä aamupäivän loppuhetkinä 45 maihinnousualuksella vahvennuksia Teikariin. Yritykset nousta maihin Melansaareen estettiin saaren puolustajan tulella.

Osasto Wikberg sitoi perääntymisen aikana vihollisen huomattavan tykistö- ja ilmatoiminnan itseensä olemalla jatkuvan tykistötulen ja lentorynnäköinnin kohteena, joten sillä tavalla osasto Wikberg pystyi toiminnallaan helpottamaan Teikaria ja Melansaarta puolustavia rannikkotykistöjoukkoja.

Taistelukuntoiset aputykkivene Viena ja saksalaiset tykistölautat AF 31 ja AF 35 määrättiin yöllä 5./6.7. uudestaan Viipurinlahdelle, mutta Vianaan osui sen ollessa täydentämässä ankkuripaikalla vihollisen lentopommeja ja alus oli uppoamisen estämiseksi ajettava matalikolle.

Näihin taisteluihin päättyivät varsinaiset Viipurinlahden merelliset toiminnat. Laivastojen alukset, niin Saksan kuin Suomen, olivat sitoneet itseensä varsin paljon vihollisen hyökkäävien alusten ja pattereiden toimintaa, mutta eritoten lentovoimien rynnäkötoimintaa.

Ylivoimaiset vihollisen lentovoimat olivat aiheuttaneet kaikkiin aluksiin vaurioita, eräitä varsin vakaviakin. Suomalaisten alusten ilmatorjuntakyky oli pahasti alimitoitettu ja tämä pakotti suomalaisten ja saksalaisten aluksia vetäytymään vaurioituneina Viipurinlahdelta.

Laivaston toiminta ei suinkaan tyrehtynyt, vaikka varsinainen merellinen taistelutoiminta Viipurinlahdella laantui.

Onko kaikki ohi 6.7.1944?

Neuvostoliiton 59. Armeija, joka oli ryhmittynyt Koiviston kauppalan alueelle ja Johannekseen, sai käskyn vielä kerran hyökätä Viipurinlahden yli kuitenkin viimeistään 12.7.1944. Hyökkäys piti toteuttaa kolmen divisioonan voimin, yhden divisioonan piti olla reservissä. Hyökkäyspäivä jäi määrittämättä ja 13.7. hyökkäysvalmistelut peruutettiin. Vallatut saaret tuli pitää ja niiden miehityksestä vastasivat linnoituspataljoonat. Viipurinlahdella oli siirretty puolustukseen.

Viipurinlahden merellinen toiminta rauhoittui myös, kun heinäkuun puolivälissä siirrettiin neuvostoliittolaisen Saaristoprikaatin toiminnan painopiste ja sen mukana varsin runsas pienalusmäärä Suomenlahden eteläiselle puolelle Narvanlahden alueelle. *Seeigelsulun* murtaminen oli elintärkeä Neuvostoliiton etenemiselle Baltiassa.

Pohjoista puolta toki vartioitiin edelleen hyvin. Vartioinnin keski-kohta ja erittäin tärkeä kohde oli Narvi.

Pohjoisella puolella Suomi jatkoi miinoitteiden laskua varmistukseen puolustuksellista toimintaansa. Narvia vastaan tehtiin pari tykistöyökyä, lähinnä siellä olleen valonheittimen tuhoamiseksi, mutta tuloksetta. Suurehko operaatio mm. Narvin valonheittimen tuhoamiseksi oli käskytetty toimeenpantavaksi 2.9., mutta sitä ei toimeenpantu.

Ajatuksia meririntaman tapahtumista vuonna 1944

Jos yritetään selittää tapahtumia itäisellä Suomenlahdella Neuvostoliiton suurhyökkäykseen liittyen, tapahtumat on yritettävä nähdä kolmelta eri taholta ja vastaavasti kolmen erilaisen mittapuun mukaan. Arvioinnit on pyrittävä tekemään tilanteesta Karjalan kannaksen valloituksen jälkeen.

Neuvostoliiton saavuttama etu tukialueensa laajentuessa

”Baltiski Flot’in” mukaan Leningradin lährintama menetti Kannaksen valloituksen myötä läheisen kosketuksen viholliseensa. Laivaston Saaristoprikaati pystyi siirtämään tukikohtansa lähemmäksi uutta operaatioaluetta. Samalla vähenivät Suomen keveiden laivastoyksiköiden mahdollisuudet toimia Neuvostoliiton laivastoa vastaan ja etenkin aktiviteetti neuvostoliittolaisilla yhteysväylillä väheni merkittävästi. Se, että Viipurinlahden eteläpuoleiset saaret joutuivat neuvostoliittolaisten käsiin, tarkoitti, että koko rintama siirtyi länteenpäin ja pohjoiseen. Suomen laivaston toimintamahdollisuudet vaikeutuivat varsin selkeästi.

Sivutuotteena avautui mahdollisuus saavuttaa Suomen sotavoimien selusta valloittamalla Viipurinlahden pohjoisranta ja siten nopeuttaa lopullista voittoa.

Mahdollisuus levittäytyä Kronstadtista pohjoiseen antoi myös mahdollisuuden levittäytyä Suomenlahden eteläpuolisella alueella Narvanlahdella ja myöhemmin pitkin koko eteläistä rantaviivaa. Nyt oli helppo siirtää painopiste Suomenlahden eteläpuoliselle rannikolle.

Varsinaiselle laivastolle tilanne aukeaisi vasta kun maavoimat olisivat valloittaneet tarpeeksi laajat tukialueet, ei kuitenkaan vielä.

Neuvostoliiton eteneminen Karjalan kannaksella Saksan näkökulmasta

Tilanne Suomenlahdella ja taistelut Karjalan kannaksella vaikuttivat hyvinkin Saksan sodanjohtoon. Eiväthän he turhaan keskittäneet Suomenlahden perukkaan joko pohjoiselle tai eteläiselle osalle niinkin runsaasti, joskin tietyn mittapuun mukaan toisarvoista, taistelualuskalustoa. Saksa tuki Suomen merellistä taistelua, koska periaatteessa tämä palveli Saksan etua. Karjalan kannaksen menetys laajensi saksalaistenkin mielestä neuvostoliittolaisten tukiverkkoa ja helpotti siten seuraavien operaatioiden suunnittelua.

Saksa näki suurena vaarana neuvostoliittolaisten mahdollisuudet läpäistä saksalaisten voimakkaat miinasulut Suursaaren ja Tytärsaaren alueilla ja siten päästä heidän maavoimiensa selustaan Baltiassa. Vielä pahempana he näkivät tilanteen, jos Neuvostoliiton alusyksiköitä pääsisi tunkeutumaan Itämerelle. Saksalla oli Baltiassa paljon joukkoja eivätkä ne saaneet jäädä saarretuiksi.

Suomen merellinen taistelu edesauttoi pitämään Neuvostoliiton Itämeren laivastoa edelleen piirittynä Leningradin alueella.

Jos Saksa menettäisi Baltian tai Suomen, niin mm.

- lakkaisi Saksan laivasto saamasta tärkeäksi nähtyä Viron raakaöljyä,
- yhteys ainoaan nikkeliä tuottavaan maahan Suomeen katkeaisi,
- Ruotsista vuosittain yli 9 milj. tonnin rautamalmin tuonti tyrehtyisi,
- Saksan "Lappland-Armee'n" ja Pohjois-Norjan joukkojen huoltaminen vaarantuisi.

Tätä taustaa vasten ei saa ihmetellä Hitlerin käskyä pitää ns. Narvan linja. Hitlerin käsky tulkittiin "Führerbefehl'ksi" eli tehtävä suoritetaan tappioista välittämättä. Saksalaisen terminologian mukaan taistelu olisi säästänyt ihmisvoimaa ja kalustoa, jos käsky olisi julkaistu toimintana "ohne äusserste Einsatz" eli vailla viimeistä ponnistelua.

"Tanne"-käskyn taustalla on selkeästi ylläolevat vaikuttimet, vaikkakin toteuttamisessa 15.9.1944 ei saavutettu asetettua eikä toivottua päämäärää.

Suomalaisten merellinen näkökulma.

Suomalainen näkökulma yhtyy taistelumenestyksessä ja alueellisessa menetyksessä paljolti saksalaiseen kantaan.

- Saksalaiset toivat esille vuotuisissa ilmoituksissaan omalle merisodanjohdolleen suomalaisten varovaisuuden ja kieltäytymisen uhrautua "sodan jumalan alttarilla". Tätä äärimmäisyyteen menevää "Herrenvolk"-herrakansan suomalaisille täysin

vierasta ajatustapaa ei voitu suomalaisten taholta muuta kuin vastustaa. Vuonna 1944 tämän tapaisia ajatelmiä lienee ollut Saksan korkeimmassa merellisessä johdossa Suomessa, mutta äärimmäiset syyt löytynevät Saksan puoluejohdosta.

- Kaikki suomalaiset sota-alukset vaurioituivat taisteluissa, toiset vakavammin, vaikkakin vain jokunen alus, oikeastaan vain kolme, tuhoutui kokonaan. Neuvostoliittolaisille aluksille aiheutui osittain suuriakin vaurioita ja usea alus upotettiin. Saksalaiset kärsivät pahasti myös upotuksista ja vaurioista etenkin miinaanajoista, ja kuten suomalaisetkin alukset, lentorynnäköinneistä. Tässä on ehkä nähtävissä annettujen tehtävien toteuttaminen tai toimeenpaneminen vääryyppisten alusten avulla rajoitetulla merialueella.
- Neuvostoliittolaiset moottoritorpedoveneet ampuivat, ehkä johtuen torjuntatulesta, torpedonsa liian kaukaa. Tällöin niiden väistäminen kulkusuunnan muutoksella oli suhteellisen helppoa. Toisaalta neuvostoliittolaiset kyllä osasivat soveltaa torpedoammunnan ampumatekniikkaakin. Tämä tuli esille heidän upottaessaan 32 solmun nopeudella kulkevan saksalaisen torpedoveneen T 31. Neuvostoliittolaiset moottoritorpedoveneet tulivat keinosumuverhon ja torjuntatulen läpi yli 50 solmun nopeudella ja ampuivat torpedonsa.
- Suomalaiset alukset saivat päävaurionsa lähinnä lentorynnäköinneissä. Lentorynnäköinnin neuvostoliittolaiset lentomuodostelmat toteuttivat hyökkäämällä aalloittain 15–60 koneen voimalla. Aallot hyökkäsivät melko samanaikaisesti. Heillä oli myös toinen tapa hyökätä, nimittäin esimerkiksi kolmessa kymmenen koneen jonossa tavallisesti auringon suunnasta ja matalalla. Silloin ei aina voitu tietää, oliko kyseessä torpedo-hyökkäys vai tavanomainen rynnäköinti. Torpedokoneet olivat kaksimoottorisia, jolloin tuli niitä vastaan oli avattava noin 5 000–4 000 metrin etäisyydeltä, koneiden laukaistessa silloin torpedonsa. Torpedoja oli helpohko väistää. Rynnäkkökoneet, tavallisesti Il-2, avasivat tulen noin 1 000 metrissä ja pommit pudotettiin noin 200 metrin korkeudesta. Panssaroidun Il-2:n torjunta oli vaikea, koska alusten pääilmatorjunta-aseena ol-

leen 20 mm:n tykin kranaatti ei tehonnut niihin. 105 ja 40 mm:n tykit olivat erinomaisia ilmatorjunnassa, 105 mm:n tykki ampumalla tehollista sulkutulta ja 40 mm:n tykin ampuessa seurantatulta.

- Alustyyppi, joka puuttui niin saksalaisilta kuin suomalaisilta, oli tarpeeksi suurikaliiperisella tykillä varustettu nopea moottoritykkivene. – Tässä voidaan verrata toimintaan Englannin Kanaalissa, jossa saksalaiset 37 tai 40 mm:n tykeillä varustetut ”Schnellboot’it” eivät pystyneet tasavertaiseen taisteluun englantilaisten 75 mm:n tykeillä varustettujen ja nopeampien moottoritykkiveneiden kanssa. Näitä moottoritykkiveneitä englantilaisilla oli jo vuonna 1941!

Tämänlaatuinen alustyyppi varustettuna hyvällä ilmatorjunta-aseistuksella ja raskaalla tykillä sekä suurella nopeudella olisi voinut menestyksellisesti taistella vihollisen kaikkia keveitä yksiköitä vastaan. VMV-vene, vaikkakin aseistettuna 40 mm:n tykillä, oli liian hidaskäyttöinen eikä tykkikään tehonnut panssarituihin aluksiin. Suomalaisille moottoritorpedoveneille ei löytynyt torpedomaaleja, mutta siitä huolimatta ne ajoivat torpedot kannella taistelualueella ja torpedokuorman aiheuttaman painon takia eivät päässeet käyttämään hyväkseen huippunopeuttaan.

- Miinasota oli tehokasta ja aiheutti monia yllätyksiä. Kaikki miinamallit eivät kuitenkaan soveltuneet itäisen Suomenlahden kivikkoiselle ja epätasaiselle pohjalle. Soveltuvan rantavesimiinan kehittäminen oli myös vaivalloista.

Omien taktisten miinakenttien laskeminen, jossa kuitenkin toivoisi säilyvän oma liikkumisen vapaus, on erinomaisen vaikea. Miinanlaskussa on tarkka merenkulku elintärkeää. Saksalaisen *Seeigel*-miinasulun ”suurin voitto” oli kolmen oman T-luokan torpedoveneen miinaanajo ja menetys.

- Saksalaiset toivat kesällä 1944 Suomenlahden perukoille sukellusveneitä. Tämä nähtiin silloin jo liian suurisuuntaisena

operaationa, liian suppealla ja miinoitetulla merialueella. Tulokset olivat senmukaiset, ei saavutuksia.

- Suomen laivasto vahvennettuna tosin seitsemällä saksalaisella mairinnousulautalla pystyi evakuoimaan RTR 2:n Koiviston saarilta. Operaatio oli onnekas, mutta mitään väheksymättä se oli myös hyvin toteutettu.
- Viipurinlahden tilanteesta on myönnettävä, että Suomen laivasto vahvennettuna erällä saksalaisilla yksiköillä ei pystynyt estämään mairinnousua Teikariin eikä Melansaareen puhumattakaan Ravansaaresta ja Suonionsaaresta. Suomalaiset laivasto-osastot pystyivät sitomaan itseensä vihollisen tulta ja lentovoimien suorituksia ja sillä tavalla keventämään saariin kohdistunutta painetta. Laivaston voima loppui alusten saadessa vaurioita ja tullessa taistelukyvyttömiksi. Reserviä ei kertakaikkiaan ollut.

Taistelussa alueilla, kuten Viipurinlahdella, missä vihollisen ilmavoimien toiminta oli niinkin kiivasta, olisi suojan ja torjunnan oltava tehokasta. Mitä tehdä, kun ei ole ilmassa sitä tarvittavaa voimaa. Toisaalta silloin kun ilmavoimien iskun kohteena olivat Viipurinlahden viholliset, isku oli luja.

- Sodan jälkeen kritisoitiin voimallisesti liiallista johtajatehtävien keskittämistä. Esimerkkinä mainittiin nimenomaan osaston johtajan tehtävän yhdistäminen laivanpäällikön tehtävään. Mitä tehdä, kun laiva tulee taistelukyvyttömäksi ja johtaja sitoutui oman laivan pelastamiseen? Vetäytyäkö taistelusta, mutta kuka hoitaa laivaa tai kuka jää silloin hoitamaan osastoa?
- Ylläolevien vähäisten huomautusten lisäksi löytyy lukuisia määriä muita niin opettavaisen positiivisia kuin negatiivisia osatoimintoja.

Eräs toistuvasti esilletullut seikka oli, että Suomen laivasto oli liian pieni eikä sillä ollut mitään reservejä.

Voitaneen esittää myös kysymys, kun laivasto on menossa ratkai-

sutaisteluun, niinkuin Viipurinlahden taistelut tietyllä tavalla olivat, miksi ei silloin panna ”kaikki peliin” eli miksi ei silloin siirretty panssarilaiva Väinämöistä varmistusvoimineen toimintaan itäiselle Suomenlahdelle? Vastaus lienee varsin yksikäsitteinen. Vihollisen meri-ilmavoimille olisi ollut kunniaksymys panssarilaiva Väinämöisen tuhoaminen. Tuhoava isku olisi tullut välittömästi, sen jälkeen kun panssarilaiva olisi ampunut ensimmäiset keskitetyt järeät 10 tuuman laukauksensa esimerkiksi Pullinniemen pattereita vastaan. Maamaalithan olivat ainoat tulituskohteet, koska sopivia merimaaleja ei esiintynyt. Panssarilaivan tuhoavaa iskua voitaneen vain vertailla saksalaisen ilmatorjuntaristeilijä Nioben tuhoamiseen Kotkan satamassa 16.7.1944, jolloin meri-ilmavoimien yhdistetty isku 142 lentokoneella sai aikaan täystuhon. Kotkaa suojasi voimakas alueellinen ilmatorjunta ja lisäksi Niobessa oli 28 ilmatorjuntaan soveltuvaa tykinputkea, panssarilaiva Väinämöisessä oli vain 20.

Loppupäätelmiä

Tutkittaessa tilannetta vuonna 1944 ennen Neuvostoliiton suurhyökkäystä Karjalan kannaksella tiedettiin, että Baltian Punaliipun laivasto oli yhä edelleen suljettuna Leningradin alueelle; tilanne, joka ei muuttunut vaikka Leningradin motti laukesi ja rintamalinja lännessä siirtyi Narvajoen tasalle.

Suurhyökkäyksen pysähdyttyä Viipurin-Ihantalan tasalla ja Vuosalmella unohtamatta Viipurinlahtea Neuvostoliiton laivasto oli edelleen saarrettuna Leningradiin, joskin nyt hiukan suuremmalla toimintavapaudella. Suuret alukset eivät olleet toimintakuntoisia mm. huollon puuttumisen vuoksi. Pienet alukset ja sukellusveneet olivat vain rajoitetusti toimintakuntoisia. Kaikkein pienimmät alukset olivat kuitenkin erittäin aktiivisia. Neuvostoliiton laivaston pienten yksiköiden aktiivisuus oli varsin kiivasta heinäkuun puolivälistä aina syys-lokakuuhun 1944, joskin vain Suomenlahden etelärannikolla.

Suomenlahden perukan pohjoisella osalla neuvostovoimilla oli

käynnissä aktiivinen defensiivisten miinakenttien lasku ja eteläisellä osalla erittäin tehollinen saksalaisten miinakenttien murta-misyrittys. Tämähän onnistui lopullisesti 31.7.1944, kun Narva jou-tui Neuvostoliiton sotavoimien käsiin. Sen jälkeen rintamalinja al-koi siirtyä kiihtyvällä vauhdilla länteenpäin.

Sukellusveneitä oli Leningradissa hiukan yli 30, luku riippuu laskutavasta. Sukellusveneeseen tappiot olivat olleet erittäin suu-ret. On laskettu neuvostoliittolaisten menettäneen yli 60 % eli yli 50 venettä. Veneet haluttiin nyt saarretusta tilasta Itämerelle, mutta miten? Suomenlahtea pitkin tie oli tukossa niin sukellusveneverkon kuin miinakenttien takia. Tie Viron rannikkoa pitkin ei ollut auen-nut. Jos se aukeaisi, niin saksalaiset estäisivät veneiden kulkua runsailla miinoitteilla. Väylä Suomenlahden pohjoisrantaan myöten ei myöskään ollut auki, sehän oli vihollisen – Suomen – käsissä ellei jotain erityistä tapahtuisi.

Aikoinaan julkaistiin esityksen aihe erään erehdyksen vuoksi otsikolla ”Meritaistelut – Suomenlahti aukeaa kesällä -44”. Suo-menlahti EI auennut sotilaallisoin keinoin kesällä vuonna 1944. Suomenlahden avasi vasta aseleposopimus ja sopimuksessa olevat pykälät.

On muistettava, Suomenlahti pysyi tiiviinä loppuun asti!

Öppnar sig vägen till Östersjön för röda flottan sommaren 1944?

Röda Fanans Östersjöflotta blev instängd i Leningrad området hösten 1941. Efter 900 dagars belägring kunde vägen österut öppnas och frontlinjen vid Finska vikens södra kust var värvintern 1944 vid Narva floden. Andrummet hade blivit större, men ännu var hotet från Finska vikens norra kust påhängande och därifrån kunde all aktivitet observeras. Östersjöflottan stora fartyg låg som artillerienheter, de större av de mindre led brist på underhåll, men de små dvs. motortorpedbåtarna, vaktfartygen, minsveparna, kanonbåtarna var i gång och kunde hålla farstun till Kronstadt ren. Ubåtarna, vilka 1941, 1942 samt i mindre mån 1943 lidit stora förluster, var definitivt instängda, inte bara bakom de enorma minspärrarna utan även bakom ubåtsnätet mellan Porkala och Nargö. Det hade ingen kunnat penetrera sedan det lades våren 1943.

Tyska flottan började våren 1944 med en enorm minutläggning för att förbättra spårren söder om Hogland och i synnerhet i Narva bukten för att skydda sin lantarmées flank mot avanserande manövrar via sjön. Finland minerar norra delen av viken för att gardera uteöarna.

Offensiven på Karelska näset börjar 9.6.1944 med en enorm intensitet, på sjön är det tämligen lugnt. Allt efter det kusten på Näset erövrar, kan även Sovjets flotta lätta enheter börja breda på sig. Kustartilleriets RTR 2, Gula regemente, retirerar via Björkö köping till öarna utanför. Därifrån kan Finska flottan, samtidigt som Viborg förloras, utan egentliga förluster, evakuera regementet, 2 300 man, sårade, lottor och civila, till Viborgska vikens norra strand. Till krigets natur hör, att man någongång skall ha tur och det hade flottan, enär det sovjetiska marinflyget var totalt insatt att stöda landstigningen vid Tuulos på Ladoga.

Striderna vid Viborska viken i början juli var hårda och blodiga, icke enbart kampen om öarna vid Trångsund, dvs. Suonionsaari, Ravansaari utan även söderom, Teikari och Melansaari. Striden begränsades icke enbart till dessa öar, det kämpades hårdnackat vid Hapene, Lammassaari och andra öar. Det viktiga var, fienden kunde icke stiga iland på Viborska vikens norra strand. Alla försök i den riktningen kunde hindras och på Viborgska viken fick de finska trupperna en klar omock även här en blodig avvärjningsseger.

Flottan gjorde vad den förmodade, men kunde icke hindra landstigningarna vid Teikari och Melansaari ej heller nedkämpa de sovjetiska stödbatterierna på kusten mittemot. Flottan hade icke den kraft den skulle ha behövt, men genom att vara där var trycket i kampen på öarna mindre, det får man hoppas, genom att fartygen band till sig både artillerield och flyganfall. Alla fartyg led större eller mindre skador. Endast ett par-tre båtar totalförlorades.

Man söker ju orsaker till allt detta, men det går icke att peka på någon separat detalj. En av de mest betydande torde ha varit, att en fartygstyp fattades, den supersnabba med grov artilleripjäs beväpnade lätta motorkanonbåten. Vmv-båten var för långsam och dess stora kanon alltför liten.

När i medlet av juli 1944 striderna dämpades, så kan man endast konstatera att den sovjetiska flottans basområde hade förstörats, men enbart tack vare Röda arméens framgångar på landsidan.

Till sjöss var den Sovjetiska Flotta alltjämt innesluten och kunde icke komma ut på öppnare vatten förrän efter politiska beslut och vapenstillstånd.

Finska Viken var tät ända in i det sista.

Liite 1

SOTA-ALUSMENETYKSET SUOMENLAHDELLA VUONNA 1944 JA POHJOIS-ITÄMERELLÄ TAMMIKUUSSA 1945

Lähteinä käytetty mm.:

- Chronology of the War at Sea 1939–1945. J. Rohwer and G. Hümmelchen, London 1992.
- Sjöfront. Per-Olof Ekman, Jakobstad 1981.
- Suomen Laivasto 1918–1968, Laivasto sotatoimissa v. 1941–1944. Kommodori Kalervo Kijanen, Helsinki 1968.
- Bundesarchiv – Militärarchiv, Freiburg im Breisgau, asiakirjoja
- Sota-arkisto, Helsinki, asiakirjoja.

Allaoleviin luetteluihin ei ole sisällytetty henkilömenetyksiä eikä aluksissa syntyneiden vaurioiden laajuuksia. Henkilötappioita tuli melkeinpä joka lentorynnäköinnissä, puhumattakaan tappioista kokonaismenetysten satuessa.

SAKSA

- 10.1.1944 M 451 (25.M.-F1) ajoi karille Porkkala-Kallbådassa ja menetettiin.
- 2.2.1944 Vp.1702 (17.Vp.-F1) ajoi harjoituksissa yhteen suv. U 987 kanssa Eteläisellä Itämerellä ja menetettiin.
- 19.3.1944 M 3122 (31.M.-F1) vaurioitui ilmahyökkäyksessä pahoin Ruudanlahdessa.
- 21.3.1944 M 3, M 4 (1.MS.-F1) ja M 459 (25.MS.-F1) saivat lieviä vaurioita lentohyökkäyksessä Narvanlahdella.
- 4.4.1944 Yksi lautta (24.L.-F1) vaurioitui Narvanlahdella lentohyökkäyksessä.
- 10.4.1944 M 459 (25.M.-F1) upposi lentohyökkäyksessä Suursaaren eteläpuolella, M 413 (25.M.-F1) vaurioitui pahoin, mutta saatiin vuotavana Tallinnaan.
- 21.4.1944 Miinalaiva Roland ajoi omaan miinaan Suursaaren eteläpuolella ja menetettiin.
- 16.5.1944 Vp.1701 (17.Vp.-F1) vaurioitui lentorynnäköinnissä. Ilmatorjunta-alus 25 (25.M.-F1) tuli taistelukyvyttömäksi pommiosumista Narvanlahdella. M 4 (1.MS.-F1) vaurioitui pahoin lentohyökkäyksessä.
- 18.5.1944 Vp.1701 (17.Vp.-F1) upposi lentohyökkäyksessä Narvanlahdella.
- 19.5.1944 M 3121 (31.M.-F1) upposi lentorynnäköinnissä Porkkalan-Naissaaren alueella.
- 21.5.1944 M 4 (1.MS.-F1) vaurioitui lentohyökkäyksessä jälleen, nyt pahoin.

- 4.6.1944 M 37 (3.MS.-F1) upposi Narvanlahdella moottoritorpedovene TKA-101:n torpedoimana.
- 14.6.1944 R 73 (1.R.-F1) ajoi omaan miinaan Suursaaren *Seeigel*-sulussa.
- 20.6.1944 T 31 (6.T.-F1) upposi moottoritorpedovene TKA-37:n ampumasta kahdesta torpedo-osumasta Narvin pohjoispuolella.
- 20.6.1944 AF 49 (7.A.-F1) vaurioitui pahoin kevyen tykistön tulesta Koivistonsalmen pohjoispäässä.
- AF 32 (7.A.-F1) upposi lentorynnäköinnissä Koivistonsalmen pohjoispäässä Viipurinlahdella.
- Miinojen kuljetusalus Otter upposi lentopommituksessa ollessaan Kirkonmaan laiturissa miinalastia purkamassa.
- Emälaiva Nettelbeck, R 119 ja R 120 (1.R.-F1) vaurioituivat Koivistonsalmen pohjoispäässä lentorynnäköinneissä.
- M 29 (3.MS.-F1) vaurioitui tykistön tulesta Koivistonsalmessa.
- M 538 (25.M.-F1) vaurioitui lentorynnäköinnissä Piisaaren länsipuolella.
- 20.6.-16.8.1944 Kesäkuussa Z 39 (6.Z.-F1), M 15 (1.MS.-F1), M 29 ja ilmatorjunta-alus FJ 26 (3.MS.-F1), M 3112 (31.M.-F1) ja F 194 (24.L.-F1) vaurioituivat Narvanlahdella.
- 27.6.1944 M 19:ään (3.MS.-F1) osui operaatio Steinhägerin (Narvin valtausyritys) tulivalmisteluvaiheessa tykistötuli Narvin saareltä.
- 4.7.1944 AF 30, AF 31, AF 35 ja AF 46 (7.A.-F1) vaurioituivat Koivistonsalmen ja Teikarinsaaren välisellä alueella.
- 14.7.1944 U 679 vaurioitui MO 104:n ja MO 105:n hyökkäyksessä Lavansaaren pohjoispuolella, mutta pääsi palaamaan tukikohtaansa.
- 16.7.1944 Ilmatorjuntaristeilijä Niobe upposi Kotkan satamassa massiivisessa lentohyökkäyksessä.
- 21.7.1944 M 413 (3.M.-F1) upposi lentorynnäköinnissä Narvanlahdella.
- Heinäkuussa 1944:
M 20 (3.MS.-F1) upposi lentorynnäköinnissä Somerin eteläpuolella.
- F 237 (24.L.-F1), F 498 (21.L.-F1), Vp. 1707 (17.Vp.-F1) upposivat Narvanlahdella.
- M 3 ja M 14 (1.MS.-F1), M 15, M 19, M 29 ja M 30 (3.MS.-F1), M 453 ja M 460 (25.M.-F1), M 3114 (31.M.-F1), Vp. 1705 (17.Vp.-F1), F 259 (24.L.-F1) vaurioituivat lentorynnäköinneissä Narvanlahdella tai Suursaaren itäpuolella.
- 30.7.1944 U 250 upposi MO-103:n syvyyspommihyökkäyksessä Piisaaren pohjoispuolella.
- 11.8.1944 R 70 ajoi neuvostoliittolaiseen miinaan Pukkion eteläpuolella.
- 5.8.1944 M 14 (1.MS.-F1), M 443 (25.MS.-F1), M 3109, M 3128 ja M 3137 (31.M.-F1), F 258 (24.L.-F1), AF 21 (7.A.-F1) vaurioituivat Lokassa ja Narvanlahdella.
- R 67 (1.R.-F1) vaurioitui lentorynnäköinnissä *Seeigel*-sulkua vartioidessaan.
- 18.8.1944 T 22, T 30 ja T 32 ajoivat omiin miinoihin ja menetettiin Suursaaren itäpuolella niiden ollessa vahventamassa siellä olevia miinakenttiä.
- 28.8.1944 AF 35 ja AF 50 (7.A.-F1) ajoivat miinaan Kiuskerissa (Halli) Viipurinlahdella.
- 1.9.1944 S 80 (5.S.-F1) ajoi miinaan Viipurinlahdella.

- 2.9.1944 M 3144 (31.M.-F1) upposi lentorynnäköinnissä Vergin satamassa (Paldiskin länsipuolella).
- 15.9.1944 Hinaaja Pernaun ja R 29:n (1.R.-F1) upottivat suomalaiset moottoritorpedoveneet taistelussa Suursaaresta.
F 175, F 822 ja B 31 P (24.L.-F1), F 499, F 868 (13.L.-F1) upposivat rannikkotyökistön tykkituloessa Suursaaren valtaamisyhteyksessä.
F 177 ja B 35 P (24.L.-F1) joutuivat rantaan ajautuneina Suursaarella sotasaaliiksi.
M 15, M 19 ja M 30 (3.MS.-F1), R 69, R 76, F 145 (1.R.-F1) ja hinaaja Polyp vaurioituivat Suursaaren taisteluissa.
- 20.9.1944 T 18 upposi lentopommituksessa Tallinnan satamassa.
- 21.9.1944 M 3153 ja M 3155 (31.M.-F1) upposivat pommituksissa Windaussa (Ventpils).
- 10.10.1944 Korjausalus S W 11 (24.L.-F1) vaurioitui lentopommeista ja hinattiin Windauhun.
- 23./24.10.1944 Z 28:aan osui pommi lentohyökkäyksessä Memelin ulkopuolella, vaurioita.
- 24.10.1944 F 599 (13.L.-F1) upposi usean pommiosuman jälkeen Sworbessa (Sörve) Viron saarten evakuoinnin yhteydessä.
- 16.11.1944 AF 22 (13.A.-F1) upposi Irbensalmessa tykistön osumista Viron saarten evakuoinnin yhteydessä.
AF 26 (7.A.-F1) upposi Windaun edustalla Viron saarten evakuoinnin yhteydessä, todennäköisesti rynnäköinnin jälkeen.
- 18.11.1944 AF 5 (7.A.-F1) syttyi palamaan pommin osumasta Viron saarten evakuointioperaatioissa.
- 19.11.1944 AF 18 (13.A.-F1) kaatui pommiosuman seurauksena Sworbenien itäpuolella Viron saarten evakuoinnin yhteydessä.
- 19.11.1944 F 843 (24.L.-F1) vaurioitui ja upposi poishinattaessa Riianlahdella Viron saarten evakuointioperaatioissa.
- 23.11.1944 F 119 (24.L.-F1) ajoi karille Sworbessa ja jätettiin hyllyksi.
- 24.11.1944 F 191 (24.L.-F1) ajoi karille Sworbessa ja jätettiin hyllyksi.
- 7.10.-24.11.1944 9. Varmistusdivisioonasta sai 19 alusta eriasteisia vaurioita tykistötulesta, rynnäköinneistä, pommituksista ja päälle- ja karilleajoissa Viron saarten evakuointioperaatioissa.
- 11./12.12.1944 Z 35 ja Z 36 (6.Z.-F1) ajoivat miinanlaskuoperaatioissa omaan, todennäköisesti *Nashorn*- tai *Nilhorn*-miinakenttään Porkkalan eteläpuolella.
- 12.12.1944 U 479 tuhoutui Utön ulkopuolella NL:n suv. Lembit'in ajettua sen päälle kummankin ollessa sukelluksissa.
- 9.1.1945 U 679 tuhoutui MO-124:n syvyysspommeista Tallinnan edustalla.
- 4.2.1945 U 745 ajoi todennäköisesti miinaan Osmussaaren länsipuolella, kevätjähin kiinnijäätynään ajelehti päällikön ruumis Kõkarin rantaan helmi-maaliskuun 1945 vaihteessa.
- 19.2.1945 U 676 ajoi miinaan Osmussaaren länsipuolella.

Saksalaiset tappiot ovat olleet suhteellisen hyvin todistettavissa heidän omista lähteistään. Upoamisen tai vaurioitumisen tarkka paikka tai selkeä

syy ei aina ilmene lähteistä. Vaurioituneiden alusten osalta on todettava, ettei yksikään vuonna 1944 ja 1945 Suomenlahdella eikä Itämerellä taisteluissa mukana ollut alus säästynyt vaurioita. Lähteistä vaan ei aina ilmene vaurioiden vakavuus eikä niiden runsaus. Useasti saadut vauriot ja osittais-tappiot eivät vaikuttaneet aluksen taistelukelpoisuuteen. Myöskään ei saa unohtaa, että saksalaisilla oli varsin usein käsky taistella tappioista välittä-mättä (zu der letzten Patrone) viimeiseen asti.

NEUVOSTOLIITTO

- 8.5.1944 Kevään miinakenttien raivausoperaatioissa saivat useat alukset vaurioita ja eräät upposivat.
- 10.5.–20.10.1944
Seeigel-sulkua (Suursaari–Narvanlahti) sekä Lavansaaren väylää raivattessa menetettiin 13 raivaajaa mm. raivaajat T-37, T-49, T-353.
Moottoritorpedoveneet TKA-46, TKA-35, TKA-45, TKA-90 ajoivat miinoihin samoissa kentissä.
- 13./14.5.1944
Yhden MO-lk:n vartiomoottoriveneen upotti saksalainen 6.S.-F1 Lavansaaren sataman suulla.
- 25./26.5.1944
Kaksi MO-lk:n vartiomoottoriveneettä vaurioitui Kronstadtin lahdella 6.S.-F1:n konetykistön tulituksessa.
- 17.6.1944 Yhden TKA-lk:n moottoritorpedoveneen upotti 2.Vmv.Lv. Ruonnin eteläpuolella.
Moottoritorpedovene TKA-51:n valloitti 2.Vmv.Lv. sotasaahikseen taistelussa Ruonnin eteläpuolella.
- 1.6.–1.7.1944
MTB TK-43, TK-63, TK-161 upposivat taisteluissa Narvanlahdella.
- 12.–16.6.1944
3–4 MO-lk:n alusta Suomen ilmavoimien upottamina, lisäksi Suomen ilmavoimat aiheuttivat vaurioita saattajille ja raivaajille Koivistonsalmen eteläpäässä.
- 20.6.1944 2–3 TKA-lk:n moottoritorpedoveneettä tuhoutui saksalaisen T 30:n ja T 31:n tykistötulella Narvin pohjoispuolella.
Ainakin kaksi mihinnsuualusta tuhoutui Koivistonsalmessa klo 12.00.
- 21.6.1944 Vihollisen MO-vene sai osuman Alvatinniemen länsipuolella ja räjähti.
- 19./20.6.1944
Vartiomoottorivene tuhoutui Narvin luona.
- 4.7.1944 Mihinnsuualuksia ajoi tuntemattomiin miinakenttiin ja parikolme menetettiin Koivistonsalmen pohjoispuolella Tuppurassa. Panssaroidut veneet 503 ja 504 ajoivat miinoihin Teikarin rannalla ja tuhoutuivat.
MO-lk:n vene upposi tyv. Uusimaan tykistötulella ja toinen MO-lk:n vene vaurioitui 1.Ty.Lv:n tulella Koivistonsalmen pohjoispään ja Ristiniemen välisellä alueella.

- Usea maihinnousualus ja maihinnousua tukeva alus upposi Teikarin maihinnousussa.
- 5.7.1944 TKA-veneeseen tuli Ristiniemen eteläpuolella tykistön osumia, alus upposi.
- 28.7.1944 MO-304 vaurioitui yhteenotossa U 475:n kanssa Koiviston länsipuolella.
- 30.7.1944 MO-105 upposi yhteenotossa U 250:n kanssa Narvanlahdella.
- 30.7.1944 Kaksi moottoriraivaajaa upposi yhteenotossa U 481:n kanssa Narvanlahdella.
- 31.7.1944 MO-107 vaurioitui yhteenotossa U 370:n kanssa Narvanlahdella.
- 25.8.1944 Mittausalus ja proomu upposivat yhteenotossa U 242:n kanssa Seiskarin lähellä.
- 25.8.1944 MO-lk:n vartiomoottorivene upposi yhteenotossa U 745:n kanssa Narvanlahdella.
- 9.7.1944 Moottoritorpedoveneisiin tuli osumia Narvin luona niiden kaha-koidessa 1.Mtv.Lv:n kanssa.
- 15.7.1944 Saksalainen T 30 upotti vartioveneen Narvin itäpuolella ja vaurioitti toista.
- 16.7.1944 T-218 upposi "S-boot'in" torpedosta Narvanlahdella.
- 10.9.1944 Sukellusvene M 96 ajoi miinaan Narvanlahdella ja tuhoutui.
- 11.9.1944 Sukellusvene M 102 vaurioitui miinaräjähdyksestä Suursaaren pohjoispuolella.
- 9.10.1944 Moottoritykkivene upposi U 370:n tykkitulesta.
- 12.10.1944 Saksalaiset 5.S.-F1:n veneet upottivat TKA-lk:n veneen.
- 25.10.1944 Vartiomoottoriveneen upotti suv. U 1001.
Moottoriraivaaja upposi suv. U 1165:n tykistötulella.
- Marraskuu 1944:
Raivaaja T-217 upposi U 679:n torpedosta ja vartioalus sen tykistötulesta Viron saarten pohjoispuolella.
Proomu upposi U 481:n tykistötulesta Viron saarten pohjoispuolella.
- 18.11.1944 MO-lk:n vene upposi M 328:n (25.M.-F1) tykkitulesta Sworben niemen itäpuolella.
Tykkivene upposi tykistötaistelussa saksalaisten "M-boot'ien" (1.MS.-F1) kanssa Riianlahdella.
- 21.11.1944 Fugas-lk:n raivaaja T-207 upposi tykistötaistelussa M 328 (25.M.-F1) kanssa Riianlahdella.
- 7.10.–24.11.1944
Viron saarten valloittamisen yhteydessä upposi tai vaurioitui lisäksi usea maihinnousuvene, 1–2 moottoritorpedovenettä ja yksi tykkivene.

Neuvostoliittolaisista lähteistä ei ole toistaiseksi ollut mahdollista verifioida kaikkia upotuksia. Edelleen löytyy kirjallisuudesta sanontoja, kuten suuret tappiot, vähäiset vauriot, moni alus upposi taistelussa jne. Punalippuisen Itämeren laivaston sotapäiväkirjan kopio on nykyään saatavana "lännessä" joskin huikeaan hintaan. Siinä on päiväkohtaiset tapahtumat merkitty vähintään kolmella – viidellä sivulla ns. rauhallisina aikoina ja taistelutoiminnan aikana varsin paljon laveammin. Asiakirja tietysti antaisi vastauksen moneen epäselvään kysymykseen.

SUOMI

- 6.2.1944 VMV 12 menetettiin telakoituneena Helsingin pommituksessa.
- 26.2.1944 VMV 8 ja Hurja 5 menetettiin telakoituneina Helsingin pommituksessa.
- 17.6.1944 Bensiininkuljetusalus Shell 4 sai syöksypommituksessa osuman ja syttyi palamaan.
Höyrylaiva Esbjörn'iä, joka kuljetti 1.Mtv.Lv:een tavaraa, pommitettiin ja se upposi Ristiniemen rantaan.
- 18.6.1944 VMV 15 vaurioitui Koiviston saarten länsipuolella lentorynnäköinnissä ja lähetettiin Kotkaan korjattavaksi.
VMV 17 vaurioitui lentorynnäköinnissä ja upposi palavana Tiurinsaaressa.
- 20.6.1944 Numerohinaaja 764 ajoi karille Tiurinsaaren länsipuolella ja vaurioitui, mutta saatiin pelastetuksi.
Aputykkivene Aunus vaurioitui lentorynnäköinnissä.
Mootoritorpedovene Taisto 1 tuhoutui lentorynnäköinnissä ja upposi.
Taisto 6 vaurioitui rynnäköintihyökkäyksessä.
Jymy 1 sai osuman jalkaväkitykin laukauksesta.
- 21.6.1944 Kaljaasi Matti upposi lentorynnäköinnin seurauksena Koivistonsalmen itäpuolella.
Miinaproomu upposi saksalaisen miinankuljetusalus Otterin vieressä Kirkonmaan miinavarikolla.
- 21.6.1944 Aputykkivene Viena vaurioitui lentorynnäköinnissä.
- 4.7.1944 Tykkivene Uusimaa vaurioitui vakavasti ja vetäytyi taistelusta Koivistonsalmen ja Ristiniemen väliseltä alueelta.
Tykkivene Turunmaa sai pommiosuman kattilahuoneen alle ja joutui poistumaan toiminta-alueelta (Ruonti-Ristiniemi).
Tykkivene Hämeenmaa vaurioitui rynnäköhyökkäyksessä Ristiniemen ja Koivistonsalmen välisellä alueella.
VMV 10 ja VMV 11 vaurioituivat Koivistonsalmen ja Ristiniemen välisellä alueella ja lähetettiin Kotkaan korjattavaksi.
- 5.7.1944 Aputykkivene Aunukseen osui kolme pommia, ammusäilö syyti palamaan ja alus joutui poistumaan taistelualueelta. Aputykkivene Viena vaurioitui, molempien aputykkiveneiden piti vetäytyä taistelusta, joka käytiin Koivistonsalmen ja Ristiniemen välisellä alueella.
- 5.7.1944 Aputykkivene Vienaan osui pommi sen ollessa Pukkiossa, alus sai vuotoja ja oli ajettava matalikkoon uppoamisen välttämiseksi.
- 25.7.1944 Räivaajat Merkurius ja Vilppula tuhoutuivat lentokonetorpedon osumasta Träskön laiturissa Porkkalassa.
- 15.9.1944 VMV 10 ja VMV 14 tuhoutuivat täysin Suursaaren Suurkylän laiturissa saksalaisten yrittäessä vallata Suursaari.
- 15.9.1944 Kuha 6 ajoi miinaan Kirkonmaan saaren eteläpuolella ja tuhoutui.
- 15.9.1944 Pelastus- ja sukeltaja-alus Vinha tuhoutui viereisen saksalaisen aluksen räjähtäessä ja palaessa Suursaaren Suurkylän päälaiturissa.
- 4.10.1944 Bore-yhtiön höyrylaiva Bore IX (4 512 BRT) upposi pommiosuimien seurauksena Röytässä Tornion maihinnousun yhteydessä

- Röytän rautatielaiturin viereen.
 Moottorialus Maininki (329 BRT) sai pommiosumia ruumaansa ja upposi Röytässä rautatielaiturin viereen.
- 5.10.1944 Suomen Höyrylaiva Osakeyhtiön (FÅA) höyrylaiva Canopus (1 592 BRT) vaurioitui pommihyökkäyksessä Röytän satamassa.
- 4./5.10.1944 Kaljaasi Greta I (? BRT) katosi jäljettömiin menomatalla suorittamaan Neuvostoliiton Viron saarten valtaamisoperaatioiden huoltokuljetuksia.
- 5.10.1944 Kaljaasi Urho (39 BRT) ja kaljaasi Rauha (44 BRT) tuhoutuivat Neuvostoliiton Viron saarten valtaamisoperaatioiden huoltokuljetuksissa.
 Kaljaasi Leda (64 BRT) tuhoutui Neuvostoliiton Viron saarten valtaamisoperaatioiden huoltokuljetuksissa ajaen rantaan ja siten karille.
 Jahti Alexandra (36 BRT) haaksirikkoutui Neuvostoliiton Viron saarten valtaamisoperaatioissa.
- 6.10.1944 Kaljaasi Amanda (37 BRT) tuhoutui Neuvostoliiton Viron saarten valtaamisoperaatioissa.
- 7.10.1944 Jahti Leo (43 BRT) tuhoutui Neuvostoliiton Viron saarten valtaamisoperaatioissa.
- 9.10.1944 Kaljaasi Sovinto, (34 BRT) tuhoutui Neuvostoliiton Viron saarten valtaamisoperaatioissa.
- 9.10.1944 Ns. Numerohinaaja 764 vaurioitui сув. U 370:n tykistötulesta.
- 10.10.1944 Kaljaasi Juralda (30 BRT) upposi laiturin viereen Hangon satama-altaassa lähdön yhteydessä Neuvostoliiton Viron saarten valtaamisoperaatioihin.
- 15.10.1944 Kaljaasit Endla (68 BRT), Dan (47 BRT) ja Maria (36 BRT) tuhoutuivat сув. U 481:n tykkituloessa, Maria puskettiin todennäköisesti upoksiin.
- 19.10.1944 Kaljaasi Sundsvall (51 BRT) tuhoutui Neuvostoliiton Viron saarten valtaamisoperaatioissa.
- 24.10.1944 Kaljaasi Linnea upposi сув. U 958:n torpedo-osumasta.
 Kaljaasi Piikkiö (? BRT) tuhoutui сув. U 958:n tykkituloesta tai torpedosta.
- 28.10.1944 Suomen Höyrylaiva Osakeyhtiön SS Rigel ajoi сув. U 1001:n tai U 242:n laskemaan miinakenttään ja upposi.
- 2.10.–2.11.1944
 Neuvostoliiton palvelukseen Viron saarten valtaamisoperaatioiden huoltokuljetuksia varten käsketyistä 50 kaljaasista ja 50 moottoriveneestä menetettiin yllämainittujen kaljaasien lisäksi 22 suomalaisten miehittämää moottoriveneettä.
- 12.1.1945 Miinalaiva Louhi ajoi todennäköisesti сув. U 481:n laskemaan miinaan Hangon edustalla ja upposi.

Kaikki suomalaiset sota-alukset, jotka osallistuivat Suomenlahden perukan merellisiin operaatioihin, kärsivät suuremmista tai pienemmistä vaurioista. Eräät vauriot vaativat telakointia, toiset korjattiin aluksen omin voimin. Kaikki vaurioituneet alukset eivät suinkaan ole luettelossa.

Summary

MARITIME DEFENCE IN 1944 - DOES THE GULF OF FINLAND OPEN

In 1941, the Red Flag Baltic Fleet had been blocked in the harbours situating in the very vicinity of Leningrad. After the siege of Leningrad had lasted 900 days, front-lines on the southern coast of the Gulf of Finland moved to River Narva in early spring 1944.

This enlarged the sea area that was at Soviet Union's disposal. However, the threat from the north was still worthy of consideration. Besides that, one could observe Soviet maritime operations from that direction.

The larger ships of the Baltic Fleet served as naval cannon units. While the larger ones of the minor vessels needed maintenance, the smaller motor torpedo boats, motor cannon boats, guard ships, mine sweepers and cannon boats were frequently moving around and kept the enemy away from Kronstadt and its surroundings.

Soviet submarines had suffered heavy losses in 1941, 1942 and even in 1943. They were now blocked at the end of the Gulf of Finland, not only by effective minefields but especially by the submarine net that had been cast between Porkkala and Naissaar. That net had been fitted in 1943 and nobody had pierced through it since then.

The German Navy initiated its activities in 1944 by a large scale mine laying operation in order to strengthen its minefield around Suursaari. It also mined the Gulf of Narva to protect the maritime flank of German Baltic forces. Finland for her part, laid mines in the northern waters of the Gulf of Finland and around the outer islands.

The Soviet general army offensive in the Karelian Isthmus began on June 9th, 1944, but at sea the situation first remained calm and quiet. The light Soviet naval units did not start their operations until the coastline was conquered.

Finnish Coastal Artillery Regiment 2, the Yellow Regiment, had retreated via Koivisto to Koivisto islands. In the days when Finns lost Viipuri, the regiment comprising some 2 300 men, members of Lotta Svärd, Women's Auxiliary Service, wounded and civilians, were evacuated by Finnish Navy to north of the Gulf of Viipuri without any remarkable losses.

It is a rule in war time operations that Lady Luck is present. In this operation she also favoured Finnish Navy by binding the hostile naval air force in protecting the simultaneous Soviet landing operation that took place around Tuulos on the coasts of Lake Ladoga.

In the early days of July, there were fierce fightings on the Gulf of

Viipuri. The campaigns were not heavy only on the islands of Suonio and Ravansaari situating in the direction of Uuras, but also in the south, on the islands of Teikari and Melansaari.

Besides that, there were persistent battles also in Haapene, on Lammassaari and on many other islands. The most important thing though was that the enemy could not establish steady foothold on the northern coast of the Gulf of Viipuri.

All Soviet attempts aimed at this objective could be hindered. This meant that Finnish troops gained a clear although bloody interception victory even on and around the Gulf of Viipuri.

Finnish Navy did all it could but was unable to prevent the Soviet landing operations in Teikari and Melansaari. Neither was it able to carry out effective counter-battery activities against the Soviet batteries deployed at opposite islands.

Finnish Navy simply did not have power enough to fulfil those tasks. However, the fact that the Navy was deployed there, diminished the pressure against Finnish islands and their defenders. The reason was that the main portion of hostile artillery and air force fire was aimed at Finnish vessels.

All Finnish naval ships were more or less damaged. But the total losses did not amount but to only two to three vessels.

It is only normal that the faults will always be found out. However, in this very case no single distinct fault can be pointed out. The main reason though, was probably the lack of naval vessels of certain type. Finnish Navy had no light motor cannon boats with heavy calibre cannons at its disposal. Guard ships were too slow moving and their 'big' cannons were not heavy enough.

When the heavy battles lastly declined in late July 1944, one can only recognize that the base area of Soviet Baltic Fleet had certainly enlarged but only because of the ground victories gained by Soviet Army.

At sea Soviet Baltic Fleet was still blocked at the end of the Gulf of Finland. It was not until after political decisions and truce that it was able to acquire access to blue seas.

The Gulf of Finland remained blocked until the final end of continuation war.

Carl-Fredrik Geust*

HELSINGIN JA KANNAKSEN TAIVAALLA 1944 – NEUVOSTOLIITON KAUKOPOMMITUSILMAVOIMIEN TOIMINNASTA

Johdanto

Talvella 1943–1944 Neuvostoliiton sotavoimien Ylijohdon eli Stavkan alaiset strategiset kaukotoimintailmavoimat (ADD) toimivat ensimmäisen kerran ”Suuren isänmaallisen sodan” aikana Leningradin alueella. Suomessa ei heti ymmärretty, miksi ADD:n yhtymiä oli ryhdytty siirtämään pohjoiseen vuoden 1943 lopulla. Suomalaiset saivat kuitenkin varsin nopeasti konkreettisen tiedon ADD:n saapumisesta Leningradin alueelle, kun ADD:n VII Kaukotoimintalentouarmeijakunnan 1. Lentodivisioonan 102. Lentorykmentin etukomennuskuntaa kuljettava Lisunov Li-2 -kone eksyi sumussa Laatokan yllä 12. joulukuuta 1943 matkallaan Kannaksen eteläosassa olevaan Levašovon lentotukikohtaan. Kone ehti peräti laskeutua suomalaisten hallussa olleelle Suulajärvelle ennenkuin ohjaaja huomasi erehdyksensä ja suoritti ylösvedon yrittäen karhuun, mutta joutuikin Hävittäjälentolaivue 24:n luutnantti Urho Sarjamon Brewsterin alasampumaksi. Li-2 -koneessa olleet lentäjät – ennen kaikkea 102. Lentorykmentin operatiivisen osaston päällikkö kapteeni A. Korobov – kertoivat varsin mielenkiintoisia tietoja ADD:stä, sen organisaatiosta ja käytöstä.¹

Mainittakoon, että myös 102. Lentorykmentin sotilasteknikko N. Gornostajevin vuonna 1990 julkaisemissa muistelmissa kerrotaan kohtalaisen tarkasti tämän koneen viimeisen lennon vaiheista. Ne selvisivät venäläisille, kun Suomessa sotavankeina olleita miehistön jäseniä palautettiin Neuvostoliittoon välirauhan jälkeen syksyllä 1944.² Päämajan Tiedusteluosaston varsinainen tietolähde

---

* (s. 1944) diplomi-insinööri, osallistunut teoksen Red stars – Soviet Air Force in World War two (1993) kirjoittamiseen sekä kirjoittanut useita ilmasotahistoriaan liittyviä artikkeleita.

kapteeni Korobov oli kuitenkin kuollut haavoihinsa kohta kuulustelujen jälkeen.

Alustavan kuulustelupöytäkirjan mukaan kapteeni Korobov oli kertonut kuulustelijoilleen, että ADD:n tuleva tehtävä olisi saksalaisten järeiden piiritystykkien asemien pommittaminen ennen Leningradin saartorenkkaan murtamishyökkäyksen alkua. Käytävissä olevasta kuulustelupöytäkirjasta ei valitettavasti käy ilmi, oliko tällöin myös vihjattu mahdollisista pommitushyökkäyksistä Suomeen.

Gornostajevin edellä mainitusta kirjasta voidaan päätellä, että koneen miehistö sai varsin kovakouraisen käsittelyn syksyllä 1944 palattuana kotimaahansa, ja NKVD lienee vahvasti epäillyt lentäjiä strategisen suunnitelman paljastamisesta. Tähän viittaa myös Valvontakomission poikkeuksellisen suuri kiinnostus tämän koneen miehistön kohtalosta. Valvontakomissio kuulusteli vielä vuonna 1947 tämän Li-2 -koneen miehistöä ja matkustajia aikoinaan kuulustelleita suomalaisia tiedustelu-upseereita, mikä lienee selvä todistus tämän koneen merkityksestä!³

Aviatsija Daljnego Deistvija (ADD)

ADD oli perustettu 5. maaliskuuta 1942 erottamalla Neuvostoliiton Ilmavoimista kaukopommitusyhtymät omaksi strategiseksi puolustushaaraksi ja alistamalla ne suoraan Ylijohdolle eli Stalinille.

ADD:n komentajana toimi nopeasti ylennyt Aleksandr E. Golovanov (vajaassa kahdessa vuodessa everstiluutnantista ilmamarsalkaksi, minkä ylennyksen hän sai 3.8.1943). Golovanov oli toiminut Aeroflotin pääohjaajana 1930-luvun lopulla ja osallistunut Talvisotaan 1939–40 (hänen kerrotaan tuolloin suorittaneen erikoistehtäviä – ts. lentoja suomalaisten selustassa huonossa säässä, mistä hänelle myönnettiin Leninin kunniamerkki). Hän oli myös Stalinin suosikki (vuosina 1937–38 Golovanovin erikoistehtävänä oli ollut syytettyjen upseerien lennättäminen Kauko-Idästä Moskovaan tuomittaviksi ja teloitettaviksi suuren puoluepuhdistuksen aikana).⁴

Nimestään huolimatta ADD:llä ei ollut kuitenkaan sellaista stra-

tegista iskuvoimaa, kuin esimerkiksi USAF:n ”Eight Air Force”-lla tai RAF:n ”Bomber Command”-illa. Se oli ylijohdon reservinä lähinnä suorittanut taktisia iskuja eri rintamanosilla sekä joitakin yksittäisiä propagandaluontoisia öisiä kaukopommituslentoja syvälle saksalaisten selustaan suhteellisen vähäisin tuloksin. Kohteina olivat olleet mm. Königsberg, Memel, Tilsit, Bukarest, Budapest ja jopa Berliini vuosina 1942–43. ADD suoritti ennen kaikkea erilaisia kuljetuslentoja (mm. VIP-kaukokuljetuksia, kuten Molotovin matka Englantiin ja Yhdysvaltoihin touko–kesäkuussa 1942 ja Stalinin matka Teheraniin marras–joulukuussa 1943 – minkä kokouksen jälkeen ilmeisesti on tehty päätös Helsingin pommituksista).

Aeroflotista mobilisoidut matkustajakoneet lentäjineen oli myös liitetty ADD:hen ja niillä suoritettiin monenlaisia kuljetustehtäviä mukaanlukien saksalaisten selustassa toimivien partisaaniosastojen huoltolentoja. Päiväsaikaan ADD ei juuri suorittanut lentoja vihollisen selustaan.

ADD:ssä oli kuitenkin tapahtunut huomattavaa kehitystä vuodenvaihteeseen 1943–44 mennessä:

- organisaatiota oli kehitetty ja laajennettu, niin että syksyllä 1943 ADD käsitti kahdeksan lentoarmeijakuntaa, kussakin kaksi lentodivisioonaa á kaksi lentorykmenttiä. ADD:n kokonaisvahvuus oli vuoden 1943 päättyessä 1 070 lentokonetta.⁵
- myös kalustoa oli uusittu: ADD pystyi priorisoituna puolustushaaranä helposti korvaamaan tappiot, kun täydennystä tuli jatkuvasti lentokonetehailta. Koska ADD toimi pääsääntöisesti vain yöllä, tappiot olivat suhteellisesti vähäisempiä kuin Neuvostoliiton muilla, päiväsaikaan toimivilla lentojoukoilla. ADD oli myös huollon suhteen omavarainen. Sen organisaatio oli kuitenkin raskas, jonka vuoksi uusille tukeutumiskentille siirtyminen oli hidasta.⁶

ADD:n pääkalustona oli Iljushin Il-4 -pommituskone (vuoteen 1943 tunnettu tyyppimerkinnällä DB-3f; meilläkin muutama Saksasta ostettu sotasaaliskone lensi DF-tunnuksella). Iskukykyisin yhtymä eli 4. Kaartin Kaukotoimintalentoarmeijakunta oli kokonaisuudessaan ja osittain myös 1. Kaartin Lentoarmeijakunta varustettu North American B-25 ”Mitchell” -pommituskoneilla.⁷

Huomattava osa ADD:n konekannasta oli Lisunov Li-2 -tyyppisiä

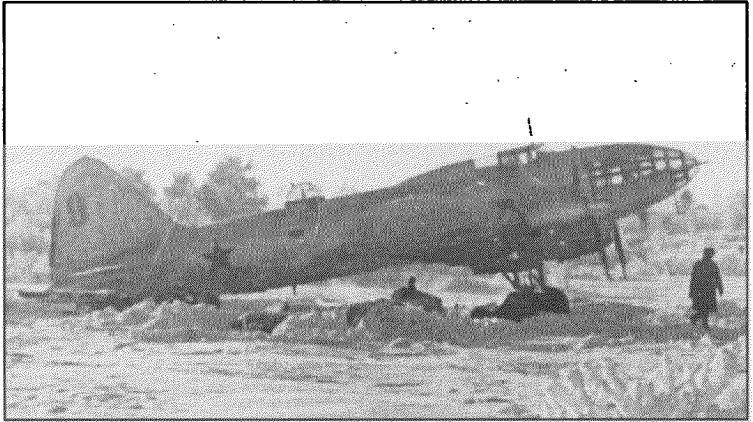
yöpommittajia. Li-2 oli itse asiassa venäläisten lisenssillä rakentama Douglas DC-3 -matkustajakoneen muunnos. Li-2 oli tunnettu hyvistä lento-ominaisuuksistaan ja navigointivälineistään, mutta pommituskonemuunnoksen pommikuorma oli vaatimaton. Se oli väkisin tehty ulkoisilla pommiripustimilla, jotka huomattavasti vähensivät nopeutta ja lentomatkaa.

Mainittakoon, että Neuvostoliitto sai myös yli 700 alkuperäistä Douglas C-47 -kuljetuskonetta "lend-lease" -toimituksina. Näitä ei muutettu pommituskoneiksi, vaan niitä käytettiin mm. VIP-henkilö- sekä muihin kuljetustehtäviin.

ADD:ssä oli myös yksi lentodivisioona, 45. Lentodivisioona, jonka kaksi rykmenttiä (25. Kaartin Lentorykmentti ja 890. Lentorykmentti) oli varustettu raskailla nelimoottorisilla Petljakov Pe-8 (sodan alussa tunnettu TB-7 tyyppinimellä) lentokoneilla. Yksi Pe-8 oli jo aamuyöstä 11. elokuuta 1941 tehnyt pakkolaskun Lapinjärvelle epäonnistuneen Berliiniin suuntautuneen pommituslennon jälkeen, joten konetyyppi ei ollut aivan tuntematon suomalaisille. Laajaan tietoisuuteen tämä valtava kone tuli ulkoministeri Molotovin Englannin ja Amerikan matkan yhteydessä touko-kesäkuussa 1942, jolloin hänet kuljettanut Pe-8 -kone oli lentänyt suoraan Moskovasta yli saksalaisten miehittämän Euroopan Skotlantiin. Talvelta 1944 Pe-8 -koneita oli jäljellä noin 20. Tukikohtana oli Moskovan kaakkoispuolella oleva Kratovo, mikä nykyisin on paremmin tunnettu Ramenskojen eli Žukovskij'n koelentotukikohtana ja Moscow Airshow'n pitopaikkana.⁸

ADD:n hyökkäykset Helsinkiin helmikuussa 1944

Vuoden 1943 päättyessä valtaosa ADD:n yksiköistä oli siis siirtymässä Luoteis-Venäjälle (mm. Leningradin, Gšatskin, Andreapolin, Volhovan sekä Toropetsin seuduille) suorittamaan strategisia yöpommitushyökkäyksiä Luoteisrintamalla. Kuten edellä todettiin, ADD:n ensisijaisena tehtävänä oli tukea Puna-armeijan "ensimmäistä strategista iskuja" pommittamalla Oranienbaumin ja Pietarin ympärillä olevia kaukotypistöasemia.⁹ Suomen tehokas radiotie-

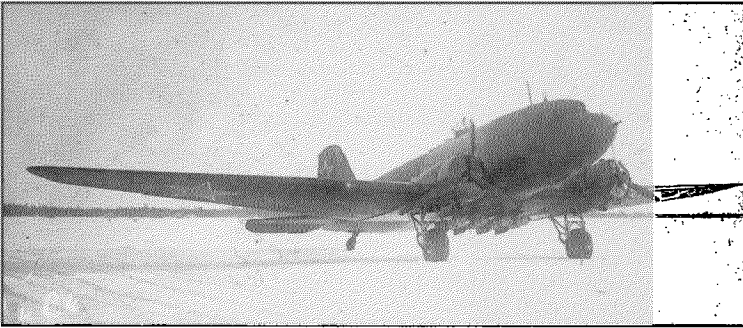
ADD:n pääkalustona oli Iljushin Il-4. Koneen suurin lentomatka oli 3 800 km ja suurin pommikuorma 2 700 kg. Normaaliolosuhteissa suoritusarvot olivat huomattavasti huonommat. Koneiden valmistusmäärä oli yhteensä 5 256 kpl.

ADD's main tool was Iljushin Il-4. Its maximum range was 3 800 kilometres and bomb load 2 700 kilograms. Under normal circumstances the numbers were remarkably lower. Altogether 5 256 planes of this type were manufactured.

dustelu sieppasi jopa tiedon, että marsalkka Golovanov oli itse Leningradissa johtamassa ADD:n hyökkäystä.¹⁰

ADD:n pommituslentorykmentit oli porrastettu niin, että Li-2-koneilla varustetut rykmentit oli sijoitettu lähinnä Etelä-Kannakselle, Il-4 rykmentit Novgorodin–Pihkovan–Volhovan seudulle ja taas Mitchellillä varustetut 4. Kaartin Lentoarmeijakunnan rykmentit tukeutuivat Moskovan länsipuolella olevaan Novoduginoon. Hyökkäyksen tavoitteena oli pakottaa Suomi lopettamaan liittolaisuhteensa ("Waffenbrüderschaft") Saksaan ja aloittamaan rauhaneuvottelut Neuvostoliiton kanssa.

Pommitushyökkäykset suoritettiin kymmenen päivän välein: 6./7., 16./17. sekä 26./27. helmikuuta välisinä öinä; vastaavasti 773,

Lisunov Li-2 oli Neuvostoliitossa lisenssillä valmistettu Douglas DC-3. ADD:n käyttöä varten koneesta kehitettiin yöpommituskone-muunnos, missä rungon alla oli neljä pommiripustinta (enintään 4 kpl 250 kg pommeja). Lentomatka oli tavallisesti 2 500 km. Yöpommitusmuunnosta valmistettiin ehkä tuhatkunta konetta.

Lisunov Li-2 was Douglas DC-3 made in Soviet Union by licence. For ADD's purposes, a night bomber version was developed in which there were bomb racks for maximum four 250 kilogram bombs under the fuselage. The range was usually 2 500 kilometres. Some 1 000 night bomber versions were manufactured.

497 ja 850 lentosuoritusta. Ainakin Kannakselle tukeutuneet pommittajat ehtivät tehdä jopa kolme lentoa saman yön aikana. Konekohtaisia lentoja oli yhteensä 2 120.¹¹ Taulukossa 1 on esitetty Helsingin pommituksiin osallistuneet ADD:n yhtymät.

Radiotiedustelun antamat ennakkovaroitukset (ensimmäistä hyökkäystä lukuunottamatta, jolloin havaittiin vain säätiedustelukoneita) sekä tarkka, ennalta suunniteltu Würzburg- eli Raija-tutkilla johdettu, ja voimakas sulikutuli pakottivat hyökkääviä pommittajia kääntymään ja pudottamaan pomminsa mereen. Ilmatorjunta ampui yhteensä parikymmentä konetta alas. Sulikutulen varsinainen tarkoitushan ei ollut koneiden alasampuminen, vaan hyökkäävien koneiden torjunta. Venäläiset lähteet eivät mainitse

Taulukko 1.

HELSINKIIN HYÖKÄNNEET ADD:N YHTYMÄT

Helsingin pommituksiin osallistuivat seuraavat ADD:n yhtymät:

- I Ka.Le.AK (II-4 ja B-25)
  - 1.Ka.Le.D: 2.Ka.Le.R (B-25) ja 16.Ka.Le.R (II-4)
  - 6.Ka.Le.D: 6. ja 17.Ka.Le.R (II-4)
- II Ka.Le.AK (II-4)
  - 2.Ka.Le.D: 3. ja 18.Ka.Le.R
  - 8.Ka.Le.D: 8. ja 19.Ka.Le.R
- III Ka.Le.AK (II-4)
  - 3.Ka.Le.D: 10. ja 20.Ka.Le.R
  - 7.Ka.Le.D: 9. ja 21.Ka.Le.R
- IV Ka.Le.AK (B-25)
  - 4.Ka.Le.D: 13. ja 15.Ka.Le.R
  - 5.Ka.Le.D: 14. ja 22.Ka.Le.R
- V Le.AK (Li-2)
  - 53.Le.D: 1.Ka. ja 325.Le.R
  - 54.Le.D: 7. ja 23.Ka.Le.R
- VI Le.AK (II-4 ja Li-2)
  - 9.Ka.Le.D (Li-2): 4. ja 11.Ka.Le.R
  - 50.Le.D (II-4): 5. ja 24.Ka.Le.R
- VII Le.AK (Li-2)
  - 1.Le.D: 101. ja 102.Le.R
  - 12.Ka.Le.D: 12.Ka. ja 110.Le.R
- 45.Le.D (Pe-8): 25.Ka. ja 890.Le.R

Muut Suomeen kohdistuneet ADD:n pommitukset:

- 10./11.2.1944 pommitettiin Kotkaa kuudella rykmentillä (suomalaiset havaitsivat noin 150 konetta, kaupunkiin osui yhteensä 35 pommia noin 800 pudotetusta).
- 22./23.2.1944 pommitettiin Turku (osa koneista eksyi Maarianhaminaan ja jopa Tukholmaan). Havaittiin yhdeksän rykmenttiä, yhteensä 220 koneesta noin 100 pommitti Turku 10:nä aaltona.
- 12./13.2. sekä 27./28.2.1944 suorittivat ADD:n VIII. Lentoarmeijakunnan II-4 -koneilla varustettut 36. ja 48. Lentodivisioonat (rykmentit vastaavasti 42. ja 108.Le.R sekä 109. ja 455.Le.R) Kantalahdesta ja Vienan Kemistä hyökkäyksiä Pohjois-Suomeen. Pommituskohteina 12./13.2.1944 olivat mm. Raahen, Oulun ja Rovaniemen, jolloin havaittiin yhteensä 45 konetta. Pommeja pudotettiin myös Ylitornioon Ruotsin puolella. 27./28.2.1944 oli kohteena Oulu (80 konetta 18 aaltona).

Taulukko on laadittu lähdeluettelossa mainittujen PM/Tied.Os:n katkausten sekä neuvostolähteiden perusteella.

tappiolukuja, mutta yksittäiset muistelmat kertovat ”hirmuisesta tulimyrskystä Helsingin tajvaalla”.

Helmikuun 12. päivänä 1944 myös saksalainen yöhävittäjälaivue 1./JG 302 oli saapunut Malmille ja osallistui kahden viimeisen pommitushyökkäyksen torjuntaan. Yöhävittäjälaivueen toiminnan välittömät tulokset – muutama alasammuttu pommituskone – jäivät kuitenkin suhteellisen vaatimattomiksi.

Alasammuttujen pommituskoneitten määrää huomattavasti tärkeämpi on toinen suhdeluku:

- vain 799 yhteensä 10 980 pudotetusta pommista osui kaupungin rakennettuihin osiin, ja 145 henkilöä sai surmansa.¹²

Myös 45. Lentodivisioona osallistui Helsingin suurpommituksiin Pe-8 -koneilla Moskovan kaakkoispuolella sijaitsevasta Kratovon tukikohdastaan seuraavasti:

- 6./7. helmikuuta 1944: 16 konetta, jolloin pudotettiin kaksi 5 000 kg pommia (viimeiset 5 000 kg pommit koko sodassa); näiden ”korttelipommien” maaleina oli Ungerin mukaan ”kohde No. 49” (”kaapelitehdas”) sekä ”kohteet No. 53 ja 15” (”rautatiekorjaamo” ja ”kasarnit”). 15 konetta pommitti Helsinkiä kello 21.10–21.55 välisenä aikana (Moskovan aikaa) 5 200...7 100 m korkeudesta. Muut pommit (100...2 000 kg) putosivat kaupungin eteläosaan ”kohteiden No. 51, 66, 49 ja 17” rajoittamalle alueelle; yhteensä 75 pommia ja 55 960 kg räjähteitä. Valitettavasti Unger ei esitä tarkempaa kohdeluetteloa tai maalikarttaa.
- 26./27. helmikuuta 1944: 45. Lentodivisioonan kaikki kunnossa olevat Pe-8 -koneet (18 kpl) osallistuivat Helsingin pommitukseen. Ilmatorjunta pudotti yhden koneen, jonka nähtiin putoavan palavana Helsingin luoteispuolella, noin 10–15 km kaupungin keskustasta; miehistön kaikki 12 jäsentä kaatuivat. (Suomalaisten tietojen mukaan tämä kone putosi mereen.)¹³

Hyvin järjestetyn ilmapuolustuksen turvin Suomen pääkaupunki selvisi siis varsin pienin vaurioin ADD:n siihen saakka suurimmasta hyökkäyksestä. Ilman tätä tehokasta ilmapuolustusjärjestelmää ja radiotiedustelua tappiot olisivat helposti olleet moninkertaiset.

Neljäs hyökkäys – Tallinnaan eikä Helsinkiin. Lentorykmentti 4 iskee takaisin

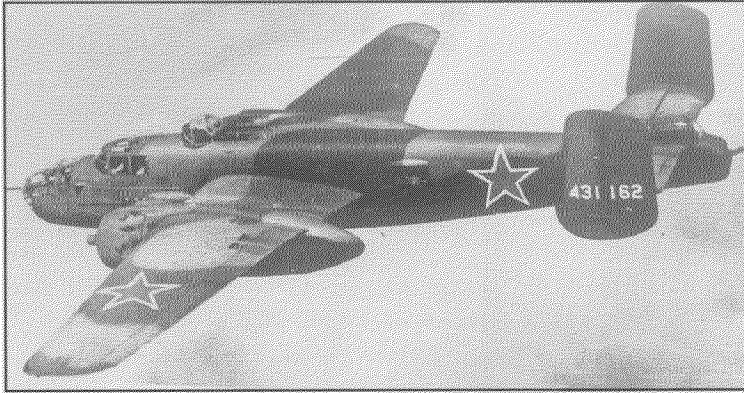
ADD:n seuraava suurhyökkäys suuntautui Suomenlahden eteläpuolelle: maaliskuun 9. ja 10. päivien välisenä yönä ADD pommitti Viron pääkaupunkia Tallinnaa noin 300 pommituskoneen voimin. Koska saksalaisten miehittämän Tallinnan ilmapuolustus oli itenäisen Suomen pääkaupungin ilmapuolustusta huomattavasti heikompi, pommituksen tulokset olivat raskaat kantaa: yli 53 % kaikista rakennuksista tuhoutui, ja melkein 1 300 henkilöä sai surmansa.¹⁴

Radiotiedustelusta saatuihin tietoihin perustuvan harhautuksen avulla Suomen ilmavoimien Lentorykmentti 4 järjesti tällä kertaa kuitenkin ikävän yllätyksen ADD:lle. Neuvostopommittajien palatessa Tallinnasta tukikohtiinsa Kannakselle 21 suomalaista pommituskonetta liittyi kylmäverisesti Suomenlahdella ”muodostelmaan” ja lensi ADD:n tukikohtia kohti. Kun neuvostopommituskoneet lähestyivät tukikohtiaan ja kiitoratavalot sytytettiin, suomalaiset pommittivat Levašovon, Kasimovon, Gorskajan sekä Kähyn ADD-tukikohtia tuhoten kymmeniä lentokoneita, kiitoratoja sekä polttoaine- ja ammusvarastoja ilman omia tappioita. Yllätyshyökkäyksen tulos olisi saattanut olla vielä tuhoisampaa, mikäli hyökkäys olisi suoritettu vielä suuremmin voimin.

ADD:n tukikohtiin tehty hyökkäys oli itse asiassa harjoiteltu jo 29.2. illalla, jolloin neljä Lentolaihue 46:n Dornier-konetta pommitti Levašovon kenttää.¹⁵

Maaliskuun lopulla ryhdyttiin sitten siirtämään ADD:n yhtymiä etelään tulevia Valko-Venäjään ja Ukrainaan kohdistuvia iskuja varten. Helsinki ja Suomi olivat pelastuneet kuin ihmeen kautta.

Helsingin (ja Tallinnan) pommitukset helmi–maaliskuussa vuonna 1944 olivatkin itse asiassa ensimmäinen ADD:n perin harvinaisista strategisista operaatioista ja päättyivät melkoisiin tappioihin. ADD:n suurimmat suoranaiset tappiot lienevät itse asiassa johtuneet huonosta suunnistamiskyvystä ja amerikkalaisen kaluston käsittelyvirheistä eivätkä suomalaisten suoranaisten vastatoimista. Operaatio ei saavuttanut asetettuja tavoitteita.¹⁶

ADD:n IV Lentoarmeijakunnan kalustona oli amerikkalaisia North American B-25 Mitchell -koneita. Koneen lentomatka oli 2 000 km ja pommikuorma 1 500 kg.

ADD's Air Army Corps was equipped with North American B-25 Mitchell planes. Its range was 2 000 kilometres and bomb load 1 500 kilograms.

Vasta syyskuussa 1944 ADD suoritti toisen strategisen ilmaoperaationsa Budapestia vastaan samankaltaisilla epätydyttävillä tuloksilla. Sinne suunnattiin neljänä yönä (14., 15., 19. ja 20.9.1944) yhteensä 1 129 lentoa ja pudotettiin noin 8 000 pommia.

Helsinkiin kolmen yön aikana tehtyjen lentojen määrä oli siis kaksi kertaa suurempi kuin Budapestiin neljän yön aikana, ja Helsinkiin pudotettujen pommien määrä oli noin 40 % suurempi. Valtaosa neuvostopommittajien selustapommituksista kohdistettiin nimenomaan Suomeen.¹⁷

Miksi ADD epäonnistui?

ADD:n huonohkojen pommitustulosten syinä saattoivat olla raskaan, strategisen pommituskonekaluston, omien yöhävittäjien sekä

esimerkiksi modernien pommitähtäimien puuttuminen, mutta myös ADD:n soveltamat alkeelliset pommitusmenetelmät ja lentomuodostelmat sekä ennen kaikkea kokemattomuus. Hyökkäykset Helsinkiin olivat ADD:n ensimmäinen suuressa mittakaavassa suoritettu strateginen operaatio.¹⁸

Helsingin (ja Budapestin) strategisten pommitusten yhteydessä koetut vastoinkäymiset ja ongelmat johtivat ilmeisesti päätökseen reorganisoida ADD 18. Ilma-armeijaksi 6. joulukuuta 1944. ADD:n toiminta itsenäisenä puolustushaarana päättyi. Kaukopommitusyksiköt alistettiin vielä kerran Neuvostoliiton ilmavoimien komentajalle. ADD:n yksiköille annettiin uudet järjestysnumerot, ja marsalkka Golovanovin suora alistus Stalinille päättyi.

On syytä mainita, että kaikki neuvostoliittolaiset ADD:n toimintaa koskevat julkaisut – niin yhtymien historiikit kuin yksittäisten lentäjien muistelmatkin – on yleensä poikkeuksellisen vahvasti sensuroitu. Helsinkiin kohdistetut suurpommitukset mainitaan useimmiten vain ohimennen, jos ollenkaan, kun taas paljon vähemmänmerkityksellisille operaatioille uhrataan huomattavan paljon palstatilaa! Eräissä muistelmakirjoissa ei mainita ollenkaan pommituskohdetta nimeltä (siis Helsinki), vaan kerrotaan hienotunteisesti ja ”YYA-hengen” mukaisesti (?) vain esimerkiksi ”isosta kau-

ADD suunnitteli operaatioitaan perusteellisesti. Kuvassa 45. Lentodivisioonan suunniteltu (yläkuva) ja toteutunut (alakuva) korkeus- ja aikaporrastus pommituskohteen yllä 7.2.1944 vastaisena yönä. Alakuvasta näkyy, että Pe-8 -koneet pommittivat Helsinkiä kello 21.10 ja 21.54 välisenä aikana (Moskovan aikaa, ts. 20.10–20.54 Suomen aikaa).

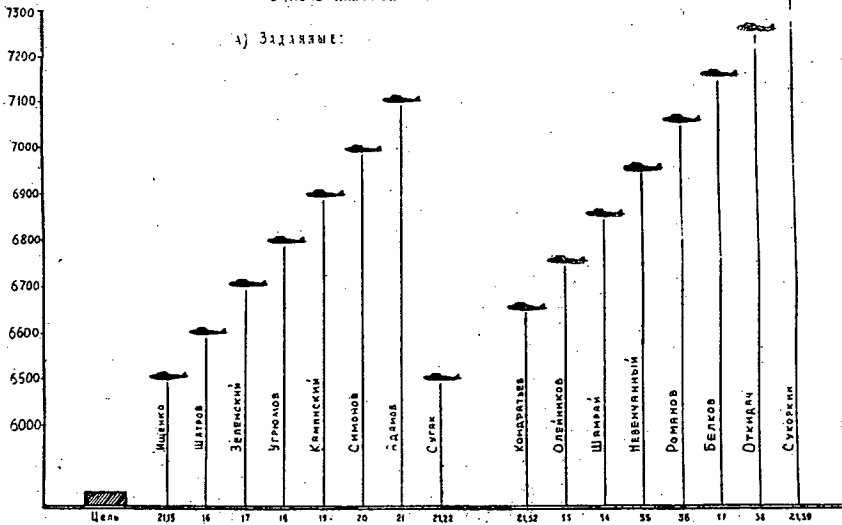
ADD planned its operations very carefully. The planned height and timing echelons of 45. Flight Division above its objective (upper picture), and how the raid was factually executed (lower picture) at night 6th / 7th February 1944. The lower picture shows that they were the Pe-8 planes that bombed Helsinki from 21.10 pm to 21.54 pm Moscow time [20.10–20.54 Finnish time].

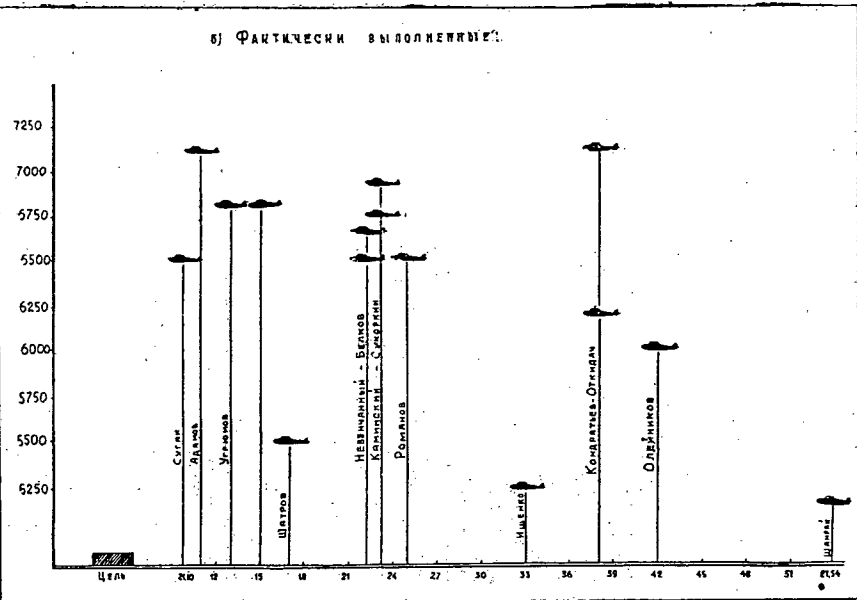
СРЕМА

ПОСТРОЕНИЯ ПЛАНИРУЕМОГО И ФАКТИЧЕСКИ ВЫПОЛНЕННОГО БОЕВОГО ПОРЯДКА ДИВИЗИИ НАД ЦЕЛЮЮ В НОЧЬ НА 7.2.44 Г.

а) ЗАДАВАНИЕ:

б) ФАКТИЧЕСКИ ВЫПОЛНЕНИЕ:

45. Lentodivisioonan kalustona oli nelimoottorisia Petljakov Pe-8 -koneita. Kuvassa 5 000 kg pommi Pe-8 -koneen edessä Kratovossa. Helsinkiin pudotettiin kaksi tällaista "korttelipommia". Pe-8 -koneita valmistettiin yhteensä 93 kpl, joista vain osa oli jäljellä 1944.

45. Flight Division used four-engine Petljakov Pe-8 planes. In front of of the Pe-8 plane, photographed in Kratovo there is a 5 000 kilogram bomb. Two such 'block-busters' were dropped on Helsinki. Altogether 93 Pe-8 planes were manufactured, of which only a part remained in 1944.

pungista Itämeren rannikolla” tms. Lentoreitin kuvauksesta ja päivämääristä käy kuitenkin yksiselitteisesti ilmi, että kuvaukset to-della koskevat hyökkäyksiä Helsinkiin.¹⁹

Jopa ADD:n komentajan, ilmamarsalkka Golovanovin omien muistelmien julkaiseminen Oktjabr-aikakauslehdessä jäi vuonna 1972 kesken ”ylhäältä tulleen käskyn seurauksena” – eikä jo ladot-tuja muistelmia ole ilmestynyt kirjana.²⁰

Golovanov ei saanut myöskään hänelle ilmeisesti useaan kertaan esitettyä Kultaista tähteä – Neuvostoliiton Sankarin arvoa. Golova-

novin oma – kuten venäläisen sotahistoriankirjoituksenkin – käsitys Helsingin pommituksista ja ADD:n kehityksestä sodan loppuvaiheissa on siis toistaiseksi tuntematon.

DDR:n merkittävin ilmasotahistorioitsija tohtori Groehler esittää kuitenkin myös toisen hypoteettisen syyn ADD:n statuksen alentamiselle ja sen muuttamiselle 18. Ilma-armeijaksi Golovanovin selvästi todetun epäonnistumisen lisäksi:

- koska Saksan häviö oli loppuvuodesta 1944 jo selvästi tiedossa ja länsiliittoutuneiden pommitusten tehokkuus oli yllättänyt Stalinin, neuvostodiktattori näki paradoksaalisen mahdollisuuden käyttää ADD:n vähäiset tulokset poliittisesti hyväkseen. Alistamalla ADD taktisille ilmavoimille yhtenä ilma-armeijana muiden joukossa Stalin pystyisi nimittäin väittämään, ettei Neuvostoliitolla ollutkaan mitään strategisia ilmavoimia, eikä se näin ollen edes ollut aikonutkaan pommittaa Saksan kaupunkeja, vaan syyllisyys Saksan kaupunkien tuhoamiseen ja terroripommituksiin oli yksinomaan länsiliittoutuneiden! Tämä mielenkiintoinen hypoteesi selittäisi myös edellätodetut voimakkaat sensurointitoimenpiteet.²¹

Helsingin suurpommitusten ”jälkipyykki” aiheutti Suomessa sangen ikävän linjariidan toisaalta Ilmavoimien komentajan ja hänen johtamansa esikunnan ja toisaalta ilmavoimien rintamakomentajien välillä (ennen kaikkea Lentorykmentti 3:n komentaja everstiluutnantti G. E. Magnusson). Ilmavoimien Esikunta halusi nopeuttaa jo aikaisemmin päätettyä oman yöhävittäjäyksikön luomista aloittamalla koulutuksen Hyvinkäällä ja varaamalla tähän tarkoitukseen harvoja Messerschmitt 109 -koneita sekä parhaita lentäjiämme. Tämä olisi rintamakomentajien mielestä varsin kohtalokkaalla tavalla heikentänyt ennen kaikkea Kannaksen ilmapuolustusta. Toisaalta Ilmavoimien Esikunnan käsitys Helsingin pommitusten kauhunöiden jälkeen oli, että ilmasota – ja ehkä sota kokonaisuudessaankin – ratkaistaankin Helsingin yllä, mikäli ADD:n pommitukset jatkuvat.

Jälkiviisauden varmuudella voi todeta, että molemmat käsitykset olivat tietysti oikeat. Ei voitu luottaa siihen, että ilmatorjuntatykistö (ja muutama saksalainen yöhävittäjä) yksinomaan riittäisi torju-

maan ADD:n mahdollisia uusia pommituksia varsinkin kun Tallinnan ja Narvan äskeiset tuhot olivat mielessä). Toisaalta tilanteen kehitys Kannaksella ja Suomenlahdella oli kaikkea muuta kuin rauhallisuutta herättävä venäläisten saatua uusia tehokkaita sekä omia että ennen kaikkea amerikkalaisia Airacobra- ja Boston-koneita. Perusvirhe oli tietysti siinä, ettei ollut aikaisemmin hankittu lisää Messerschmitt-koneita Saksasta – mihin monien mielestä olisi ollut hyvät mahdollisuudet asemasodan aikana vuonna 1943.

Nyt kävi kuitenkin niin, että yöhävittäjäkoulutus voitiin järjestää Saksassa. Ensimmäinen 20 ohjaajan ryhmä lähti Saksaan 13. kesäkuuta 1944 kahden kuukauden pituiselle kurssille eli koulutus alkoikin pahimpaan mahdolliseen aikaan – 20 ohjaajaa oli poissa rintamalta. Omaa yöhävittäjäyksikköä ei saatu loppujen lopuksi koskaan. Väli rauha keskeytti koulutuksen Saksassa, ja ohjaajat pääsivät kotimaahan lyhyehkön internointikauden jälkeen. Tilattujen yöhävittäjien toimitus peruuntui.²²

Mielenkiintoisena yksityiskohtana voidaan mainita, että kun J. K. Paasikivi lensi Tukholmasta Moskovaan ruotsalaisen ABAlentoyhtiön DC-3 -koneella neuvottelemaan rauhanehdoista maaliskuun lopussa 1944, niin kone ylitti menen tullen rintamalinjan Kannaksella. Oli sovittu kahden tunnin tulitauosta koneen ylennon turvaamiseksi. Paluumatka oli tässä suhteessa vielä menomatkaa vaarallisempi, koska pelättiin että Japanin tiedustelu oli Moskovassa saanut tiedon Paasikiven neuvottelusta ja että tieto olisi edelleen välitetty saksalaisille. Mikäli näin olisi käynyt, saksalainen Malmilla oleva yöhävittäjälaivue olisi kieltämättä saattanut pudottaa Paasikiven koneen estääkseen suomalaisten ei-toivotut erillisrauhatusnustelut!²³

Merkillepantava on myös eräs useiden ADD:n lentäjien esittämä virheellinen tieto jopa viime vuosina ilmestyneissä muistelmissaan, että Suomi olisi suostunut rauhantekoon Helsingin pommitusten jälkeen! Tämä tarkoittanee, että Stavka katsoi ADD:n suorittaneen tehtävänsä, kun Paasikivi oli saatu lähtemään Moskovaan, ja ADD:n yksiköitä ryhdyttiin siirtämään muualle. Yksilötasolla taas lentäjät eivät enää kiinnittäneet mitään huomiota Suomen rintaman tapahtumiin ... Se että tällaisia karkeita virheitä pääsi Neu-

vostoliitossa julkisuuteen 1980-luvulta lähtien, lienee merkki kirjallisen tuotannon ns. laaduntarkastuksen – eli sensuurin – asteittaisesta poistamisesta ...²⁴

Kannaksen pommitustuki ylijohdon reservistä eikä ADD:sta

Kannaksen suurhyökkäyksen ilmaoperaatiot oli määrätty 13. Ilma-armeijalle, jolle alistettiin Itämeren laivaston ilmavoimat. 13. Ilma-armeijaa vahvistettiin myös tilapäisesti kahdella lentodivisioonalla Ylijohdon reservistä (ei ADD:sta): Iljushin Il-4 -koneilla varustetulla 113. Kaukopommituslentodivisioonalla sekä uusilla Tupolev Tu-2 -koneilla varustetulla 334. Pommituslentodivisioonalla. Lisäksi siirrettiin 281. Maataistelulentodivisioonaa (Iljushin Il-2) Volhovan rintamalta sekä Itämeren laivaston ilmavoimille 11. Maataistelulentodivisioonaa Mustanmeren laivaston ilmavoimista. Pommituskoneille varattiin saattohävittäjiä Leningradin ilmapuolustusorganisaatiosta eli II Kaartin Hävittäjälentoarmeijakunnasta.

13. Ilma-armeijalla (edellä mainittu Ylijohdon reservistä saatu vahvennus mukaanlukien) ja Ilmapuolustusjoukkojen 2. Kaartin Hävittäjälentoarmeijakunnalla oli 9.6.1944 yhteensä lähes 1 000 taistelulentokonetta (katso myös taulukko 2). Näihin kuului:

- 249 pommituskonetta (Tu-2, Il-4, Pe-2, Boston).
Laskelmien mukaan tämä oli riittävä määrä kapealla rintamalla tapahtuvaa etenemistä varten,
- 200 maataistelukonetta (Il-2),
- 268 hävittäjää (Jak-9, La-5, Airacobra),
- 20 tiedustelukonetta ja
- 20 tulenjohtokonetta.
Operaatiota tuki lisäksi 220 konetta Itämeren laivaston ilmavoimista.

Puna-armeijan ilmavoimien komentaja pääilmamarsalkka A. A. Novikov saapui itse 6.6.1944 Leningradiin Stavkan edustajana. Hänen tehtävänään oli todeta edellä mainittujen lentojoukkojen valmius sekä senjälkeen koordinoida niiden toiminta.²⁵

Ylijohdon reservistä siirretyt 113. ja 334. Pommituslentodivisioo-

Taulukko 2.

NEUVOSTOLIITON ILMAVOIMAT KANNAKSELLA KESÄKUUSSA 1944

(vain pääyksiköt ja -konetyypit mainittu)

13. Ilma-armeija (kenr.luutn. S. P. Rybaltshenko)
- 275.Häv.Le.D: 14. (Jak-9) ja 29.Ka. (Jak-9) sekä 159. (La-5), 191. (Airacobra) ja 196.Häv.Le.R (Airacobra)
  - 276.Pomm.Le.D (Pe-2): 34.Ka., 58. ja 140.Pomm.Le.R
  - 277.Maatst.Le.D (Il-2): 15.Ka., 566., 943. ja 999.Maatst.Le.R
  - 281.Maatst.Le.D (siirtyi toukokuussa 1944 14.Ilma-A:sta; Il-2): 448., 703., ja 872.Maatst.Le.R
  - 13.Er.Tied.Le.R (Pe-2, Jak-7b)
  - 283.Er.Häv.Le.R (Jak-7b)

- alistettu:

Itämeren laivaston ilmavoimat (kenr.ev. M. I. Samohin)

- 1.Ka.Häv.Le.D (La-5): 3.Ka., 4.Ka., 10.Ka. ja 11.Häv.Le.R (LaGG-3)
- 9.Maatst.Le.D (Il-2): 7.Ka. ja 35.Maatst.Le.R sekä 12. ja 13.Häv.Le.R (Jak-9)
- 8.Miina-torpedoLe.D: 1.Ka. ja 51.Miina-torp.Le.R (Boston), 12.Ka. Syöksypomm.Le.R (Pe-2) ja 21.Häv.Le.R (Jak-9)
- sekä 11.Maatst.Le.D (siirtyi 3.6.1944 Mustanmeren laivastosta): 8.Ka., ja 47.Maatst.Le.R (Il-2) sekä 9.Häv.Le.R (Jak-9)
- 15.Er.Tied.Le.R (Boston ja Pe-2)

II Ka.Häv.Le.AK (Airacobra, Jak-9, La-5)

- 11., 26., 27., 102., 103.Ka. sekä 401., 402., 403 ja 404.Häv.Le.R

Stavkan reservistä:

- 113.KaukoPomm.Le.D (Il-4): 815., 836. ja 855.Kaukopomm.Le.R
- 334.Pomm.Le.D (Tu-2): 12. ja 132.Pomm.Le.R
- 47.Ka.Kaukotied.Le.R (Pe-2 ja Il-4)

Yhteensä noin 1 000 lentokonetta

Taulukko on laadittu lähdeluettelossa mainittujen PM/Tied.Os:n kat-
sausten sekä neuvostolähteiden perusteella.

na jäivät melko tuntemattomiksi Suomen tiedustelulle. Luultiin, että ne olivat ehkä ADD:n uusia yhtymiä.

113. Kaukopommituslentodivisioonaa oli aikaisemmin kylläkin kuulunut ADD:hen, mutta sittemmin siirretty Ylijohdon reserviin. Siirto ADD:stä tapahtui Kurskin taistelujen yhteydessä kesällä 1943, jolloin 113.Le.D kokeiluluontoisesti toimi päivisin – ADD:han oli tunnetusti yöpommitusyhtymä. Nyt katsottiin taas olevan riittävästi saattohävittäjiä päivätoimintaa varten. 113.Le.D lienee edelleen käyttänyt ADD:n mukaista radioliikennekaavaa, mistä syystä suomalainen radiotiedustelu teki johtopäätöksen, että ADD toimii taas Leningradin seudulla.²⁶

Uusilla tehokkailla Tupolev Tu-2 -pommituskoneilla varustettu 334. Pommituslentodivisioonaa taas oli Stalinin ”salainen ase”. Koska kysymyksessä oli Tu-2:n ensimmäinen käyttö rintamalla laajemmassa mittakaavassa, niin Stalin halusi pitää kokonaisen uusilla Tu-2 -koneilla varustetun divisioonan olemassaolon salassa saksalaisilta Valko-Venäjän operaation alla. Marsalkka Novikov sai kuitenkin luvan käyttää tätä suomalaisilta tuntemattomana pysynyttä lentodivisioonaa omana ”silmäteränä”. Niinä kahtena viikkona, jolloin Novikov itse johti ilmaoperaatioita Leningradissa, Stalin kysyi päivittäin häneltä puhelimitse, miten eversti Skokin komentama 334. Lentodivisioonaa pärjää!²⁷

Tu-2 oli ulkonäöltään niin Pe-2:n näköinen, että ilmavalvonta ei niitä erottanut. Suomalaiset eivät tiedä ampuneensa alas yhtään Tu-2 -koneetta, vaikka ainakin 334. Pommituslentodivisioonan alaisen 12. Pommituslentorykmentin rykmentinkomentajan sijainen kaatui 10.6. Kannaksella ja jo edellisenä päivänä on ilmeisesti saatu yksi vanki Tu-2 -divisioonan toisesta rykmentistä, 132. Pommituslentorykmentistä.²⁸

Kesäkuun 7. päivänä suoritettiin suomalaisten lentotukikohtien valokuvaus seuraavin tuloksin: Suur-Merijoki 26 BL ja FR, Maisniemi (Suulajärvi) 54 BW ja MT, Joensuu 27 BL ja He-111, Ristilahti 16 BL ja JK, Sortavala 19 JK ja 25 FR ja Utti 8 JK. Riihimäen ja Malmin kentät olivat tyhjä. Yhteensä oli havaittu 175 lentokonetta.

Ilmakuvaustulosten perusteella arveltiin, että jopa huonoimmas- sa tapauksessa (eli mikäli saksalaiset siirtäisivät Lapissa olevan

Palkitsemistilaisuus Tupolev Tu-2 -koneilla varustetussa 334. Pommituslentodivisioonassa 19.6.1944 Kannaksella. Tu-2 -kone oli hyvin nopea (550 km/h 5 700 m korkeudessa), lentomatka 2 100 km ja suurin pommikuorma 4 000 kg.

A parade held for rewarding the personnel of 334. Bomber Division equipped with Tu-2 planes in the Karelian Isthmus on 19th June 1944. Tu-2 bomber was quite fast exceeding 550 kph at the height of 5 700 metres. Its range was 2 100 kilometres and maximum bomb load 4 000 kilograms.

Luftflotte 5:n ja Baltiassa olevan Luftflotte 1:n Kannakselle) neuvostoilmavoimilla olisi 3–4 kertainen ylivoima. Sen katsottiin olevan riittävä. Neuvostoilmavoimien esikunnassa uskottiin myös, että samanaikaisesti alkava liittoutuneiden mairinnousu aiheuttaisi saksalaisten lentoyksiköiden siirtämisen itärintamalta länteen ja että itärintamalla olevien saksalaisten koneiden määrä vähenisi jopa 20–25 %. Uskottiin myös, ettei Saksan lentokoneiteollisuus enää pystyisi suurempiin tuotantomääriin – ehkä usko liittolaisten suorittamien pommitusten tuloksiin oli liian suuri!²⁹

Läpimurron valmistelut

Ensimmäistä kertaa sodan aikana oli päätetty käyttää ilmavoimia yhdessä tykistön kanssa valmistelemaan jalkavaen läpimurtoa iskemällä hyökkäystä edeltävänä päivänä vihollisen puolustusasemia vastaan. Niinpä 13. Ilma-armeija oli keskitetty 9.6. valmistelemaan 10.6. alkavaksi suunniteltua 21. Armeijan läpimurtoa. Pääiskujoukkona olivat edellämainitut 113. ja 334. Pomm. Le. D:t (siis Il-4 ja Tu-2 -koneilla), jotka aloittivat pommituksensa 9.6. aamulla lähinnä kolmeen maaliin (Valkeasaari, Svetlyj ja Rajajoki). Pommitustiheys oli varsin suuri (125...186 pommitonnia neliökilometriä kohti). Suomen ilmavoimilta ei odotettu pahempaa vastustusta ja pommituskoneiden lähestymislento oli päätetty tehdä ilman hävittäjäsaattoa. Hävittäjäsuojaa oli suunniteltu vain pommitusmaalien välittömään läheisyyteen.³⁰

Ensimmäisen päivän pommitus sujuikin ennakkosuunitelmien mukaan ilman 13. Ilma-armeijan omia tappioita. Sen sijaan ilmoitettiin pudotetun 10 suomalaista konetta! (Huom: suomalaiset saivat 9.6.1944 vankeja ainakin kahdesta alasammutusta koneesta – yhdestä Il-2:sta sekä yhdestä Pe-2:sta, mikä oli itse asiassa ”tunte maton” Tu-2!).³¹

Toisaalta on arvoitus, miksi ei pommitettu kaksi päivää aikaisemmin valokuvattuja suomalaisia lentotukikohtia. Ehkä uskottiin, että vähäiset suomalaiset lentojoukot eivät todellakaan pysty häiritsemään omaa toimintaa, joten voimat keskitettiinkin täysin Yli-

johdon käskemään ensisijaiseen tukitehtävään.

Ehkä myös jatkosotaan johtanut, 25. kesäkuuta 1941 suoritettu täysin epäonnistunut hyökkäys suomalaisiin lentotukikohtiin sekä ADD:n helmikuisten pommitusiskujen kohtaama voimakas ilmatorjunta olivat liian hyvin mielessä. On mielenkiintoinen yhteensattuma, että 334. Pommituslentodivisioonan komentaja eversti Skok oli kesällä 1941 komentanut Itä-Karjalaan sijoitettua epäonnista 72. Pikapommituslentorykmenttiä; Hävittäjälentolaivue 26 lähes tuhosi rykmentin sen hyökätessä Joroisten kentälle 25. kesäkuuta 1941.³²

Kannaksen ilmapuolustus kesäkuussa 1944

Ilmapuolustuksesta Kannaksella vastasi vuonna 1944 ennen kaikkea everstiluutnantti G. E. Magnussonin komentama Lentorykmentti 3, jonka ryhmitys on esitetty taulukossa 3. Merkillepantavaa on, että parhaat koneet – harvalukuiset Messerschmittit oli sijoitettu aivan rintamalinjan taakse Suulajärvelle, mutta Suulajärvi tyhjennettiin 10.6. Lentorykmentti 3 siirtyi 10.–11.6. kiireisesti Suur-Merijoen kautta Immolaan.

Näin everstiluutnantti Magnusson pystyi hyvällä onnella pelastamaan Le.R 3:n vielä tässä vaiheessa harvat Messerschmitt-koneet ja vielä arvokkaammat lentäjät tykistökantaman ulottuvilla olevasta Suulajärvestä ensin Viipurin luona olevalle Suur-Merijoelle ja sittemmin Lappeenrantaan. Tämä onnistunut siirto ei olisi tietenkään ollut mahdollinen ilman ennakkovalmisteluja – ennen kaikkea oli jo valmisteltu viestiyhteydet. Ryhdyttiin myös siirtämään lentoyksiköitä Itä-Karjalasta torjumaan moninkertaista vastustajaa (vrt. taulukko 4).

Ensimmäinen varsinainen vastahyökkäys suoritettiin matalassa säässä kuudella Dornier-pommituskoneella 11.6. Kivennavalle kohdalokkain seurauksin: puolet koneista ammuttiin alas (ainakin yhden ampui alas oma ilmatorjunta). Tämän jälkeen suoritettiin osa pommituksista pimeän aikana. ”Pimeä” oli kuitenkin suhteellinen käsite vaaleina kesäöinä.

Taulukko 3.

KANNAKSELLE KÄYTETTÄVISSÄ OLEVAT SUOMEN ILMAVOIMIEN OSAT 9.6.1944

Le.R 3 (everstiluutnantti G. Magnusson) Suulajärvi

H.Le.Lv. 24	Suulajärvi	17 MT
H.Le.Lv. 26	Heinjoki	18 BW
H.Le.Lv. 34	Suulajärvi, Kymi	16 MT

51 hävittäjää

Le.R 4 (eversti O. Sarko) Joensuu

P.Le.Lv. 42	Värtsilä	17 BL
P.Le.Lv. 44	Onttola	12 JK
P.Le.Lv. 46	Mensuvaara	8 DN, 3 DB, 2 DF
P.Le.Lv. 48	Onttola	17 BL, 4 PE, 2 DB, 1 DN

66 pommikonetta

Yhteensä Kannaksella 117 lentokonetta

Muualla (vain pääkalusto mainittu)

Le.R 1	Nurmoila	16 CU
Le.R 2	Äänislinna, Hirvas	22 MS
Le.R 5	Helsinki, Turku	14 SB, 8 MT

SELITE: BL = Bristol Blenheim, BW = Brewster B-239, CU = Curtiss Hawk 75 A, DB = DB-3, DF = DB-3f (II-4), DN = Dornier Do 17 Z, JK = Junkers Ju 88 A-4, MS = Morane Saulnier 404, MT = Messerschmitt Bf 109, PE = Petljakov Pe-2, SB = Tupolev SB-2

Taulukko 4.

SUOMEN ILMAVOIMIEN RYHMITYSMUUTOKSET 8.-16.6.1944

- 8.6. 4 MT -konetta Suulajärvelle
- 9.6. Le.R 4 suunnataan Kannakselle
- 10.6. Suulajärvi tyhjennetään
- 10.-11.6. Le.R 3 siirtyy Suur-Merijoen kautta Immolaan
- 11.6. H.Le.Lv. 28 Itä-Karjalasta Lappeenrantaan (10 MS)
- 14.6. H.Le.Lv. 24 ja 34 Immolasta Lappeenrantaan
- 15.6. Eversti R. Lorentz Kannaksen Lentoyoukkojen komentajaksi
- 16.6. Gefechtsverband Kuhlmeijer saapuu (44 Ju 87, 34 Fw 190 - "yhteistoimintatoivomus")
- 16.6.-17.7. 54 MT -konetta toimitetaan Saksasta Suomen ilmavoimille

Hävittäjälaivueet vedettiin vaiheittain selustaan: Messerschmitt-laivueet H.Le.Lv. 24 ja 34 siirrettiin 14.6. Immolan kautta Lappeenrantaan; Brewster-laivue H.Le.Lv. 26 sekä Morane-laivue H.Le.Lv. 28 Käkisalmeen 17.6. mennessä. Samaan aikaan yhtenäistettiin myös johtosuhteet. Eversti R. Lorentz nimitettiin 15.6. Karjalan kannaksen Lentojoukkojen taktilliseksi johtajaksi eli kenraaliluutnantti K. L. Oeschin johtaman Kannaksen Joukkojen Komentajan Esikunnan ilmakomentajaksi. Lentorykmentti 3:n hyvillä viestiyhteyksillä varustettu johtokeskus tarjosi hyviä edellytyksiä tehokkaalle vastarinnalle.

Saksan ilmavoimilta saatiin 17.6. lähtien myös tehokasta aseapua: ennen kaikkea noin 70 syöksy- ja hävittäjäpommituskonetta käsittävä Lento-osasto Kuhlmei, jonka ansiosta Kannaksella käytettävissä oleva pommitusteho heti kaksinkertaistui. Samaan aikaan jatkuivat myös konetoimitukset Saksasta Suomen ilmavoimille; kesäkuussa 1944 saatiin 44 uutta Messerschmitt-konetta. Eräät koneet lennettiin jopa suoraan Saksasta rintamayksiköihin, jolloin ensimmäiset sotalennöt suoritettiin jopa saksalaisin tunnuksin.³³

Näin oli saatu edellytykset tehokkaaseen vastarintaan sekä ilmassa että maassa, joka tuntui myös vihollisen puolella. Siitä on osoituksena heidän 13. Ilma-armeijansa tuolloinen taistelukertomus:

”Ennen 20.6. ei juuri ollut mitään vastatoimintaa ilmassa, mutta 20.6. lähtien huomattava vastustus:

Vihollishävittäjien aktiivisuus lisääntyi 15.6. lähtien asteittain. Sekä vihollishävittäjien että -pommittajien aktiivisuuden lisääntyminen kesäkuun puolivälin jälkeen johtui toisaalta Suomen ilmavoimien yksiköiden siirtämisestä Itä-Karjalasta Kannakselle (Morane-koneilla varustettu Lentolaivue 28) sekä saksalaisten (SG 3 ja JG 54) saapumisesta Kannakselle.

(CFG:n huomautus: Viipurin valloituksen päivä, 20.6. oli suomalaisten ilmoitusten mukaan ilmapuolustuksen tuloksellisin päivä. Tällöin pudotettiin yhteensä 64 viholliskonetta, joista Le.R 3:n hävittäjät ampuivat alas 46, ilmatorjunta 11 ja osasto Kuhlmei 7 konetta. – Neuvostoliiton arkistotietojen mukaan kuitenkin huomattavasti vähemmän.)

Vihollishävittäjien toiminta suuntautui ennen kaikkea pommitus- ja maataistelukoneitamme vastaan.

Ensimmäisessä vaiheessa vihollishävittäjät olivat toimineet ennen kaikkea lentokoneittemme todennäköisten toimintasuuntien alueilla (*radiotiedustelun ansiota! – CFG:n huomautus*), ennen kaikkea oman maaperänsä yllä ja pyrkien tekemään hyökkäyksiään taisteluryhmistään jälkeensä jääneiden koneitten kimppuun sitoutumatta avoimeen taisteluun. Kesäkuun lopussa vihollishävittäjät suorittivat taistelukentän suojaamisen Viipurin pohjois- ja luoteispuolella 10–20 koneen ryhminä (MT ja Fw 190), ennen kaikkea koneittemme todennäköisillä hyökkäyssuunnilla.

Tässä yhteydessä on todettava, että vihollisen hävittäjät eivät hyökkää koneittemme kimppuun ennen pommituskohdetta, vaan nimenomaan kohteen yläpuolella tai ylösvedon aikana, pyrkien näin häiritsemään pommitusta tai pudottamaan erilleen joutuneita koneitamme.

Hyökätessään vihollinen pyrkii aina pääsemään mahdollisimman lähelle ennen tulen avaamista, korkeusetua tai pilven suojaa hyväksi käyttäen sekä tekemään hyökkäyksen auringon suunnasta.

Suoritetaan yksi hyökkäys, jolloin saattohävittäjiemme vastahyökkäyksen jälkeen piiloudutaan pilven suojaan ja irrottaudutaan syöksyllä.

Vihollispommittajien toimintaa ei havaittu ollenkaan 9.–20.6. Yksittäisiä Ju 88 -koneita suoritti etupäässä tiedustelulentoja, joiden aikana suoritettiin satunnaista pommitusta.

(*CFG:n huomautus: Lentorykmentti 4:n yhteensä 33 koneen suorittamat Kuuterselän ja Siiranmäen pommitukset 14. ja 15.6. ovat jääneet huomaamatta!*)

Vihollispommittajien aktiivista (sekä yö- että päivä-)toimintaa havaittiin joukkojemme siirtyessä Viipurin linnoitusalueelle. Esimerkiksi 20.6. havaittiin 47 Ju 87 ja 29 Ju 88 -koneita, ja seuraavina päivinä suoritettiin toistuvia 15–30 Ju 87 ja Ju 88 -koneen hyökkäyksiä sekä päivisin että öisin.⁷³⁴

Viipurin valtauksen jälkeen 20. kesäkuuta marsalkka Novikov lensi etelään johtamaan Valko-Venäjällä alkavan Operaatio Bagrationin ilmataisteluja, ja samaan aikaan siirrettiin myös Tu-2 -lentodivisioona (334. Pommituslentodivisioona) etelään.

Tarkasteltaessa kesäkuun alkupuolella käytyjä ilmataisteluja, on selvää, että ylempät johtoportaat olivat pahasti aliarvioineet venäläisten lentoyksiköitten voiman (everstiluutnantti Magnusson oli tosin jo kevättalvella esittänyt 200 Messerschmittin hankkimista tulevan suurhyökkäyksen torjuntaan, ja tiedustelu tiesi melko hyvin vihollisen lentojoukkojen dislokaation). Toisaalta hyvällä onnel-

la oli saatu omat yksiköt siirretyiksi taistelukykyisinä taemmas, ja saadut lisävoimat yhdessä tehokkaan radiotiedustelun ja johtoverkon kanssa antoivat mahdollisuuden jatkaa taistelua ylivoimaisen vihollisen joukkoja kuluttaen.

On merkillepantavaa, että yhtäkään suomalaista pommituskonetta eikä ilmavalokuvausta suorittavaa konetta pudotettu vihollishävittäjien ampumana. Tämä osoittaa suomalaisen hävittäjäsuojauksen tehokkuutta.

Lienee kuitenkin aiheellista esittää kysymys, oliko Päämajan Tiedusteluosasto liikaa keskittynyt seuraamaan esimerkiksi ADD:n toimintaa ja Karjalan Rintaman ilmavoimia, ja oliko päävastustajan, 13. Ilma-armeijan seuranta jäänyt keväällä vähemmälle huomiolle. Tämä oli tyypillinen tiedusteludilemma – mihin kiinnittää päähuomiota. ADD oli edelleenkin varsin vaarallinen vihollinen, joka edellisenä talvena oli yllättäen tullut pohjoiseen ja suorittanut rajuja iskuja maan pääkaupunkiin, joita se olisi vielä pystynyt toistamaan. Toisaalta ehkä ei pidettykään 13. Ilma-armeijaa niin vaarallisena – olihan ”opittu elämään sen kanssa” asemasodan aikana ja arveltiin ilmeisesti, että ADD oli ennen kaikkea yöpommitusyhtymä, joka ehkä ei pystyisi toimimaan Suomen vaaleina kesäinä.

Kuten edellä todettiin, ADD ei osallistunut Kannaksen suurhyökkäykseen, mutta sen sijaan iskukykyisin lentoyhtymä, 334. Pommituslentodivisioona pysyi suomalaisille tuntemattomana.³⁵

Taulukko 5.

13. ILMA-ARMEIJAN TAPPIOT KESÄKUUSSA 1944

– vihollishävittäjien alasampumia	89 konetta
– vihollisen ilmatorjunnan alasampumia	35
– kadonneita	36
<hr/>	
– yhteensä	160 konetta

(Suomalaisten ilmoituksen mukaan pudotettiin 569 viholliskonetta)

13. Ilma-armeijan kokonaistappiot 10.6.–9.8.1944 311 konetta

(Lähde: 13. Ilma-armeijan esikunnan katsaus taistelutoimintaan kesäkuussa 1944).

Viipurin valloituksen jälkeisten palkitsemisten yhteydessä saivat monet lentoyhtymät kunnianimen ”Vyborgskij” (Viipurilainen), mutta taas 113. ja 334. Lentodivisioonat saivat 22.6.1944 ehkä salaamissyistä kunnianimen ”Leningradskij”.

Eversti Skokin komentama Tu-2 -koneilla varustettu 334. Pommituslentodivisioona laajeni sittemmin 6. Pommituslentoarmeijakunnaksi ja siirrettiin 1945 huhtikuussa 16. Ilma-armeijalle Berliinin operaatiota varten. Skok oli sodan päättyessä kenraalimajuri.³⁶

Vasta kun Lento-osasto Kuhlmeyn suorittamien vastahyökkäysten vaikutus oli tullut tuntuvaksi, neuvostoilmavoimat päättivät iskeä suomalaisiin lentotukikohtiin ja suorittivat pommihyökkäykset Immolaan ja Lappeenrantaan 2.7.1944. Näihin ei kuitenkaan osallistunut 113. eikä 334. Pommituslentodivisioona, vaan hyökkäykset suoritettiin Pe-2 ja Il-2 -koneilla (ks. taulukko 6).

Taulukko 6.

LAPPEENRANNAN JA IMMOLAN POMMITUS 2.7.1944

- Immolaan: 44 Pe-2 (276.Pomm.Le.D) ja 28 Il-2 (277.Maatst.Le.D)
- Lappeenrantaan: 16 Pe-2 (276.Pomm.Le.D) ja 36 Il-2 (281.Maatst.Le.D)
- tulokset:

Immola:	tuhoutuneita	12 konetta (9 saks., 3 suom.)
	vaurioituneita	24 konetta
	yhteensä	36 konetta

Lappeenranta:	tuhoutuneita	4 suom. konetta
	vaurioituneita	3 konetta
	yhteensä	7 konetta

- neuvostoliittolaisten käsitys: 47 konetta tuhottu, joista 12 ilmassa (Lähde: Inozemtsev 1978, s. 229).

Miksi ADD ei osallistunut Kannaksen suurhyökkäykseen?

Neuvostoliiton ilmavoimien komentaja ilmamarsalkka Novikov kertoo muistelmissaan, että samaan aikaan kun viimeisteltiin Karjalan kannaksen ”neljännen strategisen iskun” operaatiosuunnitelmia, suunniteltiin myös amerikkalaisen 8. Ilma-armeijan sukkulapommituksia Englannista ja Italiasta Ukrainaaan (ns. ”Operation Frantic”), missä oli luovutettu kolme lentotukikohtaa (Pultava, Mirgorod, Pirjatin) USAF:n käyttöön. Novikovin mukaan on kaavailtu myös nelimoottoristen raskaiden Boeing B-17 ”Lentävien linnoitusten” asettamista neuvostoilmavoimien käyttöön Karjalan kannaksella Suomen puolustuslinjojen murtamiseen. Suurlähettiläs Averell Harriman ilmoitti kuitenkin 5.6.1944 Novikoville, ettei B-17-yhtymää voida luovuttaa Neuvostoliiton käyttöön. (Novikov puhuu virheellisesti B-29-koneista tarkoittaen selvästi saman Boeing-teen valmistamaa B-17:ää, sillä B-29-koneita ei käytetty Euroopassa.) Novikovin mukaan Stalin olisi tokaissut: ”Tälläkin kertaa tais-
telemme siis ilman liittolaisia!”³⁷

Vuoden 1944 kesäkuussa ADD oli taas varattu Valko-Venäjän operaatioon, missä se suoritti taas lähinnä taktisia pommituksia sekä partisaanien huoltolentoja. Niinkuin yllä todettiin, ADD suoritti seuraavan strategisen hyökkäyssarjansa vasta syyskuussa 1944 Budapestiin. Sen kulku oli lähes Helsingin pommitusten toisinto.

Amerikkalainen tutkija von Hardesty on tiivistänyt neuvostoilmavoimien ja ADD:n epäonnistumisen seuraavasti: ”The overall failure of Soviet air power to strike German rear installations, reserves, and retreating columns stands as one of the major criticisms of Soviet air operations” (neuvostoilmavoimien vakavimpia epäonnistumisia II maailmansodassa oli saksalaisten selustakoh-
teiden ja -reserviöiden sekä perääntyvien joukkojen pommittamatta jättäminen).³⁸ Jos lauseessa korvataan sana ”German” (saksalaisten) sanalla ”Finnish” (suomalaisten) löytynee tärkeimpiä syitä kesän 1944 torjuntavoiton onnistumiselle.

Kannaksen ilmasota vuoden 1944 kesäkuussa oli mielestäni ratkaistu hyvin pitkälle jo Helsingin taivaalla helmikuussa 1944, kos-

ka Helsingin torjunnan ehkä tärkeimpänä tuloksena ehkäistiin ADD:n osallistuminen suurhyökkäyksen tukemiseen. Vaikka Neuvostoliiton lentojoukot tukivat maavoimiensa hyökkäystä määrätietoisesti ja rajusti, Suomen ilmavoimien tukikohtia ei pommitettu (Lappeenrannan ja Immolan 2. heinäkuuta suoritetuista pommituksista lukuunottamatta) eikä joukkojen siirtämistä Itä-Karjalasta ihme kyllä juurikaan häiritty, eikä muitakaan selustakohteita pommitettu. Tähän ADD olisi pystynyt – tosin huomattavin tappiopin.³⁹

Taulukko 7.

SUOMALAISTEN JA SAKSALAISTEN TAPPIOT KANNAKSELLA KESÄ-HEINÄKUUSSA 1944

		1.-30.6.	1.7.-18.7.	
suomalaiset	häv.	13	9	
	it.	10	2	
	maassa	–	7	
		23	18	
saksalaiset	häv.	8	–	
	it.	3	4	
	maassa	–	9	
		11	13	
yhteensä		34	31	65

Näin ollen Helsingin ilmapuolustuksen ansiot nousevat vielä suuremmiksi kuin yleisesti on tiedostettu – mitenkään väheksymättä ilmavoimiemme tehokasta torjuntataistelua moninkertaista ylivoimaa vastaan kesällä 1944, jonka edellytyksenä oli oikeaan aikaan luotu taistelunjohtojärjestelmä ja kuuntelupalvelu Kannakselle.

Hyökkäys Helsinkiin (16./17.2.1944 ?) ADD:n lentäjän kuvamana:

Ote everstiluutnantti Aleksandr I. Molodtšij'n muistelmista (1. Kaartinlentoarmeijakunnan 2. Kaartinlentorykmentin esikuntapäällikkö): "Samolet uhodit v notsh" (Lentokone poistuu yöhön), Moskova 1986. Molodtšij oli ensimmäisenä ADD:ssä saanut kaksinkertaisen Neuvostoliiton Sankarin arvon – sankarinimitykset 22.10.1941 ja 31.12.1942, ja oli ADD:n kokeneimpia lentäjiä.

"Rykmenttimme varustettiin elokuusta 1943 lähtien uusilla B-25 Mitchell -koneilla ...

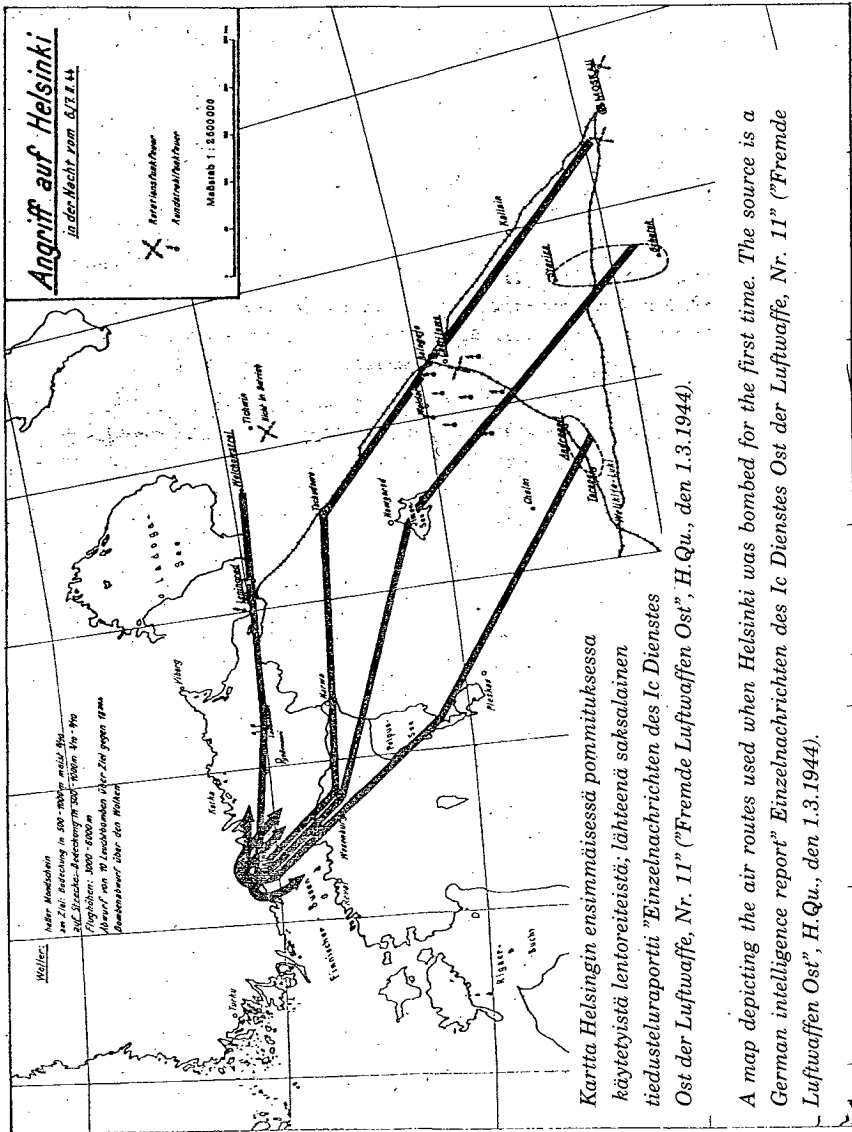
Vuoden 1943 lopussa annettiin käsky pommittaa uutta, Suomenlahden rannikolla sijaitsevaa kohdetta (CFG:n huomautus: Helsinkiä ei mainita!): rykmentit siirtyivät Bologojen seudulla oleville työkentille, joilta voitiin pitkien helmikuisten öiden aikana suorittaa kaksikin lentoa.

Eikä kohde ollut mitenkään toissijainen, heikolla ilmapuolustuksella varustettu ...

Sen sijaan ilmapuolustus Itämeren rannikolla oli voimakas, murtautuminen kohteelle oli erityisesti ensimmäisinä hyökkääville koneille tuskin mahdollista ilman perusteellista valmistautumista. Vihollinen suojaasi isot strategiset kohteensa sulkutulella. Pommikoneiden edessä nousi kuolettavan tulen läpipääsemätön seinämä. Ala- ja yläkorkeuksissa räjähteli samanaikaisesti satoja erikaliiperisia ammuksia, tuhansia valojuovia lenteli eri suuntiin sokaisten silmämme, ja valonheittimien keilat kiersivät taivasta. Lähestyessämme kohdetta meitä vastaan hyökkäsi vihollishävittäjiä, jotka myös tulittivat konekivääreillään ja tykeillään. Siellä jossakin pimeässä oli myös sulkupalloja. Ja kaikki tämä oli suunnattu pommikoneitamme vastaan. Ei ollut helppoa murtautua kohteeseen.

On vaikea välittää kuva ilmataisteluista ja ilmarynnäköistä, mihin kaukopommikoneemme joutuivat osallistumaan. Mutta kahden yön aikana meidän oli neljästi kestävä sodan kiirastuli ...

Hyvä, täsmällinen organisaatio auttoi. Nyt ei ollut enää vuosi 1941, vaan kaikki oli suunniteltu detaljeja myöten. Koneita oli paljon ilmassa, ja me kaikki lähestyimme kohdetta ennalta määritellyn

A map depicting the air routes used when Helsinki was bombed for the first time. The source is a German intelligence report "Einzelnachrichten des Ic Dienstes Ost der Luftwaffe, Nr. 11" ("Fremde Luftwaffe Ost", H. Qu., den 1.3.1944).

aikataulun mukaisesti. Kohdetta valaistiin jatkuvasti valopommeilla.

Ja niin ensimmäiset kostonpommit putosivat ilmatorjuntapattereihin ja lentokentille, mistä vihollisen hävittäjät saattoivat toimia. Tämä mahdollisti jatkossa tehtävän erinomaisen täyttymisen. Toisen yön pommituksen päätyttyä vihollisen ilmapuolustusta oli vaiennettu, ja annetut pommitusmaalit olivat liekeissä. Pommikoneittemme massiivisilla hyökkäyksillä oli valtava merkitys.

Vaikean tehtävän täyttämistä julkaistiin paljon kirjoituksia lehdistössä. Erään reportaasin kirjoitti vanha ystävämmme sotakirjeenvaihtaja S. Krasilšshikov:

Erään ADD:n yksikön lentotukikohta. Koneet on hajasijoitettu valtavalle lumen peittämälle lentokentälle. Monen valkoiseksi suojamaalatuun koneeseen rungossa näkyi tekstejä "Besposhshadmyj" ("Armoton"), "Mstitel" ("Kostaja"), "Otvazhnyj" ("Peloton").

Käyntiin lähtevät moottorit rikkovat hiljaisuuden. Mekaanikot suorittavat viimeiset tarkastukset, ja miehistöt asettuvat paikoilleen. Yksi toisensa jälkeen koneet rullaavat kiitoradan päähän, koneiden päällikköinä Haritnov, Koval, Vinogradov, Tšizhov ja muut.

Kymmeniä koneita lähtee sotalennolle.

... koneemme ohjaimissa istuu kaksinkertainen Neuvostoliiton Sankari Aleksandr Molodtšij. Vieressä istuu toinen lentäjä aliluutnantti Petr Seludko. Koneemme lentää yli Leningradin seudun, joka on vastikään vapautettu viholliselta. Poikkeuksellinen kirkas ilma helpottaa suunnistamista. Hyvin näkyvät maantiet ja rautatiet. Sitä mukaa kun nousemme laskee lämpötila. Pakkasta on jo -46 astetta.

Miehistöön kuuluu Leningradista kotoisin oleva konekivääriampuja Vasiljev, jonka perhe kuoli nälkään saarretussa kaupungissa.

Takanamme on jo monta sataa kilometriä ja lähestymme Suomenlahtea. Rantaviiva erottuu selvästi. Lennämme lahden yllä, ja (Suomen)lahden tuolla puolen näkyy kohde.

Vihollisen ilmatorjuntatykistö tulittaa kiivaasti, ja kymmeniä valonheittämiä valaisee taivasta. Kaartaen ilmatorjuntatulen välistä Molodtšij ohjaa koneensa käskettyyn pisteeseen. Sulkutulivyöhyke on läpäisty. Valonheittimet saavat hetkeksi koneemme kiinni, ilmatorjunta alkaa tulittaa – tulipalloja ilmestyy aivan viereemme ja voimakkaita räjähdyksiä kuuluu korvissamme.

Perämies Tšubajev ohjaa koneen kohteen yläpuolelle ja pudottaa pommit. Palopommit räjähtelevät ja maassa syttyy valtava tulipalo. Ohjaaja lentää koneemme pois tulikehästä ja ottaa suunnan takaisin kohti tukikohtaamme.

Monen kymmenen kilometrin päästä näkyy, miten sotilaskohteet palavat.

Tietäkööt Leningradin naisten ja lapsien tappajat, että tämä on vasta kostomme alku. Näiden pommi-iskujen jälkeen seuraa uusia, vielä voimakkaampia. Tietäkööt Leninin kaupungin työläiset ilmakostajien nimet – kaukopommitusilmavoimien kunniakkaat lentäjät, perämiehet, radiosähköttäjät ja kk-ampujat.

S. Krasilšshikov

17. helmikuuta 1944

Koko eskadrillimme lensi jo uusilla B-25 Mitchell -koneilla. Insinöörikapteeni Redko suoritti koneiden lentoonvalmistelut erinomaisesti. Jokainen kone otti kaksi tonnia pommeja ja runsaan ammusmäärän konekiväärejä varten.

Kun olimme jo ilmassa, piti teknisen henkilökunnan päästä leppäämään. Mutta miten sitä pystyisi nukkumaan kun koneet lensivät rintamalinjan läpi. Vaikeuksia oli odotettavissa. Ja mekaanikot eivät nukkuneet, eivätkä poistuneet komentopisteestä, missä odottivat tietoja lennolla olevista koneistaan.

Kaikki tiedämme, mitä odotus on. Se on epämiellyttävää ja kuluuttavaa – jopa jokapäiväisessä elämässä.”

Lähdeviitteet ja nootit

1. PM/Tied.os. Vnk.ptk. No. 6869, 17.12.43, T 4941/7. SARK. Jatkokuulustelujen pöytäkirjoja ei ole ilmeisesti säilynyt – PM/Tied.os:n ”Yhteenveto sv. ja asiakirjatiedosta” nimisestä viikkokatsauksesta käy ilmi, että em. kuulustelupöytäkirjan jälkeen on laadittu ainakin 10 pöytäkirjaa ko. koneen miehistön kuulusteluista, jotka jatkuivat koko tammikuun 1944 ajan. Mainittu viikkokatsaus sisältää valitettavasti etupäässä vain mieliala- ym. taustatietoja, eikä juuri mitään operatiivisia asiatietoja. T 4949/7. SARK.
2. N. Gornostajev: My vojevali na Li-2 (Taistelimme Li-2 -koneilla), Moskva 1990, s. 104, 168–170.
3. Ks. Aulis Blinnikka: Valvontakomission aika, Porvoo 1969, s. 161–162, Jukka L. Mäkelä: Helsinki liekeissä, Porvoo 1967, s. 74, Joppe Karhunen: Kannaksen kotkat, Keuruu 1957, s. 18–19.
4. Golovanovin erikoistehtävistä puoluepuhdistusten aikana: R. Conquest: The Great Terror, Suffolk 1971, s. 619.
5. Ks. V. Rešetnikov: Iz optyta bojevnyh deistvij dal’nej aviatsii v operatsijah Suhoputnyh vojsk (Kaukotoimintailmavoimien sotakokemuksista Maavoimien operaatioiden yhteydessä), Vojenno-istoritsjeskij zhurnal no 7/1984, s. 39.
6. Ks. ”Neuvostoliiton Lentojoukot. Kaukotoimintailmavoimat. ADD; PM/Tied.os. Tied.pvk. No. 1600, 7.2.44. T 4949/8. SARK – tämä laaja raportti (36 sivua + 4 liitettä) on edelleenkin paras yleisselvitys

- ADD:sta. Helsingin suurpommitusten jälkeen päivitettiin tämä raportti: "Suomen ja Baltian alueella toimivien kaukotoimintailmavoimien kokoonpano, sijainti ja vahvuus. Tilanne helmi–maaliskuussa 1944"; PM/Tied.os. Tied.pvk. No. 2939, 6.3.1944. T 23958/3. Sark. A. D. Tsykinin laatima ADD:n ns. virallinen historiikki "Ot "Ilji Muromtsa" do raketonosta", Vojenizdat, Moskva 1975 on lähinnä vain "liturginen" propagandateos ja sisältää äärimmäisen vähän asiatietoa, eikä kerro juuri mitään esimerkiksi Helsingin pommituksista. Entinen DDR-läinen tutkija Olaf Groehler on taas yrittänyt koota kokonaiskuvan ADD:sta fragmentaarista julkisista neuvostolähteistä ja saksalaisista arkistoista, mutta ei ole löytänyt edellä mainitun suomalaisen tiedusteluraportin pohjana ollutta saksalaista muistiota: "The Long-Range Airforces in the Great Patriotic War of the USSR (1941–1945)", Militärhistorisk Tidskrift 1991, s. 123–150.
7. Neuvostoliittoon toimitettiin sodan aikana 870 kpl Mitchell-koneita, joita Amerikassa pidettiin lähinnä taktisina pommituskoneina. "Mitchell" oli parhaiten tunnettu kenraali Doolittlen huhtikuussa 1942 suorittamasta legendaarisesta ensimmäisestä hyökkäyksestä Japanin mantereelle "25 sekuntia Tokion yllä" – eli 1 300 km lentomatka tukialukselta Tokioon. Neuvostoliitossa koneisiin asennettiin lisäpolttoainesäiliöitä, jonka seurauksena toimintasäde kasvoi 1 300 km:iin. Mitchell-koneen käytöstä ADD:ssä: V. Kotel'nikov: North American B-25 Mitchell, "Mir aviatsii" No:t 3 ja 4/1993; sekä N. Popov: "4. Kaartin Le.AK Suuressa isänmaallisessa sodassa", As. No. 2–3/1993.
  8. Ks. U. Unger: Pe-8 – der sowjetischer Fernbomber, Berlin 1993.
  9. Toistaiseksi ei ole varmaa tietoa siitä, oliko ADD:lle jo joulukuussa 1943 annettu tehtäväksi pommittaa Helsinkiä, mutta koska Golovanov kuului Neuvostoliiton valtuuskuntaan Teheranissa 29.11.–2.12.1943 hän on luonnollisesti voinut tämän matkan aikana helposti saada Stalinilta henkilökohtaisen käskyn käynnistää hyökkäysvalmistelut. Salaamisyistä sitä ei varmaan siinä vaiheessa laajemmin kerrottu ADD:n henkilökunnalle, mutta edellä mainittu Suomeen 12. joulukuuta 1943 eksynyt kone on ainakin ollut hyvin kriittisellä hetkellä liikkeellä. – Stalinin matkasta Teheraniin kertoo yleisesikunnan päällikkö S. M. Štemenko herkullisen tarinan muistelmissaan: Stalin matkusti junalla Moskovasta Bakuun, missä kaksi ADD:n kuljetuskonetta oli valmiina jatkamaan matkaa Teheraniin. Marsalkka Golovanov ilmoittautui ja tarjosi luonnollisesti ykköskoneensa Stalinille, mutta neuvostodiktattori katseli hetken Golovanovia ja totesi kiuvasi "Marsalkat ohjaavat harvoin lentokoneita – meidän on parasta lentää everstin koneella ...". Niinpä Stalin siirtyi erään ADD:n everstin ohjaamaan varakoneeseen, ja nolostuneen Golovanovin koneeseen nousi mm. varaulkoministeri A. Vyšinskij (Golovanovin vanha tuttu 1930-luvun puhdistusoikeuskäynneistä, missä tämä oli toiminut pääsyyttäjänä!), Ulkoministeriön avustajia sekä turvamiehiä ... Ks. S.M. Štemenko: Generalnyj shtab v gody vojny (Yleisesikunta sodan vuosina), tom 1, Vojenizdat, Moskva 1968, s. 193.
  10. PM/Tied.os. Vihollistilannetiedotus No. 235, 20.2.1944. Vihollistilannetiedotukset sekä Ilmatilannekatsaukset 1944. SARK.
  11. Ks. I. V. Timohovitsh: Operativnoje iskusstvo Sovetskikh VVS v Velikoj Otsetvvennoj vojne (Neuvostoliiton ilmavoimien operaatiotaito Suuressa isänmaallisessa sodassa), Vojenizdat, Moskva 1976, s. 248–249;

- ja 2. painos nimellä V nebe vojny (Sodan taivaalla), Vojenizdat, Moskva 1986, s. 238–239.
12. Pommien kokonaismäärä, ks. Timohovitsh 1986, s. 239 – huom: suomalaiset arvioivat pommeja olleen 11 000!; ks. Suomen sota 1941–1945, osa 9, Kuopio 1960, s. 296. Ihmisuhrien määrä, ks. Mäkelä 1967, s. 217.
  13. Unger 1993, s. 133–136.
  14. Ks. Ilmar Pihlak: Helsingin ja Tallinnan kauhunyöt helmi–maaliskuussa 1944, SKK:n aikakauslehti 10/1992, s. 806–811. Helsingin ja Tallinnan pommitukset on tuoreeltaan analysoitu radiotiedustelun ja ilmatorjunnan tietojen pohjalta PM/Tied.os:n raporteissa ”Selostus kaukotoimintailmavoimien toiminnasta”, Tied.pvk. No. 2540, 26.2.1944 sekä 22.3.1944 päivätty selostuksen jatko (sama Tied.pvk. No.) T 23958/3. SARk.
  15. Ks. esim. R. Artola: Pommituslentorykmentin saamat tehtävät, yhteistoiminta ja suoritus sodassa 1941–44, erityisesti kesäotatoiminnassa 1944, SKK:n diplomityö 1946, s. 29 ja liite 2., s. 17–18; P. Hirvonen: Raskaan sarjan laivueet, Keuruu 1956, s. 69–75, J. Karhunen: Blenheim-pommittajat armottomalla taivaalla, Keuruu 1979, s. 183–195; Lentorykmentti 4 – Lapin lennosto, Rovaniemi 1979, s. 87–89.
  16. Timohovitsh 1976, s. 248.
  17. Timohovitsh 1976, s. 249–250; Groehler 1992, s. 143: ”Altogether, however, it was certainly Finland that was the most heavily and frequently bombed country by Soviet bombers”.
  18. *Huomautus*: Yhdysvallat toimitti Neuvostoliiton kauan pyytämiä huippumoderneja ja -salaisia NORDEN-tutkatahtäimiä vasta 1945. (Ks. Richard C. Lukas: Eagles East – The Army Air Forces and the Soviet Union: 1941–1945, Tallahassee 1970, s. 198.) Eriään askettain ilmestyneen venäläisen kirjan mukaan toimituskielto oli Yhdysvaltain ilmavoimista lähtöisin, mutta amerikkalaiselle organisaatioviidakolle tyypilliseen tapaan meni Norden-tähtäimiä kylläkin Neuvostoliittoon laivaston toimittamissa Catalina-lentoveneissä jo aikaisemmin! – ks. I. L. Lebedev: ”Kobry” letjat k frontu (Airacobrat lentävät rintamalle), Vojenizdat, Moskva 1992, s. 23.
  19. ”Maali Itämeren rannikolla” – ks. esimerkiksi N. A. Gunbin: V grozovom nebe (Ankaralla taivaalla), Jaroslavl 1984, s. 148–149; A. N. Kot: Na dalnih marshrutah (Kaukolennoilla), Politizdat Ukrainy, Kiev 1983, s. 119–121; A. I. Molodtšij: Samolet uhodit v notsh (Lentokone nousee yöhön), DOSAAF, Moskva 1986, s. 217–226. Entisessä DDR:ssä Pe-8 -kirjansa aloittanut edellä mainittu Unger lienee toistaiseksi ainoa tutkija, joka päässyt käyttämään ADD:n arkistoa.
  20. Golovanovin muistelmien (Dal'njaja bombardirovotshnaja ... Kaukوپommitusilmavoimat) osia julkaistiin Oktjabr-aikakauslehden numeroissa 7/1969, 5/1970, 9 ja 11/1971 sekä 7/1972. Julkaisemisen epä-säännöllisyys johtunee sensuurin toiminnasta. Julkaisemisen keskeytyksestä ja ladotun kirjan painokiellosta ks. S. Gribanov: Založniki vremeni (Ajan panttivangit), Vojenizdat, Moskva 1992, s. 191.
  21. Groehler 1991, s. 145.
  22. Ks. Jaakko Hyvönen: Yöhävittäjätoiminnasta 1915–1945, Helsinki 1985, s. 197–215.
  23. Ks. Marshall Lindholm: Flyg i natt, Allhems förlag, Malmö 1952, s.

- 74–92; J. K. Paasikivi: Jatkosodan päiväkirjat, Juva 1991, s. 366–373, sekä tekijän suorittama Lindholmin haastattelu lokakuussa 1992.
24. Virheellinen tieto Suomen jo maaliskuussa 1944 solmimasta rauhasta esimerkiksi kirjoissa: N. A. Gunbin 1984, s. 149; ja D. K. Peremot: Na dalnih maršrutah (Kaukolennoilla), Belarus, Minsk 1985, s. 108.
  25. I. G. Inozemtsev: Pod krylom – Leningrad (Siipien alla – Leningrad), Vojenizdat, Moskva 1978, s. 209–210.
  26. Ks. esimerkiksi VTT No. 344/8.6.1944, No. 346/10.6.1944. Joitakin yksittäisiä ADD:n lentoja Kannakselle ja Suomenlahdelle lienee kuitenkin suoritettu, mutta laajamittaisesti ADD ei osallistunut suurhyökkäykseen kesäkuussa 1944.
  27. A. A. Novikov: V nebe Leningrada (Leningradin taivaalla), Nauka, Moskva 1970, s. 258.
  28. 12. Pommituslentorykmentin komentajan sijainen majuri A. A. Šumejko kaatui Kannaksella, B. Kaleloven seudulla 10.6.1944. Hänet nimitettiin Neuvostoliiton sankariksi kuoleman jälkeen 2.8.1944. Ks. Geroi Sovetskogo Sojuza (Neuvostoliiton sankarit), tom 2, Vojenizdat, Moskva 1988, s. 804. 9.6.1944 saatu vanki: ks. PM/tied.os. Poimintoja sv- ja asiakirjatiedoista ajalla 15.–19.6.1944, T 4949/7. SARk. Huomautus: alasammutusta ”Pe-2” -koneesta saadun vangin yksikkö tunnistettiin virheellisesti ”32. Syöksypommituslentorykmentiksi”. Kysymyksessä oli itse asiassa Tu-2 -koneilla varustetun ”tuntemattoman” 334. Pommituslentodivisioonan alainen 132. Pommituslentorykmentti, mikä voidaan päätellä yksiköstä saatujen muiden tietojen perusteella.
  29. Novikov 1970, s. 264–270.
  30. Inozemtsev 1978, s. 215; Novikov 1970, s. 280.
  31. Vrt. viite 28.
  32. Ks. T. B. Durasova: Budet žit’ Rodina – budet žit’ i my (Isänmaa tulee elämään – niinkuin mekin; 72. Pipapommituslentorykmentin historiikki), Karelija Petrozavodsk 1985, s. 3–5.
  33. Ks. esimerkiksi R. Pajari: Jatkosota ilmassa, Juva 1982; H. Valtonen: Lento-osasto Kuhlmeij, Jyväskylä 1991.
  34. Obzor bojevyyh dejstvij 13 vozdušnoi armii za ijun’ mesats 1944 g. (13. Ilma-armeijan esikunnan katsaus taistelutoimintaan kesäkuussa 1944). Myllyniemen–Mannisen kokoelma PK 1902. SARk.
  35. Esimerkiksi 12. ja 14.6. laadituissa Vihollistilannetiedotuksissa esitetään luettelo Kannaksen läpimurtotaistelussa kunnostautuneiden joukkojen komentajista, mm. ”toistaiseksi tuntemattomat kenr.maj. Štšerbakov (siis em. 113. Pommituslentodivisioonan komentaja) ja ev. Skolk – tai Skok” (eli siis 334. Pommituslentodivisioonan komentaja). Mainituissa VTT:ssä kehoitetaan ”yhtymiä esimerkiksi sotavankien kuulusteluissa kiinnittämään huomiota yllämainittujen komentajien johtamien yksiköiden selville saamiseen.” Eversti Skok on vielä 21.6. päivättyssä VTT:ssä tuntematon, vaikka hänet olisi voitu löytää Tiedusteluosaston kortistoista 72. Pipapommituslentorykmentin komentajana vuodelta 1941!
  36. Ks. Inozemtsev 1978, s. 233.; S. I. Rudenko: Krylja pobedy (Voiton siivet), Vojenizdat, Moskva 1976, s. 323; 16-ja vozdušnaja (16. Ilma-armeija), Vojenizdat, Moskva 1973, s. 322.
  37. Ks. Novikov 1970, s. 271–272. On todettava, ettei amerikkalaisista lähteistä löydy mitään mainintoja tästä B-17 -suunnitelmasta – kui-

tenkin VTT No. 335, pvm 30.5.1944 kertoo: "Saatujen tietojen mukaan on NL:n käytössä mm. englantilaisia Mosquito ja amerikkalaisia B-17 -koneita." – Ko. tyyppinimet olivat siis todella esiintyneet siepauksissa.

38. Von Hardesty: Red Phoenix, Smithsonian Institution, Washington D.C. 1982, s. 217–218.
39. 18. Ilma-armeijaksi muutetun ADD:n ensimmäinen laaja päivähyökkäys suoritettiin vasta 7.4.1945, kun 516 pommikonetta 108 hävittäjän saattamana pommitti Königsbergiä. Tämä pommitus suoritettiin neuvostoilmavoimien komentajan marsalkka Novikovin nimenomaisesti käskystä, ja marsalkka Golovanovin vastustuksesta huolimatta. Golovanov oli katsonut, että 18. Ilma-armeijalla on riittämätön kokemus päivätoiminnasta ja saksalaiset hävittäjät tulevat aiheuttamaan huomattavat tappiot. Ks. Groehler 1991, s. 144 sekä A. Novikov: Sovetskaja aviatsija v bojah za Kenigsberg (Neuvostoilmavoimat taistelussa Königsbergistä), Vojenno-istoritsheskij zhurnal no 9/1968, s. 71–81.

Tekijä esittää parhaat kiitokset ye-eversti G-E. Strömbergille tämän esitelmän ensimmäiseen käsikirjoitukseen tehdyistä arvokkaista huomautuksista.

Lisäksi lähteinä käytetty:

Julkaisemattomat lähteet

PM/Tied.os. "Tietoja Neuvostoliiton ilmavoimien yksiköistä ja sijoituksesta Suomen rintamalla", Tilanne 1.5.1944, 15.6.1944, 15.7.1944 ja 10.8.1944. SARK.

PM/Tied.os. Tied.pvk. No. 6340. "Havaintoja vihollisen ilmavoimista Suomen rintamalla ajalta 1.10.43–30.4.1944", 27.5.1944. T 17917. SARK.

Julkaistut lähteet

Geust, C-F.: Under the Red Star, Airline, Shrewsbury, 1993.

Geust, C-F., Keskinen, K, Stenman, K.: Red stars – Soviet Air Force in World War two, AR-kustannus, Forssa 1993.

Giljarevskij, V.: Vojna morskije lettshiki o bojevom puti 47-go shturmovogo aviapolka VVS VMF (Laivaston ilmavoimien 47. Maataistelulentorykmentin historiikki), Moskva 1992.

Karhunen, J.: Torjuntavoitto Kannaksella 1944, Helsinki, 1985.

Krylja Baltiki, Kaliningrad 1979.

Helsingin pommituksiin osallistuneiden ADD-lentäjien muistelmia:

Bodganov, N.: V nebe -gvardejskij Gattšinskij (Taivaalla Gattshinan kaartilaiset), Lenizdat, Leningrad 1980.

(suomeksi ks. Toivanen, Y. ja Kopilow, I.: Eräs ADD:n lentorykmentti

joka pommitti Helsinkiä, Feeniks no 1/1994 – 12.Ka.Le.R/12.Ka.Le.D/
VII Le.AK).

Kin'džušev, I.I.: K pobednym rassvetam (Voittoisia aamuja kohti), Vojeniz-
dat, Moskva 1978. (26.Ka.Le.R/2.Ka.Le.D/II Ka.Le.AK).

Summary

IN THE SKIES OF HELSINKI AND THE KARELIAN ISTHMUS IN 1944 – SOME ASPECTS ABOUT THE ACTIVITIES OF SOVIET LONG-RANGE BOMBER FORCE

The Long-Range Strategic Air Force, **ADD**, that was subordinated to the Supreme Soviet Military Command, **STAVKA**, had been established on March 5th, 1942. The long-range bomber divisions had then been detached from Soviet Air Force, established as a service of its own and subordinated directly to the Supreme Command, in other words, to Stalin himself.

ADD's Commander-in-Chief was Marshal of the Air Force Aleksander E. Golovanov who had been the Director General of Aeroflot at the end of the 1930's and taken part in the Finnish Winter War in 1939–1940.

Nevertheless, **ADD** did not have such strategic strike force at its disposal as had the "Eighth Air Force" of USAF or the "Bomber Command" of RAF. **ADD** had mainly made tactical strikes in various parts of the fronts as well as only some nightly long-range bombing flights of propagandistic nature deep in German rear, but achieving only relatively slight results.

Its targets had been inter alia Königsberg, Memel, Tilsit, Bucharest, Budapest and even Berlin in 1942–1943. **ADD** also carried out various transport flights, e.g. Molotov's tour to Great Britain and to the USA in May and June 1942 as well as Stalin's trip to Teheran in November–December 1943.

ADD made also air supply drops to the partisan detachments which were active in German rear. But in the daytime, **ADD** seldom flew to enemy rear.

In autumn 1943, **ADD** was composed of eight air force army corps. They flew mainly by twin-engine Il-4 and Li-2 bombers of Soviet origin but also American B-25 Mitchell planes were in their inventories. What **ADD** was almost completely deficient in, were heavy four-engine bombers with the exception of less than two dozen old fashioned Pe-8 planes. In 1944, **ADD** had altogether 1 070 planes at its disposal.

In winter 1943–1944, **ADD** operated in Leningrad area with almost its full capacity for the first time during "The Great Patriotic

War". Finns pretty soon got a concrete piece of information on ADD's arrival in Leningrad area as they caught POW's in one of its planes that had gone astray in the Karelian Isthmus.

According to the available information, Chief Operations Officer of ADD's 102. Flight Regiment, Captain Korobov mentioned evidently not a single word on air raids upon Finland. Nevertheless, he has in all probability been heavily suspected in the Soviet Union of revealing the attack plan to Finns. At least timing could have allowed the leakage because Stalin's decision on ADD's raids upon Finland was probably made in early December 1943 as a result of Stalin's trip to Teheran.

ADD executed three bombing raids upon Helsinki at the intervals of ten days; at the nights of February 6th/7th, 16th/17th and 26th/27th 1944. At those nights, altogether 2 120 flights were counted. The object was to enforce Finland cutting her relationship of co-belligerence with Germany and initiating peace negotiations with the Soviet Union.

Finns had organized their air defence and radio intelligence activities pretty well. The anti-aircraft barrage fire was for instance conducted by radar and radio intelligence had alerted the system in good time. Therefore the Finnish capital escaped the largest attack ADD had ever made so far with only minor damages.

ADD dropped altogether 10 980 bombs of which only 799 hit the urban areas of the city killing 145 persons. Damages had easily been manifold had the air defence and radio intelligence not been of that efficiency.

ADD's next supreme attack was directed at the southern coasts of the Gulf of Finland. At night on March 9th/10th, 1944, ADD bombed Tallinn by using 300 heavy bombers. The air defence of occupied Tallinn was remarkably weaker than that of Helsinki. The results were therefore burdensome: more than 53 per cent of all buildings were destroyed and almost 1 300 persons got killed.

At the end of this operation Finnish Flight Regiment 4 made a counter attack aided by friendly radio intelligence. ADD's bombers returned from Tallinn to the southern Karelian Isthmus in early morning on March 10th, 1944. Then 21 Finnish bombers joined the Soviet formation, bombed ADD's bases destroying runways, POL and ammo depots and dozens of planes without any friendly losses.

In late March, ADD commenced the transfer of its divisions southwards in order to get them ready for future air raids upon White Russia and Ukraine.

The Helsinki [and Tallinn] bombing in February–March 1944 was the first of ADD's strategic operations the number of which remained only marginal. It ended up with considerable losses and did not meet the required objectives.

It was not until September 1944, when ADD executed its second strategic air operation upon Budapest with unsatisfactory results of

same kind. After the unsuccessful strategic bombings of Helsinki [and Budapest], ADD was reorganized as 18th Air Army in December 6th, 1944. That terminated ADD's independent existence.

All Soviet publications concerning ADD's activities have been exceptionally strictly censored in general. The general air raids upon Helsinki are only been mentioned but marginally, if at all. Even the publishing of Air Marshall Golovanov's memoirs, Commander-in-Chief of ADD, has been suspended.

ADD did not take part in the general offensive in the Karelian Isthmus in June 1944. That operation of Leningrad Front was supported by 13. Air Army and the naval air force of Baltic Fleet.

However, 13. Air Army had been reinforced by two bomber divisions that belonged to the reserves of Soviet Supreme Command. Finnish intelligence was obviously mistaken when assuming these divisions to belong to ADD. The two divisions did not bomb Finnish rear but mainly the front-line.

Finnish Air Force was able to re-deploy its fighter force to pre-prepared rear air bases under control and without any losses. Attacking Soviet forces could be provided with heavy casualties by means of air control system and radio intelligence, created in time, as well as by the German Air Detachment Kuhlmei.

In June 1944, ADD was engaged in the operation of White Russia in which it again carried out mainly tactical bombings and air supply drops to partisans.

American researcher V. Hardesty has made following findings: *"The overall failure of Soviet air power to strike German rear installations, reserves, and retreating columns stands as one of the major criticisms of Soviet air operations."*

Thus, one can profoundly argue that the air war of the Karelian Isthmus in June 1944 had been far pre-determined already in the sky of Helsinki in February 1944. The most decisive result of Helsinki air defence is that its activities prevented ADD from taking part in the supporting of general army attack operation.

Soviet air power supported ground forces' onslaught fiercely and with a sense of purpose. Nevertheless, Finnish air bases were not bombed with the exception of the raids upon Lappeenranta and Immola on 2nd July 1944. Neither was the transfer of troops from East-Karelia harassed but marginally nor other targets bombed in the rear. That would have certainly been possible by using ADD, but only with considerable casualties.

This elevates the merits of Helsinki air defence still higher than has generally been recognized – still in no ways belittling the efficient interception battle of our Air Force against overwhelming odds in summer 1944. The most important precondition of the success was the battle control system and radio intelligence that had in time been established in the Karelian Isthmus.

Martti Turtola

SUOMI JA NEUVOSTOLIITON ANTAUTUMISVAATIMUS

Heti Viipurin menetyksen jälkeen 20.6.1944 kääntyi Suomen hallitus Ruotsin kautta Neuvostoliiton puoleen ehdottaen rauhankeskustelujen aloittamista. Vastaus tuli juhannusviikolla ja se sisälsi kohtalokkaan "kapitulaatio"- eli antautumissanan. Ulkoministeri Ramsayn lähettämä kuriiri toi vastauksen sanamuodon Helsinkiin. Siinä todettiin, että koska Suomen hallitus oli niin monta kertaa "pettänyt" neuvostohallitusta, viimeainittu ei ollut halukas ryhtymään keskusteluihin ennenkuin se saa vastaanottaa tasavallan presidentin ja ulkoministerin allekirjoittaman kirjeen, jossa ilmoitetaan Suomen olevan valmis "ehdoitta antautumaan".

Presidentti Rytö ja valtiovarainministeri Tanner olivat sitä mieltä, että Suomi voisi suostua sellaisiin ehtoihin, jotka takaisivat sen suvereenisuuden ja itsemääräämisoikeuden säilymisen. Sitä vastoin pääministeri Linkomies ja ylipäällikkö Mannerheim kiivaasti vastustivat minkäänlaisten neuvottelujen aloittamista vaaditulta pohjalta. Heidän kantansa voitti ja taistelua jatkettiin. Valittuun "sotilaalliseen linjaan" liittyi kiinteästi suostuminen muutamia päiviä myöhemmin Suomeen saapuneen Saksan ulkoministeri Ribbentropin vaatimuksiin. Mannerheimin edustaman linjan mukaisesti oli rintamat saatava kaikin keinoin jäykistymään ja hyökkäys torjutuksi. Vasta sen jälkeen Suomella olisi mahdollisuudet neuvotella rauhasta.

Suomalaisilla ei ollut tarkkaa tietoa kesällä -44 siitä, mitä "ehdotomalla antautumisella" viime kädessä tarkoitettiin. Vasta loka-kuussa -93 Moskovassa sijaitsevasta Venäjän federaation ulkoministeriön arkistosta tämän kirjoittaja löysi asiakirjan nimeltä **Documentti Suomen ehdottomasta antautumisesta** (Salainen luonnos). Se on laadittu kesäkuun lopulla -44.

Sopimusluonnos osoittaa selkeästi, että kesäkuussa -44 Neuvostoliitto sovelsi Suomen suhteen "sotilaallista ratkaisumallia", sillä asiakirja on korostetusti sotilaallinen luonteeltaan. Toteutuessaan se olisi merkinnyt Suomen osittaista tai täydellistä miehitystä ja

puolustusvoimien ehdotonta antautumista sekä aseistariisuntaa. Suojeluskunnat olisi hajoitettu ja niiden sekä liitännäisjärjestöjen kaikki jäsenet olisi määräysten mukaan internoitu (vangittu). Suomen koko talouselämä olisi asetettu Neuvostoliiton valvontaan ja tukemaan sen sotataloutta. Kansalaisten perusvapauksiin olisi ankarasti puututtu ja sekä tuomiovallasta että järjestyksenpidosta viime kädessä olisi vastannut neuvostoarmeija.

Torjuntavoittojen merkitys

Suomen armeijan kesäkuun lopulla ja heinäkuun alussa savuttamien torjuntavoittojen ansioksi on luettava, että syyskuussa -44 neuvostojohto luopui vaatimasta ehdotonta antautumista ja palasi jo keväällä harjoitetulle ”poliittisen ratkaisun linjalle”. Suomen armeijan kohonnut taistelutahto ja sotilasjohdon taitava ja kylmäverinen toiminta ratkaisutaistelujen yhteydessä Talissa, Ihantalassa, Vuosalmella ja Ilomantsissa pelastivat Suomen miehitykseltä.

Summary

FINLAND AND THE SOVIET DEMAND FOR SURRENDER

Immediately after the loss of Viipuri on June 20, 1944 the Finnish Government turned through Sweden to the Soviet Union and suggested commencing peace talks. The answer arrived in the Midsummer week and included the fatal word 'surrender'.

The text was brought to Helsinki by a courier of Foreign Minister Ramsay. It contained a statement that because the Finnish Government had so many times deceived the Soviet Government, the latter was not willing to initiate any talks before it received a letter, signed by the President and Prime Minister, indicating that Finland was ready for unconditional surrender.

President Ryti and the Minister of Finance Tanner shared the opinion that Finland could agree with such preconditions which should guarantee the preservation of her sovereignty and the right of self-determination. On the other hand, Prime Minister Linkomies and the Supreme Commander Mannerheim vehemently opposed the beginning of negotiations of any kind on the demanded basis. It was the latter attitude that won and the fighting was continued.

The chosen 'military line' was closely associated with the consenting to the demands of Germany's Foreign Minister Ribbentrop who arrived in Finland a couple of days later. According to the line, represented by Mannerheim, it was necessary to get the fronts stiffened and repuls the attack. Only after that Finland could have possibilities to negotiate on peace.

In the summer 1944 Finns did not have exact information on what the phrase 'unconditional surrender' ultimately held. It was not until October 1993 when a document was found by the author in the archives of the Foreign Ministry of the Russian Federation, titled **'The Document on the unconditional Surrender of Finland'** (A classified Draft). It was prepared at the end of June 1944.

The agreement draft indicates clearly that in June 1944 the Soviet Union had decided to use 'military solution' with Finland, because the document was profoundly military by nature. The execution of the document had meant the partial or complete occupation of Finland as well as the unconditional surrender and disarming of her armed forces.

According to the regulations, the Civil Guards would have been dissolved and all their members as well as the members of organizations associated with the Civil Guards would have been interned (taken into custody). The whole Finnish economy would have been placed under the Soviet Union's control and in support of its war economy. Citizens' basic rights would have been heavily restricted and the judicial power as well as the maintenance of law and order would have been handed over to the Soviet Army.

The Significance of the Interception Victories

The interception victories gained by the Finnish Army at the end of June and at the beginning of July 1944 deserve the credit for the fact that in September 1944 the Soviet leadership ceased demanding unconditional surrender and returned to the 'line of political solutions' it had pursued already in spring.

The enhanced fighting spirit of the Finnish Army as well as military leadership's skilful and cold-blooded functioning in the decisive battles at Tali, Ihantala, Vuosalmi and Ilomantsi saved Finland from occupation.

Ohto Manninen

NEUVOSTOJOUKOT SUOMEN RAJOILLA KESÄLLÄ 1944

Luettelo perustuu Neuvostoliitossa ilmestyneeseen kirjallisuuteen, sodanaikaisiin tiedustelulähteisiin sekä Venäjän puolustusministeriön arkiston asiakirjoihin.

Lyhenteitä:

A	= Armeija	Army
AK	= Armeijakunta	Corps
D	= Divisioona	Division
Jv	= Jalkaväki	Infantry
JR	= Jalkaväki- eli tarkk'- ampujarykmentti	Infantry regiment
Ka	= Kaartin	Guards
Kv	= Kevyt	Light
Mhl	= Maahanlasku	Airborne
Pr	= Prikaati	Brigade
Ps	= Panssari	Armored
R	= Rykmentti	Regiment
Rs	= Raskas	Heavy
Rynn	= Rynnäkkö	Assault
TR	= Tykistörykmentti	Artillery regiment
Vuor	= Vuoristo	Mountain

KANNAKSELLA

Leningradin Rintama (armeijakenraali, 18.6.– Neuvostoliiton marsalkka L. A. Govorov).

Armeijat:

21. Armeija (kenraaliluutnantti; 18.6.– kenraalieversti D. N. Gusev).

Ylijohdon reservistä 1.5. Leningradin Rintamalle. Siirretty syyskuussa ylijohdon reserviin.

23. Armeija (kenraaliluutnantti A. I. Tšerepanov, 2.7.– kenraaliluutnantti V. I. Švetsov).

Kannaksella toukokuusta 1941 alkaen.

59. Armeija (kenraaliluutnantti I. T. Korovnikov).

Siirretty Kannakselle 23.–25.6.1944. Siirretty 26.11. ylijohdon reserviin.

Armeijakunnat:

6.AK (kenraalimajuri I. I. Fadejev)

Esikunta ollut Narvan tienoilla, Kannakselle 18.6. Muolaanlammen–Muolaanjärven alueella, Heinjoen aseman ohitse, maantielle Tali–Taotsenali. 1944 23.A:aan, 20.6. hyökkäsi Lyykylään. 2.7. asemaan Niemelä–Kokonsalmi. 23.A:ssa Vuosalmen suunnalla jo 10.7., taistelussa 14.7.

Joukot:

13.D 18.6.–10.7., 14.7.–30.8.

142.D 14.–16.7.

177.D 30.6.–9.7.

327.D 10.7.–(5.9.)–.

382.D 19.6.–14.7., 16.7.–(5.9.)–.

30.KaAK (kenraaliluutnantti N. P. Simonjak)

Sai 8.5. tehtävän valmistautua 21.A:n alaisuudessa hyökkäykseen; rintamareservistä 21.A:lle, siirretty 3.–9.6. Kannakselle. Hyökkäsi 10.–13.6., rintamareserviin 15.6. Rintamareservissä 16.–24.6. Ryhmittyi 23.6. iltaan mennessä, oli 24.6. alueella Summa-Lehtola–Kämärä–Huumola. Hyökkäsi 21. Armeijassa 25.6., ja otti 25.6. 109.AK:lta alueen Repola–Marjamäki–Tali. Taistelussa Ihan-talan suunnassa 25.6.–3.7., käsketty rintamareserviin 5.7. (4.7. ak pois 21.A:sta), mutta 63.KaD oli taistelussa vielä 10.7. asti. Siirretty Kannakselta, todettu Narvan suunnalla 29.–30.7. (Vahvenukset 9.6. 31.PsR, 260.KaJärPsR, 27.PsR, 397.RynnTR ja 25.6. 260.PsR, 394.RynnTR, 27.PsR, 397.RynnTR).

Joukot:

45.KaD

63.KaD

64.KaD.

43.AK (kenraalimajuri A. I. Andrejev)

Tuotu 2.7.1944 59.A:aan Viipurinlahdelle.

Joukot:

80.D 2.7. (saapui 3.–5.7.) – (vielä 17.8., siirretty 17.–27.9. muualle).

124.D 2.7.– (vielä 17.8., siirretty 17.–27.9. muualle).

224.D 16.7.1944 – (vielä 17.8., siirretty 17.–27.9. muualle).

94.AK (kenraalimajuri I. I. Popov)

Muodostettu mahd. 31.8.1943, oli Ukrainassa 17.4.1944 asti. Karjalan Rintamassa 11.–22.6., tuotu 15.6. alkaen 7. Armeijalle Mankulon–Okulovon alueelle. Ylijohdon johtoon 22.6., siirretty Kannakselle Leningradin Rintamalle, rintamareservistä 21. Armeijalle 8.7. klo 01 alkaen, otti puolustuksessa osan rintamasta vastuulleen 14.–16.7. (esikunta oli elokuussa Viipurissa).

Joukot:

135.D kesäkuu– (17.8., siirretty 17.–27.9. muualle).

221.D kesäkuu 1944– (17.8., siirretty 17.–27.9. muualle).

286.D 14.7.– (17.8., siirretty muualle 17.–27.9.).

327.D kesäkuu–8.7.1944.

97.AK (kenraalimajuri M. M. Busarov)

Stavkan reservistä 28.4. Leningradin Rintamalle. Siirtyi 4.–7.6. Sarzhenskojen ja Streljnan alueelle ja 8.6. rintaman läheisyyteen Kannaksella; hyökkäsi 10.–11.6.1944 (ensin 21.A:ssa Lounatjoen suunnalla, 11.6. klo 15 alkaen 23.A:ssa), siirretty 12.6. rintama-reserviin. Siirretty etulinjaan ja hyökkäsi 19.6., Viipurin operaatiossa 20.6. Hyökkäystehtävä Talin suunnassa 20.6., Viipurin ja Saimaan kanavan suunnalla 30.6. 21.A:n reserviin 15./16.7., mutta silti puolustustehtävä Viipurin kohdalla. Rintamassa uudelleen (jo 12.8.) ja siirretty 59.A:aan syyskuussa.

Joukot:

- 80.D (jo 27.9.).
- 90.D 20.6.– (ei 30.6.).
- 178.D (jo 28.4.) – (vielä 22.6., ei enää 30.6.), (ei 1.8., mutta jo 12.8.) – (edelleen 27.9.).
- 314.D 22.6.– (edelleen 27.9.).
- 358.D (jo 28.4.) – (5.9.).
- 372.D 12.6.–7.7., 16.–17.7.
- 381.D (jo 28.4.) –11.6.

98.AK (kenraaliluutnantti G. I. Anisimov)

23.A:ssa huhtikuun lopusta alkaen, saanut kaksi 124.AK:n (177. ja 281.D) ja yhden 108.AK:n (372.D) divisioonan. Hyökkäsi 12.6. ja 13.6. Vehmaisissa. Äyräpäähän. Siirretty 14./15.7. 21.A:lle. Siirretty 4.9. 23. Armeijalle.

Joukot:

- 92.D 15.–16.6., (ei 20.6. mutta jo 22.6.) –23.6., 1.–9.7.
- 177.D (jo 1.6.) – (vielä 20.6., ei 22.6.), 10.7.– (4.9.)–.
- 281.D (jo 1.6.) – (17.8.)–.
- 372.D (jo 9.6.) –12.6.1944.
- 381.D 12.6.– (12.8.)–.

108.AK (kenraaliluutnantti M. F. Tihonov)

Muodostettu 26.12.1943. 23. Armeijan reservinä toukokuussa 1944. Sitten rintamareservissä, ryhmittymässä 9.6., annettu 21.A:lle 11.6., sen reservistä keskitetty 12.6. Terijoelle, taisteluun

Raivololan tasalla 13.6.; 46.D. eteni Koivistolle, muut Viipurin operaatioissa 20.6. Hyökkäystehtävä Viipurin suunnalla 20.–29.6. ja Saimaan kanavan suunnalla 30.6.–3.7. 21.A:n reserviksi 14./16.7. Oli armeijan reservissä vielä 31.7., mutta siirretty Kannakselta ja todettu Narvan suunnalla 4.8. Rintamareservissä Pulkovossa jo 7.8.

Joukot:

- 46.D (jo 31.5.)–31.7.
- 90.D (jo 31.5.)–20.6., (jo 30.6.)–(31.7.)–.
- 178.D (jo 30.6.)–17.7., 31.7.–.
- 268.D (jo 20.6.)–(ei enää 30.6.)
- 314.D (jo 9.6.)–(vielä 20.6., ei 22.6.)
- 372.D (jo 31.5.)–(ei 9.6.), 7.7.–14./16.7., 17.7.–.

109.AK (kenraaliluutnantti I. P. Alferov)

Rintamareservissä Leningradin lounaispuolella toukokuussa. 21.A:lle, hyökkäsi Rajajoella 10.6.1944, hyökkäystehtävä vielä 24.6., mutta ei enää 30.6. Keskittymässä 3.7. Sai 4.7. käsken korvata 30.KaAK:n, rintamaan 5.7. Rintamareserviin 15.7. ja siirretty Kannakselta. Todettu Narvan suunnalla 25.7. (Alistettuina olivat 14.6. 185.PsR ja 1.PsPr.)

Joukot:

- 13.D (mahd. jo 15.–16.6., ilmeisesti 17.6.)–18.6.
- 72.D 2.6.–(14.6.), mahd. reservissä 17.–21.6.; 22.–24.6., (jo 3.7.)–(14.7.).
- 109.D (jo 3.6.)–(ei enää 24.6.), (ei vielä 29.6., on 3.7.)–(19.7.)–.
- 125.D 8.–15.7.
- 265.D 5.–7.7.
- 286.D (jo 5.6.)–14.7.

110.AK (kenraalimajuri A. S. Grjaznov)

Aluksi rintamareservissä, 12.6. illalla 21.A:n reserviin. Taisteluun 21.A:ssa 16.6., Viipurin suunnassa (265.D Viipurin operaatioissa 20.6.). Armeijakunta 20.6. reserviin Säiniön alueella. Ihantalan suunnalla 26.6. alkaen. Vedetty rintamasta 5.7. 21. Armeijan reserviin, rintamareserviin 5.7. ja siirretty Kannakselta.

Joukot:

109.D (jo 24.6.) – (vielä 29.6.).

168.D (jo 1.6.) – (vielä 5.7.).

265.D (jo 1.6.) – 4.7.; 7.7. –.

268.D (jo 1.6.) – (ei 20.6.), 30.6. – (vielä 5.7.) –.

115.AK (kenraalimajuri S. B. Kozatšek)

Rintamassa 23.A:ssa, hyökkäsi 12.6. ja päätyi Vuokselle. Taistelussa Vuosalmella.

Joukot:

10.D (jo 1.6.) – (17.8.1944) –.

92.D (jo 1.6.) – 15.6.1944, n. 16.6. – n. 20.6., 24.6. – 1.7.,
10.7. – (17.8.) –.

142.D (ei toukokuussa) – 14.7.1944, 16.7. – (17.8.) –.

314.D toukokuussa 1944.

382.D 14. – 16.7.

17. Linnoitusalue.

Jalkaväen divisioonat ja prikaatit:

10.D (kenraalimajuri I. M. Platov)

Ollut maaliskuusta 1942 Kannaksella.

– JR 62, 98, 204, TR 30.

115.AK:ssa (jo 1.6.) – (17.8.) 1944.

13.D (kenraalimajuri S. N. Aleksandrov)

Muodostettu Leningradissa 4. Nostoväkidivisioonaksi 27.7.1941, muutettu elokuun lopussa 5. NostoväkiD:ksi, nimenmuutos 13. Divisioonaksi 23.9.1941.

– JR 119, 172, 296, TR 48.

3. Baltian Rintamasta 1.6. Leningradin Rintamaan. Rintamareservissä siirretty kesäkuussa Kannakselle Himakolovon alueelle, jossa täydennetty 15.6. Otti 15. – 16.6. asemat 30. KaAK:lta. 109.AK:ssa (jo 17.6.) – 18.6., 6.AK:ssa 18.6. – 29.6., Muolaanlammen – Muolaanjärven alueella, Heinjoen aseman ohitse, maantielle Tali – Taotsenali(?).

Alueella Näättäjä–Niskojärvi–Kokonselkä–Opatta 30.6. ja alueella Saremaa–Kollvuori–Ryvänejärvi–Onnela–Karisalmi 2.7. Reservissä Kämärän seudulla. Rintamareserviin 10.7. Multamäen alueelle; alueelle Vampala–Lähdelampi–Matkatorppa 11.7. 6.AK:ssa 14.7.–(5.9.)–. Äyräpään länsipuolella 14.7., hyökkäykseen 15.7., puolustukseen 16.7. Kalalammen alueella lokakuusta alkaen. Siirretty 12.12. 59.A:n 43.AK:ssa Viipurin alueelta Puolaan.

45.KaD (kenraalimajuri S. M. Putilov), entinen 70.D.

– KaJR 129, 131, 134, KaTR 96.

30.KaAK:ssa. Siirtyi 4.–8.6.1944 Muhovitsysta Pesotšnajaan. Taisteluun 10.6.1944.

46.D (eversti S. N. Borštšev)

Muodostettu Leningradin sp:n Vaskelovossa 1. NKVD-divisioonaksi; nimenmuutos syyskuussa 1942.

– JR 176, 314, 340, TR 393.

108.AK:ssa, ilm. rannikkovartiosta Viipurinlahdella 18.–27.6., samassa ak:ssa (5.7.)–31.7. Siirretty ilmeisesti sen jälkeen Kannakselta.

63.KaD (kenraalimajuri A. F. Štšeglov), entinen 136.D (II kokoonpano).

– KaJR 188, 190, 192, KaTR 133.

30.KaAK:ssa. Siirtyi 3.–7.6. Tseremykinosta Tšernaja retškaan Kannakselle. Taisteluun 10.6.1944.

64.KaD (kenraalimajuri I. D. Romantsov), entinen 327.D.

– KaJR 191, 194, 197, KaTR 134.

30.KaAK:ssa. Siirtyi 5.–9.6.1944 Novo Kempolovosta Srednye Jukkiin. Taisteluun 11.6.1944.

72.D (kenraalimajuri I. I. Jastrebov)

Muodostettu Leningradissa joulukuussa 1941.

– JR 14, 133, 187, TR 9.

Rintamareservissä Kannaksella toukokuussa. 109.AK:ssa 2.6. alka-

en, 4.–5.6. Pesotšnoje–Glukoje–Novoselki -alueelle; hyökkäsi 10.6., Kuuterselässä 13.–14.6.; mahd. armeijakunnan reservissä 17.–22.6. Valtasi 22.6. Tali–Repola -alueen, rintamassa –24.6. Marssi Talin alueelle 3.7., Raikalan alueelle 4.7., rintamaan 5.7. Salojärven länsipuolella. 109.AK:ssa edelleen (jo 5.7.)–(vielä 14.7.). Rintamareserviin 15.7. ja siirretty Kannakselta rautateitse.

80.D (eversti D. N. Kuzmin)

Muodostettu 18.7.1941 Leningradin 1. Kaartin Nostoväkidivisioonaksi, nimenmuutos 80. Divisioonaksi 23.9.1941.

– JR 77, 153, 218, TR 88.

43.AK:ssa 4.7.–(17.8.)–. Siirretty syyskuussa 97.AK:aan (siellä jo 27.9.).

90.D (kenraalimajuri N. G. Ljahtšenko)

– JR 19, 173, 286, TR 96.

108.AK:ssa (jo 31.5.)–20.6., (jo 30.6.)–(14.7.)–.

92.D (kenraalimajuri J. A. Panitškin)

Muodostettu syyskuussa 1942 nimenmuutoksella 20.NKVD-divisioonasta.

– JR 22, 203, 317, TR 60.

Kannaksella helmikuusta 1942 lähtien. 115.AK:ssa (jo 30.4.1944), irti rintamasta 12.–14.6. Oli 98.AK:ssa 15.–16.6., 22.–23.6. ja 1.–9.7. ja 115.AK:ssa 10.7.–(17.8.)–.

109.D (kenraalimajuri N. A. Truškin)

Muodostettu elokuussa 1942 nimenmuutoksella 21.NKVD-divisioonasta.

– JR 381, 456, 602, TR 404.

109.AK:ssa (jo 3.6.)–23.6. Lähti 3./4.6. marssille alueelle Oranienbaum–Sojokino–Kr.Sloboda; merikuljetus yöllä 4./5.6. yli Suomenlahden ja ryhmittyi alueelle Kaupilovo, Aleksandrovskaja, Tarhovka. Rintamaan 9.6., hyökkäsi 10.6.–14.6., rintamaan taas 15.6., taistelussa edelleen 21.6. ja 23.6.; 23.6. siirretty alueelle Värekoski–Remela, sai täydennystä 25.6. Alueelle Korvala–Harju–Tammisalo

29.6. 109.AK:ssa 3.7.–(19.7.)–. Ryhmittyi 3.7., taistelussa, kunnes antoi alueen 7.7. 286.D:lle. Sai Nurmilammen alueella 8.7. täydennystä; Kuuselaan 11.7. Leipäsuon asemalle 14.7.; siirtyi 17.–19.7. Kerstovon alueelle.

124.D (eversti M. D. Paptšenko)

Muodostettu Schlüsselburgissa huhtikuussa 1943 runkona 56., 102. ja 138.JvPr.

– JR 406, 622, 781, TR 469.

59.A:aan 28.6., 43.AK:aan 2.7.1944–(17.8.). Ilmeisesti siirretty Kannakselta syyskuussa.

125.D (eversti V. K. Zinovjev)

Leningradin sotilaspiiriin 1940.

– JR 466, 657, 749, TR 459.

Rintamareservissä, 109.AK:ssa 8.7.–15.7.1944, rintamareserviin 15.7.

135.D (eversti F. N. Romašin)

Muodostettu Kolomnassa (Moskovan sotilaspiirissä) 2.1942.

– JR 396, 497, 791, TR 276.

Ukrainassa vielä 17.4.1944, 94.AK:ssa (kesäkuussa Karjalan Rintamassa, sitten Kannaksella), rintamassa 8.7.–(17.8.)1944. 43.AK:ssa (27.9.1944).

142.D (eversti G. L. Sonnikov)

– JR 461, 588, 946, TR 334.

23. Armeijassa maaliskuusta 1943, erillisenä toukokuussa. 115.AK:ssa (jo 10.6.)–14.7., 6.AK:ssa 14.–16.7., 115.AK:ssa 16.7.–(17.8.)–.

168.D (eversti P. I. Olhovski)

– JR 260, 402, 462, TR 414.

3. Baltian Rintamasta 1.6. Leningradin Rintamaan. 110.AK:ssa (jo 12.6.)–(vielä 5.7.).

177.D (eversti V. M. Rzhanov)

Muodostettu 1940 Leningradin sotilaspiirissä.

– JR 483, 486, 502, TR 706.

124.AK:ssa siirretty 28.4. Leningradin Rintamalle. 98.AK:ssa (jo 1.6.)–(vielä 20.6.), 6.AK:ssa 30.6.–9.7. (30.6. alueelle Kaltovesi–Repola–Oisanlampi–Saremaa), 98.AK:ssa 10.7.–(4.9.)–; 43.AK:ssa (27.9.1944).

178.D (kenraalimajuri A. L. Kronik)

Muodostettu Barnaulissa 20.9.1939.

– JR 386, 693, 709, TR 332.

97.AK:ssa siirretty 28.4. Leningradin Rintamaan. 97.AK:ssa (vielä 22.6.), 108.AK:ssa (jo 30.6.)–17.7. (taistelussa 3.–7.7.), armeijareservissä 17.–30.7./1.8., 108.AK:ssa 31.7.–. 97.AK:ssa (jo 12.8.)–(vielä 27.9.).

221.D (kenraalimajuri V. N. Kušnarenko)

Muodostettu kesäkuussa 1943 Etelä-Venäjällä runkona 79.JvPr.

– JR 625, 671, 695, TR 659.

Ukrainassa vielä 17.4.1944. 94.AK:ssa (Karjalan Rintamassa kesäkuussa, sitten Kannaksella), rintamassa 8.7.1944–(17.8.)–. Ilmeisesti siirretty Kannakselta syyskuussa.

224.D (eversti F. A. Burmistrov)

Muodostettu Onegassa kesäkuussa 1942.

– JR 143, 160, 185, TR 111. Neuvostoliittolainen tieto 1.6.1944 kuitenkin, mahd. virheellisesti: JR 143, 406, 622.

Tuotu Virosta meritse 28.6.1944 59.A:aan, 43.AK:ssa 16.7.–. 59.A:ssa erillisenä (27.9.).

265.D (eversti F. I. Andrejev)

Muodostettu Moskovan lähistöllä Sofrinossa heinäkuussa 1941.

– JR 450, 941, 951, TR 798.

3. Baltian Rintamasta 1.6. Leningradin Rintamalle. 110.AK:ssa (jo 12.6.)–4.7., 109.AK:ssa 5.–6.7., 110.AK:ssa 7.7.–, siirretty Kannakselta.

268.D (eversti N. D. Sokolov)

Mahdollisesti muodostettu Mosyriassa (Läntinen sotilaspiiri) heinäkuussa 1941.

– JR 942, 947, 952, TR 799.

3. Baltian Rintamasta 1.6. Leningradin Rintamalle. 110.AK:ssa (jo 12.6.)–19.6., 108.AK:ssa 20.6., 110.AK 30.6.–(vielä 5.7.), siirretty pois).

281.D (eversti G. P. Isakov)

Muodostettu kesä–heinäkuussa 1941 Leningradissa.

– JR 1062, 1064, 1066, TR 816.

124.AK:ssa 28.4. Leningradin Rintamaan. 98.AK:ssa (jo 1.6.)–(17.8.)–. Ilmeisesti siirretty syyskuussa Kannakselta.

286.D (kenraalimajuri M. D. Grišin)

Muodostettu heinäkuussa 1941 Tšerepovetsissa.

– JR 994, 996, 998, TR 854.

109.AK:ssa 5.6.–14.7., 94.AK:ssa 14.7.–(17.8.)–, 43.AK:ssa (27.9.).

314.D (eversti M. S. Jelšinov)

Perustettu Kazakstanissa (Petropavlovskissa Keski-Aasian sp:ssä) heinäkuussa 1941.

– JR 1074, 1076, 1078, TR 858.

115.AK:ssa (vielä 1.6.1944), 108.AK:ssa (jo 9.6.)–(vielä 20.6.), 97.AK:ssa 22.6.–(27.9.)–.

327.D (kenraalimajuri E. V. Kozik)

Muodostettu todennäköisesti 1943/1944 vaihteessa.

– JR 159, 162, 164, TR ...

94.AK:ssa (Karjalan Rintamassa kesäkuussa, Leningradin Rintaman reservissä 9.7. asti). 23.A:n reservissä 9.–10.7., 6.AK:ssa 10.7.–(5.9.)–. Siirretty Metsolaan 14.7.

358.D (eversti S. A. Vrublevski)

Muodostettu Bugurusslanissa Volgan sotilaspiirissä elokuussa 1941.

– JR 1187, 1189, 1191, TR 919.

97.AK:ssa 28.4. Leningradin Rintamalle. 97.AK:ssa (jo 1.6.)–(5.9.)–, hyökkäsi 10.6. Ilmeisesti viety pois Kannakselta syyskuussa.

372.D (eversti P. I. Radygin)

Muodostettu Barnaulissa Siperian sotilaspiirissä syyskuussa 1941.

– JR 1236, 1238, 1240, TR 941.

108.AK:ssa (vielä 31.5., ei enää 9.6.). 98.AK:ssa –12.6., 97.AK:ssa 12.6.–20.6., 108.AK:ssa 21.–30.6., 97.AK:ssa 1.–7.7., 108.AK:ssa 7.7.–14.7., 97.AK:ssa 14.–17.7., 108.AK:ssa 17.7.–(31.7.)–.

381.D (kenraalimajuri A. V. Jakušov)

Muodostettu Zlatoust'issa Uralilla elokuussa 1941.

– JR 1259, 1261, 1263, TR 935.

97.AK:ssa 28.4. Leningradin Rintamalle. 97.AK:ssa (jo 1.6.)–11.6. (hyökkäsi 10.6.). 98.AK:ssa 12.6.–(17.8.)–. Ilmeisesti siirretty Kannakselta syyskuussa.

382.D

Muodostettu Kanskissa Siperiassa lokakuussa 1941.

– JR 1265, 1267, 1269, TR 946.

3. Baltian Rintamasta 1.6. Leningradin Rintamalle. Rintamareservissä –19.6., 6.AK:ssa 19.6.–14.7., 115.AK:ssa 14.7.–16.7., 6.AK:ssa 16.7.–(5.9.)–.

16. Linnoitusalue.

59.A:ssa ilmeisesti n. 18.7.–(27.9.)–.

17. Linnoitusalue.

23.A:ssa marraskuussa 1942 alkaen.

22. Linnoitusalue.

23. Armeijassa lokakuusta 1941 alkaen kesäkuuhun 1944.
21. Armeijassa, sitten (17.8.) Kannaksen eteläosassa rintaman alaisena.

260. Meriprikaati (kenraalimajuri I. N. Kuzmitšev)

Muodostettu Itämeren laivastosta 24.7.1942.

Koivistolla 21.–27.6.1944.

Panssarijoukot:

1.KaPsPr (eversti V. P. Volkov, 15.6. eversti V. L. Protsenko)

II liikkuvassa ryhmässä 10.–11.6, 14.6.. Tuki 21.A:ssa 12.6. 30.KaAK:aa, 15.6. 109.AK:aa ja 19.6. 110.AK:aa. Siirretty pois Kannakselta ennen 14.7., Kannakselta 24.7. Narvan suunnalle.

30.KaPsPr (eversti S. A. Sokolov), ent. 61.PsPr

Aluksi rintamareservissä ja siirtyi Kannakselle noin 14.6. Annettu 18.6. 21.A:lle III liikkuvaan ryhmään, siinä vielä 20.6. Eteni 18.6. Koiviston suunnalle. Tuki 26.6. 30.KaAK:aa. 21.A:sta 14.7. rintamareserviin. Oli jo 4.8. Narvan suunnalla.

152.PsPr (eversti A. N. Kovalevski)

I liikkuvassa ryhmässä (10.6.–14.6.). 21.A:ssa (15.6.). Tuki 19.6. 97.AK:aa. Oli heinäkuussa Kannaksella 21.A:ssa. Siirretty 23.7. Narvan suunnalle.

220.PsPr (eversti M. I. Lampusov)

Aluksi rintamareservissä (10.6.–14.6.). Annettu 18.6. 21.A:n 108.AK:ille. Kohti Koivistoa 18.6., Sommeeta 19.6. Siirretty pois Kannakselta ennen 14.7., Kannakselta 24.7. Narvan suunnalle.

26.KaLäpimurtoPsR (everstiluutnantti A. G. Kuts)

I liikkuvassa ryhmässä (10.6.–14.6.). 21.A:ssa (15.6.); osa tuki 19.6. 97.AK:aa. Siirretty pois Kannakselta ennen 14.7.

27.KaRsLäpimurtoPsR (everstiluutnantti D. A. Gnezdilov)

II liikkuvassa ryhmässä (10.6.–15.6.). 21.A:ssa (15.6., 31.7.), tuki 16.–17.6. 110.AK:aa, 25.6. 30.KaAK:aa. Alistettu 6.7. 97.AK:ille, sai siellä täydennystä 7.7. Edelleen (5.8.) 21.A:ssa.

27.er.PsR (majuri M. S. Tšernyh)

21.A:sta 13.7. rintamareserviin, viety Kannakselta 22.7. Mahd. sama kuin edellinen.

31.KaLäpimurtoPsR (majuri P. D. Primatšenko), ollut huhtikuuhun 1944 31.PsR.

21.A:ssa 1.6.1944–, 30.KaAK:ssa (10.6.). Tuki 14.–18.6. 109.AK:aa ja 18.6. 97.AK:aa 18.6. II liikkuvaan ryhmään 20.6. Siirretty Kannakselta ennen 14.7. Kannakselta 21.7. Narvan suunnalle.

46.KaLäpimurtoPsR (everstiluutnantti A. S. Paršev; everstiluutnantti P. V. Lapin)

23.A:ssa, tuki 98.AK:aa (10.–18.6.). Rintamareserviin Vuoksen taisteluista.

98.PsR (majuri K. L. Nefedov tai J. J. Baryilov)

Rintamareservistä 21.A:lle 10./11.6., tuki 109.AK:aa 11.6., 108.AK:aa 14.–19.6. (myös 109.AK:aa 15.6.). 21.A:sta rintamareserviin 14.7. Siirretty 19.7. Narvan suunnalle.

124.PsR (everstiluutnantti N. P. Kiselev)

Muodostettu 24.PsD:sta syyskuussa 1941.

Tuli VT-linjan taisteluihin, rintamareservistä 16.6. 21.A:lle, tuki 110.AK:aa 17.–18.6. Siirtyi 94.AK:n alaisuuteen 14.7. Oli edelleen (5.8.) 21.A:lla.

185.PsR (everstiluutnantti A. K. Juhatskij)

21.A:ssa, Terijokea valtaamassa 11.6., tuki 14.–18.6. 109.AK:aa. Siirretty Kannakselta ennen 14.7. Siirretty Kannakselta 25.7. ja todettu Narvan suunnalla 5.8.

226.PsR

Tuki n. 10.–11.6. 97.AK:aa 21.A:ssa. 23.A:n reserviin 12.6., tuki 98.AK:aa 14.–20.6. Siirretty rintamareserviin kesä- tai heinäkuussa.

260.KaLäpimurtoPsR (everstiluutnantti L. P. Krasnoštan)

21.A:n 30.KaAK 1.6. alkaen. Tuki 108.AK:aa 14.–18.6., 30.KaAK:aa 25.6., 109.D:aa 13.7. Siirretty 94.AK:lle 14.7. Oli edelleen 21.A:ssa (5.8.) ja 59.A:ssa (27.9.).

351.KaRsRynnTR (majuri M. F. Olejnikov)

Oli 21.A:n reservissä (10.6.), tuki 109.AK:aa 14.–18.6. ja II liikkuva ryhmä 20.6. Oli heinäkuussa 94.AK:ssa, edelleen 21.A:ssa (5.8.).

394.RsRynnTR (eversti G. A. Dutov)

30.KaAK:n reservinä 10.6. Tuki 110.AK:aa 14.–16.6. Rintamareservissä ja sieltä 108.AK:lle 18.6. Tuki 25.6. 30.KaAK:aa. Rintaman alaisuuteen 14.7.

396.RynnTR Su-152

21.A:n 30.KaAK:ssa 1.6.1944 alkaen. Tuki n. 10.–11.6. 97.AK:aa. Siirretty 21.A:n 97.AK:sta 23.A:n reserviin 12.6. Tuki 98.AK:aa 14.–18.6. Siirretty rintamareserviin. Tuki 13.7. 109.D:aa.

397.RynnTR (everstiluutnantti A. M. Medvedev)

Jaettuna I ja II liikkuvaan ryhmään (10.6.). Tuki 110.AK:aa 16.–18.6. Tuki 25.6. 30.KaAK:aa. Siirretty Kannakselta ennen 14.7.

938.RynnTR (everstiluutnantti P. A. Fedorov)

23.A:n 98.AK:ssa (jo 10.6.)–(vielä 19.6.). Rintamareserviin kesä–heinäkuussa.

952.RynnTR (eversti S. D. Tšesnokov)

Rintamareservissä (10.6., 14.6.). III liikkuvaan ryhmään (21.A:ssa) 18.6., edelleen 20.6.

1222.RynnTR (everstiluutnantti I. A. Birjukov)

Tuki 21.A:n 109.AK:ssa (10.6.–18.6.), tuki 97.AK:aa 18.6. Siirretty Kannakselta ennen 14.7. Siirretty 18.7. Narvan suunnalle.

1238.RynnTR (everstiluutnantti I. D. Kotov)

Tuki 30.KaAK:aa (10.6.), rintamareservissä. Tuki 108.AK:aa 14.–18.6. III liikkuvassa ryhmässä 20.6. Oli 90.D:lle alistettuna (14.7.). Oli 21.A:ssa (5.8.) ja 59.A:ssa (27.9.).

1326.RynnTR

Oli Kannaksella (20.7., ei enää 25.7.).

1439.RynnTR

21.A:n 30.KaAK:ssa 1.6. alkaen. Tuki 108.AK:aa 14.–18.6. ja 109.AK:aan 15.6. Siirretty Kannakselta ennen 14.7.

ITÄRAJALLA

Karjalan Rintama (armeijakenraali K. A. Meretskov).

Armeijat:

14. Armeija (kenraaliluutnantti V. I. Štšerbakov).

19. Armeija (kenraaliluutnantti G. K. Kozlov).

26. Armeija (kenraalimajuri, 26.8.– kenraaliluutnantti L. S. Skvirskij).

32. Armeija (kenraaliluutnantti F. D. Gorelenko).

7. Armeija (kenraaliluutnantti A. N. Krutikov –17.8., 27.8.– kenraaliluutnantti V. A. Gluzdovskij).

Pohjoinen puolustusalue (kenraalimajuri J. T. Dubovtsev).

Joukot:

12.MeriJvPr

63.MeriJvPr.

Armeijakunnat:

4.AK (kenraalimajuri P. V. Gnedin)

Muodostettu 4.4.1942, 7.A:ssa.

Joukot:

114.D

272.D

3.MPr

150. Linnoitusalue (4.8.)

162. Linnoitusalue (4.8.).

31.AK (kenraalimajuri K. F. Skorobogatkin)

Muodostettu 25.5.1943, 26.A:ssa.

Joukot:

45.D

83.D

205.D.

37.KaAK (kenraaliluutnantti P. V. Mironov)

Olemassa jo 19.1.1944. Tuotu Karjalan Rintamaan 9.–15.6. 7.A:ssa (kunnes käsketty 4.8. poissirrettäväksi), lastattu pois n. 10.8. mennessä. Alistettuna mm. 29.PsPr.

Joukot:

98.KaD

99.KaD

100.KaD.

94.AK vrt. Kannaksen joukot.

99.AK (kenraaliluutnantti S. P. Mikulskij 3.6.–)

Muodostettu 4.10.1943. Tuotu Karjalan Rintamaan 9.–15.6. 7.A:ssa (vielä 10.8.), rintaman alaisena (noin 1.9.) ja 14.A:ssa (noin 10.9.–).

Joukot:

18.D

65.D

114.D

310.D

30.HiihtoPr 4.8.–

32.HiihtoPr 4.8.–

162. Linnoitusalue (osittain) (jo 26.7.)–(vielä 30.7.).

126.KvVuorAK (eversti V. N. Solovjev)

Muodostettu 8.3.1944, 14.A:ssa (edelleen 11.9.).

Joukot:

31.HiihtoPr

72.MeriJvPr.

127.KvVuorAK (kenraalimajuri G. V. Golovanov –12.7., kenraalimajuri Z. N. Aleksejev 13.7.–3.9.)

Muodostettu 8.3.1944, 19.A:ssa 1.6.1944, rintaman reservissä Pašan aseman alueella (15.6.). 7.A:lle 6.7. (taistelussa 16.7.–4.8.), rintamareserviin 4.8., siirretty Suojärveltä 7.–10.8. Kotškomaan. 14.A:ssa (noin 1.9. alkaen).

Joukot:

30.HiihtoPr –3.8.

32.HiihtoPr –3.8.

33.HiihtoPr.

131.AK (kenraalimajuri M. A. Absaljamov 23.8.–28.9.)

Muodostettu 23.8.1944, oli 32.A:ssa (10.9.), 14.A:ssa.

Joukot:

14.D

10.KaD.

132.AK (kenraalimajuri S. P. Perkov 23.8.–27.9.)

Muodostettu 23.8.1944 Kemissä, siirretty Uhtuan suuntaan. 26.A:ssa (jo 10.9.).

Joukot:

27.D

54.D.

133.AK (kenraalimajuri Z. N. Aleksejev 3.9.–28.9.)

Muodostettu 3.9.1944, 19.A:ssa (jo 10.9.1944), ei ehtinyt Suomen sotaan.

134.AK (eversti G. E. Kalinovskij 3.9.–20.9.)

Muodostettu 3.9.1944, 19.A:ssa (jo 10.9.), ei ehtinyt Suomen sotaan.

135.AK

Muodostettu 3.9.1944, 32.A:ssa (jo 10.9.), ei ehtinyt Suomen sotaan.

Jalkaväen divisioonat ja prikaatit:

10.KaD (kenraalimajuri H. A. Hudalov), entinen 52.D

– KaJR 24, 28, 35, TR 29.

14.A:ssa.

14.D (kenraalimajuri F. F. Korotkov)

– JR 95, 155, 325, TR 143.

14.A:ssa.

18.D (kenraalimajuri M. A. Absaljamov –26.8., eversti P. V. Poluveškin 26.8.–)

Muodostettu Moskovan sp:n Rjazanissa huhtikuussa 1942.

– JR 419, 421, 424, KTR 1027.

Tuotu 9.–15.6. 7.A:ssa (jo 10.7.)–(vielä 10.9.).

21.D (eversti V. A. Arhangelskij)

Muodostettu Spaskissa.

– JR 94, 116, 326, KTR 78.

19.A:ssa.

27.D (eversti J. V. Koršunov)

Käsketty 10.8.1941 muodostettavaksi Rukajärvellä.

– JR 132, 239, 345, TR 53.

32.A:ssa (jo 1.6.)–(vielä 10.7.), 26.A:ssa (jo 10.9.).

45.D (eversti A. M. Mihajlov –6.7., kenraalimajuri I. V. Panin 6.7.–)

Muodostettu Louhessa huhti–toukokuussa 1943.

– JR 10, 61, 253, TR 178.

26.A:ssa, 31.AK:ssa (vielä 21.7., ei 22.7.), tuli 31.AK:aan 18.9.1944, 14.A:ssa syksyllä.

54.D (kenraalimajuri S. P. Perkov –30.8., eversti N. N. Degtarjev 30.8.–)

– JR 81, 118, 337?, TR 86 tai HpTR 491.

26.A:ssa.

65.D (eversti G. J. Kalinovskij)

Muodostettu heinäkuussa 1939 Tjumenissa. Tuotu Taka-Baikalin sotilaspiiristä.

– JR 38, 60, 311, TR 127.

Tuotu 9.–15.6. Karjalaan 7.A:n 99.AK:ssa (vielä 18.8.). 14.A:ssa (jo 1.9.).

67.D (eversti S. F. Tokarjev)

Muodostettu Syvärillä syys-lokakuussa 1941.

– JR 9, 452, 719, KTR 514.

19.A:ssa.

83.D (eversti N. I. Nikandrov)

Muodostettu Louhen luona 61. ja 85.MeriJvPr:sta tammikuussa 1944.

– JR 11, 26, 46, TR 588.

26.A:ssa.

98.KaD (eversti K. N. Vindušev), entinen 13.KaMhld

– KaJR 296, 299, 302, KaTR ...

Tuotu 9.–15.6. 7.A:n 37.KaAK:ssa kesä-elokuussa.

99.KaD (eversti I. I. Blazhevitš), entinen 14.KaMhld

– KaJR 297, 300, 303?, KaTR ...

7.A:n 37.KaAK:ssa kesä-elokuussa.

100.KaD (kenraalimajuri V. A. Leshtšinin), entinen 15.KaMhld

– KaJR 298, 301, 304, KaTR 243.

7.A:n 37.KaAK:ssa kesä-elokuussa.

104.D (kenraalimajuri G. A. Zhukov)

– JR 217, 273, 242, TR 290.

19.A:ssa.

114.D (eversti I. A. Moškalev –26.7., eversti N. A. Koshtšienko 26.7.–)

Ollut Zabajkalin sp:ssä Mongoliassa vuoteen 1941.
– JR 363, 536, 763, KTR 405.
7.A:n 4.AK:ssa (jo 1.6.)–(vielä 10.7.); 14.A:aan n. 10.9.

122.D (eversti A. N. Velitško)
– JR 420, 596, 715, TR 285 tai TR 438.
19.A:ssa.

176.D (eversti V. I. Zolotarev)
Muodostettu Maaselässä 65. ja 80.MeriJvPr:sta helmikuussa
1944.
– JR 52, 55, 63, TR 728.
32.A:ssa.

205.D (eversti M. A. Beloskurskij)
Muodostettu Murmanskissa Poljarnaja divisioonana kesällä 1941.
– JR 38 (16.6. asti numeroltaan 731), 577, 721, KTR 672.
26.A:n 31.AK:ssa.

272.D (eversti V. M. Meškov)
Muodostettu 15.7.1941 Tihvinässä.
– JR 1061, 1063, 1065, TR 815.
7.A:n 4.AK:ssa.

289.D (kenraalimajuri T. V. Tommola –29.6., kenraalimajuri N. A.
Tshernuha 29.6.–)
Muodostettu lokakuun lopussa 1941 Karhumäessä.
– JR 1044, 1046, 1048, TR 821.
32.A:ssa.

310.D (eversti N. A. Koštshienko –15.7., eversti N. V. Rogov 15.7.–)
Muodostettu heinäkuussa 1941 Kazakstanin Ahmolinskissä.
– JR 1080, 1082, 1084, KTR 860.
Tuotu 9.–15.6. Karjalaan. 7.A:n 4.AK:ssa. 99.AK:ssa.

313.D (eversti N. F. Tsygankov)

Muodostettu Izhevskissa ja Votkinskissa elokuuhun 1941 mennessä.

– JR 1068, 1070, 1072, TR 856.

32.A:ssa.

341.D (eversti I. V. Obydenkin)

Muodostettu todennäköisesti 77.MeriJvPr:n pohjalle elo–syyskuussa 1944.

– mahdollisesti JR 1139, 1141, 1143, TR 901.

19.A:ssa (jo 10.9.).

367.D (kenraalimajuri N. A. Tšernuha, kenraalimajuri J. P. Sinkevitch 13.6.–, eversti A. A. Startsev 10.8.–)

Muodostettu Shadrinskissa elokuussa 1941.

– JR 1217, 1219, 1221, TR 928.

26.A:ssa; 132.AK:ssa.

368.D (kenraalimajuri V. K. Sopenko)

Muodostettu Arkangelissa joulukuussa 1941.

– JR 1224, 1226, 1228, TR 939 (tai TR 959).

7.A:ssa (jo 1.6.)–10.7., 32.A:ssa 11.7.–. 14.A:ssa (n. 10.9.–).

2. Linnoitusalue (eversti S. J. Rossijtšenko)

14.A:ssa (1.6.).

23. Linnoitusalue

Mahdollisesti laivaston alaisena Pohjoisessa puolustusalueessa.

150. Linnoitusalue

7.A:ssa (jo 10.3.)–(11.9.) ja sen 4.AK:ssa (4.8.).

162. Linnoitusalue

7. Armeijassa (jo 10.3.)–(11.9.) ja sen 4.AK:ssa (4.8.).

3.MeriJvPr (eversti A. G. Kaverin)

Muodostettu Itämeren laivastosta 18.7.1941.

7.A:ssa (jo 1.6.), Tuuloksen maihinnousussa 24.6. Siirretty 30.7. Petroskoihin (samalla 32.A:aan) ja Suojärvelle, edelleen 3.8. Suvilahden-Moisionahon alueelle, taistelussa 8.–10.8. 14.A:aan n. 10.9. Muutettu 15.11. 3. Vuoristoprikaatiksi.

12.MeriJvPr (eversti V. V. Rassohin)

Muodostettu Pohjoisesta laivastosta syksyllä 1941.

Laivaston alaisena Pohjoisessa puolustusalueessa.

30.HiihtoPr

19.A:ssa (jo 1.6.1944), rintamareserviin 127.KvAK:ssa (jo 20.6.), 7.A:n 127.AK:ssa (jo 16.7.), 99.AK:ssa 4.8.–(10.9.), Korojärven alueella (8.8.).

31.HiihtoPr (eversti S. P. Lysenko)

14.A:n 126. Kevyessä Armeijakunnassa.

32.HiihtoPr

19.A:ssa (jo 1.6.), rintamareserviin 127.KvAK:ssa (jo 20.6.), 7.A:n 127.AK:ssa (16.7.). 99.AK:ssa 4.8.–(10.9.).

33.HiihtoPr (eversti V. Valli)

19.A:ssa (jo 1.6.), rintamareserviin 127.KvAK:ssa (jo 20.6.), 7. Armeijan 127.AK:ssa (16.7.), siirretty 4.8. rintamareserviin, ilm. jo 7.8. 32.A:ssa. Suvilahteen 2.8., Salmijärvelle 7.8., marssi Moisionahosta 9.8. Kuolismaalle. 14.A:aan noin 10.9.1944.

63.MeriJvPr (eversti A. M. Krylov)

Muodostettu Tyynenmeren laivastosta Uralin sotilaspiirissä 1941.

Laivaston alaisena Pohjoisessa puolustusalueessa.

69.MeriJvPr (eversti J. J. Zapiritš)

Muodostettu Tyynenmeren ja Mustanmeren laivastosta Siperian sotilaspiirissä 1941.

7.A:ssa (jo 1.6.), siirretty 30.7. 32.A:aan, Heinävaarassa 31.7.–3.8., Vuonteeseen 3.8., Kuolismaalle 4.8. 14.A:aan n. 10.9.

70.MeriJvPr (everstiluutnantti A. V. Blak)

Muodostettu Tyynenmeren laivastosta ja sotakoulujen miehistöstä Siperian sotilaspiirissä 1941.

7.A:ssa (jo 1.6.), Tuuloksen maihinnousussa (23.6.) siirretty 30.7. 32.A:aan, 31.7. Suvilahteen, Kuolismaalle 2.8., taistelussa 2.–10.8. 14.A:aan n. 10.9.

72.MeriJvPr (eversti I. P. Ambrosov)

Muodostettu Tyynenmeren laivaston miehistä Siperian sotilaspiirin Novosibirskissa 3.12.1941.

14.A:n 126.KvAK:ssa.

77.MeriJvPr

Muodostettu Mustanmeren laivaston ja sotakoulujen miehistöstä Pohjois-Kaukasian sotilaspiirin Ordzhonikidzessä 1941.

19.A:ssa. Liitetty ilmeisesti elo–syyskuussa 341.D:aan.

254.Pr

Muodostettu 1942.

Laivaston alaisena Pohjoisessa puolustuspiirissä.

Panssarijoukot:

7.KaPsPr (eversti N. N. Jurenkov), entinen 46.PsPr

7.A:ssa kesäkuussa (vielä 10.7.), 2. Liikkuvassa ryhmässä (taistelussa 1.7., Tulemajoelle 3.7., 13.7.), alistettu 6.7. 127.KvAK:lle, Uomaalla (15.7., 4.8.). 26.A:ssa (10.9.), rintaman reserviin 19.9.

29.PsPr (eversti I. D. Batšakašvili)

7.A:ssa kesäkuussa (10.7.), alistettu 37.KaAK:lle (3.7.), 1. Liikkuvassa ryhmässä (13.7., 19.7.), Hurrin alueella 16.7.–31.7. Siirretty 1.–3.8. 32.A:aan (vielä 11.9.), Kuolismaalle 4.8., Jaakimvaaraan 8.8.

38.KaPsPr (eversti F. I. Konovalov)

19.A:ssa.

70.KaPsR

7.A:ssa kesäkuusta–31.7., tuki 20.6. 37.KaAK:aa, 1. Liikkuvassa ryhmässä (13.7., 19.7.). Siirretty Stavkan käskyllä 1.8. reserviin (Lavajärven pohjoispuolella 1.8.), lastattu 7.8. Šotkussa muualle.

73.LäpimurtoPsPr (everstiluutnantti V. K. Aršinevskij)

19.A:ssa (1.6.), 14.A:ssa (11.9.).

88.PsR

19.A:ssa.

89.PsR (everstiluutnantti J. A. Sutškov)

7.A:ssa, tuki 4.AK:aa (20.6.,18.7.), vedetty reserviin heinäkuun lopussa.

90.PsR (majuri P. A. Preobraženskij –28.6., majuri V. I. Nasonov, majuri S. M. Konstantinov)

32.A:ssa, eteni reittiä Maaselkä–Karhumäki–Kontupohja (28.6.)–Porajärvi (9.7.).

91.PsR

26.A:ssa.

92.PsR

7.A:ssa, tuki 20.6. 37.KaAK:aa, siirretty 4.7. tukeman 4.AK:aa Salmiin, 2. Liikkuvassa ryhmässä (13.7.), jäi tukemaan 37.KaAK:aa (15.7.), siirretty armeijan reserviin heinäkuun lopulla.

338.KaRsRynnTR (majuri F. D. Jemeljanov)

7.A:ssa kesäkuusta alkaen, tuki 4.AK:aa (20.6., 18.7.).

339.KaRsRynnTR

7.A:ssa kesäkuusta alkaen (vielä 20.7.), 1. Liikkuvassa ryhmässä (20.6., 19.7.), vedetty taakse Uomaan alueelle noin 15.7. 26.A:ssa noin 10.9. alkaen, rintaman reserviin 19.9.

370.RynnTR

Oli 20.6. 7. Armeijan 4.AK:n reservinä, mahdollisesti siirretty pois jo kesä-heinäkuussa.

371.RynnTR

Oli 20.6. 7. Armeijan 37.KaAK:n reservinä, 1. Liikkuvassa ryhmässä (13.7.), siirretty noin 15.7. armeijanreserviin.

372.RynnTR

Oli 20.6.1944 7. Armeijan 37.KaAK:n reservinä. 2. Liikkuvassa ryhmässä (13.7.), siirretty noin 15.7. armeijanreserviin.

376.RynnTR

Oli 20.6.1944 rintamareservinä. 7. Armeijan 4.AK:lle alistettuna (13.7.), siirretty noin 15.7. armeijanreserviin.

378.RsRynnTR (everstiluutnantti V. N. Tortšilin)

7.A:ssa (10.7.), 2. Liikkuvassa ryhmässä (20.6.), 1. Liikkuvassa ryhmässä (13.7.), siirretty reserviin 28.7. Karjalan Rintamassa edelleen 11.9.

SOTAHISTORIALLINEN SEURA r.y. - KRIGSHISTORISKA SAMFUNDET r.f.

VUODEN 1993 TOIMINNASTA

Hallinto

Sotahistoriallisen Seuran vuosikokous pidettiin Helsingissä Katajanokan Kasinolla 23. helmikuuta 1993. Kokouksen puheenjohtajana toimi everstiluutnantti Antti Juutilainen ja sihteerinä Mika Smedberg. Pöytäkirjan tarkastajiksi valittiin valtiotieteen maisteri Aila Helenius ja diplomi-insinööri Matti Hongisto.

Vuosikokouksessa suoritettussa vaalissa Seuran hallitus sai seuraavan kokoonpanon: puheenjohtaja, valtiotieteen tohtori Martti Turtola, filosofian lisensiaatti Eero Elfvingren, eversti Pekka Kurenmaa, apulaisprofessori Ohto Manninen, valtiotieteen maisteri Markku Palokangas, majuri Heikki Pohjanpää, varatuomari Heikki Pohjolainen, ekonomi Hannu Taunula ja kommodori Erik Wihtol; varajäseninä majuri Ove Enqvist, toimistos sihteeri Pirjo Pesonen ja valtiotieteen tohtori Esko Vuorisjärvi.

Toimintavuoden aikana Seuran hallitus kokoontui kymmenen kertaa. Puheenjohtaja valtiotieteen tohtori Martti Turtola on toiminut Seuran edustajana Maanpuolustuslehden Kustannus Oy:n hallituksessa ja varapuheenjohtaja eversti Pekka Kurenmaa vuosikokouksessa. Seuran edustajana Tieteellisten seurain valtuuskunnan vuosikokouksessa on toiminut puheenjohtaja.

Vuosikokouksen valitsemina tilintarkastajina ovat toimineet ekonomi Seppo Okko HTM ja toimistopäällikkö Leo Saulamo; varalla kapteeni Jarl Engström ja pääsihteeri Pertti Alanen.

Rahastonhoitajana on toiminut ekonomi Hannu Taunula ja sihteerinä humanististen tieteiden kandidaatti Mika Smedberg.

Vuosikokous päätti hallituksen esityksestä uusiksi jäsenmaksuiksi: vuosijäsenmaksu 100 mk, ainajäsenmaksu 1 000 mk ja lahjoittajajäsenmaksu 2 000 mk.

Jäsenistö

Vuoden lopussa Seurassa oli jäseniä 464, joista kunniajäseniä 2, lahjoittajajäseniä 1 ja ainaisjäseniä 26 sekä kirjeenvaihtajajäseniä 4. Toimintavuoden aikana Seuraan liittyi 25 uutta jäsentä. Ajasta iäisyyteen siirtyivät seuraavat Seuramme jäsenet: eversti, diplomi-insinööri Pehr-Gustaf Francke, kenraaliluutnantti Veikko Koppi-
nen, majuri Niilo Halla-Seppälä sekä kenraalimajuri, Mannerheim-
ristin ritari Gustaf Erik Magnusson. (Hallituksen tietoon tulleet.)

Jäsentilaisuudet ja retket

Vuosikokouksen sääntömääräisten asioiden käsittelyn jälkeen pidettiin esitelmä- ja keskustelutilaisuus aiheesta "Kunniamerkkien käyttöön, myöntämiseen, asemaan ja uusien merkkien perustamiseen liittyvät näkökohdat". Alustuksen piti everstiluutnantti Juha-
ni Toukonen ja valmistellut puheenvuorot esittivät kenraaliluut-
nantti Wilhelm Stewen, johtaja Christer Karnila, toimitusjohtaja
Mikko Timisjärvi sekä filosofian maisteri Sirkka Syrjö. Kokoukseen
osallistui 62 jäsentä.

Kevätkokous pidettiin 4. toukokuuta Katajanokan Kasinolla. Ko-
kouksessa Seuran kirjeenvaihtajajäsen tohtori J. E. O. Screen Lon-
toosta esitelmöi suomeksi aiheesta "Suomen Vanha sotaväki". Esi-
telmää kuunteli 36 Seuramme jäsentä.

Syyskokoukseen kokoonnuttiin Katajanokan Kasinolle 13. loka-
kuuta, jolloin eversti Matti Koskimaa esitelmöi kesän 1944 taiste-
luista Kannaksella juuri julkaistun kirjansa pohjalta. Seikkaperäis-
tä esitystä kuunteli 72 henkilöä.

Vuoden viimeinen jäsenkokous pidettiin 18. marraskuuta Maan-
puolustuskorkeakoulun juhlasalissa, jossa 64 henkilöä kuunteli fi-
lofian tohtori Matti Läckmanin esitelmän aiheesta "Venäjän val-
lankumous ja jääkäriliikkeen hajaannus 1917–1918".

Seuran kevätretki järjestettiin 27.5.1993 Kuivasaaressa linnak-
keelle, jossa tutustuttiin entisöityyn 12-tuumaiseen kaksoistorni-
tykkiin sotilasmestari Matti Katajaisen johdolla. Paluumatkalla tu-

Sotahistoriallisen Seuran vuoden 1993 kesäretki suuntautui Suomenlahden eteläpuolelle itsenäiseen Viroon. Retken pääkohteena oli Narva ja sen ympäristö. Tallinnassa tutustuttiin myös vanhaan virolaiseen museosukellusvene Lembitiin.

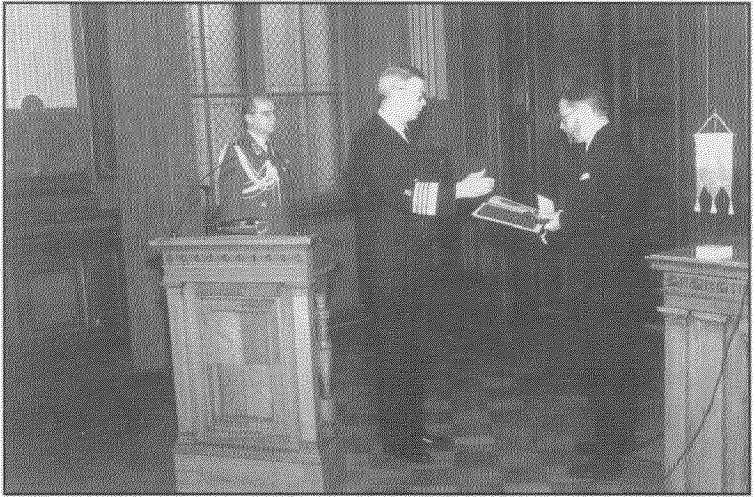
The summer excursion of the Society for the Military History was headed for the southern coast of the Gulf of Finland, to the independent Estonia in 1993. The main object was Narva and its surroundings. In Tallinn the participants became also acquainted with the old Estonian submarine Lembit that serves nowadays as a museum.

tutustuttiin Suomenlinnassa Rannikkotykistömuseoon, sukellusvene Vesikkoon ja Maneesiin. Retkelle osallistui 65 henkilöä.

Sotahistoriallisen Seuran kesäretki suuntautui 3.–5.9. Viroon, jossa tutustuttiin Tallinnan ja Narvan sotahistoriallisiin nähtävyyksiin sekä solmittiin yhteyksiä Viron Akateemisen Sotahistorian Seuran edustajien kanssa. Retken johtajana toimi Seuran puheenjohtaja ja sille osallistui 46 henkilöä.

Julkaisutoiminta

Sotahistoriallisen Aikakauskirjan toimituskuntaan ovat kuuluneet filosofian lisensiaatti Eero Elfvengren (puheenjohtaja), everstiluutnantti Antti Juutilainen, apulaisprofessori Ohto Manninen, valtiotieteen maisteri Markku Palokangas sekä valtiotieteen maisteri Aila Helenius (toimitussihteeri). Aikakauskirja 12:n ilmestyminen siirtyi seuraavan vuoden puolelle.

*Puolustusvoimain komentaja amiraali Jan Klenberg luovutti juhli-
valle seuralle Puolustusvoimain kultaisen ansiomitalin.*

*The Commander-in-Chief, Admiral Jan Klenberg handed over
Defence Force's golden medal to the celebrating society.*

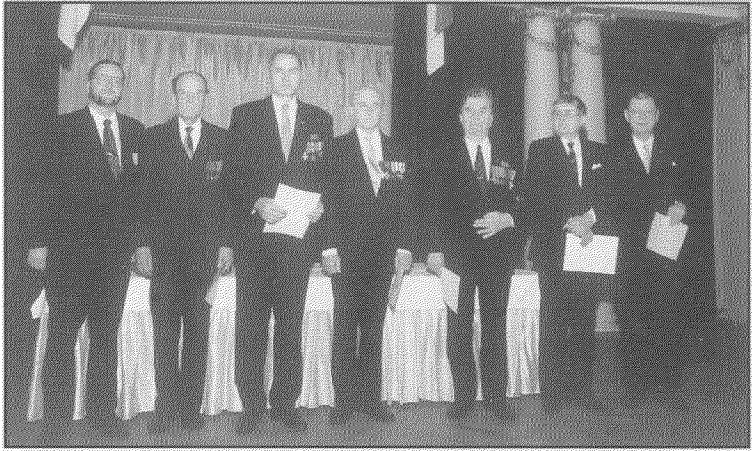

Sotahistoriallinen Seura vietti perustamisensa 50-vuotisjuhlaa 21.1.1994 seminaarilla "Torjuntavoitto 1944".

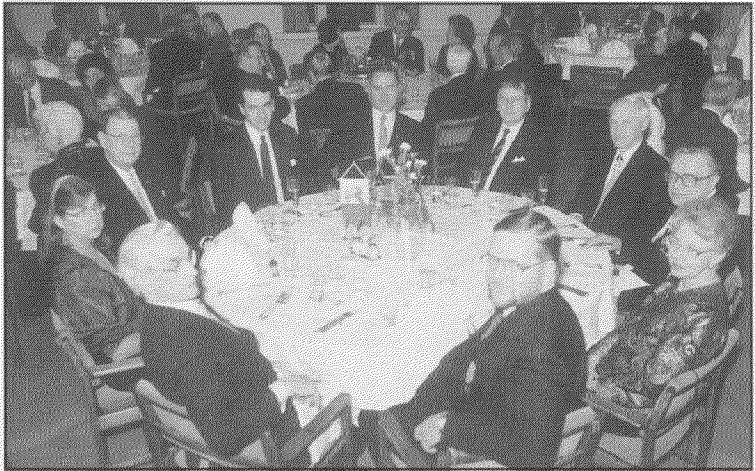
The Society for Military History celebrated its 50th anniversary on January 21st, 1994 by arranging the seminar "The Interception Victory of 1944".

Seuran jäsenille tarkoitetussa iltajuhlassa Katajanokan Upseerikasinolla palkittiin ansiokkaasti seuran tarkoituksia tukeneita henkilöitä ja nautittiin lämminhenkisestä yhdessäolosta.

The gala for the members of the society was arranged at Katajanokka Officer Casino. In the gala, persons who have supported the aims of the society with merit were rewarded and the participants enjoyed an amiable evening.

**SOTAHISTORIALLINEN SEURA r.y. - KRIGSHISTORISKA
SAMFUNDET r.f.**

Seuraan kuuluu henkilöitä ja oikeuskelpoisia yhteisöjä, joita kiinnostaa Suomen sotahistoriallisten muistojen tallentaminen ja vaaliminen. Edelleen seura toimii kaikkien ase- ja varushistorian harrastajien ja tutkijain yhdyselimenä. Seuran lähimpänä päämääränä on aatteellisesti ja taloudellisesti tukea sotahistoriallista tutkimustyötä ja asianharrastusta. Tätä työtä seura suorittaa järjestämällä näyttelyitä, esitelmiä, elokuvaesityksiä ja muunlaisia valistustilaisuuksia sekä harjoittamalla julkaisutoimintaa.

Sotahistoriallisen Seuran puheenjohtajana toimii valtiotieteen tohtori Martti Turtola, varapuheenjohtajana eversti Pekka Kurenmaa, sihteerinä humanististen tieteiden kandidaatti Mika Smedberg (puh. 90-161 6389) ja rahastonhoitajana ekonomi Hannu Taulu (puh. 90-6939 4278). Seuran postiosoite on PL 266, 00171 Helsinki.

Seuran lahjoittajajäsenmaksu on 2 000 markkaa, ainaisjäsenmaksu 1 000 markkaa ja vuosijäsenmaksu 100 markkaa. Vuosikirja sisältyy jäsenmaksuun.

ISSN 0357-816X